

Музейна педагогіка в науковій освіті

Частина I

**Міжнародна науково-практична
конференція**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ**

**ЦЕНТР ЮНЕСКО
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»**

**КАФЕДРА ЮНЕСКО З НАУКОВОЇ ОСВІТИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

25 листопада 2021 року, м. Київ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ЦЕНТР ЮНЕСКО
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

КАФЕДРА ЮНЕСКО З НАУКОВОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НАУКОВІЙ ОСВІТІ

ЧАСТИНА 1

*Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції*

(Київ, 25 листопада 2021 року)

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2021

УДК 37
М 89

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 13 від 17 листопада 2021 р.)*

Рецензенти:

Л. Ц. Ваховський, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Луганського національного університету імені Тараса Шевченка;

Т. М. Засекіна, доктор педагогічних наук, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України.

Редакційна колегія:

С. О. Довгий, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН і НАН України;

О. М. Топузов, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;

В. А. Бітаєв, доктор філософських наук, професор, академік НАМ України;

М. В. Головка, доктор педагогічних наук, доцент;

В. Б. Дунець, кандидат політичних наук;

В. В. Щепанський, кандидат філософських наук;

К. Ю. Ладоня, відповідальний редактор.

Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2021 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. – Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. – Ч. 1. – 304 с.

DOI : <https://doi.org/10.32405/978-617-7945-31-3-1-304>

ISBN 978-617-7945-31-3

У збірнику зібрано тези доповідей, які були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті», що відбулася 25 листопада 2021 р. у м. Києві.

УДК 37

Матеріали подано в авторській редакції, за достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та вживання назв документів, власних імен тощо несуть відповідальність автори публікацій.

ЗМІСТ

Шкарлет Сергій	
Вступне слово	11
Нгоме Абьяга Жан-Поль Жуст	
Вступне слово	13
Бабак Сергій	
Вступне слово	15
Пуртова Анна	
Вступне слово	17
Колебошин Сергій	
Вступне слово	19
Карандеев Ростислав	
Вступне слово	21
Довгий Станіслав	
Вступне слово	23
Рафальський Олег	
Вступне слово	25
Топузов Олег	
Вступне слово	27
Бітаєв Валерій	
Вступне слово	29

НОВІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ В МУЗЕЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Алексеева Світлана	
Музейна педагогіка: сучасний підхід використання освітнього середовища музеїв	32

Баран Антоніна, Бочарова Людмила Інноваційні підходи в роботі наукових співробітників відділу природи Тернопільського обласного краєзнавчого музею.....	36
Бітаєв Валерій, Мосенкіс Юрій Приватний музей як освітньо-виховний інструмент (на прикладі трипільського музею-колекції Олександра Поліщука)	40
Варламова Юлія Використання методів музейної педагогіки в освітньому процесі ліцею	46
Василишин Марія Музей науки МАН: нові підходи у музейній педагогіці України.....	51
Водоп'ян Вікторія Я – музейник! Світ музейних професій.....	57
Головко Микола Музейна педагогіка для розвитку шкільної фізичної освіти в Україні	61
Гончарова Наталія Технологія доповненої реальності в музейній педагогіці.....	64
Загоруйко Наталія Значення музейної справи для розвитку закладу фахової освіти	68
Зозуля Сергій, Степанова Оксана Використання елементів музейної педагогіки в діяльності Ніжинського краєзнавчого музею імені Івана Спаського: віртуальна екскурсія-подорож містом кінця XIX – початку XX ст.	72

Караманов Олексій

Педагогічні аспекти «Третьої музейної революції»
у контексті освітніх викликів ХХІ ст. 76

Карандей Людмила

Культурно-освітня діяльність як один із методів
музейної педагогіки 79

Келипенко Тетяна

Музейна педагогіка як інструмент реалізації
компетентнісного підходу в освітньому процесі 84

Кепін Дмитро

Популяризація давньої історії
засобами музейної експозиції
(за матеріалами Чехії) 89

Кмець Алла, Хлонь Надія

Музей рідкісної книги як засіб вивчення історії розвитку
методики навчання природознавства 95

Коваленко Любов, Кланца Олег

Національний музей-садиба М. І. Пирогова:
нові форми і розвиток музейної педагогічної роботи
в умовах сьогодення 99

Коренева Інна

Роль університетського музею природи
у формуванні професійної компетентності
майбутніх учителів біології 104

Костюк Степан

Педагогічний аспект публічних проєктів
Тернопільського обласного краєзнавчого музею
(2021 рік) 108

Кот Анна

Теоретичні засади музейної педагогіки 111

Кульчицька Оксана

Минуле, закарбоване у скам'янілостях:
урок у музеї (із досвіду Тернопільського
обласного краєзнавчого музею) 114

Макогончук Олена

Музейна педагогіка з використанням
нових форм та методів у діяльності
КЗ «Славутський історичний музей» 120

Мартинюк Тетяна

Музейні практики в освітньому процесі
гімназії № 153 ім. О. С. Пушкіна м. Києва 125

Місяць Наталія

Музейна школа
екскурсовода 129

Мулик Аделіна

Шкільний музей як засіб формування
культурно-моральних цінностей 134

Муравська Світлана

Особливості викладання
музейної педагогіки для музейників
(на прикладі Національного університету
«Львівська політехніка») 137

Панчук Людмила, Дика Олена

Реекспозиція шкільного музею
як приклад музейної педагогіки 140

Поліщук Оксана

Музей у нових умовах: віртуальні екскурсії
та табір вихідного дня 145

Проців Микола

Музей як навчальна платформа 147

Ревенко Лариса

Без минулого немає майбутнього:
спільний проект КЗЗСО №10
та Жовтоводського міського історичного музею
імені Ю. Пригожина..... 152

Садова Людмила

Нові підходи та методи в музейній педагогіці..... 157

Скиба Ольга

Педагогічні можливості
фольклорно-етнографічного музею 159

Слинько Неля

Набуття досвіду музейно-педагогічної діяльності
у процесі підготовки майбутніх учителів
початкової школи 164

Снітко Ганна

Музей Українського гуманітарного ліцею –
картинна галерея сучасного мистецтва..... 168

Телетова Світлана

Інноваційні форми та методи роботи з учнівською
та студентською аудиторією в музейній педагогіці 171

Титаренко Наталія

Роль музейних уроків у популяризації життєвого
і творчого шляху відомих особистостей рідного краю
(з досвіду роботи музею історії села Прилісне) 176

Топилко Олег, Белоусова Тетяна

Особливості освітньої роботи з підлітками в музеї..... 180

Чупак Таміла

Музейні форми та методи роботи
в розкритті творчого потенціалу школярів
(практичний досвід)..... 186

Щепанський Віталій

Громадянська наука в контексті музейної педагогіки 191

Юзлова Марія

Освітня діяльність музею: виклики та нові можливості
(з досвіду Музею пропаганди) 194

Юсова Олена

Музейна педагогіка:
від традиційних форм роботи
до використання нових педагогічних технологій 199

**ФОРМИ СУЧАСНОЇ
МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Бабкова Алла

Музейні комунікації в освітньому процесі
позашкільного закладу 204

Бондаренко Вікторія

Ютуб-канал Педагогічного музею України
як форма музейної комунікації 211

Вітенко Людмила

Підлітки в музеї 213

Дернова Світлана

Впровадження сучасної музейної комунікації
в освітній процес ЗСО на уроках історії 215

Дунець Василь

Форми комунікації між центрами і музеями науки
у рамках міжнародних асоціацій та спільнот:
на прикладі ASTC та Ecsite 221

Євглевська Анастасія

Музейна комунікація в Національному музеї
історії України у Другій світовій війні: нові підходи 225

Івченко Богдан

Інтерактивний захід «Козацькому роду
нема переводу»
як приклад сучасної музейної комунікації
з учнівською молоддю..... 231

Капустнікова Наталя

Сучасна музейна комунікація з громадою міста
як форма роботи у вивченні музейних артефактів
(на прикладі Маріупольського
краєзнавчого музею)..... 233

Кирик Олександра

Форми сучасної музейної комунікації
на прикладі проекту «Зібрання родини
Соломії Крушельницької» 237

Ключко Юлія

Музейна комунікація в контексті сучасних
освітніх практик музеїв України 241

Коваленко Олексій, Червоненко Оксана, Комар Юлія

Неперсональна інтерпретація
в Національному науково-природничому
музеї НАН України 245

Колпак Тамара

Світлиця зігріває душі 247

Кравчук Ольга

Аматорська музейна експозиція:
елемент освітнього простору, інноваційний
дидактичний інструмент, технологія 254

Лихман Ольга

З досвіду роботи геолого-краєзнавчого музею:
форми сучасної музейної комунікації 261

Маньковська Руслана

Візуальність як форма музейної комунікації..... 265

Міхно Олександр

Міжмузейна комунікація
як актуальний напрям діяльності
Педагогічного музею України..... 270

Надольська Валентина

Модернізація музейної взаємодії з відвідувачем 275

Нудищук Марія

Рекомендації та практичні поради
для представників музеїв і закладів культури
щодо роботи із відвідувачами з РАС
(за результатами реалізації проекту
«АУталанти – митці UA») 280

Онищук Катерина

Нові підходи в роботі з дитячою аудиторією
у практиці роботи Корюківського історичного музею 283

Парацій Володимир

Просвітницька функція тематичної музейної експозиції:
з досвіду Бережанського краєзнавчого музею
(розділ «Історія «Пласту») 287

Подворна Лілія

Інноваційні форми та методи культурно-освітньої роботи
архівно-музейного комплексу
«Літературно-мистецькі Плюти» 292

Удовиченко Ірина

Музейна комунікація за межами експозиції 299

ВСТУПНЕ СЛОВО

Сергій Шкарлет

доктор економічних наук,
професор,
міністр освіти і науки України

У руслі реформування освітньої галузі в Україні, Міжнародна науково-практична конференція «Музейна педагогіка в науковій освіті» – це унікальний майданчик для обміну успішними прикладами та досвідом з впровадження новітніх форм і методів музейної педагогіки між представниками музеїв, науковцями, педагогами з різних регіонів України та закордоном. Цифровізація науково-освітньої роботи музеїв у контексті впровадження дистанційного навчання набула пріоритетного значення. Завдяки розвитку онлайн-платформ ми маємо змогу реалізувати наші задуми у віртуальній площині. Такі здобутки та напрацювання моделей онлайн-освіти відчутно збагачують вітчизняну музейну педагогіку та створюють якісне освітнє середовище.

Пандемія COVID-19 була неочікуваною та стала викликом і для усього світу, і для України. Звичні для всіх формати навчального процесу зазнали змін. Завдяки зусиллям кожного з вас нам вдалося зберегти та забезпечити доступну та якісну освіту. У цьому процесі важливу роль відіграли й музеї. Незважаючи на те, що вони фізично призупинили на тривалий час

приймати відвідувачів, їх колективи продовжували набувати нових компетентностей та працювати над створенням новітніх онлайн-інструментів, віртуальних турів, електронних наукових та освітніх матеріалів тощо.

Приємно спостерігати за активною науково-освітньою роботою музеїв у різних куточках нашої країни. Адже зібрані колекції, які експонуються в музейних просторах, є унікальною можливістю для здобувачів освіти доторкнутися до освітніх та навчальних матеріалів. Водночас відкриття в Україні нових музейних просторів, які створюють незабутній інтерактивний досвід відвідування сприяє набуттю нових знань і вмінь.

Започатковані цикли науково-освітніх заходів, що присвячені музейній педагогіці, швидко реагують на нові явища та тенденції, які відбуваються у музейній роботі. Міжнародна науково-практична конференція «Музейна педагогіка в науковій освіті» є найкращим цьому підтвердженням.

Бажаю організаторам та учасникам конференції наснаги й енергії в подальшій пошуково-дослідній роботі над новими формами та методами музейної педагогіки. Нехай велика кількість задоволених відвідувачів буде найкращим результатом та вдячністю за вашу активну й безперервну роботу.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Жан-Поль Жуст Нгоме Абьяга

головний радник з питань науки
Генерального директора
ЮНЕСКО

Я дуже радий вітати всіх учасників конференції, присвяченій науково-практичному використанню науки в освіті. Тема, яку ми сьогодні обговорюємо, вкрай важлива: роль музеїв у науковій освіті. Прочитую Нельсона Манделу, який казав, що освіта – це найпотужніший інструмент, який може змінити світ. Наукова освіта відіграє у прогресі важливу роль, як і музеї у всьому світі. Зокрема Музей науки, який діє в Києві, є дуже великим досягненням у сприянні науці. Мала академія наук України, яку очолює талановитий і невтомний академік Станіслав Довгий, проводить велику діяльність із підтримки розвитку науки та інновацій шляхом розроблення новітніх методик і практик як на національному, так і на міжнародному рівнях. Тож дозвольте мені розповісти про ту співпрацю, яку ЮНЕСКО проводить з Україною, зокрема і про заснування кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти при Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова.

Трансформація наукових знань у практичні інструменти та їх представлення всьому суспільству через музейні простори – важливий результат роботи. Така діяльність допомагає підви-

щити рівень наукової грамотності в суспільстві. Музеї науки є дуже важливим символом розвитку науки. Я вдячний усім учасникам цього процесу. Це великий крок у розвитку України. ЮНЕСКО дуже пишається роботою, проведеною за останні роки разом з Малою академією наук України. Ми також пишаємося партнерством у науковій освіті, у практичній педагогіці та використанні наукових знань у суспільстві. І вбачаємо великі можливості для подальшого розвитку в цьому напрямі.

Я хочу побажати успіху всім учасникам конференції. І переконаний, що музеї мають велике майбутнє в поєднанні з освітнянським середовищем. Сподіваюся, що партнерство, яке ми розпочали кілька років тому щодо наукової освіти в Україні, процвітатиме в майбутньому. І оскільки я розпочав з цитати Нельсона Мандели, хочу завершити африканським прислів'ям: «Якщо хочеш іти швидко – іди сам. Якщо хочеш іти далеко – іди разом». Я глибоко впевнений, що музейні простори та освітня система, створена навколо них, мають стати рушієм великих зрушень в українському суспільстві. Бажаю успіхів всім учасникам конференції!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Сергій Бабак

кандидат економічних наук,
доктор технічних наук
народний депутат України,
голова Комітету
Верховної Ради України
з питань освіти, науки та інновацій

Від імені Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій щиро радий вітати учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті».

Нещодавно в листопаді ми святкували Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку, який був заснований під егідою ЮНЕСКО. Україна має значний науковий потенціал, який ми постійно розвиваємо завдяки невпинній праці наших науковців. Досягнення та розробки українських вчених цінують у всьому світі. Важливо наголосити, що інтерес до науки нині зростає в суспільстві. Прикладом цього є й конференція «Музейна педагогіка в науковій освіті», яка об'єднує фахівців з музейної справи, науковців не тільки з України, але й закордону. Надзвичайно приємно, що в музейних закладах, виставкових просторах активно впроваджуються сучасні методи музейної педагогіки щодо зацікавлення наукою. Навіть у складних умовах пандемії COVID-19 музеї не призупинили своєї роботи, а навіпаки використали цей виклик як можливість у впровадженні інновацій. Сучасні вебсторінки музеїв все частіше набувають

ознак великого науково-освітнього порталу, де відвідувачі різної вікової категорії відповідно до своїх уподобань та інтересів можуть знайти належні науково-освітні програми. Такі новітні форми діяльності музеїв демонструють їх потенціал та нові шляхи діяльності і комунікації з відвідувачами.

Маю надію, що результати роботи конференції матимуть вагомий внесок у розвиток музейної педагогіки в Україні, і це створить поштовх для майбутніх змін на шляху розвитку музейної справи в нашій країні.

Бажаю всім творчих і конструктивних ідей, плідної роботи та подальшого розвитку музейної педагогіки в Україні.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Анна Пуртова

народний депутат України,
голова підкомітету
з питань державних інвестиційних
проектів Комітету
Верховної Ради України
з питань бюджету,
голова Піклувальної ради
Музею науки в Києві

Від імені Піклувальної ради Музею науки Малої академії наук України щиро вітаю всіх учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті»!

Зростання кількості учасників конференції, які представляють музеї, заклади освіти, наукові установи з різних куточків України та закордону підтверджує зростання актуальності тематики музейної педагогіки.

Пандемія COVID-19 внесла невідворотні зміни в роботу не лише музеїв, але й усіх закладів освіти. Розмірковуючи про вплив пандемії на життя музеїв, можемо лише сказати, що ці виклики зробили нас впевненішими у своїх силах, стали для нас можливостями у впровадженні інноваційних рішень, нових методів та форм музейної педагогіки.

Креативність та інтерактивність стають ознаками сучасного музейного простору, де відвідувач виконує не тільки роль пасивного споглядача, але й активного творця та набувача знань. Для тих хто прагне змін, музеї сьогодні є найкращою платформою, де розпочинаються діалоги з важливих суспіль-

них, культурних чи наукових питань, де демонструються ідеї майбутнього. А сучасні інформаційно-комунікаційні технології в цьому допомагають та якісно сприяють зближенню відвідувачів з музейним середовищем.

Зацікавленість пізнанням наукової освіти сьогодні зростає в Україні. Про це може свідчити хоча б загальна кількість відвідувачів Музею науки Малої академії наук України, який за перший рік функціонування відвідали понад 100 тис. осіб. Ми усвідомлюємо важливість відкриття таких інтерактивних науково-освітніх просторів, навіть у найвіддаленіших куточках нашої країни.

Хочу щиро подякувати організаторам цьогорічної конференції та її учасникам, зокрема нашим закордонним партнерам – Музею математики в Нью-Йорку, Українському національному музею у Чикаго та Центру сприяння науці із Сербії.

Бажаю всім успіху та оптимізму у Вашій шляхетній справі!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Сергій Колебошин

народний депутат України,
заступник голови
Комітету Верховної Ради України
з питань освіти, науки та інновацій,
голова Консультативної Ради
при Президентові України
з питань сприяння розвитку системи
загальної середньої освіти

Неймовірно приємно вітати вас з цьогорічною Міжнародною науково-практичною конференцією «Музейна педагогіка в науковій освіті». Завдяки старанням чудового колективу організаторів, ця конференція вже стала платформою, де учасники можуть обговорювати як теоретичні напрацювання у сфері нових методів музейної педагогіки, так і практичні досягнення. Радісно, що такий захід щороку збирає музейних працівників, науковців та освітян, які у своїх закладах впроваджують як сучасні методи музейної педагогіки, так і основи наукової освіти.

Важливо відзначити, що серед учасників конференції є багато педагогів, які організують та розвивають музейну справу у своїх закладах освіти. Адже музейна педагогіка є важливим складником системи освіти, що активно сприяє процесу виховання молодого покоління, їх всебічному розвитку та формуванню особистості. Інформаційно-комунікаційні технології дають змогу створювати на базі музеїв різноманітні онлайн-заняття, освітні програми, а також віртуальні тури, що значно збільшує комунікативний потенціал музею. Водночас ми усвідомлюємо

значення музейних просторів для майбутнього нашої країни, для залучення дітей та молоді до наукової діяльності, тому надзвичайно цінуємо вашу роботу.

Сподіваюсь, що плідні дискусії, розпочаті під час конференції, знайдуть продовження, а професійні діалоги та обмін досвідом дадуть новий імпульс у розвитку музейної педагогіки в Україні та формуванню спільноти осіб, зацікавлених популяризацією наукової освіти.

Бажаю усім учасникам конференції успіхів, невичерпної енергії та наснаги у вашій щоденній роботі!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ростислав Карандеєв

доктор філософії в галузі економіки,
перший заступник
міністра культури та
інформаційної політики України

Дуже радію, що тема конференції привернула увагу фахівців музейної справи і педагогів. Приємно, що дотичність цих двох суспільних напрямів гуманітарного розвитку країни є сьогодні предметом обговорення. Адже подальший розвиток суспільства, розвиток гуманітарної сфери загалом іде насамперед новими нестандартними шляхами, які формуються на дотичності незалежних одне від одного сфер. Освіта формує у громадянина цінності, а культура їх задовольняє.

Наразі в Україні й у світі формуються нові підходи до музейної роботи. Музей починає відігравати роль не просто установи, яка задовольняє потребу відвідувача подивитися на щось, зрозуміти його дотичність до історичних періодів минулого, але сьогодні музей заходить в іншу сферу. У сферу змагання за інтерес глядача, у сферу, яка доповнює якраз музейну педагогіку. Ми розуміємо, що є певні традиції, форми та нормативи, є певна сталість, яка сформована не одним поколінням. Для того, щоб внести зміни в ці усталені відносини суспільства зі сферою музеїв, або шкіл з музейними закладами, то таку педагогіку варто розширювати з використанням, наприклад, теа-

тральних установ. Створювати для дитини можливість подивитися в іншій інтерпретації на літературні твори, відтворені на театральній сцені.

Якщо ми говоримо про музейну педагогіку, то звичайно треба сказати про необхідність змін нормативної системи. Це дуже важливо, щоб ми могли створити умови, коли дитина в межах навчального процесу може відвідати музейну установу. Має бути розпочата державна політика у сфері музейної справи й у сфері культури, щоб дитина, молода людина могла б звернутися до музейного закладу та самостійно отримати для неї цікаву послугу з надання культурної інформації. А що цікаво дитині? Цікаво те, що нестандартне, те що не вписується в каноли архаїчності, те що є певною новизною, і звичайно те, що є сучасним, модерновим. У зв'язку з цим такі форми донесення знань, інформації до молодого покоління, як музейна педагогіка, є вкрай актуальними.

Я дуже дякую вам за увагу до теми, яка порушена на конференції. Зичу всім єдності позицій, єдності розуміння тих завдань, які стоять перед вами. Розуміння завдань щодо шляхів їх розв'язання, а також достатнього та належного фінансування тих проблем, які нам треба буде розв'язувати.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Станіслав Довгий

доктор фізико-математичних наук,
професор, академік НАПН
і НАН України,
президент Малої академії наук України

Від імені Президії Центру ЮНЕСКО «Мала академія наук України» хочу сердечно привітати всіх учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті». Це вже третя конференція, і надзвичайно приємно, що кожного разу кількість учасників збільшується вдвічі, а то й втричі. Сьогодні ми маємо понад 150 учасників, як з державних і приватних, університетських музеїв, так і з наукових установ, закладів загальної середньої та позашкільної освіти з різних куточків України, закордону. Тематика наукової освіти отримує природне поширення, тому що дає площину для комунікацій як у межах конференції, так і створює майданчик для обміну думок.

Водночас такі комунікації надають нові ідеї, інноваційні рішення, які створюють можливості знайти своє місце та вектор руху для того, щоб музей отримав нове дихання. Адже сьогодні відвідувач є не лише пасивним споглядачем раритетів, а стає активним творцем і співучасником процесу пізнання. Якраз серед цих нових форм сучасні комунікаційні технології є найбільш ефективними. Навіть проведення нашої конферен-

ції вже вдруте в режимі онлайн стало можливим завдяки новітнім технологіям, які також надають абсолютно неймовірні перспективи для школярів, педагогів та музейних працівників.

Сьогодні нам надзвичайно важливо залучити увагу суспільства і стати таким майданчиком, який зможе знайти вирішення актуальних для музейної сфери питань. Тому що музейна педагогіка і музеї можуть стати невіддільним складником освітнього процесу. Про це свідчить хоча б широта тематичного спектру матеріалів учасників конференції: це і віртуальні, і шкільні, і приватні музеї, і також наукові. Зокрема Мала академія наук України є ініціатором створення музеїв науки в регіонах України. Окрім того, надзвичайно важливою є така тематика, як наука та мистецтво. Сьогодні ми маємо плідну співпрацю з багатьма художніми музеями й бачимо, що зацікавленість лише зростає.

Хочу щиро подякувати організаторам конференції, Міністерству освіти і науки України, Міністерству культури та інформаційної політики України, Національній академії наук України, Національній академії педагогічних наук України, Національній академії мистецтв України, Центру ЮНЕСКО «Мала академія наук України», а також Кафедрі ЮНЕСКО з наукової освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Дякую за підтримку Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Консультативній Раді при Президентові України з питань сприяння розвитку системи загальної середньої освіти, а також Інституту обдарованої дитини НАПН України.

Нехай наша конференція стане тим місцем, де народжуються нові ідеї, де теоретичні аспекти підтверджують практичні приклади.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Олег Рафальський

доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
директор Інституту політичних і
етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса,
віцепрезидент Національної академії
наук України

Вітаю учасників, представників музейної, наукової та освітянської спільноти з проведенням Міжнародної науково-практичної конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті». Нині можна спостерігати швидку динаміку змін у сфері науково-технічної діяльності, а це, у свою чергу, потребує блискавичної реакції на нові явища та тенденції, які відбуваються в музейній роботі. Музеї не просто впливають на залучення дітей та молоді до науки, а стають активними учасниками науково-освітнього процесу. Тому можна лише привітати організаторів, що Міжнародна науково-практична конференція «Музейна педагогіка в науковій освіті» збирала та об'єднала у плідній дискусії представників музеїв, наукових установ та закладів освіти з різних куточків України та й закордону.

Беззаперечно тематика конференції є актуальною для розвитку наукового потенціалу України. Адже сьогодні музейна експозиція слугує безпосереднім навчальним матеріалом. Вільні та відкриті дискусії в музейних просторах стали звичним щоденним явищем. У цих усіх процесах значущість музейної педагогіки тільки посилюється, оскільки вона стає невіддільним

складником освітньої діяльності. Тому надзвичайно приємно, що учасники конференції порушують ці та багато інших питань.

Варто наголосити, що музеї є і важливим складником дослідницької інфраструктури, де зберігають та експонують цінні для дослідників об'єкти матеріальної та нематеріальної спадщини. Водночас в Україні створюють музеї науки, які дають змогу відвідувачам занурюватися та безпосередньо ставати дослідниками, ознайомлюватися та застосовувати алгоритми наукової діяльності. Зокрема, варто назвати Музей науки Малої академії наук України, який став майданчиком для пробудження інтересу до науки у різновіковій категорії відвідувачів. Широкий спектр науково-освітніх програм, які пропонують музеї науки, дають змогу зацікавити наукою не тільки в приміщенні музею, але й самотійно вдома.

Щиро бажаю всім учасникам конференції успіху в подальших наукових дослідженнях, які посилюватимуть наш науковий потенціал та формуватимуть спільноту людей, зацікавлених впровадженням наукової освіти в Україні.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Олег Топузов,

доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України,
віцепрезидент НАПН України,
директор Інституту педагогіки
НАПН України

Одним із ключових чинників розбудови Нової української школи є формування сучасного освітнього середовища, у якому будуть сконцентровані відповідні інтелектуальні та матеріально-технічні ресурси, засоби та технології, створені необхідні умови для успішного навчання та виховання здобувачів освіти, формування в молоді навичок, важливих для подальшого життя. Таке середовище має бути поліфункціональним та забезпечувати інтеграцію зусиль педагогів, батьків, громади. Воно не обмежується навчальним закладом, а й охоплює заклади позашкільної освіти та різноманітні культурно- й науково-освітні центри.

Відтак органічним складником сучасного освітнього середовища, у якому дитина усвідомлює себе органічною частиною природи та людської цивілізації, науки та техніки, історії й культури власного народу стають музеї. Одним із провідних напрямів є освітня діяльність закладів музейної справи різних рівнів. Увагу освітян та науковців привертає надзвичайно потужний потенціал музейної педагогіки щодо вирішення широкого спектру теоретичних та практичних проблем розбудови вітчизняної освітньої галузі.

Сьогодні музейна педагогіка характеризується активним пошуком нових методів, форм, засобів та змісту діяльності, орієнтованої на залучення широкого загалу та різних категорій відвідувачів. Саме музеї є флагманами впровадження інноваційних науково-освітніх програм і технологій їх реалізації.

В умовах карантинних обмежень, викликаних пандемією COVID-19, музейні заклади різного спрямування стали осередками наукової освіти молоді. Віртуальні експозиції та дистанційні подорожі зробили доступним для дітей і дорослих світ астрономічних об'єктів та високих технологій, географічних та геологічних відкриттів у найвіддаленіших куточках нашої планети та мальовничих місцях України, історії науки та техніки, фантастики, літератури, музики та поезії.

Надбання вітчизняної та зарубіжної музейної педагогіки, яка активно розвивається, є ефективним засобом формування науково-природничої картини світу, ключових компетентностей, важливих для навчальної та професійної діяльності, національної ідентифікації. Відтак важливими є завдання узагальнення та популяризація її досягнень, визначення перспектив та напрямів розбудови, вироблення практичних механізмів інтеграції до освітнього процесу.

У збірнику висвітлено нові підходи та методи в музейній педагогіці, форми сучасної музейної комунікації, особливості взаємодії наукової освіти та музейних просторів, проблеми музейної педагогіки в позашкільній освіті, шляхи розбудови музеїв в умовах викликів пандемії COVID-19, зарубіжний та вітчизняний досвід організації віртуальних музеїв, перспективи майбутнього музейної справи тощо.

Переконаний, що результати конструктивної дискусії, яка відбулася під час цього річної конференції, сприятиме поступальному розвитку музейної педагогіки та наукової освіти в Україні.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Валерій Бітаєв,

доктор філософських наук,
професор, академік НАМ України
віцепрезидент Національної
академії мистецтв України

Із задоволенням хочу привітати всіх учасників конференції. Це дійсно значна подія в нашому науковому житті. Приємно, що вже вкотре в такому великому гроні зустрічаються учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті». Я б хотів наголосити, що сьогодні потенціал, який мають музеї, є дуже важливим інструментарієм для формування та розвитку соціалізації особистості. Тут важливо не тільки те, що завдяки можливостям музеїв ми формуємо певні знання та навички особистості. Важливим є ще один складник – формування духовної культури особистості. Тут великий і незадіяний потенціал мають у своїх резервах заклади та установи культури. Сьогодні ми ще раз повертаємося не тільки до загальнотеоретичних аспектів впливу музеїв на освітянську діяльність, ми розглядаємо ще й подальші наші кроки: як активізувати цю діяльність, як можна розширити коло можливостей, яке ми можемо задіяти.

Якщо сьогодні ми робимо активну спробу задіяти в контексті виховної, освітянської діяльності ті заклади, що є держав-

ними, то у нас є ще великий ресурс для того, щоб залучити до цієї справи так званий недержавний складник. У нас є декілька відомих приватних музеїв, але також є ті, які функціонують завдяки ентузіазму колекціонерів. У цих музеях є багато цінних колекцій, ціла низка артефактів, які можна було б використати в роботі, яку ми з вами здійснюємо. Але тут є певні моменти. Нещодавно пішов із життя великий колекціонер, організатор музейної справи Олександр Поліщук. Ця людина створила за своє життя унікальний музей трипільської культури, якому немає у світі рівних. І ось сьогодні стоїть питання чи збережеться взагалі цей музей і чи не розпорошаться всі артефакти, що роками збиралися цією людиною.

Я наголошую на цьому питанні, що дійсно сьогодні треба максимально приділити увагу всім тим цінностям, які є в державі: художнім, історичним. І щонайбільше – спробувати докласти зусиль задля збереження цього потенціалу. Безумовно, зберігаючи, ми даємо можливість і активно розширити коло тих можливостей, які надають і мають надавати музеї. Сьогодні ми спостерігаємо, як зростає кількість не просто відвідувачів музеїв, а саме зацікавленість у їх науково-освітніх програмах. Адже сучасний музей – це не тільки експозиції, це також широкий спектр науково-освітніх перспектив для різновікової аудиторії.

Тому маю надію, що ми продовжимо розглядати ці проблеми не тільки в контексті наукових, а також з виходом на практичні дії. І найважливіше – щоб усі наші напрацювання мали конкретний практичний результат.

Бажаю всім подальших успіхів і здоров'я!

НОВІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ В МУЗЕЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА: СУЧАСНИЙ ПІДХІД ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА МУЗЕІВ

Алексеева Світлана,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
співробітник відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ
e-mail: sv-05@ukr.net

Останні десятиліття трансформації в освіті призвели до зміни базової парадигми та переходу від навчання знань, умінь, навичок до здатності навчатися та самовдосконалюватися впродовж життя. Сучасна українська освіта набуває інноваційного та компетентісно орієнтованого характеру, зі завданнями щодо формування в учнівської молоді готовності до успішної життєдіяльності в умовах інформаційно насиченого й висококонкурентного середовища. Сьогодні, всі розуміють про необхідність переходу від ретрансляції знань до проектування інтелектуального та особистісного розвитку кожного учня, побудови його індивідуальної освітньої траєкторії [1].

Результатом розроблення ідей інноваційного освітнього процесу, індивідуального підходу до кожної дитини мають стати розширені можливості нового освітнього середовища, яке забезпечить відповідні умови, засоби та технології для навчання учнів і поза приміщеннями закладу освіти – у сучасних музеях, арт-центрах, лабораторіях, обсерваторіях. В основу такого освітнього процесу, що ґрунтується на світоглядних і методологічних засадах відкритості та безперервності процесу пізнання, покладається цілеспрямована, контрольована, інтенсивна самостійна робота учнів, які можуть вчитися в музейному просторі.

Реалізацію можливостей музейної педагогіки активно досліджують передові сучасні науковці: В. Бітаєв, С. Довгий, О. Карама-нов, Ю. Мосенкіс, В. Павлишин, О. Топузов, С. Посохов. Музейна педагогіка це доволі нове для України явище, але вже з'явилися

тенденції до систематизації накопичених знань. Вчені розкривають історичні аспекти розвитку музейної педагогіки в системі освіти і науки, досліджують організацію музейного простору, з вивченням інноваційного зарубіжного досвіду, аналізують теоретичні та практичні аспекти педагогічної діяльності музеїв, висвітлюють правове забезпечення музейної діяльності в Україні та застосування новітніх технологій в музейній педагогіці [2].

Так О. Караманов зазначає, що «аналіз сучасної музейно-педагогічної термінології засвідчив розширення меж і можливостей її субдисциплін, зокрема музейної дидактики, музейної соціології, музейної психології, музейної філософії, у сенсі дедалі більшого розроблення та набуття прикладної значущості власного наукового апарату, з урахуванням нових контекстів та способів музейної комунікації в системі сучасних освітніх парадигм (особистісно орієнтованої та креативної), а також актуальних філософських освітніх напрямів (конструктивізму та конективізму)» [2, с. 56]. Ми погоджуємося з думкою І. Удовиченко, що «музейна педагогіка вивчає шляхи становлення гуманістичного світогляду, базується на духовних цінностях та впливає на специфіку інтелектуального, етичного й естетичного розвитку особистості в процесі музейної комунікації» [3, с. 12]. Зокрема, авторка вважає, що саме духовність – це комплекс діяльнісних якостей людини, які передбачають здатність творити, самовдосконалюватись, свідомо впливати на власний розвиток (інтелектуальний, етичний, естетичний) [3, с. 13]. На її думку, в Україні немає фахової підготовки музейних педагогів, натомість велика кількість музейних працівників присвячують своє життя реалізації місії цієї дисципліни.

На сьогодні науковці пропонують активно використовувати музеї науки як освітній простір. Так, на думку О. Топузова, необхідним є «створення музейних лабораторій, до основних напрямів роботи яких належить: науково-дослідницька діяльність, музейно-педагогічна й просвітницька діяльність, організація й здійснення освітньої й наукової співпраці (зокрема міжнародної), участь в організації й проведенні масових наукових заходів, оприлюдненні наукових результатів, підготовці, підвищенні кваліфікації музейних і педагогічних (науково-педагогічних) кадрів»

[2, с. 102]. Особливу роль автор відводить музеям наук, що мають можливість стати осередками для впровадження STEM-освіти, що орієнтована на розроблення й реалізацію спеціальних програм (навчання, дослідження, профорієнтації, підвищення кваліфікації) для відвідувачів різного віку та співпрацюючи з усіма зазначеними категоріями [2, с. 128].

Слід зазначити, що центри науки та наукові музеї існують у багатьох країнах світу і їх щорічно відвідують мільйони людей. Музеї науки та центри науки якраз і є тими просторами, де теорія доповнюється практикою, де статичність перетворюється на динамічність та інтерактивність, а наука подається в доступний та зрозумілий практичний спосіб для відвідувачів різних вікових категорій. І як зазначає В. Дунець, «музеї науки та центри науки поступово заповнили важливу нішу в науково-освітньому просторі й в особливий спосіб забезпечують комунікацію між науковими установами, лабораторіями, науковцями і, зрештою, суспільством. Для України дослідження світового досвіду розвитку музеїв науки та центрів науки, з прискіпливим вивченням добрих практик їх діяльності, має теоретико-практичну актуальність та значущість. Ці інституції є відносно новими для нашої країни, оскільки лише починають створюватися, та відповідно потребують розуміння в суспільстві їх засад роботи, зацікавлення й підтримки як з боку держави, так і з боку науковців» [2, с. 59–60].

Значення музейної педагогіки як наукової дисципліни полягає в тому, що вона дає необхідний методологічний інструментарій, який дає змогу осмислити всі види музейної діяльності в педагогічному аспекті і тим самим підвищити рівень впливу музею. Використання комп'ютерної техніки та мережі інтернет уможливило віртуальні мандрівки, з якісними репродукціями та можливістю збільшувати зображення в десятки разів для більш детального вивчення. За допомогою 3D-експозицій, що доповнюються цікавою інформацією, є можливість ознайомитись із колекціями провідних світових музеїв. Слід відзначити проект Google «Віртуальні тури музеями світу», створений за підтримки 17 провідних музеїв світу, серед яких Третьяковська галерея та Ермітаж (електронна адреса: www.googleartproject.com). Інтернет надає невичерпні можливості для цікавих дослідницьких робіт як групових, так й індиві-

дуальних [4]. Особливо це важливо для профільної освіти, зокрема мистецької, що включає підготовку майбутніх мистецтвознавців, дизайнерів, фахівців у сфері культури, образотворчого, декоративного мистецтва, мистецьких експертів тощо.

Характеризуючи сучасний підхід до музеїв як до освітнього середовища, слід зазначити про можливість використання творчого потенціалу проєкції індивідуальних біографій, де, зосереджуючись на вивченні життєдіяльності персоналій, їхнього місця в соціально-культурному середовищі, переживань, поглядів і внеску в культуру чи науку, розв'язується проблема освоєння демократичних цінностей суспільства: духовних, моральних, етичних та самоідентифікації особистості. Погоджуємося з думкою А. Павленко щодо педагогічного значення біографічного методу, який посідає особливе місце в реалізації навчальних, виховних, освітніх, розвивальних можливостей музейної педагогіки. Автор визначає цей метод як важливий для визначення освітнього шкільного курикулуму, освітніх стандартів та підвищенні їх культурологічного потенціалу. Саме засобами «олюднення знань» забезпечуються загальноосвітні принципи гуманізації і створюються умови для розвитку особистості [5, с. 59].

Нині в Україні формується система діяльності музеїв при закладах освіти, постійно оновлюється зміст їх діяльності, триває пошук місця і ролі музейно-педагогічних засобів в освітньому процесі. Основні напрями сучасної музейної педагогіки орієнтовані на використання та популяризацію новітніх технологій музейної освіти у формі проєктів на різних майданчиках, що сприятиме формуванню нового способу мислення, відходу від авторитарних принципів, побудові індивідуальних освітніх траєкторій, підвищенню мотивації до навчальної діяльності, посиленню міжпредметних зв'язків тощо. Отже, музейна педагогіка це вільний обмін, забезпечення більшої доступності та поліпшення якості освіти, сфера безперервної освіти протягом усього життя.

Використані джерела

1. Терещук Г. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Педагогіка. 2017. № 2. С. 6–16. . URL: :http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2017_2_3

- Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С. Довгий, О. Топузов, В. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 334 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/muz_ped_2020-1.pdf
- Удовиченко І. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ : Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с. URL: https://www.academia.edu/33066932_2017_pdf
- Силко Р. М. Особливості естетичного виховання студентів засобами музейної педагогіки. *Народна освіта: електронне науково фахове видання*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=956
- Павленко А. Освітній потенціал біографічного методу музейної педагогіки. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с. URL: https://academia.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12_2020_.pdf

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В РОБОТІ НАУКОВИХ СПІВРОБІТНИКІВ ВІДДІЛУ ПРИРОДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Баран Антоніна,

завідувачка відділу природи

Тернопільського обласного краєзнавчого музею

Бочарова Людмила,

старший науковий співробітник відділу природи

Тернопільського обласного краєзнавчого музею,

м. Тернопіль

e-mail: viddil.pryrody.tokm@gmail.com

З наукового погляду музей – це соціокультурна установа, яка також здійснює наукову та просвітницько-виховну роботу. З часом музеї стали популярними об’єктами пізнавально-розважального туризму та змістовного й цікавого дозвілля, де відвідувачі можуть побувати в минулому, ознайомитись із сучасністю, зазирнути у майбутнє [4]. Однак чимало екскур-

сантів вважають музеї занадто серйозними, а їх відвідування – справою нудною, натомість прагнуть нових вражень, колориту, видовищ. Переважно це стосується молодіжної аудиторії, яка тяжіє до сприйняття екранного типу культури і неспроможна сприймати інформацію без мультимедіа. Отже, сучасні життєві реалії, розвиток і демократизація суспільства зумовлюють упровадження інноваційних підходів у підготовці та проведенні різних заходів, орієнтованих на відвідувачів різних вікових категорій та виконання, попри просвітницької, ще й розважальної функції. Нові підходи також дозволяють популяризувати музеї, залучити більшу кількість відвідувачів. Тому перед музейниками постає питання: як зацікавити сучасного відвідувача? [7].

Для кращого пізнання та для повноти розкриття теми наукові співробітники відділу природи ТОКМ збагатили екскурсійний матеріал цікавими фактами, речовими матеріалами, доповнили оригінальним відеосупроводом. Робота поставлена так, щоб дарувати позитив будь-яким категоріям відвідувачів та дати можливість кожному стати не об'єктом, а суб'єктом музейного дійства і процесу отримання цікавої нової інформації.

Світова практика музейної діяльності спонукає до пошуку нових форм і видів роботи з дитячою аудиторією, до створення інтерактивного музею зі спеціальною експозицією для різних вікових дитячих груп, застосування науково-допоміжних матеріалів, мультимедійного забезпечення, за допомогою яких можна реалізувати науково-освітні та культурно-просвітницькі заходи.

Ми бачимо, що нові підходи у презентуванні інформації – основна складова музейної комунікації і підвалина для реалізації культурно-освітньої діяльності музею.

Одним із основних елементів сучасного екскурсійного обслуговування є технічне забезпечення. Саме сучасний рівень розвитку технічних засобів є важливим чинником сприйняття експозиції, дає змогу впливати на емоційну сферу відвідувачів. Встановлено, що інноваційні технології початку ХХІ століття, допомагають набагато змістовніше, глибше і яскравіше презентувати музейні експозиції сьогодення, адже сучасне суспільство орієнтоване на видовищність та сценографію в усіх соціокультурних процесах, що, безумовно, стосується й музейних експозицій.

Упровадженням інноваційних технологій дозволяють по-новому працювати з відвідувачем – вдається зацікавити його інформацією, спонукати до дискусії та викликати бажання відвідати заклад знову. Ураховуючи вищезазначене, працівники музею створюють цікаві фільми про розвиток органічного світу та палеонтологічні розкопки, які доповнюють інформаційне середовище мультимедійними засобами тоді, коли справжні артефакти не можуть бути представлені в експозиції; використовують ряд відеороликів про сезонні зміни поведінки тварин, необхідність допомоги тваринам у зимовий період, про зміни фауни в зоні відчуження після чорнобильської аварії; послуговуються рядом короткометражних мультиплікаційних фільмів з екології (для початкових, середніх та старших класів окремо); створюють слайд-шоу про альтернативні види штучних новорічно-різдвяних ялинок тощо; застосовують записи голосів птахів для розпізнавання, запис фонових звуків природи (голоси тварин, шелест листя, дзюрчання струмка у супроводі релаксуючої мелодії), які допомагають відвідувачеві відчувати простір і природу; демонструють відбитки слідів тварин під час проведення вікторин, квестів.

Значної уваги заслуговує використання принципу «ситуації рівноправ'я», коли демонстрація, наприклад, опудала птаха поєднується із прослуховуванням запису його співу, а опудала тварини – відеофільмом, який показує тварину в природному середовищі її існування. При цьому очевидно, що такі сучасні засоби відображення інформації є більш видовищними та результативними.

«Забороняється не торкатись, не думати, не відчувати!» – такими є гасла прогресивних сучасних музеїв, на відміну від традиційних «do not touch!». Тому під час проведення тематичних уроків, екскурсій з елементами квесту та інших заходів є можливість тактильного сприйняття: можна потримати в руках і роздивитись ближче скам'янілості з відбитками викопних тварин, насіння та плоди рослин, роги буйвола, оленя, лося, взірці корисних копалин тощо. Така методика є особливо ефективною для роботи з дітьми, що мають особливі потреби.

Спостерігається заряд позитивом під час екскурсії з елементами ігрового формату, а тому впроваджуються міні-ігри

«Впізнай червонокнижну тварину», «Які технічні винаходи зробила людина, спостерігаючи за рибами, птахами», «Пошук деталей», «Юний природодослідник».

Такі форми роботи, як екскурсії-семінари, екскурсії-лекції, дозволяють вести діалог із старшокласниками та студентами, надавати їм інформацію для аналізу.

Інноваційні технології – це цілеспрямований системний набір прийомів організації пізнавальної діяльності людей, що охоплює процес музейної співпраці (між науковцем або екскурсоводом і групою) від визначення мети до одержання результатів, ґрунтується на гуманістичному підході з опорою на «Я-концепцію», праві вибору теми і її розвитку, заглиблення у власний суб'єктивний досвід та використання його у процесі діалогу [4]. Це означає, що музейна робота поступово виходить на новий сучасний рівень.

Співпрацюючи з мистецькими закладами освіти експонуємо у відділі природи творчі роботи їхніх вихованців, вони викликають справжнє зацікавлення у відвідувачів-однолітків.

Сучасний музей – це місток із минулого в майбутнє. Ні в кого не викликає подиву музейний «тандем» минулого (музейні експонати) та сучасних інтерактивних технологій. Застосування мультимедійних технологій значно полегшує діалог між предметом та глядачем, створює відчуття переміщення у просторі та часі, підвищує ефективність заходів.

У світі за допомогою мультимедіа створюється єдиний культурно-інформаційний простір, у тому числі і музейний. Одним із пріоритетних напрямків нашої подальшої роботи вбачаємо долучення до загальноєвропейської мережі музеїв.

Використані джерела

1. Климишин Є. С. Наукові основи природничої музейної діяльності. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Львів, 2000. Т. 15.
2. Природнича музеологія: теорія та практика. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів – Кам'янець-Подільський, 2009.
3. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею.
4. Вітенко Л. Застосування інноваційних технологій в музейній практиці (сучасні проекти та методичні розробки музею В. Г. Короленка) URL: <http://photo-lviv.in.ua/zastosuvannya-innovatsijnyh-tehnolohij-v-muzejnij-praktytsi>.

5. Інноваційні музеї світу: «забороняється не торкатись, не думати й не відчувати!» URL: <https://geektimes.com/company/mailru/blog/289299/>
6. Василик Н. М., Ляхов Ю. Ю. Інноваційні мультимедійні технології в роботі музеїв. URL: http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/3_vasilik.htm.
7. Найцікавіші музеї України. URL: <http://znaj.ua/news/regions/35000/top10-najcikavishih-muzeyiv-ukrayini.html>.

ПРИВАТНИЙ МУЗЕЙ ЯК ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ (на прикладі трипільського музею-колекції Олександра Поліщука)

Бітаєв Валерій,

доктор філософських наук, професор,
заслужений діяч мистецтв України,
віцепрезидент Національної академії мистецтв України
м. Київ

Мосенкіс Юрій,

доктор філологічних наук, професор,
заслужений діяч мистецтв України,
почесний академік Національної академії мистецтв України
м. Київ

Як відомо, трипільська археологічна культура становить один із знаків України як держави, є її «брендом» як усередині країни, так і на міжнародній арені. Про це свідчать не тільки публікації зарубіжних фахівців (у першу чергу археологів) про різні аспекти наукового осмислення трипільської культури, а й зацікавлення широкої громадськості різних країн до виставок, де репрезентовані трипільські старожитності.

Трипільля як культурний феномен значної часової тягlosti (5400–3000 рр. до н.е. за найсучаснішим датуванням доктора історичних наук М. Ю. Відейка) викликає значне зацікавлення не тільки фахівців із різних галузей науки – археологів, істориків, етнологів, мистецтвознавців та ін. – а й широкої громад-

ськості, ентузіастів-патріотів, усіх небайдужих до української минувшини та її ролі у формуванні сьогодення та майбутнього української держави, її ментального простору та інформаційної безпеки, духовності та виховання.

Трипільські предмети мають значний рівень художньої виразності й завдяки цьому є привабливими об'єктами музейної репрезентації. Це в першу чергу витвори сакрального мистецтва, художньо оформлені предмети культури – глиняні моделі храмів (судячи з зображень на них та їхніх параметрів, пов'язані з астрономічними спостереженнями), статуетки богинь, мальований посуд, моделі крісел. Меншою мірою художньо-мистецька цінність характеризує знаряддя праці, зброю.

Артефакти трипільської культури репрезентовані у музеях різних типів: 1) спеціальних музеях, присвячених саме трипільській культурі; 2) музеях ширшого профілю (археологічних, історичних, краєзнавчих), де трипільська спадщина становить лише частину експозиції та фондів; 3) громадських музеях; 4) приватних музеях.

Нині статус приватних музеїв залишається в Україні найбільш складним і дискусійним. Якщо до 1917 р. на теренах Російської імперії, до складу якої входила значна частина України, розвиток приватних музейно-колекційних зібрань відбувався доволі активно, то після цієї дати приватні музеї були заборонені, а приватні колекції були піддані жорській регламентації або перебували в тіні, тією чи тією мірою приховані від державних органів та законодавчої легітимізації. Після здобуття Україною незалежності приватне колекціонування набуло бурхливого розвитку, а формування приватних музеїв активно розпочалося, але досі не завершилося, особливо в аспекті суспільної рецепції та законодавчого оформлення.

Специфіка приватного музею, зокрема й психологія його функціонування, відповідає психології функціонування приватної власності як такої: власник колекції або музею виявляє значно вищий рівень зацікавлення до свого зібрання порівняно з найманим працівником музею, для якого артефакти, хай навіть захищені державою й науково цінні, залишаються все-таки «чужими», тоді як для власника вони «свої» в найбу-

квальнонішому сенсі слова. Це виявляється не тільки в ентузіазмі щодо збирання й опрацювання пам'яток, а й у спілкуванні з дослідниками й, не в останню чергу, у власній просвітницькій діяльності власника колекції або музею – екскурсіях, лекціях, презентаціях, виставках, радіо- і телепередачах, публікаціях у паперових та електронних ЗМІ.

Нижче розглянуто один зі знакових прикладів функціонування приватної колекції старожитностей та музею, де центральним об'єктом репрезентації виступає саме трипільська археологічна культура.

Музей трипільської археологічної культури «Прадавня Аратта – Україна» створено 2004 року на основі унікальної колекції трипільських артефактів, зібраної Заслуженим працівником культури України О. С. Поліщуком упродовж декількох десятиліть. Співзасновниками музею, поряд із О. С. Поліщуком, виступили визначний митець А. В. Гайдамака і відомий історик давньої України Ю. О. Шилов. Значну допомогу музеєві надав відомий менеджер і меценат Тарас Довгий.

Слово «Аратта» до назви музею трипільської культури включено відповідно до відомої концепції Ю. О. Шилова щодо інтерпретації цієї назви в шумерському героїко-міфологічному епосі. На думку Ю. О. Шилова, Аратта – це стародавня Україна. О. С. Поліщук такою назвою музею виявив підтримку позиції Ю. О. Шилова.

Серед цілей музею, як їх формулює О. С. Поліщук, першорядними є такі:

- донести до світової спільноти й у першу чергу до української нації найважливішу інформацію про унікальність Трипільської цивілізації;
- вести глобальну просвітницьку роботу серед українців і не тільки про давню Україну у зв'язку з проблемою виникнення індоєвропейської мовної спільноти, до якої належить українська мова й мови більшості європейських (і не тільки) народів;
- спрямовувати просвітницьку діяльність українських істориків, що вивчають давню історію Європи з метою пояснення джерел і шляхів виникнення європейської цивілізації;

- створити у міжнародній науковій спільноті розуміння ролі Трипільської цивілізації в поступальному розвитку людства задовго до шумерської та давньоєгипетської, давньогрецької та давньоримської цивілізації.

Як бачимо з наведених тез, центральною функцією музею з погляду його власника виступає саме просвітницька діяльність.

Формування колекції О. С. Поліщука, на основі якої пізніше виник досліджуваний музей, розпочалося на початку 1990-х років після отримання колекціонером невеликої кількості шедеврів, які репрезентували Трипільську цивілізацію. О. С. Поліщук, відповідно до властивої йому системності осмислення різнорідних фактів давніх культур, поставив собі мету осмислити ці артефакти, зокрема в аспекті їхньої ролі в цивілізаційному розвитку України й, ширше, Європи. Було поставлене питання: чому шедеври є, а належної інтерпретаційної інформації в науці й суспільстві недостатньо? Однією з істотних причин такої ситуації колекціонер вважає в першу чергу істотні обмеження, накладені в царській Росії й СРСР на інформацію, що стосується давньої історії України, перших кроків, джерел та шляхів її цивілізаційного розвитку.

Музей викликав значне зацікавлення в українському суспільстві, зокрема в середовищі політичної та мистецької еліти, громадських і освітніх діячів.

Серед відвідувачів музею – Президент України (2005–2010) і почесний академік Національної академії мистецтв України Віктор Ющенко, політичні діячі Юрій Бойко, Сергій Львовчкін та ін., суспільні активісти Іван Заєць, Павло Мовчан, Володимир Черняк та ін., численні депутати від Верховної Ради України до районних і сільських рад, президент Української академії наук О. Ф. Оніпко, засновники музею «Платар» Сергій Платонов і Сергій Тарута, більше 20 тисяч студентів та викладачів вищих навчальних закладів (у першу чергу Міжрегіональної академії управління персоналом), українські історики й археологи (зокрема доктор історичних наук Михайло Відейко, кандидат історичних наук, ветеран трипільської археології Іван Черняков, кандидат історичних наук, визначний дослідник трипільської знакової системи Тарас Ткачук), митці – художник Іван Марчук, режисер Юрій Ілленко, кобзар Василь Нечепа, співак Святослав Вакарчук,

лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, чільний дослідник історії українського козацтва Володимир Недяк, Міністр освіти України і ректор Львівського національного університету імені Івана Франка Іван Вакарчук, Міністр культури України, ректор Львівської опери Василь Вовкун та ін.

Діяльність музею корелювала з зацікавленням до Трипілля з боку Президента України Віктора Ющенка, якому належить особлива заслуга у пропагуванні трипільської культури в Україні та світі. Завдяки Віктору Ющенкові була організована експозиція трипільських шедеврів на всесвітній виставці в японському місті Аїчі (2005), унікальна виставка в канадському Royal Ontario Museum (2010), спільна з Румунією та Молдовою виставка артефактів культури Трипілля-Кукутень у Ватикані. Віктор Ющенко осмислює Трипілля не тільки як український політик-державник, а й як митець, чия діяльність у сфері візуального мистецтва і скульптури відзначена, зокрема, званням Почесного академіка Національної академії мистецтв України. Однак необхідно підкреслити й роль Олександра Поліщука у розвитку зацікавлень Президента цією сторінкою української праісторії.

Олександр Поліщук узяв активну участь у створенні Енциклопедії трипільської цивілізації – масштабного двотомового видання (2004), яке репрезентувало найрізноманітніші аспекти осмислення Трипілля великою кількістю дослідників (не тільки офіційних) і було розіслане у провідні наукові та освітні центри, бібліотеки світу. Це видання, здійснене за науковою редакцією Михайла Відейка (нині – доктор історичних наук, Заслужений діяч науки і техніки України), досі залишається наймасштабнішим у світі виданням про Трипілля.

Відповідно до концепції Олександра Поліщука щодо просвітницької (патріотично-виховної) діяльності музею як його основного завдання, засновник музею підготував значну кількість відеоматеріалів про музей і колекцію, інтерв'ю на провідних українських телеканалах, як-от Перший національний, ICTV, Тоніс, Інтер, а також на Ют्यूбі.

У межах просвітницької діяльності музею за сприяння Олександра Поліщука видано серію книг Івана Зайця, Анатолія Кифішина, Вадима Мицика, Любові Саннікової, Івана Чернякова,

Юрія Шилова, цілком або частково присвячених Трипільській культурі.

Олександр Поліщук наполягає на необхідності запровадження курсу трипільознавства для історичних факультетів усіх навчальних закладів України. На наш погляд, такий курс, поряд із курсами походження української мови, становлення української держави, шевченкознавства та франкознавства істотно сприяв би зміцненню засад державницько-патріотичного виховання української молоді, у першу чергу гуманітаріїв, особливо відповідальних за відповідні сегменти українського інформаційного простору.

Серед перспективних завдань дальшого наукового та суспільного осмислення трипільських музейних артефактів можна визначити:

- створення постійного міждисциплінарного наукового семінару, присвяченого трипільській культурі, за участі археологів, істориків, етнологів, антропологів, генетиків, мистецтвознавців;
- регулярне проведення міжнародних трипільознавчих наукових конференцій;
- активізація уваги Національної академії мистецтв України до мистецьких феноменів трипільської культури, зокрема її архітектури (жител, міст, храмів і культових моделей приміщень), скульптури, візуального мистецтва тощо, зокрема, проведення установами Академії спеціальних досліджень, семінарів, виставок, майстер-класів тощо;
- створення науково-громадського об'єднання, діяльність якого була би спрямована на популяризацію Трипілья в Україні і світі;
- досягнення належного рівня репрезентації інформації про Трипілья англійською мовою – у вигляді наукових і науково-популярних книг, брошур, статей, інтерв'ю у паперовому й електронному вигляді, фільмів тощо;
- перетворення інформації про Трипілья, зокрема трипільське мистецтво, на затребувану, популярну, «модну» не тільки в сучасному українському суспільстві та в українській діаспорі, а й на міжнародному рівні.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЛІЦЕЮ

Варламова Юлія,

учитель вищої категорії, старший вчитель,
заступниця директора з виховної роботи
Петропавлівського ліцею № 2
Петропавлівської селищної ради,
сmt. Петропавлівка
e-mail: varl-yulya29@gmail.com

Сьогоднішні випускники ліцеїв та гімназій володіють багатьма компетентностями. Молода людина повинна мати досвід особистої та громадянської відповідальності, володіти критичним мисленням і вміти діяти в різних умовах та ситуаціях. Тому соціальна та громадянська компетентність, загальнокультурна грамотність є дуже важливою запорукою успіху в сучасному світі. На уроках історії та громадянської освіти приділяють велику увагу розвитку цих компетентностей. Одним із дієвих методів, які використовують у освітньому процесі є музейна педагогіка.

Над розробленням цієї проблеми працювали вітчизняні й зарубіжні психологи, педагоги, методисти (Т. Белофастов, Г. Брейс, Л. Гайда, Л. Іващенко, О. Караманов, О. Козлов, Ф. Левітас, К. Левикін, р. Маньковська, І. Медведєв, Т. Пономарьов, С. Пшенична, Б. Райков, Б. Столяров, В. Хербст, М. Юхневич та ін.) [1, с. 4]. Їхні праці присвячені історії та сучасному стану музейної педагогіки в Україні, розробленню навчальних музейно-педагогічних програм, форм і методів роботи музеїв з учнями. Над питаннями щодо використання сучасних інформаційних технологій у музеях працювали дослідники: К. Кобцев, М. Рутинський, О. Стецюк, Л. Шляхтіна, Т. Юрєнева [1, с. 7] та інші. У межах музейної педагогіки дослідники розв'язують дидактичні та методичні проблеми сучасної освіти.

Метою даної роботи є проаналізувати, які методи музейної педагогіки використовують в освітньому процесі та показати практичні методи з досвіду роботи нашого ліцею.

За визначенням, яке подано у Вікіпедії, «музейна педагогіка – це галузь діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного та поліхудожнього підходу через педагогічний процес в умовах музейного середовища» [4]. Її методи є корисними для використання в освітньому процесі.

Історія музейної педагогіки розпочалася з діяльності німецьких педагогів та діячів, які працювали в музеях. Так Г. Кершентейнер розробив музейну експозицію, яка була створена за педагогічним принципом використання наочності. Г. Фройденталь розробив спеціальну методiku роботи зі школярами, яка поєднувала підготовку дітей до відвідування музею та використання нових знань на уроці. Учителю в цьому процесі було відведено роль фасилітатора.

А. Рейчвейн активно пропагував ідею створення спеціалізованих експозицій для дітей, створених за принципом музеїв-майстерень, де дитина могла самостійно творчо попрацювати.

Отже, ще в довоєнній Німеччині було розроблено та впроваджено в практику найважливіші музейно-педагогічні ідеї, а потім з'явився і сам термін. Методи, які використовують у роботі з учнями в музейному середовищі, фахівці цієї галузі класифікують у дві великі групи: методи за переважним джерелом отримання знань і методи за характером розумової та пізнавальної активності. До першої групи методів (за переважним джерелом отримання знань) належать такі: словесні, наочні, практичні. До другої групи методів – такі: репродуктивні, пояснювально-ілюстративні, проблемно-пошукові, дослідницькі [5].

Музеї та заклади освіти мають багато спільного в досягненні мети своєї діяльності. Насамперед це виховання патріотизму, свідомого ставлення до надбань світової науки та культури; розвиток креативного мислення, творчих здібностей та певних практичних навичок, стимулювання творчої активності особистості. І саме музейна педагогіка має стати посередником між музеєм і освітніми закладами, «сприяючи створенню ефективного навчального середовища, формуванню в учнів емоційно-ціннісного ставлення до знань, подоланню міжкультурних стереотипів» [6]

Викладаючи історію в закладі освіти понад 25 років, у своїй практичній діяльності активно використовуємо методи музейної педагогіки. Починаючи з 5 класу, коли діти вперше знайомляться з пропедевтичним курсом історії, ми дуже часто стаємо гостями районного історико-краєзнавчого музею. Так під час вивчення теми «Місця, де зберігаються історичні джерела» обов'язковою є екскурсія до музею. Директорка музею Сергієнко Н. І. ознайомлює дітей із музейною експозицією, звертає увагу на нові терміни «музей», «експонат», «екскурсовод». Здобувачі освіти із зацікавленістю слухають розповідь та мають можливість реально зануритися у світ історії. Це спонукає учнів до розвитку критичного мислення, розвиває увагу, зацікавленість, виховує патріотичні почуття.

У 6 класі здобувачі освіти вивчають інтегрований курс «Всесвітня історія. Історія України». Під час вивчення теми «Трипільська культура» цікавим методом є засідання арт-майстерні, де діти ліплять трипільський посуд з глини або пластиліну та оздоблюють його відповідними візерунками. А потім створюють із цих «артефактів» музейну експозицію. Такі уроки дуже подобаються дітям, розвивають їхню творчу активність та інтерес до вивчення історії.

Актуальними є музейні уроки, коли вивчається тема «Друга світова війна». У краєзнавчому музеї є окрема кімната, присвячена тим подіям. Здобувачі освіти мають можливість наочно побачити зразки зброї, речі та предмети тих часів – одяг, листи, нагороди.

Сучасна історія представлена в окремому залі. Його було створено декілька років тому й присвячено подіям гібридної війни на Донбасі: АТО-ООС, російська агресія. Цікавим є те, що дехто з учнів особисто долучився до створення цієї експозиції. Так, наприклад, Дмитренко Д. передав бронезилет свого дядька Яковченка М., який загинув на фронті.

Музейну педагогіку використовуємо у виховній та позакласній роботі. Щороку до Дня партизанської слави (22 вересня), директорка музею Н. І. Сергієнко проводить уроки-лекції, на яких розповідає про діяльність партизанського загону «Петропавлівський» у 1941–1943 рр. Буваючи часто на таких заходах,

відкриваю для себе нові факти, а для здобувачів освіти вони стають уроками патріотизму та громадянськості.

Цікавою формою спільної роботи з музеєм є проєктна діяльність. Важливим для нас, для вчителів, є володіння необхідним дидактичним інструментарієм для впровадження громадянської освіти в школі. Саме тому значну увагу надаємо формам і методам розвитку громадянської компетентності. Найефективнішими щодо формування громадянської компетентності учнів різного віку, на нашу думку, є проєкти. Саме під час таких заходів, здійснюється навчання через дію [2; 5], яке реалізується завдяки активній діяльності, роботі в команді, інтерактивним методам, що значно поліпшують сприйняття учнями матеріалу в галузі громадянської освіти.

Так у 2021 році після отримання гранту для реалізації проєкту від німецької організації CRISP у ліцеї було організовано Літню школу «Молодь пам'ятає». Наш проєкт був направлений на дослідження чутливих тем з історії. Основним завданням для школярів було дослідження того, якою в нашому селищі є політика пам'яті. Один із днів навчання у Літній школі був проведений спільно з директоркою музею. Ніна Іванівна спочатку провела екскурсію біля місць пам'яті селища. Це алея Слави. А потім заняття продовжилося в музеї.

Один день був виділений на відвідування пам'ятних місць обласного центру. Проєкт надав можливість дітям через проникнення у створену реальність, атмосферу присутності в іншому середовищі відчутти себе причетним до власної та світової історії та культури.

Умови карантину та дистанційна освіта розкрили нові межі для музейних уроків. Будучи обмеженими в пересуванні та спілкуванні, учні отримали можливості віртуальних екскурсій та онлайн-уроків з провідними музеями світу. Використовуючи можливості сервісу Zoom, Meet тощо, поєднуючи їх з іншими цифровими інструментами, з'явилася можливість проводити цікаві музейні уроки, залучаючи до співпраці спеціалістів з різних регіонів України та світу. Така методика сприяє розвитку комунікативної, мовленевої, загальнокультурної, історичної та громадянської компетентностей. Зокрема, у травні 2021 року

для учнів 9 класу проводили спільний онлайн-урок зі співробітниками Національного музею історії України, який був присвячений Дню пам'яті та примирення.

Позитивний результат має створення невеликих шкільних музеїв чи музейних кімнат безпосередньо в закладі освіти. У ліцеї створено кімнату-музей історії школи «Сіячі розумного, доброго, вічного». У ньому проводять музейні уроки та виховні заходи.

Отже, ефективна діяльність шкільних музеїв та впровадження елементів музейної педагогіки в освітніх закладах створює умови для поліпшення якості освітнього процесу, поглиблення знань школярів з різних предметів, активізації пошукової, дослідницької, історико-краєзнавчої роботи учнів, розвитку пізнавальної активності та творчого мислення школярів, залучення батьківської громади до співпраці зі школою та формування соціально-громадського досвіду та патріотизму в учнів та підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям освіти.

Використані джерела

1. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навчальний посібник / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. Київ : Альтерпрес, 2007.
2. Ласкій І. Курс «Музейна педагогіка»: особливості взаємодії школи й музею. *Мистецтво та освіта*. 2009. № 3.
3. Овчарук О. В. Характеристики освіти для демократичного громадянства: європейський контекст. *Пост методика*. 2013 (3). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/1103/?refresh>.
4. URL: <https://uk.wikipedia.org/>
5. URL:http://volynmuseum.com.ua/publ/muzej_osviti_volini_pri_volinskomu_instituti_pisljadiplomnoji_pedagogichnoji_osviti/muzejna_pedagogika_v_praktici_suchasnojo
6. URL:<https://naurok.com.ua/metodichni-materiali-z-temi-muzeyna-pedagogika-yak-skladova-kompetentnosti-vchitelya-istori-205595.html>

МУЗЕЙ НАУКИ МАН: НОВІ ПІДХОДИ У МУЗЕЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ УКРАЇНИ

Василишин Марія

експертка зі змісту освіти/
математичні компетентності

Команда підтримки реформ МОН,
м. Київ

e-mail: m.vasylyshyn.rstmoes@gmail.com

З початку XXI століття освітні реформи були спрямовані на гуманізацію та гуманітаризацію освіти, що передбачало розширення змісту та посилення ролі гуманітарних дисциплін в освітньому процесі. Однак екологічні виклики сьогодення та швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у 20-х роках цього ж століття створили потребу у фахівцях, які б досконало володіли інформаційно-цифровими компетентностями, компетентностями у природничих науках і технологіях, екологічною грамотністю та вмінням вчитися впродовж життя. Відповідні компетентності учнів покликана також формувати Нова українська школа, адже: «ми бачимо потребу в збалансуванні на всіх рівнях гуманітарної та природничо-математичної освіти, необхідність у збереженні добрих традицій й забезпеченні високого рівня природничо-математичної освіти та вивченні інформаційно-комунікаційних технологій у всіх школах» [1, с.21].

Варто також згадати, що 5 серпня 2020 року Кабінетом Міністрів України було ухвалено Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Відповідно до концепції, навчальні програми та методики для впровадження STEM-освіти будуть спрямовані на формування критичного, алгоритмічного та інженерного мислення, формування вмінь обробляти інформацію та аналізувати дані, цифровою грамотністю, інноваційністю та підприємливістю, креативними якостями та навичками ефективної комунікації. У Концепції також зазначено: «STEM-освіта в Україні підтримується та здійснюється через усі

види освіти: формальну, неформальну, інформальну – на базі онлайн-платформ, STEM-центрів/лабораторій, віртуальних STEM-центрів, екскурсій, квестів, конкурсів, фестивалів, хака-тонів, практикумів, з використанням можливостей державно-приватного партнерства тощо» [5].

Метою цієї статті – є аналіз нових підходів, які можуть бути використані для формування компетентності у природничих науках та технологіях та інших ключових компетентностей відповідно до реформи середньої освіти «Нова українська школа», на прикладі діяльності Музею науки Малої академії наук України. Вплив зазначених раніше тенденцій та доволі невеликої кількості музеїв природничого, науково-технічного та галузевого профілю (за даними Держстату на 2012 рік їх налічувалося лише 14 із 592 музеїв, які були зареєстровані в Україні, а це становить менше 3% усієї кількості музеїв) [2]. З огляду на це, виникає очевидна потреба у створенні сучасних інтерактивних музейних просторів, науково-дослідних лабораторій та центрів науки для дітей та молоді. Для популяризації природничо-математичних знань серед учнів загальноосвітніх шкіл та формування компетентності у природничих науках та технологіях у жовтні 2020 року було відкрито Музей науки при Малій академії наук України.

Музей науки Малої академії наук започаткував новий підхід у музейній практиці, та на відміну від тих музеїв, де експонати можна тільки оглянути, у музеї науки діє інше правило: заборонено НЕ торкатися експонатів! Дійсно, більшість представлених експонатів – інтерактивні, використання їх на практиці дасть змогу відвідувачам зрозуміти суть найважливіших відкриттів людства, опанувати закони природи та дослідити залежності впливу людини на довкілля.

Експозиція музею привертає увагу відвідувачів своїм різноманіттям: «тут можна покататися на велосипеді з квадратними колесами, вирушити в космічну подорож, побачити двометрову голограму та багато кілограмовий кристал, потрапити всередину гігантської мушлі та у дзеркальний тунель із оптичною ілюзією, дізнатися, як виникають кольори та створити веселку. Найбільший інтерактивний експонат Музею науки – це скляна стеля, яка змінює колір»[3]. Звісно, експозиція музею викликає

захоплення відвідувачів, однак може також слугувати дидактичним засобом навчання, який можна використовувати як в межах формальної, так і неформальної освіти.

Традиційних екскурсій у музеї немає – у Музеї науки передбачене вільне пересування простором, на експозиції працюють інтерпретатори, які ознайомлюють відвідувачів з усіма музейними експонатами. Вільне дослідження простору – це новий формат взаємодії, притаманний також іншим світовим центрам науки (наприклад Центру науки Коперник у Варшаві). Якщо говорити про нові методи музейної взаємодії, то варто сказати, що в Музеї науки МАН, окрім традиційної розповіді музейного працівника та демонстрації музейного експонату, також використовуються інтерактивні методи: музейні ігри, квести, майстер-класи, музейні свята, зустрічі з відомими особистостями, ніч у музеї та день народження в музеї. У межах як формальної освіти, так і не формальної, часто використовуються музейні ігри та квести. «За допомогою гри музей перетворюється у простір, в якому відвідувачі можуть вивчати артефакти, встановлювати з ними зв'язки як з частиною власного повсякденного життя. У музейній грі знаходить вияв соціальна активність аудиторії практично всіх вікових груп, від дітей і підлітків до людей середнього віку. Музейна гра дозволяє здобувати нові знання, розвивати пізнавальну діяльність, переводити її на більш високий рівень кооперації та співробітництва» [4, с. 60].

Навчальні заняття у музеї, в межах формальної освіти, найчастіше використовуються або на початку вивчення певного теоретичної матеріалу із шкільної програми, або для узагальнення й систематизації знань та вмінь учнів. Організація навчальної взаємодії у музеї на початку вивчення предметів природничо-математичної циклу сприятиме зростанню інтересу та посиленню мотивації учнів, водночас музейні уроки, пов'язані з навчальною програмою та уроками узагальнення й систематизації знань і вмінь сприятимуть поглибленому вивченню та практичному застосуванню теоретичних відомостей. У Музеї науки МАН на допомогу вчителю приходить інтерпретатор – музейний працівник, який показує можливості окремих експонатів, роз'яснює закони природи доступною для дітей мовою.

Для зацікавлення учнів наукою в музеї представлена зона із великими винаходами: «Азбука Морзе, міст Леонардо та гвинт Архімеда та інші. У цій частині музею юні відвідувачі дізнаються про надзвичайно важливі винаходи, без яких людство не змогло б створити сучасну цивілізацію» [3]. Для використання експозиції Музею науки у межах формальної освіти варто проаналізувати, як саме окремі експонати або тематичні зони можуть бути представлені на різних етапах вивчення предметів шкільної програми та інтегрованих курсів.

Для поглиблення знань з біології у музеї створено модель організму людини, відвідувачі музею зможуть потримати модель головного мозку та внутрішніх органів. Зона «Людина» – це простір, де відвідувачі дізнаються більше інформації про принципи роботи людського організму, дивляться крізь окуляри, що перевертають зір; вимірюють швидкість реакції на світло та звук; мають можливість пограти із оптичними ілюзіями; розглянути анатомічну будову органів черевної порожнини людини; спробувати відчутти плин часу та визначити його тривалість.

Для поглиблення знань з фізики у музеї представлено зону «Дивна матерія». Саме тут учні можуть набути вмінь взаємодіяти з найкрихітнішими частинками речовини – молекулами й атомами. Проведені дослідження дають змогу зрозуміти, як удосконалити властивості матеріалів та, навіть, створити нові. «Відвідувачі можуть спробувати розбити загартоване скло кулею для боулінгу, а також, повернути до початкової форми деформований предмет. Роздивитися зразок одного з найбільших у світі кристалів та дізнатися, як створити мікрочіп із піску» [3]. Зона «Акустика» – це простір, де відвідувачі дізнаються більше інформації про звук та його властивості, а також про можливість, які відкриває знання про світ звуків. У музеї науки можна побачити частоту власного голосу та почути його через акустичні дзеркала. Зона «Оптика» ознайомлює відвідувачів зі світом оптичних приладів і можливостей, які вони надають. «У цій зоні відвідувачі можуть відкрити для себе світ кольорів та пізнати, із чого складається світло, побачити власне нескінченне відображення; побувати всередині калейдоскопа; дослідити як

відбувається змішування кольорів та з яких кольорів складається веселка; а також дізнатися, що таке поляризація світла та багато інших цікавих явищ» [3].

Для організації відвідування музею в межах неформальної освіти варто скористатися сайтом Музею науки МОН, де можна знайти перелік *інтерактивних занять* для учнів різних вікових груп [3]. Такі заняття відбуваються у два етапи: інтерактивне заняття за обраною програмою (тривалістю до 1 години) та вільне дослідження Музею науки (упродовж 1 години). Для учнів 1-4 класу у пропозиції музею є інтерактивне заняття «Аліса в Задзеркаллі». Упродовж 45 хвилин, діти занурюються у світ Задзеркалля та разом з казковим персонажем намагаються зрозуміти: Що таке симетрія? Чому нам не подобається «ідеальне симетричне обличчя»? Молодші школярі дізнаються, як працює кінематограф і створюється анімація, а також проведуть експерименти, й досліджуватимуть світ відчуттів людини. На інтерактивному занятті «Феромагнітний їжак», учні початкових класів, як справжні науковці, вивчатимуть властивості магнітів дослідним шляхом та відкриють для себе феромагнітну рідину. Дізнаються, які предмети можуть намагнічуватися та, як використовується феромагнітна рідина в космосі, а на майстер-класі створять феромагнітного їжака.

Для учнів 4-6 класів створено інтерактивне заняття «Що таке звуууук?». На цьому занятті учні вчать розрізняти звук космічного бластера, потяга, звук, утворений за допомогою звичайної трубочки. Аби дослідити різні властивості поширення звуку, на занятті проводяться найпростіші експерименти, які досить легко можна відтворити вдома. Використовуючи інтерактивні експонати, можна продемонструвати поширення звуку та створити власний переговорний пристрій.

Для учнів 7-10 класів розроблено інтерактивне заняття «BigBrain» На цьому занятті можна розглянути модель мозку людини, дізнатися будову його відділів, їх основні функції та закріпити усі знання на практиці. Дослідивши мозок на клітинному рівні можна побачити його складові частинки – нейрони. Для заохочення підлітків відкривати закони науки в музеї створено *навчальний квест*. Під час проведення квесту постає

багато цікавих проблем, які вони вирішують у командах. Так, старшокласники розвивають витривалість, навички командної роботи і, звісно, набувають навичок критично мислити та проводити дослідження, застосовувати музейні експонати.

Варто зазначити, що на кожному інтерактивному занятті в музеї учні різного віку використовують *інтерактивні методи навчання*, які передбачають бесіду, діалог і співпрацю вчителя з учнями та учнів між собою, які поєднуються із активною практичною та творчою діяльністю, застосування набутих знань та формуванню обізнаності та самовираженню у сфері культури, ініціативності та підприємливості, компетентності в природничих науках і технологіях та вміння навчатися упродовж життя.

Підсумовуючи, варто сказати, що для вчителів та учнів, із відкриттям Музею науки МАН, з'явилася ще одна чудова можливість провести дослідження, проекспериментувати із музейними експонатами, застосувати на практиці відомі наукові розробки, використати власні знання та набути ключових компетентностей. У цьому випадку музей стає динамічною науковою лабораторією, яка формуватиме зв'язки між теорією та практикою, наукою та її зв'язками із природою та навколишнім середовищем. Дуже важливо відзначити, що працівники Музею науки МАН, відкриті до співпраці, оскільки, окрім наявного переліку уже розроблених інтерактивних занять, за бажанням вчителя, можуть порадити, які саме частини музейної експозиції можуть бути використані під час музейних уроків за тематикою, визначеною навчальною програмою закладів загальної середньої освіти. Це безсумнівно позитивно вплине на поступ у музейній роботі, формуванню зв'язків між формальною та неформальною освітою, розвиток природничо-математичної освіти в Україні.

Використані джерела

1. Концепція розвитку Нової української школи, ухвалена рішенням колегії МОН від 27.10. 2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Копитько О. Офіційна статистика: Музеї України у 2012 році. URL: <http://prostir.museum.ua/post/30119>
3. Музей науки МАН. URL: <https://sciencemuseum.com.ua/ua/school/pid/13>

- Надольська В. Гра як інтерактивна форма діяльності музеїв. *Культурна спадщина: традиції та інновації* : тези науково-практичної конференції, 27 травня 2019 року. Львів, 2019. С. 59–62.
- Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти): розпорядження Кабінету Міністрів від 05.08.2020 р. № 960р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>

Я – МУЗЕЙНИК! СВІТ МУЗЕЙНИХ ПРОФЕСІЙ

Водоп'ян Вікторія,

заступник директора комунального закладу
«Запорізький обласний краєзнавчий музей»

Запорізької обласної ради,

м. Запоріжжя

e-mail: vika.vodopyan@gmail.com

Захід для дітей «Я – музейник!» – це захоплива подорож до музейного життя, під час якої кожна дитина зможе «приміряти» на себе роль екскурсовода, експозиціонера, археолога, реставратора, зберігача, може уявити себе співробітником музею, поринути у світ музейних професій. Організатори заходу розповідають про тонкощі роботи в музеї, про те, який шлях долають майбутні експонати від їх виявлення до експонування на виставках, чому їх варто зберігати, в чому полягає їхня цінність та ще багато іншого.

Мета заходу:

- познайомити слухачів з різними напрямками діяльності музею;
- ознайомити юних відвідувачів зі світом музейних професій;
- сформуванати інтерес до музейних професій;
- стимулювати розвиток допитливості;
- прищепити вміння цінувати власну історію;
- познайомити з основами науково-дослідницької роботи;
- навчити бути комунікабельними;
- розвивати впевненість під час публічних виступів;
- сформуванати вміння виділити головне;
- навчити цікаво донести інформацію.

Обладнання:

- речі для експозиції «Наш край у далекому минулому» або «Археологія» (уламки глечика, кремінь, камінці, мушлі, браслети, дзеркало, глечик малий, сувій «стародавнього рукопису», обгорілий шматок деревини);
- речі для експозиції «Етнографія» (українська сорочка, рушник, хустка, намисто, глечик, дерев'яний посуд);
- речі для експозиції «АТО. Війна за Незалежність» (військова форма, кулі, гільзи, тубус від РПГ, фляга, прапор);
- ящик для піску, лопатки, пензлі, пазли амфор, клей, ручки, ножиці;
- портрети жіночих облич на картоні, волосінь для нанизування намистин, намистини, старовинні сережки, манекен (2 шт.);
- журнал для обліку музейних експонатів, ксерокопії уніфікованих паспортів;
- нумерація експонатів (картки з цифрами), картки для позначення експонатів у вітрині, тексти екскурсій;
- столи, стільці, вітрини, світлини: археолог, зберігач, доглядач, екскурсовод, реставратор, експозиціонер.

Вікова група: 5–17 років.

Метод: гра.

Перебіг заходу:

1. Організаційні моменти.
2. Вступ (екскурсія – пояснення в залах музею «чому потрібен музей і що роблять співробітники для розвитку музею»).
3. Розділення учасників на групи: археологи, зберігачі, реставратори, експозиціонери, екскурсоводи, доглядачі.
4. Пояснення кожній групі учасників: особливості роботи даної професії, обов'язки та задачі кожного співробітника музею.
5. Практичні завдання в кожній групі.
6. Результати заходу: оформлення, реставрування експонатів, побудована експозиція, презентація (екскурсія) своєї експозиції.

Зустріч групи: пояснення що таке музей та хто такі музейні співробітники. Розповідь про те, що відвідини музею можуть стати справжньою пригодою. Зробити кожен експозицію цікавою, знайти підхід до будь-якої публіки – завдання непомітних,

але незамінних фахівців з музейної справи. Що таке музей, експозиція, фонди? (Пояснення) Хто такі музейники та в чому полягає їх робота.

Археолог – вчений, який займається вивченням минулого людства за речовими джерелами, що збереглися від людських культур минулого. Основним методом археології є розкопки джерела досліджень. Археолог у своєму розпорядженні має всього лише шматочки окремих пазлів – загадкові картинки, які йому необхідно вміти відгадати та скласти. Пояснивши суть роботи археологів, гуртуємо дітей і пояснюємо мету їх роботи – в ящику з піском вони мають знайти «експонати», потім знайшовши відчищають і передають іншій групі дітей – зберігачам.

Ціль роботи зберігачів: прийняти знайдені речі, з описом та уніфікованим паспортом, внести їх до реєстру з номером, під яким буде зберігатися той чи інший експонат. Також пояснюємо, де зберігаються речі, при якій температурі, за яких умов до того, як потраплять до експозиції. Розповідаємо що є й інші джерела поповнення фондів музею: речі, предмети, які приносять до музею люди (або власники цих речей, або їх десь знайшли).

Коли експонати в поганому стані їх віддають на реставрування, тому інша група дітей займається реставруванням експонатів. Робота реставраторів – це відновлення унікальних пам'яток культури: старовинні, рідкісні книги, монети, амфори, посуд, меблі та багато іншого. Діти-реставратори збирають з уламків і черепків старовинні амфори (заготовлені заздалегідь пазли у вигляді амфор), збирають та відновлюють прикраси: намисто, сережки, браслети, а потім прикрашають ними зображення обличчя жінок. Ця практика дуже корисна для дітей, адже розвиває терпіння, уважність і послідовність дій.

Далі робота за експозиціонерами – для нашого часу досить рідкісна професія, якій мало де навчають. Адже він в музеї, як господар у домі, побудував експозицію, а потім її доповнює вже новими цікавими експонатами, постійно слідкує, щоб усі експонати було добре видно, щоб на них правильно падало світло, щоб до кожного експонату була анотація та інше. Загалом працює для відвідувача, щоб той, завітавши до музею, зміг побачити цікаві, насичені експозиції.

На заході було запропоновано створити експозиції на теми: «Наш край в далекому минулому» або «Археологія», «Етнографія», «АТО. Війна за Незалежність». Завдяки цій практиці діти розвивають дизайнерські вміння, вміння бачити красу загалом і в окремих речах, вміють визначати послідовність дій. Кожному експозиціонеру надається свобода вибору у самостійному рішенні побудови експозиції, для розкриття свого творчого потенціалу. Кожна ініціатива підтримується, а неминучі помилки «окупаються» бажанням реалізовувати себе, працювати на користь музею.

Після того, як експозиції побудовані, треба їх представити, провести екскурсію. І до діла стають екскурсоводи. Для того, щоб дітям було легше вони отримують текст з інформацією для кожної експозиції. Вони самостійно виділяють найцікавіше на їхній погляд і складають свою екскурсію. Потім проводять екскурсію для відвідувачів. Ця практика сприяє розвитку аналітичних здібностей, пам'яті, уміння працювати з друкованим виданнями, іншими джерелами інформації, розвиває комунікативні уміння, сприяють творчому мисленню, умінню концентруватися.

А ще під час заходу діти, за бажанням, приміряли на себе роль доглядача. На перший погляд для дітей найпростіша професія – що тут складного сидіти на стільці або ходити залом?! Але після практики зрозуміли, що професія доглядача теж важлива – вимагає уваги, дисципліни і вміння контактувати з різними людьми.

У результаті така музейна діяльність залишає в дитини: по-перше, яскраве враження про факти, які їй розповідали, і сприяє розвитку пам'яті; по-друге, розвиває навички критичного мислення та вміння висловлюватися – саме вони формуються в діалозі; по-третє, викликає повагу та інтерес до старовини – такі важливі у нашому сучасному світі, де легко нищаться пам'ятки і не розвивається відчуття тягlosti історії міста, регіону, країни.

А ще – дає відчуття приємного і пізнавального спілкування, що робить дитину поціновувачем музею і формує нові позитивні враження про діяльність цих закладів культури, їх важливість.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ДЛЯ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Головко Микола,

доктор педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ

e-mail: m.golovko@ukr.net

На теренах України активне використання засобів музейної педагогіки в шкільній фізичній освіті розпочалося у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. У 1868 році у Львові був відкритий Польський шкільний музей, з експонатами якого, зокрема різноманітними приладами та обладнанням мали змогу працювати вчителі та учні.

У 1906 році при Київському педагогічному музеї було створено Зразковий фізичний кабінет. Серед його організаторів та популяризаторів були видатні вітчизняні методисти професор Г. Г. Де-Метц та С. П. Слесаревський. Фізичний кабінет педагогічного музею став унікальним науково-освітнім осередком, у якому проходили публічні демонстрації різноманітних фізичних дослідів. Відвідувачі ознайомлювалися з історичними дослідями, сучасним обладнанням та особливостями його використання, методикою та технікою шкільного фізичного експерименту [3].

На базі фізичного кабінету працювала комісія, очолювана професором Г. Г. Де-Метцом, яка розглядала питання вдосконалення методики навчання фізики в середній школі. Комісія зробила перелік лабораторних робіт з фізики для середніх шкіл та обладнання для них. У посібнику «Зібрання лабораторних вправ» були описані 26 лабораторних робіт з різних розділів фізики та методичні вказівки до них [1].

Особлива увага до музейної педагогіки приділялася в період розбудови шкільної освіти у 1920 – на початку 1930-х рр.

Уже в перших проєктах середньої школи в Україні важливого значення надавали принципу наочності в навчанні, широкому використанню ігрових методів навчання, спостереженню, досліді та експерименту, екскурсіям, збиранні експонатів та роботі в шкільному музеї.

У 1919 році постало питання щодо створення державного музею освіти в Києві. Його основним завданням мала стати популяризація досягнень науки та освітньої практики. Було заплановано відкрити п'ять відділів: «Всесвіт і людина», «Соціально-економічне життя людини», «Духовна творчість людини», «Виробничі сили природи та їх використання людиною», «Вивчення природи». Одним із найбільш змістовних мав стати перший відділ, що охоплював експозиції з хімії, фізики, астрономії, метеорології і кліматології, будови земної кори (геологія, палеонтологія), розвитку життя на Землі, загальної біології, ботаніки, зоології, людини (анатомія, фізіологія, ембріологія людини), археології та історії, евгентики.

Проєкт фізичної частини музею освіти розробив професор М. Делоне. Він запропонував розподіл експонатів за такими розділами: I. Метричні міри (таблиці); II. Механічний відділ; III. Рідини. Основні закони (Паскаля, Архімеда). Геронів фонтан. Сегнерове колесо; IV. Гази. Закон Бойля – Маріота; V. Теплота; VI. Звук. Звукові труби; VII. Світло. Кінематограф. Дифракційні спектри, Вольтова дуга; VIII. Магнетизм; IX. Електрика.

Фізичний кабінет планувалося обладнати дошкою для пояснень, столами з товстими скляними кришками, що давало б можливість бачити будову фізичних приладів. Також мали встановити проєктор та епідіаскоп для непрозорих плівок, вольтову дугу на 40 ампер. Більшість фізичних приладів працювали, а складні та громіздкі було замінено функціональними моделями. Базу обладнання мали скласти фізичні кабінети педагогічного музею та 1-ї гімназії.

Природничо-історичні музеї з фізичними кабінетами створювали на шкільних відділеннях в інститутах народної освіти, а до курсу методики навчання фізики було запроваджено питання організації роботи вчителя фізики в педагогічному музеї.

Дослідження особливостей створення шкільного музею та методики роботи в ньому входили до тематики наукової роботи Українського науково-дослідного інституту педагогіки від часу його заснування 1926 року.

Добре облаштовані політехнічні музеї були створені в зразкових школах та при дослідно-педагогічних станціях на початку 1930-х рр., які були методичною базою для узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду в шкільну практику [2].

Щоправда, з часом музеї втратили помітну роль в освітньому процесі з фізики. Якісно новий етап використання засобів музейної педагогіки розпочався на початку 2000-х рр. Сьогодні музеї нового типу стають потужними осередками розвитку науково-природничої, STEM-освіти, сприяючи формуванню в учнів ключових компетентностей, необхідних для органічної взаємодії з природою та соціумом.

Використані джерела

1. Бугайов О. І., Величко С. П. Короткий нарис розвитку шкільного фізичного експерименту в Україні. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне: РДГУ, 1999. В. 1. С. 4–15.
2. Головка М. В. Становлення та розвиток теорії і методики навчання фізики в Україні (40-і роки XVII ст. – 30-і роки XX ст.): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 480 с.
3. Форостяна Н. П. Сторінки забутих імен. *Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Фундаментальна та професійна підготовка фахівців з фізики»*. Київ: НПУ, 1998. Част. II. С. 54–56.

ТЕХНОЛОГІЯ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В МУЗЕЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Гончарова Наталія,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу STEM-освіти
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ
e-mail: leobet@ukr.net

Останні два роки в Україні та у світі проходять в умовах карантину та ізоляції через коронавірусну інфекцію. Безліч світових освітніх, культурних, туристичних, бізнес компаній відкрили безоплатний доступ до своїх платформ, тим самим надавши можливість відвідувачам опановувати нові знання, пройти онлайн-навчання, здійснити екскурсію віртуальними музеями світу: переглянути експонати Лувра (Франція), відвідати музеї Ватикану (Італія), Національний музей природознавства у Вашингтоні (США), музей науки Галілео Галілея у Флоренції (Італія), здійснити подорож улюбленими країнами, бути присутніми у залі Віденської державної опери (Австрія), у Храмі Гробу Господнього (Ізраїль), пройти Гробницею фараона Рамсеса V (Єгипет) тощо.

Інтернет-простір пропонує безліч ресурсів такої тематики. Сучасні технології дозволяють здійснювати віртуальні подорожі музеями не виходячи зі своєї домівки. Стає популярним використання технології віртуальної реальності (VR – створений технічними засобами світу, який передається людині через її відчуття: зір, слух, дотик тощо) та доповненої реальності (AR – внесення віртуальних елементів в живу реальність).

Детальніше розглянемо технологію доповненої реальності, яка є новою і лише набирає популярності. Уперше активно про цю технологію почали говорити у 2016 році, після виходу гри Pokemon Go. Поступово вона охопила всі сфери нашого життя, перейшовши від розважального контенту до освітнього. Так, з появою інтернету, цікавість до відвідування музеїв пішла на спад.

Проте, технологія доповненої реальності дозволяє привнести інтерактивність та загадковість, оживити експонати, зацікавити відвідувачів виставок та музеїв, надати глядачеві новий досвід емоцій та відчуттів, можливість доторкнутися до прекрасного через призму часу, побачити артефакти давнини тощо.

Наразі, можна виокремити декілька варіантів застосування технології доповненої реальності в музейній справі. Одним із них є віртуальний помічник: відвідувачів музею, виставки зустрічає віртуальний екскурсовод і супроводжує та повідомляє цікаві факти про експонати. Для цього при вході до музею відвідувач завантажує відповідний застосунок на свій гаджет або ж отримує планшет із уже встановленим додатком, а далі насолоджується компанією віртуального гостя.

Іншим видом застосування доповненої реальності виступає інтерактивна інсталяція: відвідувач наводить свій гаджет на певний предмет виставки або витвір мистецтва, а технологія доповненої реальності оживляє предмет – з'являється на екрані його вигляд, цікаві факти про об'єкт, історична довідка, відео та текстовий опис тощо. Отже, можна оживити експонати та предмети, які не можливо зустріти в сучасному житті.

Досить цікаву технологію візуалізації предметів: 7D-модель (створення ілюзії, яку важко відрізнити від реальності) представили у 2018 році в Японії (рис. 1).

Рис. 1. 7D-проекції тварин в одному із зоопарків Японії

Це не лише технологія візуалізації, а й передавання звуків, запахів, відчуттів. У країні запрацював цілий зоопарк без тварин: їхні 7D-проекції дивують відвідувачів своєю справжністю та перебуванням у природному середовищі [1].

Набуває популярності такий вид застосування AR-технології, як створення творів мистецтва у звичайному форматі та в доповненій реальності.

Українські музеї, виставки, парки також почали застосовувати технологію доповненої реальності. У 2018–2019 роках було презентовано декілька сучасних проєктів, з метою зацікавлення цифрового покоління та популяризації витворів мистецтва широкій громадськості.

У вересні 2018 року у Полтавському художньому музеї Миколи Ярошенка під час урочистостей з нагоди Всесвітнього дня туризму та дня туризму в Україні було презентовано технологію доповненої реальності. Мультимедійний ефект, що застосовується над картинами доповнює музейний простір додатковою інформацією, картини та їх персонажі «оживають» [2].

У Музеї українського живопису (м. Дніпро) у такий спосіб можна подивитися експозицію робіт Сальвадора Далі та «оживити» постійну виставку картин художників дніпровської школи. Наприклад, якщо на картині зображене море та птахи – то птахи починають літати, а море розкатувати хвилі [3].

У червні 2019 року у Державному меморіальному музеї Михайла Грушевського (м. Львів) відбулася презентація проєкту «Створення смартфонного додатку доповненої реальності для експонатів Львівського музею Михайла Грушевського» [4].

У 2020 році у с. Мотижин (29 км від Києва) був відкритий приватний дендрологічний парк «Добропарк». «Цікавинкою» парку є зелений лабіринт з доповненою реальністю. На вході до лабіринту відвідувачам пропонують зчитати QR-код та завантажити додаток «Arloora» на свій смартфон, а ділі рухатися стежкою лабіринту. Під час такої подорожі зустрічаються стенди з різними казковими лісовими персонажами. Об'єкт оживає при наведенні на нього камери смартфона, він розповідає історію або повідомляє завдання, яке слід виконати (рис. 2).

Отже, застосування технології віртуальної/доповненої реальності в музейній педагогіці виступає сьогодні перспективним напрямом досліджень та відкриває світ майбутнього з використання сучасних технологій у поєднанні з творами мистецтва.

Рис. 2. Казкові персонажі зеленого лабіринту в «Добропарку»

Використані джерела

1. В Японії показали технологію 7D. URL: https://lifter.com.ua/v-yaponii-pokazali-tehnologiyu-7d-kotoraya-zamenit-voobshche-vse-razvlecheniya-4191?fbclid=IwAR1MEsFB_YPcrMyF4oTG_4-1TjEPMeKsS17hWUyyUtRepVtfV1RtpoDG5zs (дата звернення: 02.11.21)
2. Технологія доповненої реальності в музейній експозиції. URL: <http://www.gallery.pl.ua/1tehnologiya-dopovнено%D1%97-realnosti-v-muzejnij-ekspoziciji%D1%97.html> (дата звернення: 02.11.21)
3. «Доповнену реальність» презентували у Музеї українського живопису. URL: <http://museum.net.ua/afisha/dopovnenу-realnist-prezentували-u-muze%D1%97-укра%D1%97nського-zhivopisu/> (дата звернення: 02.11.21)
4. Проект смартфонного додатку доповненої реальності презентували в музеї Грушевського. Музейний простір. Музеї України та світу. URL: prostir.museum.ua/post/41991 (дата звернення: 02.11.21)

ЗНАЧЕННЯ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Загоруйко Наталія,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач української мови та літератури,
завідувач музейної кімнати

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж імені Т. Г. Шевченка
Черкаської обласної ради»,

м. Умань

e-mail: 2108Natali@i.ua

*Кімната музейна розкаже минуле,
ознайомить з сучасним,
загляне в майбутнє.*

Реалією сьогодення стало те, що люди спілкуються, купують нові і вживані речі, працюють, проводять своє дозвілля в мережі інтернет. Масштабних змін зазнають усі суспільні галузі, серед яких історико-культурний та дозвіллевий сектори. Логічно виникають запитання: що станеться з музеями, адже цифрові технології демонструють великий потенціал? Яку роль виконуватимуть музеї в майбутньому? Як вони скористаються можливостями, які пропонують цифрові інновації?

«У світі досі існує опір мистецтва світу цифрових та медіа технологій. Висловлюються припущення про негативний вплив таких досягнень на традиційну діяльність, яка розглядається лише в контексті “музей як храм культури”. Стверджується, що цифрові технології руйнують священну природу мистецьких творів, інші ж вважають, що вони надають цим творам друге життя. В основному, побоювання першої групи аргументуються: страхом перед відтворенням, страхом пов’язаним з авторськими правами, страхом перед тим, що станеться, якщо ми дозволяємо використовувати нашу інформацію в Інтернеті й розповсюджувати її» [2, с. 62].

Відомим фактом є те, що нині більшість європейських музеїв послуговуються віртуальною реальністю у власній діяльності. Квести, вікторини, пазли, програми і додатки стають обов'язковими атрибутами більшості інтерактивних гаджетів-гідів, що надають доступ до спілкування та інтерпретації надбання на тематичних форумах тощо. «Голограми історичних персонажів, використання 3-D технологій, ігор, так звана “геймефікація історії” дає можливість людям взаємодіяти з експозицією у такий спосіб, який був неможливим кілька років тому. Під час прогулянок по музею або галереях часто поруч є QR-коди, які під час сканування надсилають на ваш телефон або планшет більш поглиблену інформацію про окремий експонат. Самостійні тури тепер можна завантажити в Інтернеті та транслювати на персональні мобільні пристрої, позбавляючи потреби в орендованих аудіодоріжках. Цей перехід до більш індивідуального досвіду, крім пасивного отримання кураторської інформації, є наступним кордоном, який долають сучасні музеї» [2, с. 62].

Фантастикою поки що є віртуальна реальність у діяльності музеїв. Не зважаючи на те, що сучасні умови життя українського суспільства потребують докорінного вдосконалення виховної роботи серед молоді, зокрема студентської, зростають вимоги до її форм і методів, актуальними залишаються бачення багатьох аспектів патріотичного виховання, вивчення історичного минулого, поглиблення змісту досліджень подій, явищ і процесів попередніх періодів, років. Важливим є те, щоб нинішнє покоління молоді і ті, хто прийде їм на зміну, не шукали ідеалів і зразків десь далеко за межами країни, а цінували, зберігали та примножували власне історичне минуле, дбали про спадкоємність поколінь, нерозривний зв'язок часів. Хочеться, щоб їх не покидала гордість за свою Малу Батьківщину, за свій край, за заклад освіти, у якому навчаються або працюють.

У зв'язку з цим нового звучання набуває історія Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», яка є цінним джерелом необхідних для сучасних здобувачів освіти знань про те, що передувало, було підґрунтям сьогоднішніх успіхів і досягнень коледжу. Усвідомлення цього і є чинником уважного

ставлення до музею історії Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради».

Маючи майже 50-річну історію, музей коледжу дбайливо зберігає пам'ять найвагоміших подій, найприємніших моментів, найяскравіших подій життя нашої alma mater. З нагоди відзначення 50-річного ювілею училища (саме таку назву мав на той час коледж) у закладі було створено музей історії за ініціативи Осліковської О. Р., викладача історії, та Недзвецького К. О., ветерана праці училища. Вони доклали багато зусиль до збирання матеріалів та оформлення музею. Подальшим упорядкуванням, оновленням матеріалів та оформленням приміщення музейної кімнати опікувались – директор коледжу (2003 – 2020 роки), кандидат педагогічних наук Чепка О. В., викладачі української мови та літератури – Цебровська Т. І. (ветеран педагогічної праці, відповідальна за випуск коледжанської газети «Педагогічний кур'єр»), кандидат філологічних наук Денисюк Т. К., доктор філософії Крамська З. М., Загоруйко Н. М., Войтенко Г. М., викладач історії України – кандидат історичних наук, доцент Пахольчук І. С., викладач фізичної культури – Кравченко М. О. (оформлювач стендів).

На тлі сучасних динамічних процесів, музею історії коледжу належить відігравати важливу роль у вихованні здобувачів освіти на кращих традиціях нашого навчального закладу, сприяти не лише пропаганді історичного минулого краю, але й залучати широке коло педагогічних працівників, студентської молоді до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідницької роботи через музейну справу [1].

Просвітницька робота музею коледжу не зводиться лише до проведення екскурсій. Музей відвідують з інтересом не тільки студенти, але й учні шкіл, випускники попередніх років, батьки студентів під час батьківських зборів і днів відкритих дверей.

В епоху цифрових технологій позитивним явищем є «спосіб перетворити музейний досвід з пасивного на інтерактивний, на щось справді привабливе та освітнє, навіть для молоді аудиторії», яка все частіше залишається зацікавленою лише своїми смартфонами [2, с. 63].

Проте прогрес «цих напрямків зустрічає наступні виклики: по-перше, гаджети та технології швидко стають застарілими. Програми, додатки, які використовують музеї, потрібно постійно оновлювати, в таких умовах надзвичайно важливою ланкою в комунікації музей-відвідувачі стає сайт закладу або соціальні мережі. Це одна із великих проблем сучасного мистецтва: дотепер традиційні засоби, такі як пояснювальні тексти під експонатами та інші намагалися пояснити відвідувачам творчість художника, його особисту ідею мистецтва, ідеї, що склалися у творі. Тепер же справжньою проблемою є передача цієї інформації найбільш інтуїтивно зрозумілими» способами, які дозволяють розвивати цифрові технології [2, с. 63].

У музейній справі закладів освіти, і КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» зокрема, відрадним є те, що пошукова робота не припиняється і сьогодні, адже той, хто не знає свого минулого, не вартий свого майбутнього.

Використані джерела

1. Історія музею фахового коледжу. URL: <http://i.vctdatu.zp.ua/pro-koledzh/muzej.html>.
2. Наталія Панас. Майбутнє музеїв та цифрові технології. *Культурна спадщина: традиції та інновації* : тези науково-практичної конференції. 2019. С. 62–64. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/45707/2/2019_Panas_N-Maibutnie_muzeiv_ta_tsyfrovi_62-64.pdf.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ДІЯЛЬНОСТІ НІЖИНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ІВАНА СПАСЬКОГО: ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ-ПОДОРОЖ МІСТОМ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Зозуля Сергій,

завідувач відділу історії міста Ніжина,
Ніжинський краєзнавчий музей імені Івана Спаського,
м. Ніжин
e-mail: petryk2@ukr.net

Степанова Оксана,

науковий співробітник відділу історії міста Ніжина,
Ніжинський краєзнавчий музей імені Івана Спаського,
м. Ніжин
e-mail: tereshchok@ukr.net

Метою діяльності навчального закладу будь-якого рівня є не лише створення умов для здобуття учнями знань, умінь та практичних навичок, але й розвиток особистості учнів, їх моральне, інтелектуальне, художньо-естетичне зростання. Мета діяльності школи – виховати людину, яка буде здатна ефективно працювати, безперервно навчатися, берегти й примножувати культурні надбання свого народу. Саме в цьому і збігаються цілі діяльності навчальних закладів і музейних установ – у вихованні національно свідомої особистості; у вихованні у неї почуття патріотизму, толерантності, поваги та бережливого ставлення до матеріальної культури як свого народу, так і до світових культурних надбань. Реалізувати спільні цілі допомагає співпраця музеїв й освітніх установ, на тлі якої і зародилася, власне, музейна педагогіка.

Музейна педагогіка є наукою, що досліджує різні можливості використання музейних експозицій для створення ефективного навчального середовища. Висвітлення різноманітних аспектів роз-

витку даної галузі науки знайшло своє відображення в численних студіях вітчизняних дослідників: П. В. Вербицької [1], Л. А. Гайди [2; 6], О. В. Караманова [3], А. І. Ковач [4; 5], С. В. Муравської [7], І. В. Удовиченко [8] й інших. Їхні праці присвячені вивченню історії й аналізу сучасного стану музейної педагогіки в Україні, проблемам використання сучасних інноваційних технологій у музеях, розробці методології роботи останніх з учнями. Кожен музей має власні напрацьовані форми і методи комунікації з учнівською молоддю, громадою загалом. Подібний досвід є цікавим і унікальним водночас, тому питання вивчення та обміну таким досвідом завжди залишатиметься актуальним.

Прикладом реалізації просвітницьких і виховних цілей сучасного музею може слугувати організована колективом відділу історії міста Ніжина (далі – *ВІМН*) Ніжинського краєзнавчого музею імені Івана Спаського (далі – *НКМ ім. І. Спаського*) тимчасова виставка історичних фотоколажів «Побачити непобачене». Основою виставки стали синтетичні авторські фотороботи ніжинського фотохудожника Олександра Нікітки з його персонального проекту «Ніжин крізь час». Однак, якщо роботи з даного проекту існували лише у віртуальному вигляді, то для організації виставки було відібрано їх частина й реалізована в поліграфічному виконанні, у зручному для огляду в невеликій виставковій залі (бл. 20 м²) відвідувачами музею форматі (40×60 см).

Суттю проекту є спроба фотохудожника поєднати на одній і тій самій світлині зображення певної історичної локації у двох часових вимірах – сучасній (у межах 10 років від часу організації виставки) і віддаленій у часі (здебільшого використовуючи видові фотографії кінця XIX – початку XX ст., з одиничними украленнями світлин 1950-х – початку 1980-х років). Основним принципом побудови експозиції було вибір того ж ракурсу й тієї ж точки фотографування сучасної світлини, що й історичного видового фото. А прийомом досягнення «вау-ефекту» було розміщення графічного зображення обох фотографій на одному полотні, надаючи перевагу втраченим на сьогодні об'єктам, сильно видозміненим урбаністичним пейзажам тощо. При цьому історичне й сучасне зображення взаємодоповнюються, за допомогою сучасних цифрових технологій візуально плав-

но перепливають одне в одне, формуючи цілісне сприйняття певної історичної локації.

Окрім самостійного огляду виставки «Побачити непобачене», відвідувачам музею пропонується її екскурсійний супровід. Автором розробки його концепції є ініціатор організації виставки завідувач ВІМН НКМ ім. І. Спаського С. Ю. Зозуля. Зважаючи, що основною цільовою аудиторією відвідувачів передбачалася учнівська молодь, побудова екскурсійної розповіді базується на принципі подорожі. Задля цього колажі були розміщені за географічним принципом, що дало можливість вибудувати такий собі віртуальний маршрут від залізничного вокзалу до центру сучасного міста. Відвідувачам пропонується уявити себе гостями міста кінця XIX – початку XX ст., які прибули потягом на залізничну станцію, звідки, скориставшись послугами візника, їдуть вулицями та центром міста. Оглядаючи почергово колажі, відвідувачі музею ніби переміщуються між історичним локаціями. Екскурсовод акцентує переважно на тих зображеннях, які нині втрачені, пропонуючи за сучасною частиною колажу спробувати ідентифікувати місце, де віртуально знаходиться екскурсант. Тут-таки надається інформація і про саму історичну локацію, і про розміщені тут споруди, і якісь цікавинки, пов'язані з цією історичною локацією. Спілкування, здебільшого, відбувається у формі діалогу – відвідувачам спершу пропонується розповісти, що вони самі знають про те, що зображено на певному колажі. Там, де на історичних світлинах зображено на той час незабудовані простори міського середовища, пропонується в уяві домалювати сучасний вигляд. Таким чином поєднуються різні методи музейної педагогіки – наочний метод та словесний метод локалізації подій, який дозволяє вивчати історію рідного міста на прикладі культурного його розвитку та пам'яток архітектури в конкретний історичний період.

Для розширення пізнавальної складової виставки й підсилення емоційного ефекту від її сприйняття, відвідувачам пропонуються до огляду також деякі оригінали світлин кінця XIX – початку XX ст. з фондowego зібрання НКМ ім. І. Спаського, види з котрих частково були використані Олександром Нікіткою під час створення історичних фотоколажів.

Наприкінці екскурсії-подорожі в учнівської молоді, що відвідала виставку, здійснюється актуалізація отриманих нових знань у вигляді гри-квесту. Відвідувачам пропонується знайти певні спільні сюжетні елементи на різних фотоколажах, своєрідним тестом на тренування уваги є завдання відшукати на світлинах приховані автором фотоляпи. Це спонукає екскурсантів уже самостійно більш детально оглянути експозицію, у такий спосіб актуалізувавши почуту розповідь екскурсовода.

Отже, на прикладі досвіду проведення з відвідувачами інтерактивного спілкування у формі екскурсії-подорожі, насамперед із учнівською молоддю, зауважимо на дієвості й ефективності даної форми музейної роботи. Для підростаюче покоління через віртуальне відвідування історичних локацій пізнає минувшину свого міста, краю, розуміє динамічність історичного поступу, а завдяки елементам гри – закріплює отриману інформацію.

Усе це ще раз підтверджує думку, що на сучасному етапі музеї мають ширші функції, ніж наукова дослідницька й збереження історико-культурних цінностей. На сьогодні музеї – це також повноцінний культурно-освітній заклад, співробітники якого активно користуються напрацюваннями музейної педагогіки.

Використані джерела

1. Вербицька П. В. Музей як комунікативний та освітній простір: навч. посібник. Львів: Львівська політехніка, 2017. 232 с.
2. Гайда Л. А. Музейна педагогіка як навчальна дисципліна. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Четвертої науково-практичної конференції (27–28 вересня 2016 р., Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник)*. Київ, 2016. С. 35–38.
3. Караманов О. В. Навчання у просторі музею: сучасні психолого-педагогічні засади. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Четвертої науково-практичної конференції (27–28 вересня 2016 р., Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник)*. Київ, 2016. С. 45–47.
4. Ковач А. І. Використання інноваційних технологій музейної педагогіки у профорієнтації учнів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2018. Вип. 153. С. 56–60.
5. Ковач А. І. Поняття музейно-освітнього середовища в сучасному педагогічному дискурсі. *Вісник Глухівського національного педагогічного*

- університету імені Олександра Довженка. Наукове видання. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Глухів: ГНПУ імені Олександра Довженка, 2020. Вип. 3 (44). С. 45–54.
6. Музей і відвідувач: методичні розробки, сценарії, концепції. Дніпропетровськ, 2005. 148 с.
 7. Муравська С. В. Музейні заклади у системі вищої освіти Західної України на тлі світових тенденцій. Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК. Львів, 2018. 244 с.
 8. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос. 2017. 72 с.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ «ТРЕТЬОЇ МУЗЕЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ» У КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТ.

Караманов Олексій,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
викладач вищої категорії Педагогічного фахового коледжу,
завідувач Науково-навчальної лабораторії музейної педагогіки,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів
e-mail: ank@online.ua

Особливістю сучасного формування «суспільства знань» є спадкоємність різних концепцій, що інтегрують освіту та культуру, а також гуманітарні, природничі та технічні науки. У зв'язку з цим особливий інтерес для нас становлять різні аспекти розвитку музеєзнавства та музейної педагогіки, які надають унікальні можливості для організації ефективної комунікації та різних видів просвітницької, педагогічної, рекреаційної діяльності у просторі музею [3, с. 14].

Еволюція їх розвитку передбачає звернення до концепцій так званих «музейних революцій», сформованих й обґрунтованих у роботах хорватського музеєзнавця А. Бауера та голландських учених П. ван Менша і Л. Мейер-ван Менш [1, с. 37–38].

Зокрема, *перша музейна революція* датується кінцем ХІХ–початком ХХ ст. та пов'язується з професіоналізацією музейного

сектора, коли музейна робота починає усвідомлюватися як самостійна та самодостатня професія, результатом чого стала поява перших музейних професійних асоціацій та періодичних видань.

Аналогічно друга музейна революція (кін. 1960-х – поч. 1970-х рр. ХХ ст.) закріплює за музеями нову соціальну (у тому числі й освітню) функцію, метою якої є «служіння на благо суспільства» [Цит. за: 1, с. 38].

Зважаючи на наведені факти, зазначимо, що *третю музейну революцію* дослідники пов'язують із поширенням на початку ХХІ ст. принципів мультикультуралізму та розуміння музею як агента соціальної інклюзії. На думку В. Ананьева, у цьому випадку йдеться насамперед про Лестерську школу музейних досліджень (Великобританія), представлену іменами відомих музеєзнавців С. Пірс, Е. Хупер-Грінхілл і Р. Сандрела [2, с. 127–128].

Зокрема, С. Пірс було запропоновано оригінальну концепцію інтерпретації музейних колекцій, що ґрунтується на визначенні чотирьох основних областей дослідження у вивченні кожного артефакту: 1) матеріалу, 2) історії, 3) оточення, 4) значення [6].

Е. Хупер-Грінхілла вважають творцем сучасної моделі музейної комунікації. Дана модель тлумачить комунікацію як частину культури, внаслідок якої знання не передається в готовому вигляді від відправника до адресата, а конструюється ними спільно в межах культури та за допомогою цієї культури [5].

Як зазначає В. Ананьев, у працях Р. Сандлера, представника Лестерської школи, було визначено й усталено принципи нового бачення музейної роботи на основі доступності, співпраці, репрезентативності [Цит. за: 1, с. 38].

Роль цих учених важко переоцінити, коли йдеться про оновлення змісту роботи з відвідувачами класичних музеїв, нове бачення інтерпретації їх колекцій, розвиток сучасних інтерактивних та наукових музеїв (центрів науки та техніки), які відкривають свій простір для мультинаціональної та різновікової аудиторії й організують ефективну комунікацію та музейно-педагогічну діяльність.

Очевидно, що наведені вище характеристики повноцінно відбивають ідею розвитку сучасних музеїв у дузі:

- відкритості віянням часу; повноцінного відображення певної доби, явища, середовища;
- забезпечення доступності власних колекцій для широкого кола відвідувачів;
- взаємодії з різними державними та приватними організаціями, благодійними фондами, освітніми установами.

Музей за своєю сутністю є важливим місцем, де відбувається інформаційний, сутєстивний, експресивний та ритуальний обмін між людьми різних професій, культур, національностей, соціальних, релігійних та етнічних груп.

Зокрема, це передбачає створення безбар'єрного музейного середовища, застосування практик культури участі та реалізацію принципів універсального дизайну.

Виходячи з розуміння прогресивності ідей «третьої музейної революції», ми дотримуємося погляду, що на сьогодні музеї більше не можуть бути закритим академічним інститутом, а мають функціонувати як привабливий публічний простір, що використовує найбільш актуальні напрями, форми та методи роботи з аудиторією [4, с. 98].

Оскільки місія сучасного музею передбачає активну взаємодію з відвідувачем та орієнтацію на відвідувача, у його роботу слід впроваджувати сучасні форми роботи, безпосередньо пов'язані з такими освітніми концепціями, зокрема:

- інтерактивність як можливості організації широкого діалогу з різновіковою аудиторією відвідувачів;
- анімаційна діяльність як організація програм проведення вільного часу в музеї;
- ед'ютейнмент як популяризація ігрової діяльності у просторі музею;
- смарт-освіта як можливість урахування загальної освіченості, емоцій та зміни поведінки відвідувачів у музеї;
- STEAM-освіта та наукова освіта як спосіб залучення молодих відвідувачів до роботи з різними приладами та механізмами, експериментування на експозиції музею.

Крім того, слід зазначити вже згадану вище соціальну інклюзію, що сприяє процесам активного включення до соціального життя усіх категорій громадян, незалежно від їх фізичних

чи ментальних особливостей, а також подолання соціального виключення.

Отже, ідеї «третьої музейної революції» нерозривно пов'язані з прогресивними освітніми ідеями кін. ХХ – поч. ХХІ ст., які репрезентують постулати гуманістичної педагогіки на основі особистісно орієнтованої та креативної парадигм.

Використані джерела

1. Ананьев В. Г. К вопросу о периодизации музеологии. *Вестник культуры и искусств*. 2013. № 2 (34). С. 38–42.
2. Ананьев В. Г. Лестерская школа музеологии: история, персоналии, идеи. *Вестник Санкт-Петербургского университета. История*. 2013. № 2. С. 127–134.
3. Караманов О. В. Педагогічна діяльність музеїв в сучасному освітньому просторі України. Львів : Сполом, 2020. 452 с.
4. Кашицын А. А. Социальный потенциал инклюзивных практик в музейном пространстве. *Вестник Хакасского государственного университета им. Н. Ф. Катанова*. 2019. № 27. С. 97–100.
5. Hooper Greenhill E. *Museums and the Shaping of Knowledge*. London; New York : Routledge, 1992. 232 p.
6. Pearce S. M. *The Kingdom of Dumnonia: Studies in History and Tradition in South-Western Britain* A. D. 350-1150. Padstow : Lodenek Press, 1978. 256 p.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Карандей Людмила,

екскурсовод,
народний історико-краєзнавчий музей
імені М. А. Занудька,
м. Покров, Дніпропетровська обл.
e-mail: museumpokrov@gmail.com

Культурно-освітня діяльність є важливим компонентом музейної комунікації та одним із провідних напрямів музейної роботи. Теоретичну основу культурно-освітньої діяльності становить музейна педагогіка. Поняття «культурно-освітня діяльність» ширше за поняття «музейна педагогіка», оскільки включає

все, що стосується організації та проведення багатоперспективної роботи з різноманітною музейною аудиторією. Як соціокультурний інститут музей завжди був орієнтований на контакти з публікою.

Форми культурно-освітньої роботи музею з аудиторією вибудовувалися десятиріччями і змінювалися з часом під впливом історичних подій, наукового пошуку і суспільного попиту. Деякі форми, що стали історично стійкими та використовуються в роботі музеїв різних профілів, мають загальне означення традиційних. Як свідчать дослідження, традиційні форми з'явилися переважно у період становлення культурно-освітньої роботи музею і є основою для створення тих, що виникають під впливом часу, соціального замовлення. Як і в усіх музеях, у нашому історико-краєзнавчому музеї ім. М. А. Занудька переважають традиційні екскурсії. Оглядові – всіма залами музею, а їх у нас 6; тематичні – на замовлення, це – «Флора і фауна Подніпровського краю», «Скіфія», «Спортивна гордість нашого міста», «Історія Чортомлицької січі», «Історія гірничо-збагачувального комбінату», «Традиції та побут рідного краю в кінці XIX, XX та поч. XXI ст.», «Друга світова війна в історії міста». Також проводяться тематичні екскурсії на традиційні свята, урочисті або трагічні події в Україні тощо. Тематика екскурсій стає все більш різноманітною, відповідно до запитів та інтересів відвідувачів. Стають традиційними в нашому музеї різноманітні екскурсії за жанрами – екскурсії-уроки для учнів середньої та старшої школи (уроки історії рідного краю, уроки народознавства, уроки мужності, уроки зарубіжної літератури, уроки літератури рідного краю), екскурсії-квести («Люби і знай свій рідний край», «На знання історії музейних експонатів», «До музею шкільною сім'єю» та ін.) для молодших школярів, екскурсії-бесіди для відвідувачів різних вікових категорій. Цікавими для всіх поколінь є театралізовані екскурсії. Так, музей має костюми для проведення театралізації «Ніч в музеї», «Історія золотої скіфської пекторалі», «Іван Сірко – кошовий отаман Чортомлицької січі», «Андріївські вечорниці» та багатьох традиційних українських свят і обрядів. Тематика екскурсій, з одного боку, дозволяє відчувати власну причетність до історії та культури свого народу, а з іншого – доповнює і збагачує викладання шкільної програми.

До традиційних та найбільш ранніх за часом виникнення форм можемо віднести лекцію. На початку ХХ ст. лекції, які задовольняли потреби у пізнанні, стали помітним явищем суспільного життя і проходили, як правило, за участі великої кількості слухачів. У народному історико-краєзнавчому музеї ім. М. А. Зануцька міста Покров лекторій створений і працює ось уже 4-й рік для слухачів Університету третього віку, які є підопічними міського територіального центру. Плідна співпраця музею та центру на практиці показує важливість такого спілкування та спільного дозвілля. За допомогою мультимедійної системи слухачі не лише чують, а й бачать багато нового для себе з історії як рідного краю, так і світу. На запитання дізнаються про речі, які цікавлять. Тому й щорічний випуск слухачів університету не обходиться без музейних працівників, зокрема людей, які обирають цікаві теми, готують лекції, презентації та ін.

Музейне свято – це ще один вид музейної діяльності, який набирає популярності у нашому міському музеї. Неформальна атмосфера святковості, ефект причетності до того, що відбувається завдяки театралізації, грі, безпосередньому спілкуванню з персонажами святкового дійства, застосування особливої атрибутики. Особливість свята полягає ще й у тому, що воно немов розширює межі музею. Якщо Андріївські вечорниці, свят-вечір з ворожіннями ми проводимо в стінах музею, то з «Масляною» та «Покровою» виходимо на центральну площу міста, «Івана Купала» святкуємо на березі річки Базавлук. Долучаються місцеві жителі, підтримують і стимулюють. На сьогодні музейні свята користуються надзвичайною популярністю серед населення міста і навколишніх сіл. Особливість свята полягає ще й у тому, що музейного значення набувають духовні традиції народу, майстерність, обряди, ритуали.

У процесах збереження та відтворення цінностей вітчизняної та світової культури, формуванні історичної пам'яті та забезпеченні спадковості культурно-історичного розвитку особливе місце належить музеям. Наш музей, як і всі українські музеї, довів, що має значний культуротворчий потенціал, музейники здатні вирішувати кардинальні завдання духовного розвитку суспільства.

Культурна спадщина – ще одне дуже важливе питання в музейній діяльності, адже вона охоплює продукти духовної і матеріальної діяльності людей, які є еталонами, зразками, способами самореалізації особистості у світі. Дуже важливо передати молодому поколінню все те, з чим пов'язана історія рідного краю. У нашій місцевості протягом багатьох століть відбувалися різноманітні історичні події. Цікавим періодом є скіфський період VII–III ст. до н.е. Скіфи залишили нам у спадок багато цінних речей, у тому числі й золоту пектораль. Дякуючи археологічним розкопкам і Борису Миколайовичу Мозолевському, маємо свою історію, підтверджену речами зі скіфських курганів (частини посуду, прикрас, зброї, амфори, наконечники стріл та ін.). Засідання за круглим столом, години спілкування, уроки поезії та пам'яті... Це неповний перелік тих музейних заходів, де звучить ім'я археолога, історика, філософа, поета – Бориса Мозолевського та згадується історія його знахідок.

Про цінність культурної спадщини говоримо, проводячи пішохідні та автобусні екскурсії містом «Імена героїв у назвах вулиць», «Пам'ятні місця у місті», «Мікрорайон, в якому я живу», «Улюблені місця відпочинку містян», «Природа нашого краю» та ін.

Прилучення до культурної спадщини розвиває генетичну пам'ять, формує логіку пізнання і перетворення оточуючого світу. Музейна педагогіка розглядає музей як соціальний інститут, що організовує сприйняття класичної спадщини і сучасної культури та орієнтований на розвиток ціннісних якостей особистості.

У музеї розвиток загальнокультурної компетенції реалізується через використання специфічних можливостей та освітнього потенціалу самого закладу і теоретико-методологічних напрацювань музейної педагогіки, а саме активних методів навчання, музейних предметів і музейного середовища, образної мови експозиції. Музейні предмети доступні для сприйняття і використання у педагогічному процесі. Так, для проведення різноманітних квестів, уроків, конкурсів, виставок ми в своїй діяльності використовуємо предмети побуту XIX – XX ст. (рубель, праска, веретено, ночви, праник, корзини, гребінка); козацького періоду (гарматне ядро, мушкети, люльки-носогрій-

ки). Емоційно-ціннісне збагачення визначається в народному історико-краєзнавчому музеї ім. М. А. Занудька наявністю ікон XVIII, XIX та XX ст., вишиванок та вишитих рушників, яким понад 100 років. Адже це предмети-оригінали з історичною, естетичною, духовною цінністю.

Реалізація освітнього потенціалу музейного середовища можлива за умови дотримання ряду педагогічних умов, однією з яких є презентація музейних предметів-оригіналів як стимулювання прояву інтересу. Традиційною для нас вже стала відеопрезентація «Історія одного експоната», в якій користувачі соціальних мереж познайомилися на сьогоднішній день з історією: грамофона кінця XIX ст., газової лампи XX ст., рубанка XX ст., кукурудзолущилки XX ст., фотоапарата 100-річної давнини. Такими презентаціями музейники допомагають відвідувачам та глядачам долати культурно-історичну дистанцію та поглянути на музейний предмет як на знак соціально-історичного і творчого змісту.

У музейному закладі міста Покров ведеться соціальна і культурна діяльність, відбувається передача знань відвідувачам різних категорій і віку. До музейних заходів залучається нова аудиторія. Використовуються медіаресурси. Інноваційна діяльність нашого музею розширює його суспільну доступність, розвиває знання щодо спадщини. Музейний відвідувач стає активним учасником подій, що відбуваються в музейному просторі.

Використані джерела

1. Вступ до музеезнавства і пам'яткознавства: навч. посібник / за наук. редак. О. М. Гончарової, С. Ж. Пустовалова. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. С. 165–177.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Келипенко Тетяна,

педагог-організатор,

Марганецька гімназія № 5,

м. Марганець, Дніпропетровська обл.

e-mail: kelipenkot@gmail.com

Актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі, який передбачає формування та розвиток ключових компетентностей особистості. Це питання висвітлене в Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа), концепціях мовної та літературної освіти, державних стандартах базової та повної загальної середньої освіти, нових програмах. У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» зазначено, що «ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [1, с. 10].

Сформовані ключові компетентності – основа для самореалізації учня як особистості, громадянина, фахівця. Усі вони однаково важливі й взаємопов'язані. Успішно сформувані кожен з ключових компетентностей можна за умови комплексного підходу й інтеграції навчальних і позашкільних форм організації освітньої роботи, упровадження нових підходів до змісту та організації навчально-виховної діяльності.

Важливим і перспективним інструментом розширення освітнього простору є музейна педагогіка. Виразні риси якої – неформальність і добровільність. Водночас змінюється місце учнів у навчальному процесі: якщо під час шкільного уроку учень є об'єктом педагогічного впливу, то під час музейного

уроку учень, самостійно включаючись у творчий пошук, стає суб'єктом педагогічного процесу [2, с. 135].

Формування музейної педагогіки почалося в Європі ще на початку ХХ ст. і пов'язане з іменами А. Ліхтварта, К. Фолля, Г. Фройденталя, Д. Ріхтера. Велику роль у становленні музейної педагогіки відіграли П. Лесгафт, П. Каптерев, А. Бакушинський. Але тільки у 1980-х рр. почав формуватися новий напрям у визначенні змісту освітньої функції музейного середовища – музейна педагогіка. Галузь діяльності, що здійснює передання культурного досвіду через педагогічний процес в умовах музею.

Використання традиційних форм і методів організації освітньої діяльності, упровадження інноваційних форм роботи в музейну педагогіку формують ключові компетентності учнів, а саме: мовленнєву, громадянсько-соціальну, інформаційно-комунікативну, культурну, уміння навчатися впродовж життя.

Застосуванню прийомів музейної педагогіки у нашому закладі завжди приділяли увагу. Глибоко розуміючи значення живого спілкування з історією Батьківщини, рідного краю, ще у 60-х роках ХХ-го століття педагоги закладу під керівництвом директора Євтеєва В. В. щороку організовували поїздки до Одеси, Києва, Москви, Севастополя, відвідуючи музеї, меморіальні комплекси, знайомилися з пам'ятками архітектури. Після поїздки учні оформляли фотоальбоми, стенди, тематичні альбоми: «Керч – місто герой», «Одеське артилерійське училище» тощо. Матеріали, зібрані учнями, зберігалися у шкільному музеї, використовувалися в навчальному процесі.

Традиції музейної педагогіки не тільки збережені, а й активно застосовуються сьогодні. У 2000 році в закладі стартував новий проект: унаслідок літературно-краєзнавчої роботи, яка велася на уроках літератури рідного краю, було створено літературно-краєзнавчий музей поета – земляка Григорія Бідняка.

Літературне краєзнавство – основний напрям роботи музею – формує наскрізні вміння, спільні для всіх компетентностей.

Вивчаючи літературну спадщину письменників-земляків (фото 1), досліджуючи їх життєвий і творчий шлях, учні відкривають для себе захоплюючі дослідницькі дороги; працюючи з різними джерелами, ознайомлюються з техніками літератур-

них пошуків. Вони вчаться читати з розумінням, вільно висловлювати власну думку усно й письмово, критично та системно мислити, діяти творчо.

Освітня робота, яку проводить актив музею, сприяє розвитку мовленнєвих навичок: учні пишуть доповіді, тексти екскурсій, знайомляться із ораторським мистецтвом. Зібрані учнями краєзнавчі і літературні матеріали використовуються на уроках історії, географії, літератури, у виховній роботі.

Ознайомлення з творчістю земляків, історією рідного краю, виховує любов до маленької батьківщини, що є практичним здійсненням загальної мети – виховання щирого патріота і активного громадянина. Цю думку підкреслює Геннадій Бондаренко, вважаючи, що духовне обличчя особистості, її внутрішня культура формується завжди на тлі малої батьківщини, під впливом тієї краси, яка закладена в природі, культурі, в історичній пам'яті поколінь [2, с. 62].

Краєзнавча та літературознавча робота є ефективною формою виховання свідомого громадянина, патріота, людини небайдужої до проблем рідного краю. Широке використання краєзнавчого матеріалу не тільки поглиблює знання учнів з історії України, але

й розвиває їх пізнавальні можливості, збільшує творчий потенціал, сприяє становленню національної самосвідомості.

Активісти літературно-краєзнавчого музею поета-земляка Григорія Бідняка підготували матеріали для трьох тематичних екскурсій: екскурсія до Братської могили курсантів Одеського артилерійського училища, екскурсія до літературно-краєзнавчого музею імені поета-земляка Г. Бідняка, до Свято-Троїцького храму. Створено туристичний маршрут «Історія мого села – краплина історії України».

Створюючи екскурсійні маршрути, ми використовували матеріали своєї музейної колекції, які є не лише невичерпним джерелом для дослідницької діяльності, але й важливим засобом духовного розвитку суспільства, зокрема молодого покоління.

Усі матеріали, зібрані активістами музею, передаються, як естафета, молодшим, які на прикладі старших навчаються збагачувати свої знання. У процесі добре поставленої роботи зібрано багато цінних матеріалів, які варті широкого огляду. Організуємо виставки за підсумками участі у будь-яких краєзнавчих справах. Основне завдання тематичних виставок – стимулювання учнів, демонстрація кращих учнівських робіт. Наприклад, на виставках були виставлені матеріали про ветеранів війни Городища («Ніхто не забутий – ніщо не забуде»), про Запорозьку Січ («Без минулого – немає майбутнього»), спогади городищан про Голодомор 1932–1933 років («Не згаснути свічці пам'яті!»), уривки з літературних творів про Дніпро та Каховське море («Каховське море – джерело питної води чи технічна водойма?»). До роковин насильницького вивезення українців до Німеччини експонувалися спогади дітей-в'язнів – жертв фашизму, які народилися в Городищі.

Постійно триває пошук місця і ролі музейної педагогіки в освітньому процесі як інструменту створення інноваційного простору, який розвиває інформаційно-комунікативну компетентність. Форми втілення інтерактивних технологій музейної діяльності містять різні компоненти музейної педагогіки, такі як: дослідницький, пізнавальний, творчий, комунікативний і практичний. Щоб зацікавити сучасних дітей, необхідно використовувати цифрові технології: створення презентацій, відео,

використання мобільних додатків. У музеї гімназії розміщено QR-коди, через які учні можуть отримати додаткову інформацію про історію Томаківської січі, яка була розташована поблизу сучасного Городища; відомості про відкриття покладів марганцевої руди, про поетів і письменників рідного краю, про історію створення міста, про Одеське артилерійське училище (курсанти Одеського артилерійського училища поховані в братській могилі на території закладу). Дуже цікавим для дітей є створення відеопроєктів, які відображають матеріали, з якими вони ознайомилися під час туристичних походів історичними місцями, відвідування музеїв. Подобається дітям створювати відеопоезії, колажі, випускати тематичні газети тощо.

Музей навчального закладу, інші музеї, можуть стати потужним інструментом створення інноваційного простору, що сприятиме формуванню всебічно розвиненої особистості, яка, засвоївши цінності музейного педагогіки, стане вдячним відвідувачем музейних залів і культурних заходів.

Культурно-освітня діяльність музею є засобом розвитку загальнокультурних компетентностей. Вона розкривається через різноманітні форми, як-от: лекції, екскурсії, консультації, літературні вечори (фото 2, 3), зустрічі з цікавими людьми, письменниками та поетами (фото 4), свята, концерти, конкурси і вікторини, персональні виставки дітей і дорослих, конкурси читців, заняття групи екскурсодів та гуртка «Слово», літературно-музичні композиції, уроки-зустрічі, літературні олімпіади тощо.

Отже, засобами музейної педагогіки здійснюється вплив на емоційну та когнітивну сфери особистості, усвідомлення нею універсальності загальнолюдської культури, що є важливим у формуванні всебічно розвиненої особистості із сформованими ключовими компетентностями.

Використані джерела

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».
2. Бондаренко Г. Краєзнавство завжди біля витоків духовності та культури. *Духовність особистості: методологічні та методичні аспекти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-18 грудня 2003 рік. Луцьк : Надстир'я, 2004. 208 с.

3. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру : дис. канд. пед. наук: 13.00.06 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2003. 187 с.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ (за матеріалами Чехії)

Кепін Дмитро,

кандидат історичних наук,
м. Київ

e-mail: dKepin@gmail.com

Експозиція є невіддільним складником музею як комунікативної системи. Її проектування пов'язано зі значними труднощами. Вона одночасно має враховувати сучасні досягнення в галузі музеєзнавства, дизайну, наукових дисциплін, які є провідними у тому чи іншому музеї, а також психолого-фізіологічні особливості різних категорій відвідувачів. Водночас потрібно розробляти спеціальні педагогічні програми для інклюзивних екскурсантів.

З другої половини ХХ ст. у європейському музеєзнавстві та пам'яткоохоронній справі розробляються проекти організації нових музейних комплексів – «археопарків» та «археодромів», спрямованих на залучення широкого кола відвідувачів, насамперед дітей та молоді, до пізнання минулого. Це, своєю чергою, сприятиме вихованню почуття поважного ставлення до культурної спадщини.

Мета доповіді – розглянути інноваційні проекти зі створення археологічних музейних експозицій на прикладі створених різних типів музеїв просто неба у Чеській Республіці.

У державі на сьогодні склалася розгалужена мережа «археопарків»: археологічні музеї просто неба з експозиціями *in situ* (законсервовані об'єкти експонуються на місці виявлення); музеєфіковані пам'ятки зі спеціально створеним навчальним центром; «археодрами» – «експериментальні поселення» з відсутніми об'єктами музейного показу *in situ* (демонструються

натурні реконструкції пам'яток або у певному масштабі) у районі досліджених об'єктів, чи на спеціально відведених територіях; «археологічні» дитячі садки (у приміщеннях розташовано кімнати, де в популярній ігровій формі розповідається про давнє минуле), а також «відкриті» «археологічні» майданчики при таких закладах просто неба; «міні археопарки», які охоплюють невелику площу і демонструють один чи декілька об'єктів *in situ* тощо. Багато з них мають комбінований характер, тобто власне «археопарк» *in situ* у поєднанні з «археодромом».

Археологічна сансенологія у Чехії активно розвивається з 1980-х рр. і пов'язана з діяльністю археолога доктора І. Плейнерової (Інститут археології Чеської Академії наук, Прага). Так під її керівництвом у 1981 р. у с. Бржезно недалеко м. Лоуні (Північно-Чеська область) створено археологічний «скансен»-«уявний музей» (з 1994 р. філія Регіонального музею у Лоуні), метою якого є вивчення технології будівництва у слов'янський час. Використовуючи дані археології та етнографічні аналогії збудовано два житла VI та IX ст. Було застосовано будівельний матеріал, відповідні методи роботи та копії давньослов'янських деревообробних знарядь. На об'єкті IX ст., де впродовж 13 діб мешкала невелика сім'я (батьки з трьома дітьми), проведено експеримент з реконструкції домашнього господарства (рис. 1–2). На прикладі досліджень у Бржезно різночасових пам'яток створено експозицію з історії стародавньої архітектури од неоліту до пізнього середньовіччя [4; 6].

За участі І. Плейнерової також створено Дитячий «Скансен»-табір із історії первісності «Альтаміра» недалеко м. Космоносі та м. Младе Болеслав (відкритий у 1986 році). У «скансені» діти мають змогу проводити свій відпочинок так званим «первісним» способом: вчитись пізнанню процесу виготовлення тієї чи іншої речі. Отже, діяльність у сфері експериментальної археології дає дітям відкрити для себе деякі загадки стародавнього минулого: що люди їли, як одягались, які використовували знаряддя тощо. У «скансені» демонструються кінострічки «Як зубр згадає доісторичне минуле», «Чотири митті тиші» (присвячена палеоекології) тощо. Розміщено «художній» павільйон, де діти можуть ознайомитися з рисунками-копіями пізньопалеолітичного живопису, які відкриті у печерах Франції (рис. 3).

Рис. 1. Загальний вид «Археопарку» у с. Бржезно м. Лоуні (Чехія).
Фото 1999 р. І. Плейнерової

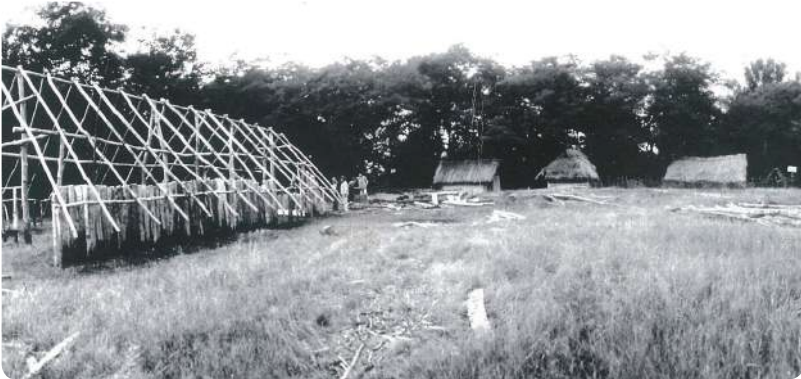

Рис. 2. На передньому плані реконструкція будівельного процесу житла доби неоліту у цьому музеї. Фото 1999 р. І. Плейнерової

У 1995 році за ініціативою І. Плейнерової у районі Прага-Троя на Фарках на правому березі р. Влтави, де у 1974 році виявлено пізньогальштатське поселення доби раннього залізного віку, вирішено створити «Археопарк» загальною площею 2 га.

З 1996 р. він вже функціонує. Перша зона є ядром «Археопарку», що демонструє реконструкцію поселення, яка складається з палісаду. Реконструйовано дубові стовбури висотою 3-3,7 м, культову будівлю та три житла. Друга частина – це так звана експериментальна зона «Археопарку». Проводяться дні ремесел. Музейний комплекс включено у Празькі Ботанічні сади [5].

Рис. 3. Реконструкція кельтської напівземлянки («Алтаміра»).
Фото 1986 р. І. Плейнерової

За ініціативи археолога, доктора Р. Тихого у 1994 р. у країні створено перший вишівський центр з експериментальної археології при кафедрі історії педагогічного факультету Вищої педагогічної школи м. Градець-Кралове (Східна Чеська область). Спільно з кафедрою археології філософського факультету Університету м. Градець-Кралове, Музею Східної Чехії, Центром Європейського проектування, фірма ARCHAPLAN s.r.o. проектне бюро (м. Вшестарі) у 2000-х рр. був розроблений проект «Археопарку» – «Первісність» у Вшестарі. Він почав функціонувати влітку як студентський учбовий музей просто неба «Центр експериментальної археології Вшестарі». З 2009 р. «археопарк» повністю відкрито цілорічно. На території розташовано моде-

лі-реконструкції натурального розміру господарсько-побутових комплексів з відтвореними інтер'єрами доби неоліту, енеоліту та бронзи. В основі реконструкцій були матеріали досліджених пам'яток у цьому регіоні. Також на території музейного комплексу розташовано реконструкції поховань, які дають уявлення про особливості ритуалів. В окремому будинку Музею первісності розташована експозиція з артефактів у поєднанні з копіями, макетами, моделями, інсталяціями, яка розповідає про побут людей за кам'яної доби – раннього залізного віку. Розташовано спеціальний зал, у якому висвітлюються методи археології та інших наук, які вивчають доісторичне минуле. Окремий поверх відведено під навчальні аудиторії [8].

Серед новітніх проєктів визначається діяльність новоствореного у 2017 р. «Археопарку» у с. Павлів на місці дослідження пізньопалеолітичного поселення мисливців на мамутів павловської археологічної культури, виділеної археологом, доктором Б. Клімою гравецького кола. Поселення Павлів I за С 14 існувало 26 тис. років тому. Досліджувалось Б. Клімою у 1952–1971 рр. [2; 3]. Комплекс є філіалом Регіонального музею у Мікулові (Бржецлавський р-н, Моравія). Наукова концепція розроблена археологом професором І. Свободою (Інститут археології Чеської Академії наук, Брно). «Археопарк» орієнтований на дітей та сімейних відвідувачів. Мета музею полягає у відтворенні побуту мисливців на мамутів. Експозиція просто неба має декілька тематичних розділів. Центральним експонатом є натурна реконструкція житла стародавніх мисливців з відтвореним інтер'єром. Скульптурні композиції, інсталяції, аудіо та світлові ефекти, панно, на яких зображено тварин, дають можливість «зануритися» у ту далеку епоху. Для малюків створено пізнавальний «археологічний» майданчик, оформлений у відповідному стилі. Діти можуть дізнатися про способи полювання, виготовлення артефактів, як будувалось житло, про техніку виготовлення стародавньої скульптури, пізньопалеолітичний живопис. На території «археопарку» розташовано два павільйони: з експозицією *in situ* (у спеціальних обладнаних вітринах демонструються археологічні та палеозоологічні знахідки), та музейною експозицією, яка характеризує культурну спадщину регіону [1; 7].

Отже, розглянуті музейні проекти з вивчення далекого минулого дають можливість значно активізувати та посилити просвітницьку діяльність та освітньо-педагогічний процес. Напрацювання чеських вчених можуть бути використані в діяльності вже наявних археологічних музеїв-заповідників та «археопарках», «археодромах», які вже частково функціонують, але діяльність яких повністю не врегульовано на законодавчому рівні. Доцільним є створення невеликих регіональних «археопарків» та «археодромів» як філій історичних чи краєзнавчих музеїв.

Автор висловлює глибоку вдячність доктору І. Плейнеровій (Інститут археології Чеської Академії наук, Прага) за надані ілюстрації.

Використані джерела

1. Drobný T. Archeopark Pavlov (Stánek múz pod Pálavou). *Museologica Brunensia*. 2017. R. 6. C. 1. S. 72–74.
2. Oliva M. Civilizace moravského paleolitu a mezolitu [katalog k expozici v Pavilonu Anthropos]. Brno : Moravian Museum, 2005. 120 s.
3. Oliva M. Palaeolithic and Mesolithic Moravia. Brno : Moravian Museum, 2005. 121 p.
4. Pleinerová I. Březno: Experiments with building Old Slavic houses and living in them. *Památky archeologické*. 1986. R. LXXVII. Č. 1. Praha. S. 104–176.
5. Pleinerová I. Rekonstrukce archeologických objektů (RAO) – občanské sdružení pro popularizaci archeologie. *Archeologické rozhledy*. 1998. R. L. Č. 2. Praha. S. 494–496, 511–518.
6. Pleinerová I. Význam experimentu v archeologii (příspěvek k archeologickým metodám). *Нові технології в археології*. Київ – Львів : Ін-т археології НАН України ; Ін-т археології ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 4–9.
7. Sedlček J., Matějková H., Matějka D. Principy interpretace na ukázce návrhu venkovní expozice archeoparku Pavlov. *Muzeum*. 2018. R. 56. Č. 2. S. 26–33.
8. Tichý R., Drnoský V., Dohnálková H., Slezák M. Archeopark pravěku ve Věstarech: základní teze. *Živá archeology* – REA. 2009. Č. 10. S. 83–89.

МУЗЕЙ РІДКІСНОЇ КНИГИ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Кмець Алла,

асистент кафедри теорії і методики
викладання природничих дисциплін,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
e-mail: khr.kmec@gmail.com

Хлонь Надія,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії
і методики викладання природничих дисциплін,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
м. Глухів
e-mail: nkhlon@gmail.com

Нова українська школа чекає вмотивованого вчителя, який має свободу творчості та розвивається професійно. Проблема підготовки такого вчителя є актуальною для всіх педагогічних вишів.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка – найстаріший педагогічний вищий навчальний заклад в Україні. Створений у 1874 році, він і тепер є осередком освіти, науки, культуро-просвітницьким центром північно-східного регіону нашої держави. З його стін вийшли видатні письменники, науковці, педагоги, громадські діячі. У ньому навчалися такі видатні особистості, як: геній світового кіномистецтва О. Довженко, видатний письменник, академік С. Сергеев-Ценський, письменник і педагог Степан Васильченко, український політичний діяч І. Паливода, білоруський поет, перекладач і публіцист Янка Журба, засновник академічної капели «Думка» Н. Городовенко, письменники О. Палажченко,

П. Ключина, О. Столбін, академіки С. Шаповаленко і Ф. Овчаренко, лауреати державних премій Є. Квасников та П. Агалецький, академік Академії педагогічних наук України М. Вашуленко та інші. За часів, коли виш мав статус учительського інституту, у ньому викладали провідні фахівці в галузі природознавства М. Демков, К. Ягодовський.

Створюючи сучасну систему професійної підготовки, не можна нехтувати історично перевіреними шляхами та методами навчання й виховання майбутніх учителів. Проаналізувати історичні джерела формування особистості вчителя допомагають безцінні матеріали (підручники, наукова періодика, методичні посібники), які зберігаються в Музеї рідкісної та історичної книги наукової бібліотеки ГНПУ. Саме тому практичне заняття з курсу «Методика навчання природознавства» на тему «Історичні джерела й аспекти розвитку методики навчання природознавства» проводиться в залах Музею рідкісної та історичної книги наукової бібліотеки ГНПУ. Під час заняття студенти поринають у світ історії педагогіки XIX–XX століть, але не теоретично, а тримаючи в руках безцінні підручники, методичні посібники та періодичні видання того часу (рис. 1).

Рис. 1. Підручники із зоології і ботаніки XIX століття

Час створення Глухівського учительського інституту збігається зі значною активізацією суспільної та педагогічної думки, що було відображено в природничо-науковій освіті. У цей період визначаються нові педагогічні погляди на значення природознавства для шкільної освіти. Все це вплинуло на визначення предметів, які вивчали в школах учні і, відповідно, до викладання яких готувались майбутні вчителі. Навчальні посібники та підручники того часу відображали основні види навчання, які застосовувались в інститутах, гімназіях, школах. Аналізуючи підручники та посібники, що збереглися до нашого часу, ми побачили, що в період з 1874 до 1890 року перевага надавалася догматичному виду навчання. Тому в підручниках переважала текстова частина, ілюстрацій майже не було, як і відсутні були будь-які запитання чи завдання до наведених текстів.

З появою в інституті викладача, науковця, пропагандиста природничих знань М. Демкова, починається етап розвивального навчання. Майже тридцять років у методиці навчання природознавству панував любенівський підхід, заснований на розвитку дослідницьких навичок. Його відображення ми бачимо в підручнику природничої історії М. Демкова та в підручнику зоології В. Заленського. Пізніше (з 1890 р.) поширюється сократівський тип навчання. Аналізуючи фонди наукових видань та підручників того часу, можемо зробити висновок, що викладання здійснювалось за підручниками відомих науковців, на основі праць Ч. Дарвіна, пропагандистом ідей якого був учений-ботанік А. Бекетов. Саме його підручник «Лекції з ботаніки» та «Ботаніка» за авторством К. Тімірязева були основними навчальними посібниками у вивченні рослинного царства студентами Глухівського учительського інституту. Ці посібники були спрямовані на розвиток логічного, доказового, індуктивного мислення. Матеріал лекцій містить проблемні запитання, завдання на узагальнення життєвого досвіду, всі складні питання (особливо з фізіології рослин) викладені послідовно та адаптовані до сприйняття студентами та старшими школярами. У лекціях з ботаніки А. Бекетова багато порівнянь та завдань для спостережень за рослинами у природі, наведені приклади дослідів з фізіології рослин. Хочеться відмітити, що

підручник з ботаніки Е. Страсбургера, виданий у 1894 й наявний у фондах, у 2002 році був виданий 35-м виданням. Особливості анатомії та фізіології людини студенти опановували за підручниками С. Абрамова, хімію вивчали за виданням лекцій Д. І. Менделєєва. Слід зазначити, що підготовка була досить ґрунтовною та різнобічною. Про це свідчить різноманітність підручників за період з 1880 по 1908 роки.

На початку ХХ ст. поширюється пояснювально-ілюстративний вид навчання. У руслі цього виду навчання підручники наповнюються кольоровими ілюстраціями, доповнюються атласами та визначниками. Яскраво проілюстрований цей вид навчання в підручниках Д. Кайгородова, К. Ягодовського, О. Ярошевського.

Рис.2. На практичному занятті в Музеї рідкісної книги

Подібний аналіз історичного досвіду дає змогу здобувачам освіти краще зрозуміти тенденції розвитку науки, не забувати вітчизняну історичну спадщину, брати з неї найцінніше (рис.2).

Без сумніву, історичний досвід має вивчатись, аналізуватись та впроваджуватись у практику підготовки сучасних вчителів, адже це національні перлини педагогічної діяльності.

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ-САДИБА М. І. ПИРОГОВА: НОВІ ФОРМИ І РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Коваленко Любов,

перший заступник генерального директора
Національний музей-садиба М. І. Пирогова,
м. Вінниця

e-mail: muz-pirogov@ukr.net

Кланца Олег,

старший науковий співробітник
Національний музей-садиба М. І. Пирогова,
м. Вінниця

e-mail: muzpirogov@yahoo.com

Тempora mutantur et nos mutamur in illis¹⁾. За останній від-різок часу, особливо з початку нового тисячоліття, ми пересвідчуємось у справедливості цього крилатого вислову. Досягнення природничих наук і високих технологій сприяють не тільки трансформації суспільства, глобалізації світу, але й дають новий поштовх для змін і розвитку багатьох галузей гуманітарного життя, зокрема педагогіки та музейної справи. Пошук нових форм роботи у зазначених сферах як ніколи загострився за останні два роки пандемії COVID-19.

Пироговський меморіал у Вінниці – особливий музей, який є окрасою подільського краю, науково-дослідною установою з національним статусом, закладом культури, відомим далеко за межами України. Тут зберігається та вшановується пам'ять видатного вченого, глибоко поважного за інноваційні наукові праці й досягнення як у медицині, так і в педагогіці. Ще в дитинстві М. І. Пирогов засвоїв істину, яка з часом стала його власним педагогічним кредо

1) Tempora mutantur, et nos mutamur in illis (латин.) — Час змінюється і ми змінюємось разом з ним.

впродовж усього життя: «Істинний предмет навчання полягає в приготуванні людини бути людиною» [1]. Згодом, під час розквіту педагогічної діяльності, відповідаючи на риторичні запитання в роздумах про найголовніші «питання життя» – завдання освіти та виховання, М. І. Пирогов заповідав сокровенну настанову батькам і вихователям: найперше, слід «зробити людьми своїх вихованців» [2], акцентуючи центр уваги та концентруючи зусилля на «загальнолюдському вихованні» [3, 4]. Актуальність цього постулату як у пироговські часи, так і сьогодні особливо гостро відчувається у зв'язку з переломними моментами історичного розвитку, які проявляються не тільки кризами у політиці та економіці, але й гуманітарними проблемами нашого життя. Тому роль закладів освіти, виховання, культури, зокрема у формі музейної педагогіки, можуть стати важливими у формуванні світогляду прийдешніх поколінь, а, відгак, і нашого майбутнього.

Виходячи з цього, ураховуючи реалії сьогодення, зберігаючи кращі традиції, напрацьовані своєю понад сімдесятилітньою історією, Національний музей-садиба М. І. Пирогова веде пошуки для поліпшення екскурсійного обслуговування, комунікації з відвідувачами, формування та вдосконалення навчально-виховної бази для учнів і студентів, зокрема гуманітарних навчальних закладів, та

Фахова підготовка студентів-педагогів у залі музею (2020 р.)

втілення нових форм, напрямів роботи. Музейний простір як платформа успішно й активно використовується для різноманітних науково-практичних конференцій, педагогічних занять, вдосконалення вчителів, викладачів різноманітного профілю.

Так на базі музею за останні роки проводились пироговські читання вчителів загальноосвітньої школи №33 м. Вінниці, фахова підготовка студентів факультету історії права та публічного управління Вінницького державного педагогічного університету ім. М. М. Коцюбинського [5], заняття травматоло-

гічної секції Проекту першої медичної допомоги «Lifeguards» для студентів Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова та Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ [6], відбулась конференція «Роль Національного музею-садиби М. І. Пирогова у формуванні загальноосвітнього та медичного простору України» [7].

Для студентів першого курсу Вінницького національного медичного університету традиційним стало розпочинати навчання з запалення вогню від пироговського некрополя як символічну естафету кращих традицій, що передаються до нових поколінь лікарів. Майбутні медики в музеї також регулярно вивчають сторінки історії медицини.

Студенти-медики з символічним естафетним вогнем від М. І. Пирогова розпочинають навчання (2020 р.)

Реалії спілкування, створені у період пандемії COVID-19, сприяли змінам та розширенню традиційних і виникненню нових форм музейного життя та роботи. Зокрема, активніше стали використовувати територію садиби. У переліку новонароджених проектів, впроваджених у практику, відзначимо тримовний аудіогід «Садиба Вишня М. І. Пирогова» [8], створення експозиційного та навчально-дослідного лікарських городів поблизу музею-аптеки і на території меморіального саду, науково-популярне видання «За рецептами Миколи Пирогова» [9], набір листівок «Цілюща аптека Чудесного лікаря», які висвітлюють застосування фітопрепаратів у практиці відомого хірурга та доповнюють експозиційні можливості поза стінами музейних приміщень.

Новим напрямом музейної роботи є спроба живого відтворення атмосфери епохи, історичного періоду минулого, часів перебування у садибі Вишня родини М. І. Пирогова. Такий захід був проведений на території меморіального комплексу 4 вересня 2021 р. у межах нового проекту «Пироговський пікнік», ініційованого музеєм за підтримки міської ради [10]. Певною

Локація Національного музею-садиби М. І. Пирогова. У ролі М. І. Пирогова актор М. І. Коломієць. Вінниця. День міста. (11.09.2021 р.)

Акція «Алея життя» в музеї-садибі М. І. Пирогова (2021 р.)

мірою, логічним продовженням цієї події стала участь музею у проєкті «Вінницькі натхненники» у межах відзначення Дня міста Вінниці 11 вересня 2021 р. [11]. У обох заходах використано засоби перформансу за участі професійних акторів та шанувальників генія М. І. Пирогова, а також були представлені для близького ознайомлення широкому загалу раритетні експонати музею і нові науково-популярні видання.

Символічним продовженням гуманістичних ідей і виразом подяки стала акція «Алея життя» [12], ініційована вдячними пацієнтами та громадською організацією «Дія» на території пироговської садиби. Суть акції – на знак вдячності своїм донорам, пацієнти, яким виконана медична трансплантація, висадили яблуні, як символ продовження життя.

У музейній роботі досить широко й ефективно впроваджуються цифрові технології спілкування і поширення інформації. Окрім офіційного веб-сайту і електронної поштової скриньки, віднедавна започаткована музейна сторінка на Facebook. Відвідувачі активно використовують також сучасні канали електронних комунікацій для спілкування, обміну думками і враженнями про музейний комплекс, публікуючи блоги на ресурсах LiveJournal, відео з коментарями на платформі YouTube, відгуки, фото – на інформаційних сторінках порталу Google

maps тощо. Аналіз публікацій невимушених вражень, відгуків, думок респондентів про пироговський меморіал суттєво допомагає працівникам музею в плануванні та поліпшенні роботи, враховуючи погляди відвідувачів.

Використані джерела

1. Пирогов Н. И. Посвящение всех моих трудов Родителю. РОДП. р.П. Оп.1. №308. Л. 1–62.
2. Пирогов Н. И. Новоселье лица. *Сочинения* (в 2 т.). Киев : Изд-во Пироговского т-ва, 1914–1916. Т.1. С. 86.
3. Пирогов Н. И. Вопросы жизни. *Сочинения* (в 2 т.). Киев : Изд-во Пироговского т-ва, 1914–1916. Т.1. С. 35-82.
4. Пирогов Н. И. Чего мы желаем? *Сочинения* (в 2 т.). Киев : Изд-во Пироговского т-ва, 1914–1916. Т.1. С. 121-170.
5. Фахова практика студентів у пироговському меморіалі [веб-сайт]. URL: http://pirogov.com.ua/studpractic_20200225_ua.htm
6. Проект першої медичної допомоги «Lifeguards» [веб-сайт]. URL: http://pirogov.com.ua/urgent_care_ua.htm
7. Роль Національного музею-садиби М. І. Пирогова у формуванні загальноосвітнього та медичного простору України : науково-практична конференція [веб-сайт]. URL: http://pirogov.com.ua/conference_2019_ua.htm
8. Кланца О. Аудіогід «Садиба Вишня М. І. Пирогова»: досвід застосування цифрових технологій музейної екскурсійної роботи в умовах пандемії COVID-19. *Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19*. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. С. 171–176.
9. Кланца О. П., Собчук Г. С. За рецептами Миколи Пирогова. Вінниця : Національний музей-садиба М. І. Пирогова, 2021. 112 с.
10. Пироговський пікнік [веб-сайт]. URL: http://pirogov.com.ua/pirogovskiyy_piknik_ua.htm
11. Музей у проєкті «Вінницькі натхненники» на Дні міста – 2021 [веб-сайт]. URL: http://pirogov.com.ua/den_mista_vinnnytsya_2021_ua.htm
12. Алея життя [веб-сайт]. URL: http://pirogov.com.ua/aleya_zittyua_ua.htm

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО МУЗЕЮ ПРИРОДИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Коренева Інна,

доктор педагогічних наук, доцент,
декан факультету природничої і фізико-математичної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
м. Глухів
e-mail: i.koreneva74@gmail.com

У концепції освіти для сталого розвитку формування компетентностей учнів і педагогів розглядається як орієнтир навчання та виховання [1; 2; 3; 4]. Важливість формування екологічної компетентності фахівців з вищою освітою на засадах сталого розвитку визнана багатьма дослідниками [5; 6; 7; 8 та ін.]. Проте проблема формування компетентностей учителів з ОСР є значно ширшою: вона має охоплювати як формування загальних компетентностей, що забезпечать розвиток особистісних якостей і загальної культури, так і спеціальних (фахових) компетентностей (кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності тощо), що створять умови для успішної професійної педагогічної діяльності.

У контексті наведеного вище у закладі вищої освіти необхідно створити таке освітнє середовище, яке робить можливим формування професійної компетентності майбутніх учителів біології. Глухівський НПУ ім. О. Довженка вирізняється особливим освітнім середовищем, що сформоване століттями і є складною системою освітніх явищ, умов, засобів спільного навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти.

У жовтні 2021 року університету виповнилося 147 років. У його складі одним із перших було створено відділення природничо-географічної освіти, а ректором колишнього Глухівського учительського університету У 1917 р. став К. Ягодівський, відомий природодослідник, учасник Північної експедиції, автор

підручників з природознавства для педагогічних закладів освіти. Відтоді працівники університету бережуть і примножують славні традиції природничо-математичної освіти. На факультеті природничої і фізико-математичної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка функціонує Музей природи – осередок біоекологічної освіти і популяризації природничих знань, особливе освітнє середовище для формування професійної компетентності майбутніх учителів біології.

Музей розташовується у чотирьох навчальних аудиторіях і структурно складається з трьох відділів: палеонтологічного відділу, відділу безхребетних тварин, відділу хребетних тварин (відео: <https://www.youtube.com/watch?v=Dra544rDrso&t=226s>). Розміщення експонатів у вітринах відділу безхребетних тварин здійснено за систематичним принципом, у вітринах відділу хребетних тварин – за екологічним (на фоні середовищ мешкання, за екологічними групами (за середовищем мешкання та/або способом життя)). Проаналізуємо функції створеного музейного середовища з позиції професійного становлення майбутніх учителів біології.

Когнітивна функція Музею природи базується на можливостях його експозиції забезпечувати відвідувачів та майбутніх учителів біології, що навчаються в музейних аудиторіях, знаннями (біологічними, екологічними, краєзнавчими), сприяти розвитку їхнього операційного механізму мислення, формувати природничо-наукову картину світу. Зокрема, під час навчальних занять, що проводяться в музейних аудиторіях актуалізуються знання здобувачів із зоології, екології, геології; забезпечується реалізація міждисциплінарного підходу та створюються умови для удосконалення умінь аналізувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати, критично мислити, приймати рішення, аргументувати думку на матеріалі. Приклади завдань: використовуючи експонати музею визначте та порівняйте адаптації повітряно-водних птахів та норців (рис 1.).

Аксіологічна функція Музею природи полягає в можливостях формування цінностей у процесі навчання і виховання засобами рідної природи забезпечити формування екоцентричного типу світогляду, цінності рідної природи, розуміння взаємоза-

лежності і взаєморозвитку людини і природи. Аудиторії музею ілюстровані кольоровими фотографіями представників дикої фауни Шостинського району.

Рис. 1. Приклад оформлення експозиції Музею природи (відділ хребетних тварин)

Діяльнісна функція Музею природи сприяє формуванню у здобувачів умінь конструювати навчальні заняття та виховні заходи в музеї з використанням експозиції, умінь організовувати та проводити навчальні екскурсії для школярів, здійснювати дослідницьку діяльність на базі музею. Зокрема, майбутні вчителі біології активно залучаються до роботи в Музеї природи з учнями під час літньої практики у закладах оздоровлення і відпочинку, розробляють тематичні екскурсії на потребу школи, проводять екскурсії і виховні заходи в музеї (рис 2).

Рис. 2. Проведення навчальних занять та екскурсій в Музеї природи майбутніми вчителями біології

Розвивальна функція музею полягає у його впливові на особистісний компонент професійної компетентності: набуття індивідуального досвіду, розвиток відповідальності, критичного мислення, уміння доступно пояснювати інформацію, комунікувати з різновіковою аудиторією.

У результаті такої діяльності в освітньому процесі Музей природи Глухівського НПУ ім. О. Довженка виступає як особливе освітнє середовище для становлення професійної майстерності та особистісного розвитку майбутніх учителів біології.

Використані джерела

1. Adomšent M., Hoffmann T. The Concept of Competencies in the Context of Education for Sustainable Development (ESD). 2013. <http://esd-expert.net/assets/130314-Concept-Paper-ESD-Competencies.pdf> (Last accessed: 15.12.2015).
2. Kraker J., Lansu A., Dam-Mieras R. Competences and competence-based learning for sustainable development. *Crossing boundaries. Innovative learning for sustainable development in higher education*, Frankfurt am Main, 2010. p. 103-114.
3. Wals A. E. J. Mirroring, Gestaltswitching and transformative social learning: Stepping stones for developing sustainability competence. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 2010. №11 (4). P. 380–390.
4. Wiek A., Withycombe L., Redman C. L. Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability Science*. 2011. №6(2). p. 203-218.
5. Магазинщикова І. П., Адамовський М. Г. Результат екологізації вищої професійної освіти у форматі компетентнісного підходу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Т. 21. № 19. С. 288–294.
6. Туниця Ю. Ю. Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку : доповідна зап. колегії М-ва освіти і науки України, 10.11.2015 р. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25 (10). С. 9–14.
7. Рудишин С. Д., Коренева І. М., Самілик В. І. Екологічна компетентність як загальна компетентність вчителів природничих дисциплін. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 3. С. 74–83.
8. Коренева І. М. Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку: монографія. Суми, 2019. 526 с.

ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПУБЛІЧНИХ ПРОЄКТІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ (2021 РІК)

Костюк Степан,

завідувач науково-методичного відділу,
Тернопільський обласний краєзнавчий музей,
м. Тернопіль
e-mail: tokm-1913@ukr.net

Оскільки Тернопіль останні місяці оминула червона зона карантинних обмежень, спричинених коронавірусом COVID-19, у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї «нарощуються» нові форми публічних заходів із використанням методології креативної педагогіки сьогодення. Підтвердження – тематичні науково-краєзнавчі читання, приурочені видатним особистостям.

Скажімо, 6 вересня проведено I Всеукраїнські Головинівські науково-краєзнавчі педагогічні читання «Осердя інтелекту нації – просвітництво», приурочені 95-річчю від народження світлої пам'яті знаного педагога Богдана Головина. Уродженець Львівщини творчий потенціал виховника реально розкрив на теренах Тернопілля. Торуючи освітянську стежу історика, Б. Головин щоденно провадив активне суспільно-громадське життя [1]. Напрацювання запропонували та виголосили: Олександр Булига («Фольклорно-етнографічне свято «Музейні гостини» (1992-2021) – історія та сьогодення»), Наталія Ганусевич («Євангеліє 1667 р. – музейний артефакт з фондів Національного заповідника «Замки Тернопілля»), Олена Гаськевич («Музейна едукація в умовах пандемічних обмежень» /з досвіду роботи музею/), Оксана Гулик («Традиції національної ноші заходами «Просвіти» /хустки, намітки/»), Галина Завіша («Сподвижницька діяльність Франца Коковського»), Степан Костюк («Філокартія особистого фонду Богдана Головина у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї»), Ірина Ленчук («Співпраця Амвросія

Ждахи і товариства «Просвіта»), Марія Луцька («Просвітницька діяльність Богдана Лепкого»), Ярослава Павлів («Співпраця Богдана Головина з осередками «Просвіти»), Володимир Парацій («Пізнавально-просвітницька функція тематичної музейної експозиції: з експозиційного досвіду Бережанського краєзнавчого музею /експозиції «Політичні репресії» та «Пласт»/»), Богдан Савак («Йосип Вітошинський – сподвижник просвітництва у Галичині»), Павло Сливка («Спогади»), Наталія Стрілець («Музейні уроки як вид науково-освітньої роботи /з досвіду роботи музею Богдана Лепкого/»), Леся Сута («Олександр Барвінський – засновник філії «Просвіти» у Тернополі»), Наталя Українець («Презентація виставки фондкових матеріалів «Сторінками творчої праці» /95-річчя від народження краєзнавця, просвітника Богдана Головина/»), Петро Шимків («Роль Богдана Головина у розбудові структури «Просвіти» Тернопілля в кінці ХХ століття»).

Наступну зустріч установи «Життям і творчістю служила Україні» «зібрало» 1 жовтня 135-річчя від дня народження української дитячої письменниці, громадської діячки Іванни Блажкевич. Присутні обговорили тематичні напрацювання та виголовили спогади: Любов Левенець («Карально-репресивні методи «умиротворення» непокірної української патріотки польською владою» та «Вплив Ольги Кобилянської на формування життєвої позиції, громадянської активності, почуття людської гідності Іванни Блажкевич»), Мар'яна Чорна («Життєпис Іванни Блажкевич»), Ірина Ленчук («Епістолярна спадщина Іванни Блажкевич у фондovій збірці «Рідкісні документи» Тернопільського обласного краєзнавчого музею»), Галина Васильцо («Роль Іванни Блажкевич у розвитку українського кооперативного руху»), Галина Завіша («Збереження етнографічної спадщини: збиральницькі спроби Іванни Блажкевич»), Світлана Ковальчук («Фонд Іванни Блажкевич у Тернопільського обласного краєзнавчого музею»), Наталія Чеканова («Публікації Іванни Блажкевич на сторінках часопису «Жіноча доля» та «Історико-краєзнавчий матеріал – основа патріотичного виховання»), Богдан Савак («Взаємини Іванни Блажкевич з Оленою Кисилевською», «Взаємини Іванни Блажкевич з Ольгою Дучимінською»), Леся Сута («Вшанування пам'яті полум'яної патріотки в незалежній Україні. Лауреати

літературно-мистецької премії імені Іванни Блажкевич»), Любов Катеринюк («Софія Рудницька-Дністрянська та її роль у розвитку й поширенню української музичної культури»), Тетяна Маркевич («Документи і матеріали про Іванну Блажкевич у фондах Державного архіву Тернопільської області»), Михайло Ониськів («Перші ювілеї Іванни Блажкевич»), Степан Костюк («Мотиви гідності у творчості Іванни Блажкевич /за творами збірки «Маленька українка: поезії»/»), Дарія Чубата («Видвигнув на п'єдестал слави українську народну пісню»), Ірина Лисак («Витоки просвітництва на Тернопільщині /за спогадами О. Барвінського та С. Качали/»), Галина Гнатишин («Декілька штрихів до портрету знаної галицької лідери – Мілени Рудницької»), Наталія Українець («Поетична енергетика випробувань долі поколінь»), Неля Панюс («Історія створення куреня ч. 16 імені Іванни Блажкевич»), Григорій Рибак («До питання створення музейної кімнати Іванни Блажкевич та найменування закладу»), Іван П'ятківський («Подячне слово»). Поезії Іванни Блажкевич продекларовано учнями Тернопільського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – економічний ліцей №9» ім. Іванни Блажкевич [2].

Обидва заходи «запам'ятовуються» також видрукуванням Тернопільською обласною організацією Національної спілки краєзнавців України тематичних конвертів: «Богдан Головин. 95 років» та «Іванна Блажкевич. 135 років», здійсненням поштових відправлень.

Висновки. Участь дітей у заходах є абсолютно виправданою: вони, на основі артефактів фондової збірки, здобувають нові знання. Найважливіше, діти проймаються позитивною енергетикою комунікації поза навчальним закладом, отримують упевненість у своєму подальшому творчому зростанні [3, 4].

Використані джерела

1. Костюк С. Просвітницька одержимість: Про І Всеукраїнські Головинівські науково-краєзнавчі педагогічні читання «Осердя інтелекту нації – просвітництво», приурочені 95-річчю від народження світлої пам'яті знаного педагога Богдана Головина. *Вільне життя плюс*. 2021. 10 верес.
2. Костюк С. Людиною зовись: Про науково-краєзнавчі читання «Життям і творчістю служила Україні», присвячені 135-річчю від дня народ-

ження української дитячої письменниці, громадської діячки Івонни Блажкевич. *Вільне життя плюс*. 2021. 29 жовт.

3. І Всеукраїнські Головинівські науково-краєзнавчі педагогічні читання «Осердя інтелекту нації – просвітництво», приурочені 95-річчю від народження Богдана Головина. 06 вересня 2021 року [програма]. Тернопіль, 2021.
4. Науково-краєзнавчі читання «Життям і творчістю служила Україні» (до 135-річчя від дня народження української дитячої письменниці, громадської діячки Івонни Блажкевич). 01 жовтня 2021 року [програма]. Тернопіль, 2021.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Кот Анна,

спеціаліст II категорії,
викладач суспільних дисциплін,
завідувач музею «Мужність та милосердя»
КЗ СОР «Сумський фаховий медичний коледж»,
м. Суми
e-mail: koshka_sumy@ukr.net

Сьогодні українська музейна педагогіка займається активним пошуком нових форм організації освітньої діяльності. Одним із важливих завдань наближення музейної педагогіки до освітньої практики є визначення й апробація принципів, методів, прийомів роботи музеїв з молоддю, що зрештою повинне вилитися в інноваційні методичні розробки проведення нетрадиційних уроків із різних предметів – історії, українознавства, природознавства, біології, фізики, музики, художньої культури тощо – в приміщенні музею чи з використанням музейних експонатів на базі закладу освіти.

У результаті аналізу наукових джерел [3; 4; 5; 7] можемо стверджувати, що однією з передумов формування музейної педагогіки є поліфункціональність музею. Констатуємо, що музей є соціальним інститутом та виконує такі функції, як: освітньо-виховна, рекреаційна, комунікативна, репрезентативна, інформаційна, естетична, що сприяє врахуванню в діяльності суспільних потреб, актуалізує його вплив на суспільні проце-

си, ставлення різних соціальних груп до музею та їх ціннісні орієнтації.

На думку Р. Патер, сучасний музей також дає можливість задовільнити потреби освіти, підтримуючи реалізацію програми на різних рівнях освіти. Заклади освіти здійснюють співпрацю з музеями за участі учнівської молоді не тільки на уроках, але й передусім у спільних освітніх проєктах і семінарах. Окремі музеї адаптують власні пропозиції до потреб студентів закладів вищої освіти, організують консультації, тренінги, курси для вчителів, щоб максимально використати власний потенціал музейної колекції. Сучасний заклад освіти використовує музей в освіті не тільки для гуманітарних, історичних предметів, але й для природничих дисциплін. Музей пропонує безпосередню зустріч з оригіналом, з реальним об'єктом, а відтак, сьогодні це безперечна перевага. Науковець наголошує, що більш широке включення музейних об'єктів до освітніх програм дослідження мають важливе значення для майбутнього відкритої освіти. Різноманітні інноваційні академічні програми все частіше використовують виставки та колекції музею у здійсненні дидактичних проєктів і наукових досліджень [1].

Отже, з упевненістю можемо зазначити, що музейна педагогіка – один із найбільш значущих напрямів сучасної педагогіки, нове відгалуження наукових знань на стику музеєзнавства, педагогіки, психології, мистецтва (як частини загальної культури) та краєзнавства. Вона досліджує музейні форми комунікації, характер використання музейних засобів у передачі та сприйнятті інформації з точки зору педагогіки.

Вважаємо, що музейна педагогіка – це педагогіка відкритого середовища. Вона не обмежена стінами музею та найбільш ефективно проявляє себе в умовах співдружності закладу та музею, єднання культурно-дозвіллевих та освітніх установ, створення педагогічно доцільно організованого культурного простору.

Відтак, завдання музейної педагогіки визначається тим, щоб максимально й успішно задовольнити і, за можливості, розвинути та збагатити інтереси відвідувачів.

Ураховуючи вищесказане, визначимо цілі музейної педагогіки:

- пробуджувати інтерес до пізнання культури народів світу через музей та його колекції;
- виховувати дбайливе, шанобливе ставлення до музейних пам'яток як частини історії та культури певного народу;
- сприяти формуванню у відвідувачів розуміння єдності природи й культури;
- формувати навички культури поведінки в музеї;
- виховувати любов до рідного краю і людей, які зробили значний внесок у його процвітання.

Як зазначає З. Бонамі, важливими завданнями музеїв у сфері освіти, згідно зі світовою тенденцією, виступають такі:

- розвиток здатності отримувати інформацію з першоджерела на основі огляду предметів музейного мистецтва;
- формування понятійного апарату через спостереження за предметами музейних колекцій;
- прищеплення навичок самостійного навчання;
- мотивація процесу навчання, створення «досвіду радості» в процесі навчання [2].

До того ж, у процесі реформування освіти кожен із прийомів музейної педагогіки можна певним чином використувати для розвитку ключових компетентностей учнівської молоді: уміння вчитися; загальнокультурної; громадянської; здоров'язбережувальної; компетентностей з ІКТ; соціальної.

Отже, можемо зробити узагальнення, що музейна педагогіка є ефективною формою організації освітнього процесу в школі і закладах вищої освіти. Вона має конкретні цілі і завдання, форми реалізації її дидактичних і виховних можливостей. Використання музейної педагогіки впливає на підвищення інтересу учнівської і студентської молоді до навчання; посилення міжпредметних зв'язків; використання нетрадиційних форм роботи; підвищення загального рівня культури учнівської молоді, формування свідомого ставлення до культурної спадщини людства; урізноманітнення форм й методів освітньої діяльності закладів освіти.

Перспективним може стати подальші наукові розвідки методологічних основ музейної педагогіки.

Використані джерела

1. Pater Renata. Edukacja muzealna. *Wychowanie do aktywnego uczestnictwa w kulturze parezja*, 2017. № 1 (7). P. 88–89.
2. Бонами З.А. Музей-образование-дети (по материалам музейно-педагогических изданий США). *Музейная педагогика за рубежом*. Москва, 2017.
3. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі. Київ : Шкільний світ., 2009.
4. Гайда Л. А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі. *Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи* : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград, 21-22 жовтня 2010 р.). Кіровоград, 2012. С. 243–249.
5. Караманов О. В. *Музей – школа – університет: особливості педагогічної взаємодії в сучасному «суспільстві знань»*. URL: http://pmu.in.ua/wp-content/uploads/downloads/2014/02/Karamanov_ua_2.pdf
6. Снагощенко В. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Київ, 2010.
7. Товкач О. А., Товкач О. В. Освітні функції музейної педагогіки у навчально-виховному процесі школи. *Вісник психології і педагогіки*, 2009. № 9. С. 34–45.

МИНУЛЕ, ЗАКАРБОВАНЕ У СКАМ'ЯНІЛОСТЯХ: УРОК У МУЗЕЇ (із досвіду Тернопільського обласного краєзнавчого музею)

Кульчицька Оксана,

старший науковий співробітник відділу природи,
Тернопільський обласний краєзнавчий музей,
м. Тернопіль
e-mail: oksanakulchytska1406@gmail.com

Серед музейних заходів, що мають освітню та просвітницьку спрямованість, найбільш популярними на сьогодні можна назвати музейні уроки. Все частіше вчителі хочуть співпрацювати з музеями, тому що одним з найкращих способів засвоєння навчальних предметів є урок за шкільною програмою в музеї з використанням його ресурсів [3]. Такі уроки покликані закріпи-

ти й поглибити знання учнів з певних тем, причому музейний предмет виступає тут не тільки як ілюстрація, а й як джерело для вивчення. Завдяки урокам учні можуть на власні очі побачити предмети нашої спадщини, знайти зв'язок між науковими знаннями, практикою та життям, розширити світогляд.

На таких заняттях не буває нудно, так як, сам по собі музейний урок відрізняється від традиційного. Учні не сидять за партами, а пізнають музейний предмет, граючи, змагаючись один з одним в кмітливості та винахідливості. Вони не пасивні слухачі, а активні користувачі музейних ресурсів. Доступне та цікаве пояснення явищ, що видаються нудними на перший погляд, викликає непідробний інтерес у слухачів, що сприяє швидкому та якісному сприйняттю навчального матеріалу [1].

Пропонуємо вам музейний урок, який набув популярності серед відвідувачів Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

Тема уроку: «Минуле, закарбоване у скам'янілостях або цікаво про еволюцію». Палеонтологія – складна і водночас цікава наука про флору та фауну давніх епох. На прикладі нашого уроку ми переконались, що тема, яка ніби не цікава на перший погляд, може викликати справжній шквал позитивних емоцій.

Мета уроку: формування в учнів цілісного ставлення до культурної спадщини, розвиток здатності сприймати світ через музейну інформацію, виховання емоцій, розвиток уяви, пошукові здібності. Виховати екологічну культуру школярів, дбайливе ставлення до природи.

Тип уроку: засвоєння нових знань з використанням мультимедійних засобів та інтерактивних форм роботи.

Форма уроку: музейний урок.

Завдання: допомогти дітям цікаво пізнати втрачений світ флори та фауни через самостійне, чуттєве дослідження музейних експонатів. «Доторкнись до спадщини і сам пізнай її!» – девіз яким ми намагаємось керуватись.

Основні музейні об'єкти: скам'янілості, що перебувають у стаціонарній експозиції; необліковані експонати, які можна брати в руки; експрес-виставка (зуби та щелепи давніх істот); діорами у відділі природи.

Очікувані результати: діти отримують нові знання та вміння застосовувати їх у житті, вчать ся працювати в групах і об'єктивно оцінювати себе.

Хід уроку: Розпочинаємо з оглядової інформації. Обов'язковим є продуманий маршрут, згідно якого ми будемо рухатись. Урок, який ми пропонуємо є дослідницьким та інтерактивним. Його тривалість 60–70 хв. Розробляли згідно шкільної програми (біологія, 9 клас, тема «Еволюція органічного світу»). Урок в музеї – це не лекція. Говоримо лише про те, що можемо продемонструвати. Більшість об'єктів можна взяти в руки та дослідити.

1. Демонстрація короткого відео «Життя давніх мешканців планети» (8 хв.). На уроці ми використовуємо різні методи роботи та поширення інформації. Аби створити особливу атмосферу загадковості ми подорожуємо у часі та повертаємося на мільйони років назад, адже і сам музей є «машиною часу». У цьому нам допомагає власноруч створене відео про життя давніх мешканців планети. Причому ми показуємо лише ті організми, які безпосередньо мешкали на території нашого краю.

...Тисячі і навіть мільйони років тому Земля також була населена тваринами, більшість з них не були схожі на сучасних. Вони вимерли, але залишили після себе відбитки...

Стараємось вражати. Завдяки акустичній системі, встановленій у експозиції відділу природи, з'являється об'ємний звук, завдяки якому можна відчутися себе ніби на місці подій. Відеоряд обов'язково супроводжується емоційною розповіддю науковця.

2. Обговорення (3 хв.). Після цього починається етап спілкування. Питання, які заставляють замислитись: звідки ми знаємо, який вигляд мали давні мешканці планети, завдяки кому з нас з'явилася можливість дізнатися про минуле, як називаються люди, що досліджують давнє життя, яка наука вивчає все те, що стосується давньої флори та фауни.

...Якщо ви озирнетесь навколо, то побачите у вітринах багато скам'янілостей, кісток та відбитків...

3. Демонстрація короткого відео «Робота вчених-палеонтологів» (4 хв.). Особливе зацікавлення у дітей викликає відео, у якому можна побачити вчених-палеонтологів за роботою, а також демонстрація інструментів, які використовують вчені у своїх дослідженнях.

...На жаль, відтворити картини минулого за допомогою скам'янілостей не так просто. Робота вчених-палеонтологів складна, але надзвичайно цікава...

4. Дослідження. Інтерактивний майданчик «В пошуках палеонтологічних скарбів» (15 хв.). Пропонуємо учням перейти до практичних занять та спробувати себе в ролі палеонтолога. Для цього ми створили спеціально облаштований інтерактивний майданчик для проведення палеонтологічних розкопок.

Відвідувачі нашого музею можуть під керівництвом «голови експедиції» досліджувати залишки справжніх давніх істот під час гри «В пошуках палеонтологічних скарбів».

... А давайте разом дослідимо нашу знахідку. На перший погляд – це звичайний камінь, правда? Але, якщо ми розглянемо його уважніше, то побачимо панцир давньої тварини, яка жила близько 400 млн. років тому...

На цій локації учні пізнають світ через дотик. Зуб мамонта, скам'янілі дерева, морські їжаки – кожен відвідувач має можливість потримати в руках знахідку, якій тисячі і навіть мільйони років.

5. Огляд залишків флори та фауни в стаціонарній експозиції (5 хв.). Рухаємось експозицією відділу природи, оглядаючи найкращі зразки залишків давньої флори та фауни, що були знайдені на території Тернопільського краю і виставлені у вітринах. Використовуємо набуті знання під час розкопок. Експонати розміщені в експозиції згідно геологічних періодів.

6. Дослідження. Експрес-виставка «Палеостоматологія» (10 хв.). Як розповісти про еволюцію живого, використовуючи музейні предмети? До цього питання ми підійшли по-особливому. Наприклад про еволюцію ми розповідаємо, використовуючи зуби різних тварин. У цьому випадку експонати є наочною базою, але розповідь науковця є провідною.

...А тепер ми розглянемо ще одну еволюцію. Але спочатку в мене до вас є одне запитання: хто може назвати складники нашої усмішки? Відповім вам децю незвично – це щелепа та зуби. Але для того, щоб ми могли показати її, зуби пройшли тривалий шлях еволюції і перетворень...

Показуючи зміну зубів від найпростіших, найпримітивніших конічних зубів до складних зубів травоядних тварин, ми досліджуємо, порівнюємо, пов'язуємо із сучасним життям.

7. Пошук (10 хв.). Однією з родзинок музею є діорами, які відтворюють унікальні куточки природи нашого краю. Діорами допомагають візуалізувати картинку одночасно для всіх учнів. Саме тому ми використали їх, щоб показати де саме палеонтологи можуть знайти якісь цікаві залишки давніх організмів.

...Ми, тернополяни, маємо пишатися своїм краєм, адже не так багато є місць в Україні, які були б настільки насиченими палеонтологічними рештками організмів...

Для дітей ми створюємо імітацію подорожі Тернопільським краєм, щоб згодом, набравшись досвіду у музеї, вони змогли досліджувати знахідки самостійно на відкритій місцевості. Біля кожної локації учні знаходять «Скриньку палеонтолога» із колекцією скам'янілостей, які відповідають цій місцевості. Учні самостійно вивчають вміст скриньки і визначають знахідки. Учні отримують задоволення від спілкування з експонатом, мислять, слухають, спостерігають, ведуть діалог, використовують наукову термінологію.

8. Розв'язання завдань (10 хв.). Під час підбиття підсумків уроку учні проговорюють свої «музейні здобутки» та одержують нескладні практичні завдання для самостійного виконання, які обов'язково повинні мати творчий, ненав'язливий характер. Ми підготували спеціальні завдання: палеокросворди, лабіринти, палеопазли тощо. Завдяки таким урокам учні отримують не лише інформацію про життя давніх мешканців планети, але й зможуть використати свої знання на практиці.

...Незважаючи на те, що викопних видів відкрито багато, насправді палеонтологи змогли відкрити лише дуже незначну частину давнього тваринного світу. А скільки ще не досліджено? Можливо, цими дослідниками будете саме ви?...

Урок у музеї може урізноманітнити шкільні будні, зацікавити учнів природознавством ще більше чи навіть надихнути їх на цікаві відкриття. Також ці уроки можуть бути запропоновані й учням молодших класів у спрощеному варіанті.

Використані джерела

1. Залучення учнів до культурної спадщини попередніх поколінь шляхом проведення музейних уроків. URL : <https://naurok.com.ua/zaluchennya-uchniv-do-kulturno-spadschini-poperednih-pokolin-shlyahom-provedennya-muzeynih-urokiv-95230.html>
2. Навчання у музеї. Що? Де? Як? Навіщо? / упоряд. Олійник В., Ольшанська Т. Львів : 2013. URL : <https://mail.google.com/mail/u/0/?pli=1#inbox/FMfcgzGlkjftfQTrJJCtZHszNcSlbKm?projector=1&messagePartId=0.1>

3. Ганнусенко Н., Омельченко Ю. Зміст і форми роботи краєзнавчих музеїв навчальних закладів у сучасних умовах. Київ : НДІ педагогіки, 1992. 134 с.
4. Яблоновська-Грищенко Є. Д., Чернявська Т. Б., Торшина О. В., Грищенко В. М. Незвичайні екоосвітні заняття, проекти та ігри. Київ : ТОВ «Паперовий змії – ОПТ», 2020. 104 с.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГКА З ВИКОРИСТАННЯМ НОВИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ У ДІЯЛЬНОСТІ КЗ «СЛАВУТСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ»

Макогончук Олена,

молодший науковий співробітник
КЗ «Славутський історичний музей»,
м. Славута, Хмельницька обл.,
e-mail: slav-museum@ukr.net

Сьогодні, у час актуальності історії, її становлення, вивчення та дослідження істини, усе більш у світі зростає роль музейних закладів, які виконуючи культурно-освітні, просвітницькі, науково-дослідні або й виховні функції сприяють формуванню та розширенню світогляду як окремої особистості, так і висвітлюють істину в часі та просторі буття українського народу в контексті виховання нації загалом.

Відносно новою, але вже невід'ємною складовою музеєзнавства є питання вивчення та аналізу напрямків музейної педагогіки, яку варто розглядати і як практичну культурно-освітню діяльність музеїв, так і нову навчальну дисципліну. Питанням та предметом вивчення цієї дисципліни є дослідження закономірностей, принципів, методів роботи музею зі своєю аудиторією.

У наш час актуальність музейної педагогіки вбачаємо не тільки в узагальненні досвіду, але й у прогнозуванні нової методики, створенні музейно-педагогічних програм. Це та наукова дисципліна, яка, перш за все, оперує категоріями музеєзнавства та психолого-педагогічних дисциплін – наприклад, «музейний предмет», «музейна культура», «музейна комунікація», «виховання», «музейна освіта», «музейний педагог», «візуальне мис-

лення». Ось чому музейна установа безпосередньо пов'язана з питаннями вдосконалення духовних засад суспільства, сприяє творенню культурного простору світового співтовариства.

Нами були враховані праці та роботи дослідників за тематикою музейної педагогіки, серед яких праці Н. О. Філіпчука, Р. В. Маньковської, Г. І. Панахид. Здійснено аналіз використання нових підходів, форм та методів «музейної педагогіки» на прикладі діяльності КЗ «Славутський історичний музей».

Висвітливо зміст і поняття «музейна педагогіка» на прикладі діяльності КЗ «Славутський історичний музей».

Музей є культурно-освітнім закладом, призначеним для вивчення, збереження та використання пам'яток історії, матеріальної та духовної культури, прилучення громадян до надбань національної, світової історико-культурної спадщини. Чи то музей історичного, краєзнавчого, природничого, археологічного, літературного, або й іншого спрямування, основним завданням тут виступає збереження, вивчення та популяризація інформаційного, речового чи іншого виду музейного зібрання або окремого предмету (експонату) як складової частини цікавої та захоплюючої розповіді про минуле життя краю, про звичаї, традиції, певні особливості різних епох.

8 травня 1985 року в місті Славуті, що має статус історичного, на честь 40-ої річниці закінчення Другої світової війни у новозбудованому двоповерховому приміщенні по вул. Газети Правда, 48 (тепер – вул. Я. Мудрого) відбулося урочисте відкриття Музею історії партійної та комсомольської організацій Славутчини. Незвичної архітектури будівля на центральній площі міста приваблювала і продовжує приваблювати погляди жителів та гостей міста. У 1996 році заклад змінив свою назву на «Славутський історичний музей».

Оскільки основними завданнями КЗ «Славутський історичний музей» є збір, збереження пам'яток матеріальної та духовної спадщини, популяризація історії краю, а також надання інформації, довідок, тому саме в закладі відбувається ознайомлення з історичним минулим краю через проведення міні-екскурсу, оглядових та тематичних екскурсій, заходів, лекцій, уроків тощо. Відвідування музею – це, насамперед, комунікація між самим музеєм, який є

скарбницею історичних знань, фактів, спогадів, та відвідувачем, який є запитувачем та одержувачем інформації. Щороку музей, у середньому, відвідує близько 4 тис. осіб. Серед них: жителі краю, гості з інших міст, іноземні туристи. І сьогодні КЗ «Славутський історичний музей» – це своєрідна візитівка міста, це вказівний орієнтир, який вирізняє наше місто з числа інших міст.

Основним контингентом відвідування музею як культурно-освітньої установи, що відіграє важливу роль у вихованні молодого покоління відповідальних громадян України, була і залишається учнівська молодь. Так, за підрахунками трьох кварталів 2021 року серед 2806 відвідувачів музею 1836 склала учнівська молодь.

Молодь шкіл, гімназій, інших навчальних закладів користується усім широким спектром послуг, які надаються КЗ «Славутський історичний музей» з метою популяризації та вивчення історії. Це – організовані та проведені протягом 2021 року 130 масових заходів, 77 екскурсій залами музею, 40 тематичних заходів, 8 екскурсій по місту та 5 виїзних тематичних екскурсій до Меморіального комплексу «Поле Пам'яті».

Проводячи музейні заходи, наукові співробітники музею успішно впроваджують та користуються принципами поєднання словесної інформації (спрямована на отримання основної інформації в процесі міркувань та доказів) з наочністю (засвоєння поданого матеріалу пов'язане з використанням наочного приладдя та технічних засобів: демонстрація, ілюстрація чи відеометод (показ із використанням будь-яких технічних відеозасобів: проєкторів, відео-магнітофонів, комп'ютерів тощо) [5, с. 8]. Поєднання співробітниками Славутського історичного музею таких двох методів подачі інформації дозволяє здійснювати контроль отриманих учнями знань, сприяє повторенню, закріпленню, узагальненню та систематизації. І, звичайно, обов'язковим є використання такого методу музейної педагогіки як зворотній зв'язок, який допомагає усвідомити, що процес отримання інформації відбувся успішно. Такі підходи та методи музейної педагогіки дозволяють широко пропагувати музейні зібрання та, в нашому випадку, прививати любов молоді до рідного краю. Враховуючи інтереси, вікову категорію чи контингент аудиторії, обов'язковим є написання відпо-

відальним за захід співробітником музею оригінального тексту заходу доступною, зрозумілою та необтяжливою лексикою. Так, наприклад, учнів старших класів, які цікавляться подробицями, дрібними деталями, цифрами, історичними датами неможливо утримати інформацією, яка призначена для сприйняття учнями молодших класів.

Дуже цікавою та дієвою в практиці КЗ «Славутський історичний музей» стала організація тематичний заходів, підсилених зустрічами з очевидцями подій, з цікавими людьми. Так, ще український дослідник з музейної педагогіки О. Караманов запропонував під час організації уроків, лекцій чи практичних занять в музеї в межах словесної групи методів використовувати ще один метод – програвання ролей, коли використовуючи костюми, можна відтворювати події різних історичних епох (йдеться про описовий характер якогось історичного факту, події, явища) [3, с. 52]. Наприклад, урок з нагоди відзначення Дня українського козацтва краще засвоївся учнівською молоддю через запрошення та розповідь члена Славутської Паланки Міжнародної громадської організації «Козацтво Запорозьке» – козацького осавула Романа Бачинського, що був одягнений у відповідний однострій та мав традиційні атрибути козака. Напередодні річниці розстрілів на Майдані в приміщенні Славутського історичного музею здобувачам освіти був проведений тематичний захід «На захисті Європейського майбутнього», де на зустріч з учнями прийшов славутчанин, учасник подій Революції Гідності Аркадій Костюкевич. Розповідь запрошеного гостя до глибини душі вразила усіх присутніх. Було багато запитань, на які отримано вичерпні відповіді.

Варто зазначити, що КЗ «Славутський історичний музей» постійно організовує зустрічі з цікавими людьми, майстрами своєї справи. Підготовка та проведення відповідного лекційного чи практичного заняття сприяє не лише розширенню кругозору та оцінки робіт, а й розумінню того, що для досягнення позитивного результату в будь-якій справі необхідно дотримуватися послідовності, чіткості й, обов'язково, любові до своєї справи.

КЗ «Славутський історичний музей» успішно реалізує нові форми організації культурно-освітньої діяльності із залученням

та використанням різноманітних способів подачі інформації: сприйняття на слух, візуалізація, включення елементів «вільної» розмови, зворотня комунікація. Співробітниками музею реалізуються багато інших та не менш цікавих прикладів музейного навчання, пропагування музейного життя, методів музейної педагогіки. Це, для прикладу, підготовка відео на Youtube-каналі та Facebook, інтерв'ювання з очевидцями пережитих подій та публікація результатів, розробки нових постійно-діючих та тимчасових виставок з поданням інформації, яка водночас розкриває відповідну тему та стає основою побудови лекції, уроку, тематичного заходу.

Отже, з впровадженням нових форм та методів музейної педагогіки КЗ «Славутський історичний музей» успішно організовує позакласні форми соціокультурної освітньої діяльності учнів з метою розширення світогляду, формування основ музейної компетенції учнів. Саме тісна співпраця музею з навчальними закладами сприяє використанню історичної та культурної спадщини нашого народу у системі навчально-виховної роботи (сприяє підвищенню інтересу учнів до історії своєї країни).

Використані джерела

1. Маньковська Р. Музеологія як наукова галузь: сучасний дискурс та проблема теоретичного інтегрування. Краєзнавство. 2009. С. 135–144.
2. Філіпчук Н. О. Музейна педагогіка і виховання нації. *Молодий вчений*. 2018. С. 137–142.
3. Камінська В. Музейна педагогіка. Теорія і практика. *Волинський музейний вісник*. 2013. С. 50–53.
4. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с.
5. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.). Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2017. 132 с.

МУЗЕЙНІ ПРАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ГІМНАЗІЇ № 153 ІМ. О. С. ПУШКІНА М. КИЄВА

Мартинюк Тетяна,

учитель історії,
учитель вищої категорії,
гімназія № 153 ім. О. С. Пушкіна,
м. Київ

Сучасні тенденції розвитку освіти поставили українську школу перед новими викликами часу. Формуванням особистісних цінностей належать гуманітарним предметам, серед яких особливе місце посідає історія. Для формування історичної предметної компетентності використовується цілий арсенал засобів, серед яких ключове місце музейної педагогіки як складової педагогічної науки, що володіє унікальним набором способів організації педагогічної взаємодії з відвідувачем [5].

Найточніше віддзеркалює сучасні освітні стратегії і закликає до активної співпраці учнів та вчителів у просторі музею гасло відомого американського філософа і педагога Джона Д'юї: «освіта через діяльність» [2].

Слід зауважити, що ефективна педагогічна взаємодія можлива не лише в межах музею чи школи. Варто виходити за їх межі, використовуючи, наприклад, довкілля, що дає можливість ненав'язливо формувати цікаве й емоційно насичене дидактичне середовище, побудоване на засадах неформальної освіти [3].

Пошук нових форм співпраці навчальних закладів з музеями варто окреслити, оперуючи терміном «педагогіка музейної діяльності». Дослідник Караманов О. В. висловлюється про те, що варто розрізняти музейну педагогіку і музейну діяльність. Оскільки перший – це спосіб освоєння музейного простору та музейних колекцій, заснований на активній діяльності дітей на експозиції музею, який організують музейні співробітники. «Педагогіка музейної діяльності» – це засвоєння способів

пізнання світу, адекватних природі музею, здатність особистості переносити цей досвід на усі сфери власної діяльності. Організаторами такої пізнавальної дослідницької роботи виступають педагоги, які працюють у тісному співробітництві зі спеціалістами музею [4].

Метою нашої роботи є ознайомлення з методами та формами організації педагогіки музейної діяльності, що були апробовані та застосовуються у практичній діяльності учителів історії гімназії № 153 ім. Пушкіна міста Києва.

На базі нашого навчального закладу діють два стаціонарних музеї – музей історії гімназії, музей ім. О. С. Пушкіна. Це місця «занурення» в історичну епоху, місця організації різноманітних зустрічей та залучення учнів молодших та середніх класів до особливої музейної культури. Наразі в розробці інтерактивна екскурсія як одна з форм сучасної організації музейної діяльності.

Методичне об'єднання учителів історії системно реалізовує широкий арсенал форм і методів музейної освіти, займається пошуком та апробацією власних підходів у музейному просторі.

Подаємо перелік апробованих форм та методів музейно-педагогічної комунікації. Пріоритетним серед них стала організація дослідницької діяльності учнів 9–11 класів у роботі Малої академії наук. Для учнів середніх класів запропонована робота в міні-проектах. Показовим у цьому плані став проект «Великі українці». Його мета – через призму діянь видатних особистостей розкрити історію української держави, набути первинних навичок дослідницької діяльності.

Так, учні 8-Б класу гімназії збирали інформацію про героя України, засновника музеїв м. Переяслава-Хмельницького М. І. Сікорського. Вони відвідали музеї, брали інтерв'ю в працівників, які особисто знали М. Сікорського, виступали в ролі дослідників. На основі зібраних матеріалів підготовлені відеоматеріали (ролик) науково-популярного характеру, презентації про самі музеї з метою їх популяризації.

Музейний простір дав можливість реалізувати головні завдання сучасної історичної освіти у формі героїко-патріотичних квестів. З 2 вересня 2016 року до 2020 рік учні профільних історичних класів брали участь у історичній грі, присвяченій

подіям оборони Києва 1941 р. та закінченню Другої світової війни. Щороку обиралася нова локація як то в селі Білогородка, Віта Поштова, Конча Заспа. Учні не лише отримали цікаву інформацію про події, мали можливість побувати в ДОТах, подолати штучну смугу перешкод, виконати картографічні завдання, скуштувати польової каші. Схвальні відгуки учнів та батьків про проведені заходи довели ефективність таких методів, де в неформальних обставинах краще реалізуються принципи діалогості та інтерактивності. Були розроблені і власні тематичні екскурсії за межами школи.

- дослідницька екскурсія;
- інтерактивна екскурсія;
- пошуково-дослідницька робота: (проекти, презентації);
- науково-дослідницька діяльність (МАН);
- участь у конференціях різного рівня;
- розробка авторських та віртуальних екскурсій;
- героїко-патріотичні квести;
- тематичні історико-літературні виступи;
- позакласні заняття та уроки у приміщенні музею.

Для більш ефективної взаємодії школи та музею виникла ідея створення комплексного проекту, який покликаний був втілити дослідницький, творчий, практично орієнтований та ігровий компоненти. Так з'явився проект «Переяслав». За укладеною у листопаді 2016 року партнерською угодою з НІЕЗ «Переяслав» улітку 2017 року розпочалася історико-краєзнавча практика для учнів 8–10 класів. Співробітники заповідника під керівництвом заступника генерального директора НІЕЗ «Переяслав» Колибенка О. В. розробили відповідні програми.

Відділ археології, який очолює Тетеря Д. А., разом з учнями гімназії провів археологічну розвідку. Було закладено кілька шурфів на території «окольного граду» та Нижнього міста ранньомодерної доби давнього Переяслава. Знайдено матеріали

козацької доби – уламки глиняного посуду, монету – «деньгу» 1764 року та інші старожитності у незначній кількості.

Це допомогло науковцям зробити певні висновки, зазначені у науковому звіті археологічного відділу. А учням – навчитися закладати шурф, знімати правильно шар ґрунту, розбирати відвал, робити зачистку. Та головне – вони вчилися працювати в колективі та дотримуватися правил безпеки.

У меморіальному музеї Г. С. Сковороди проведено майстер-клас «Скрипторій», на якому учні опановували навички письма за допомогою самостійно змайстрованого каламу, гусячого пера та ознайомилися з методами зістарювання паперу. Закріпити почутий матеріал допоміг квест по музею, вікторина, читання стародруків.

Загалом історико-краєзнавчу практику в Переяславі пройшли 22 учні, які відвідали 15 музеїв та виставок, взяли участь в археологічних розкопках та трьох майстер-класах, прослухали 50 годин екскурсій.

Проект «Переяслав» виявився надзвичайно багатограним та включав в себе безліч складових. Опрацьовані під час практики матеріали, підштовхнули учнів до вибору тем для написання робіт в МАН, різноманітних виступів та проектів. Наші випускники обрали історичний та мистецькі факультети для подальшого навчання у вищій школі. Важливим залишається соціально-комунікативний досвід, що є зовнішнім результатом. Але є ще внутрішній результат – результат діяльності, який є власним здобутком учня, його маленькою перемогою та етапом зростання.

Отже, учителі гімназії створюють унікальний музейний простір для педагогічної взаємодії «школа – музей – довкілля», що дозволяє реалізувати сучасні освітні потреби, особливо сприяти формуванню практичних навичок учнів.

Використані джерела

1. Гайда Л. А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі. *Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції* (Кіровоград, 21–22 жовтня 2010 р.). Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2012. С. 243 – 249.

2. Дьюи Дж. Демократия и образование. Пер. з англ. Москва: Педагогіка, 2000.
3. Караманов О. В. Сучасні тенденції розвитку музейної педагогіки в Україні. *Матеріали науково-практичної конференції “Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи”* (Київ, 24-25 вересня 2013 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ: НКПЗ, 2013. С. 35–37.
4. Караманов О. В. Роль навчального середовища в реалізації музейно – педагогічних програм і проектів. *Пост методика*. 2013(112). С.41–44.
5. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: «К.І.С.», 2004.

МУЗЕЙНА ШКОЛА ЕКСКУРСОВОДА

Місяць Наталія,

кандидат пед. наук, доцент,
науковий співробітник,

Національний музей космонавтики
імені С. П. Корольова

Житомирської обласної ради,
м. Житомир

e-mail: mesikupr@gmail.com

Національний музей космонавтики імені С. П. Корольова Житомирської обласної ради тісно співпрацює з громадським об'єднанням «Польський студентський клуб». У 2020 році вони започаткували спільний проект «Школа екскурсовода в музеї». Перший модуль проекту «Школи польськомовного екскурсовода» (2020 рік) присвячувався навчання волонтерської групи екскурсоводів, які володіють польською мовою, проведенню екскурсій в музеї (експозиція Меморіального будинку-музею академіка С. П. Корольова та експозиція історії космонавтики та космічної техніки «Космос»), що сприяло подальшій співпраці, участі студентської молоді в міжнародних музейних акціях, фестивалях, освітніх програмах із залученням поляків. Ця частина проекту фінансувалась Канцелярією Голови Ради

Міністрів Польщі в рамках допомоги полякам за кордоном за посередництвом Фонду «Допомога полякам на сході».

Роботу «Школи польськомовного екскурсовода» очолила наукова співробітниця музею Наталія Місяць – доктор PhD (педагогічні науки), доцент. Польськими справами вона почала займатися з 1991 р., коли очолювала кафедру слов'янських та германських мов у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Вона одна з засновниць Спільки вчителів-полоністів Житомирської області, Центру полоністики в університеті (2004 р.), відповідальний редактор журналу «Українська полоністика» (2004 – 2014 рр.), автор підручника «Польська мова для українців», член Польського наукового товариства в Житомирі.

Усі слухачі школи – активні учасниці різних польських організацій, що сприяють відродженню польської мови та польських традицій на Житомирщині. Заняття «Школи польськомовного екскурсовода» проходили по суботах і неділях протягом трьох тижнів (по 4 години кожного дня), усього 24 години, з яких 8 годин теоретичних та 16 годин практичних занять.

На теоретичних заняттях йшлося про особливості роботи екскурсовода в музеї космонавтики, про два відділи музею. Це Меморіальний будинок-музей академіка С. П. Корольова, де народився засновник практичної космонавтики, та павільйон «Космос», де представлена космічна техніка, історія космонавтики та її сьогодення. Слухачі школи дізнались про історію створення музею за архівними матеріалами: рішення міської влади про встановлення меморіальної дошки на будинку, де він народився С. П. Корольов, про відкриття музею, про закладання павільйону «Космос» [1].

На практичних заняттях відбувалось знайомство з геолокацією музею та її облаштуванням: по вулиці Дмитрівській у будинку № 5 знаходиться Меморіальний будинок-музей академіка С. П. Корольова. Навпроти нього – павільйон космічної техніки «Космос», праворуч від якого встановлена ракета конструкції Янгеля, ліворуч, біля бюсту Корольова, – ракета конструкції С. П. Корольова у лежачому положенні.

Слухачам школи було цікаво дізнатися про добру традицію, що склалась у музеї. На площі перед входом до павільйону по-

чинаються великі космічні свята (12 січня – день народження С. П. Корольова, 12 квітня – День авіації та космонавтики, 1 серпня – день народження музею, 4 жовтня – Всесвітній тиждень космосу). У святкуванні бере участь духовий оркестр військового інституту, рота почесного караулу, що проходить під прапором України. До підніжжя пам'ятника С. П. Корольова покладаються квіти. Нерідко учні міської школи хореографічних мистецтв «Сонечко» влаштовують театралізоване дійство на космічні теми.

Неабияку увагу слухачів привертає розповідь про діяльність музею. Фонд музею нараховує 18 тисяч одиниць зберігання, більше 13 тисяч з них належать до державної частини Музейного фонду України [2]. Тут представлено всі види пам'яток науки та культури згідно з класифікацією, а саме: фонд меморіальних, писемних, образотворчих, речових матеріалів, кіно-, фоно- та відеоджерел. Щорічно музей відвідує понад 100 тис. відвідувачів з різних країн світу [3]. Серед партнерів музею громадські організації, музеї України та інших країн, окремі науковці та подвижники музейної справи.

Під час екскурсії в Меморіальному будинку-музеї академіка С. П. Корольова слухачі «Школи польськокомовного екскурсовода» занурилися у атмосферу родини майбутнього Головного конструктора, дізналися про його навчання, життя та діяльність. На екскурсії у павільйоні «Космос» вони з надзвичайною увагою слухали про технічні об'єкти, про життя на орбіті, про особливості приземлення, про міжнародну співпрацю у космосі тощо.

На практичних заняттях учасники школи по черзі проводили спочатку фрагменти екскурсій, а потім екскурсії у повному обсязі. Цінним було те, що майже кожен мав свої цікавинки, як то: історичні коментарі, філософські роздуми про небо і космос, цікаві методичні знахідки.

Результатом роботи «Школи польськокомовного екскурсовода» стала підготовка екскурсоводів, які будуть допомагати музею проводити екскурсії польською мовою для гостей з Польщі та для дітей Житомира і області, які вивчають польську мову. Під час реалізації проекту було створено буклет польською мовою про Національний музей космонавтики Житомирської обласної ради [4].

У церемонії підведення підсумків роботи школи взяли участь онлайн сполученням – голова Фонду «Допомога полякам на сході» (Варшава) та Генеральний Консул Республіки Польща у Вінниці, керівник польського самодіяльного хору імені Юліуша Зарембського, житомирські краєзнавці. Учасники зібрання прослухали два фрагменти екскурсій «Програма дослідження Місяця» та «Життя на орбіті», які провели випускниці «Школи польськомовного екскурсовода».

Усі учасники «Школи польськомовного екскурсовода» отримали від організаторів сертифікати. За домовленістю з директором Національного музею космонавтики імені С. П. Корольова сертифікати дають їм право проводити в музеї екскурсії польською мовою.

Приємним спомином про цікаві дні роботи в школі будуть для учасників подарунки, що стануть їм у пригоді як екскурсоводам. Це іменні нагрудні значки «Polskojęzyczny przewodnik / Польськомовний екскурсовод» та лазерні указки. До них – подарункові диски з музикою польських композиторів у виконанні кращих колективів Польщі, книжки про польські міста, про видатних діячів польської культури, твори польських авторів.

Другий модуль проекту – «Екскурсія зі звуковим супроводом» (2021 р.). Його завдання – удосконалення екскурсійного обслуговування шляхом створення звукового тла екскурсій, що збагатить їх емоційну палітру, розширить послуги людям з обмеженими можливостями, зокрема, з послабленим зором. Модуль включає проведення лекцій з презентаціями «Житомир початку ХХ ст. Життя родини Корольових в Житомирі», «Ім'я С. П. Корольова на сторінках історії космонавтики». На практичних інтерактивних заняттях у 2-х відділах музею за методикою мозкового штурму укладаються списки аудіофрагментів для звукового супроводу екскурсій. А далі слухачі школи екскурсовода вчать синхронізувати текст екскурсії зі звуковим тлом тренуються у проведенні екскурсій із звуковим супроводом, обговорюють їх.

Усі учасники школи екскурсовода оволоділи алгоритмом екскурсії зі звуковим супроводом: 1) визначення пунктів екскурсії, які будуть супроводжуватись звуком; 2) робота звукоо-

ператора щодо створення звукозаписів; 3) стикування тексту та звукової доріжки. Дія алгоритму екскурсії зі звуковим супроводом перевірялась також в інших музеях Житомира, зокрема у музеї В. Г. Короленка. Перевірка дала позитивні результати.

Третій модуль проекту присвячується особистості Сергія Павловича Корольова. Його проведення заплановане на 2022 рік. Він матиме форму зустрічі з головним конструктором, побудованої на матеріалах хроніки. Учасники проекту віртуально зустрінуться з С. П. Корольовим у його робочому кабінеті, на стартовій площадці, у родинному колі, серед космонавтів.

Спільний проект Польського студентського клубу та Національного музею космонавтики імені С. П. Корольова «Школа екскурсовода в музеї» засвідчує плідність співпраці у пошуках нових методів та підходів у музейній педагогіці, нових форм музейної комунікації. Проект сприяє розширенню культурного простору, громадської активності, вносить свіжі фарби у багатонаціональну палітру культурного життя Житомирщини.

Використані джерела

1. Місяць Н. К., Щербакова Н. М. Створення Музею космонавтики імені С. П. Корольова (за архівними матеріалами). *Музейна справа на Житомирщині: історія та сучасність. Науковий збірник «Велика Волинь». Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції* (Житомир, 8 – 9 жовтня 2020 р.). Вип. 60. Упоряд. С.П. Скавронський. Бердичів: ФОП Мельник М.В., 2020. С. 20–24.
2. Місяць Н. К., Щербакова Н.М. Формування фондів Музею космонавтики в Житомирі (до 50-річчя музею). *Суспільне значення інтелектуальної діяльності: матеріали конференції*, 19 червня 2020 р. Київ, 2020. С. 220–223.
3. Дячук І. Д. П'ятдесят кроків у майбутнє. *Музейна справа на Житомирщині: історія та сучасність. Науковий збірник «Велика Волинь». Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції* (Житомир, 8 – 9 жовтня 2020 р.). Вип. 60. Упоряд. С. П. Скавронський. Бердичів: ФОП Мельник М. В., 2020. С. 19.
4. Muzeum narodowe kosmonautyki im. Sergiusza Korolowa w Żytomierzu.
5. Żytomierz : Uporządkowanie N. Masiac, N.Szerbakowa, Żytomierz, 2020. 22 s.

ШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

Мулик Аделіна,

вихователь групи подовженого дня,

Славутська гімназія №7

Славутської міської ради,

м. Славута, Хмельницька обл.

e-mail: adelinamulik@gmail.com

Духовно-моральне та патріотичне виховання в наш час є найактуальнішими напрямами роботи у сфері освіти. Адже зерно, яке ми посіємо в душі дітей у шкільному віці, проросте добірними колосками, які вплинуть на формування характеру та самосвідомості особистості в майбутньому.

Педагоги Славутської гімназії №7 замислювалися над тим, як ознайомити школяра з музейною педагогікою – доволі новим, але вже популярним напрямом навчально-виховної діяльності. Колектив загальноосвітньої школи I–III ступенів №7 активно долучився до Всеукраїнської акції «Україна вишивана». Вишита карта України, створена руками учнів нашої школи – це витвір мистецтва, який символізує зміцнення нашої єдності, патріотизму, показує самотність кожного регіону єдиної і неподільної держави України. Розмаїття візерунків та кольорів цього стенду зачаровує. Актив музею вирішив продемонструвати вишиту карту і молодшому поколінню, і вчителям, адже ця робота вкотре демонструє, що наша країна різноманітна. Можемо спостерігати, що кожен регіон має власну унікальну техніку вишивки, свою особливу вишиванку, яка відрізняється від інших орнаментом та технікою вишивки. Фактично кожна область може вихвалитись унікальними вишитими сорочками, їх різноманітністю, притаманними тільки їй.

У процесі творчої діяльності усіх педагогічних працівників було створено музей «Української народної вишивки». Музей

для нас є науково-дослідним, пошуковим, методичним центром. Він мобільний – мандрує різними куточками школи і є невідмінним атрибутом родинних свят та виховних заходів. «Музей живої історії» (так його називають наші здобувачі освіти й вчителі) – це тому, що експонати музею інтерактивні: до них можна доторкнутися, їх можна відчутти.

На сьогодні у нашому закладі для роботи з педагогами, дітьми, батьками накопичено чимало практичних матеріалів.

Основною метою роботи педагогічного колективу в межах музейної педагогіки є :

- формування в дітей ціннісного ставлення до культурно-історичної спадщини;
- розвиток інтересу до створення експозиційних виставок музею;
- формування образу музею як зберігача предметів культурно-історичного значення;

Діти виховуються для реалізації цієї мети за такими напрямами:

- інформування – це перша сходинка музейної науки;
- навчання – це якісно новий рівень, який містить передання та засвоєння набутих умінь і навичок;
- розвиток творчих здібностей – музей створює особливі умови для розвитку творчих здібностей;
- спілкування – встановлення дружніх стосунків на основі спільних інтересів, пов'язаних з тематикою музею;
- відпочинок – організація дозвілля в музейній кімнаті.

Шкільний музей відіграє значну роль у роботі школи. У музеї проводимо різноманітні заходи, які відбуваються декілька разів на місяць. Особливо дітям подобаються ярмарки, благодійні акції. Актив музею розробляє екскурсії за певними напрямками. Наприклад «Рушнички ви мої, рушнички», «А сорочка мамина біла, біла», «Українська література у вишивці», «Україна – єдина країна». Вихованці проводять екскурсії не тільки для учнів та вчителів нашої школи, а й для дошкільнят, батьків та гостей міста. Найулюбленіше дійство учнів і батьків – родинні свята, одне з яких – Андріївські вечорниці – свято, яке об'єднує всю Україну.

Через пандемію COVID-19 музей «Української народної вишивки» пропонує проведення онлайн-екскурсії, віртуальні виставки, навчальні відео, завдяки яким можна творчо проводити час вдома.

Зміст напрямів культурно-освітньої діяльності розкривається через різні форми та методи роботи, серед яких варто відзначити такі:

- екскурсія – найважливіша форма роботи в музеї (актив музею розробляє екскурсії за певними напрямками, до проведення екскурсій залучає учнів різних вікових категорій);
- консультація – одна із форм роботи, яка допомагає учням розвивати власні творчі та організаторські здібності;
- художні читання – одна з форм роботи, яку започаткували не так давно, але результат уже маємо позитивний;
- літературні вітальні – це можливість глибше й краще ознайомитися із творчістю того чи іншого письменника;
- родинні свята – найулюбленіше дійство учнів і батьків;
- арт-фестивалі – форма роботи, яка потребує особливої підготовки, бо охоплює різноманітні концертні програми, конкурси патріотичної пісні та виховні години народознавчої тематики.

У роботі з учнями в музейному середовищі використовують методи: локалізації подій (є найбільш ефективним на заняттях з історії під час відвідування музеїв різних напрямів, розповідей учням про музейні експонати, архітектурні пам'ятки рідного міста, найбільш доцільним та ефективним є програвання учнями ролей, використовуючи костюми, які є в музеї з різних регіонів України) та наочні – слугують для викладення нових знань.

Для дітей молодшого та середнього шкільного віку розроблені екскурсії-прогулянки, ігри, заняття-милування.

Завдяки заняттям у музеї «Української народної вишивки» наші учні стали більш впевненими, активними та ініціативними, емоційними, навчилися краще висловлювати власну думку. У них зріс інтерес до театралізованих ігор, мовлення стало виразнішим, значно збагатився активний словниковий запас.

Побуває думка, перевірена життям, що шлях до любові та істини йде насамперед через оцінні судження про красу, добро, в основі яких – досвід емоційно-чуттєвого світосприймання.

Науково-освітня діяльність музею є дуже важлива й потрібна для становлення творчої неповторної особистості маленького українця. Вважаємо, що виховні етнотрадиції українців, які можна почерпнути в музеї «Української народної вишивки», втілюють у собі найкращі духовні надбання попередніх поколінь, впливають на сучасний моральний стан нації, є особливим педагогічним явищем. Приємно відзначити, що така діяльність духовно збагачує та розвиває дітей, захоплює педагогів, подобається батькам, вносить радість у повсякденне життя.

Використані джерела

1. Міхно О. Шкільний музей: минуле, сучасне, майбутнє. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/715484/1/D1%94.pdf> 4.
2. Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність / за редакцією Л. А. Гайди. Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008.
3. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ : Лотос, Національний музей історії України, 2017.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ МУЗЕЙНИКІВ (на прикладі Національного університету «Львівська політехніка»)

Муравська Світлана,

доктор історичних наук, доцент,

Національний університет

«Львівська політехніка»,

м. Львів

e-mail: svitlana.v.muravska@lpnu.ua

Традиційно навчальна дисципліна «музейна педагогіка» внесена до структури освітньо-професійних програм, здійснення підготовки фахівців-педагогів. Саме тому абсолютна більшість публікацій українських дослідників та практиків на тему музейної педагогіки стосуються розгляду різних аспектів цієї теми із позиції: як можна вдосконалити взаємозв'язки між

школою та музеєм. У якості основних контактних сторін розглядаються студенти – майбутні педагоги, вчителі та музейні працівники. Водночас процес здобуття відповідних професійних навиків останніми нерідко упускається. Одна із причин цього явища – це те, що в Україні зараз існує лише шість кафедр, які працюють над підготовкою професійних музейних працівників.

Міждисциплінарність навчальної дисципліни «Музейна педагогіка» із логічних причин дозволяє її включити до освітніх програм, які готують спеціалістів за напрямком 027 «музеезнавство, пам'яткознавство». Робоча програма цієї дисципліни визначає її завданням сприяти створенню умов для оволодіння майбутніми спеціалістами системними психолого-педагогічними знаннями, методами і прийомами музейної педагогічної діяльності, а також формувати вміння використовувати їх у своїй професійній діяльності [1, с. 2].

Серед програмних результатів навчання – уміння використовувати прийоми дослідження музейного предмету (експонату) у процесі музейно-педагогічної діяльності; використовувати різні форми музейно-педагогічної діяльності організації інтерактивних екскурсій та заходів для аудиторії різного віку; застосовувати різні методи роботи із різними категоріями відвідувачів та інші [1, с.3].

Підготовка фахівців за таким напрямком на кафедрі історії, музеезнавства та культурної спадщини Національного університету «Львівська політехніка» здійснюється з 2013 р. За цей час програма курсу зазнала значних модифікацій. Певною мірою це було обумовлено різними уявленнями про призначення і специфіку курсу викладачів, які його читали.

Зараз це курс обсягом 3 кредити ЄКТС, 90 годин, з яких більшість відводиться на самостійне опрацювання, 9 лекцій та 9 практичних занять. Серед тем, які пропонуються до вивчення: музейна педагогіка як наука й напрям практичної діяльності сучасного музею; теоретичні основи освітньої діяльності музею, теорія музейної комунікації в контексті гуманістичної педагогіки та освітньої діяльності музею, психолого-педагогічні особливості музейної роботи з різновіковою аудиторією, сучасні форми та методи музейно-педагогічної діяльності, екскурсія як форма культурно-освітньої діяльності музеїв, освітні програми

як сучасний етап розвитку музейної комунікації (тут розглядаються спеціалізовані програми для різних вікових груп, закордонний музейно-педагогічний досвід та інші питання) [1, с.5].

Завдання, які виносилися для підготовки до практичних занять, автор намагалася якомога більше урізноманітнювати. Серед варіантів:

- проаналізувати анотації до статей у Journal of Museum Education за 2020 р. з метою окреслення найбільш обговорюваних питань у середовищі музейної педагогіки;
- у форматі мультимедійної презентації здійснити аналіз освітніх програм на сайті Педагогічного музею України (http://pmu.in.ua/category/museum_pedagogics/osvitni_programy_muzeiv/) за конкретний місяць, згрупувавши у блоки «програми для дошкільнят та молодшого шкільного віку», «програми для середньої та старшої школи», «програми для дорослих».
- проаналізувати визначені сторінки докторської дисертації «Museum Communication: Learning, Interaction and Experience», автор Jane Korsbæk Nielsen (доступ до тексту за лінком: <https://core.ac.uk/reader/30318151/>);
- підготувати освітню програму, яка може виступати практичною частиною магістерської роботи студента. Формат виконання – мультимедійна презентація з описом потенційної програми за наступними критеріями: тип програми, окреслення її основної аудиторії, у тому числі механізми залучення потенційної аудиторії до участі, зміст та можливі результати.

Автор тез викладає цю дисципліну третій рік і переконана в тому, що навчальна програма не є ідеальною. На думку студентів, сама назва дисципліни вказує на її направленість вивчення майбутніми педагогами, проти чого вони «протестують». Окрім того, в рамках все більшого акценту на організації навчання упродовж життя виглядає нелогічним нехтування пластом музейної андрагогіки, хоча дослідження цього напрямку в Україні практично відсутнє.

У 2020 р. кафедра почала готувати спеціалістів за новою освітньо-професійною програмою «музеезнавство, пам'яткознав-

ство та культурний туризм». Однозначно така модифікація стала наслідком спроб кафедри знайти «свого» абітурієнта, залишитися затребуваною на ринку освітніх послуг. Набори 2020 р. та 2021 р. продемонструвати, що в таких діях був сенс. Згідно матриці дисциплін нової освітньо-професійної програми навчальна дисципліна «Музейна педагогіка» у дисципліну «Освітні програми в музейній, пам'яткоохоронній та туристичній діяльності». Апробація цього курсу згідно навчального плану буде в II семестрі 2022–2023 навчального року.

Використані джерела

1. Вербицька П., Муравська С. Робоча програма навчальної дисципліни «Музейна педагогіка». Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2021. 12 с.

РЕЕКСПОЗИЦІЯ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ ЯК ПРИКЛАД МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Панчук Людмила,

учитель історії Чернівецького багатoproфільного ліцею №11
«Престиж», м. Чернівці
e-mail: panchuck17@ukr.net

Дика Олена,

кандидат філософських наук, доцент,
заступник директора Буковинської
Малої академії наук учнівської молоді, м. Чернівці
e-mail: elenadikaya70@gmail.com

Сучасна українська школа докорінно змінює орієнтири. Змінюються не тільки вимоги до рівня знань та вмінь, але і самі підходи до організації освітнього процесу. «В умовах вільного доступу практично до будь-якої інформації цінність самих знань у світі в цілому дещо зменшується, поступаючись навичкам реального використання теорії, самонавчання, вмінню командної взаємодії та креативності мислення» [1].

Відповідно, у світі виникають нові тренди в освітньому процесі. Як зазначають експерти Education Dive, «одним з голов-

них трендів сучасної освіти є розвиток у школах креативних дослідних майданчиків» [1], які дозволяють учням бути не споживачем інформації, а творцем нових знань. Такі сучасні реалії повністю відтворюють ідею німецького класика музейної педагогіки А. Речвейна про те, що учням необхідна майстерня, «де дитина одержувала б можливість самостійної творчої роботи» [2]. Таким майданчиком, лабораторією історичного знання та громадянської компетенції може стати шкільний музей.

Втілення ідеї А. Рейчвейна в сучасному освітньому процесі матиме найкращий ефект, якщо організувати навчання методом проектів та використати при цьому комунікаційний підхід. Метод проектів дозволяє учням більш усвідомлено та вмотивовано навчатися, розвивати міждисциплінарні навички та життєві компетенції, формувати та вдосконалювати вміння командної взаємодії для досягнення спільної мети. Адже, як свідчить піраміда навчання, ефективний результат можна досягти лише при діяльнському залученню учнів у освітній процес [1]. Комунікаційний підхід у формування предметних компетентностей аналогічно дозволяє принципово змінити позицію школяра, коли він виступає не просто екскурсантом у музеї, а суб'єктом освітньої діяльності, активним співтворцем цінних знань.

Прикладом успішного поєднання цих методів у практиці сучасної музейної педагогіки можна вважати реекспозицію музею бойової слави «Пам'ять» Чернівецького багатопрофільного ліцею №11 «Престиж», яка здійснена в рамках загальногімназійного учнівського дослідницького проекту «Твої сини, гімназіє, достойні України». «Зважаючи на останні події, які відбуваються в нашій країні: Революція гідності, боротьба за незалежність на окупованій території України, стрімке піднесення та пропагування патріотичного виховання здійснюється у більшості навчальних закладів країни» [2]. У зв'язку з цим здійснюється активна реекспозиція історичних відділів у музеях, створюються нові експозиції облаштовуються нові виставки. Саме в цьому контексті відбувалося оновлення експозиції і в музеї Чернівецького ліцею «Престиж». У діяльності педагогічного та учнівського колективів ліцею (до серпня 2021 р. Чернівецька гімназія №2) виховання майбутнього громадянина-

патріота з активною життєвою позицією є провідним завданням навчально-виховної роботи. Свідченням тому є той факт, що значна кількість випускників гімназії стали активними учасниками Революції Гідності та бойових дій у зоні АТО.

Саме це спонукало адміністрацію закладу та педколектив організувати масштабний загальногімназійний проєкт, у результаті якого громада не тільки гімназії, але і міста була б ознайомлена з внеском випускників і батьків учнів гімназії у Революцію Гідності та бойових діях у зоні АТО.

Для реалізації цієї мети було визначено низку завдань:

- Зібрати інформацію про випускників і батьків учнів гімназії, які брали участь у Революції Гідності та бойових діях у зоні АТО;
- Взяти участь у волонтерському русі на допомогу воїнам АТО;
- Оформити нові стенди музею, в яких би містилася інформація про участі випускників і батьків учнів гімназії у Революції Гідності та бойових діях у зоні АТО;
- Ознайомити через ЗМІ та інтернет-ресурси громаду міста з проявом громадянської позиції випускників і батьків учнів гімназії під час Революції Гідності та бойових діях у зоні АТО;

На початку реалізації проєкту до роботи були залучені учні старших класів. Однак, поступово, проєктний рух поширився в середніх та навіть початкових класах гімназії.

Для збору інформації учні були організовані в декілька проєктних груп. *Творчі групи* були зайняті підготовчою роботою: розробляли опитувальники для учнів гімназії, для учасників подій Євромайдану, для учасників АТО, організовували навчальні тренінги по проведенню інтерв'ю. *Пошукові групи* здійснили опитування та виявили учасників Революції Гідності – випускників гімназії, учасників Революції Гідності – батьків учнів гімназії, учасників АТО – випускників гімназії, учасників АТО – батьків учнів гімназії. *Аналітична група* вивчала матеріали місцевої преси щодо інформації про учасників Євромайдану та АТО. *Група дизайнерів* займалася підготовкою макету пілотного стенду «Учасники АТО – гордість гімназії» та стендів нової музейної експозиції.

Як і в будь-якій творчій роботі, у процесі реалізації цього проєкту виникали нові цікаві ідеї, реалізація яких давала надзвичайно

важливий матеріал для нової експозиції. Так, активісти аналітичної групи не обмежилися місцевою пресою, а звернулися до журналістів центральних національних телеканалів, які вели репортажі з зони АТО. За результатами такого звернення журналісти телеканалу 1+1 надіслали в музей два альбоми документальних матеріалів: «Євромайдан очима журналістів ТСН» та «АТО очима журналістів ТСН». Систематичний цілеспрямований перегляд новин різних телеканалів із зони АТО дав можливість дізнатися про долю бійців, що перебували на лікуванні в Дніпровському госпиталі та впізнати серед них нещодавнього випускника гімназії. Ця подія поживила волонтерську активність гімназистів. Окрім традиційних акцій на допомогу воїнам АТО додалися акції учнів середніх та початкових класів «Лимон для солдата», «Малюнок для воїна», «Лист на фронт». У результаті останньої акції учасники проєкту дізналися, що навіть на війні трапляються дива. Лист, написаний ученицею 3-го класу, Бакіновською Дашею, волею долі потрапив до рук її батька, який перебував тоді на передовій. Сьогодні фото цього листа, як і фото солдата Олександра Бакіновського, знаходиться в експозиції музею.

Для отримання коштів на оформлення нової експозиції були організовані гімназійні благодійні ярмарки. Методичну допомогу в оформлення експозиції, матеріалів екскурсії, оформленні реєстрації нових експонатів надавали працівники обласного краєзнавчого музею.

З матеріалів, зібраних усією гімназійною громадою, було оформлено чотири нові музейні експозиції:

- «Випускники гімназії – учасники Революції Гідності», яка містить крім матеріалів інтерв'ю, каску одного з учасників Євромайдану, бруківку, яку використовували майданівці у протистоянні з «Беркутом», листівки, що закликали молодь виходити на підтримку Євромайдану та пам'ятні монети НБУ, випущені на честь Революції гідності;
- «Випускники гімназії – учасники АТО», яка надає інформацію про вісьмох воїнів, колишніх гімназистів, та їх фото у зоні АТО;
- «Наші батьки – учасники АТО», що містить інформацію про загиблого героя, батька учнів гімназії О. П'ятихачного, та

О. Бакіновського, який декілька разів йшов добровольцем на фронт, чиї діти і нині вчать у ліцеї;

- «Волонтерський рух у гімназії», який розповідає про відносини між гімназійною громадою та воїнами АТО. На знак подяки за активну підтримку солдат, що перебувають на східному фронті, одна з військових частин надіслала в гімназію прапор України із підписами своїх бійців. Учитель гімназії Тетяна Спориніна за активну громадську позицію в організації та здійсненні волонтерського руху одержала премію громадської ініціативи «Євромайдан SOS».

Відкриття оновленого музею відбулося у День Матері, тому на урочистості були запрошені матері воїнів АТО. Їх розповіді теж стали надбанням музейного фонду. Спільними зусиллями педагогів та учнів розроблено екскурсії для школярів та гостей музею, що висвітлюють події, представлені в нових експозиціях. Сьогодні до музею проходять як випускники, що воювали в ООС, так і батьки, що були учасниками бойових дій. Тому експозиції музею поповнюються постійно.

Це був великий загальногімназійний проєкт, який дозволив розкрити творчий потенціал як учнів, так і вчителів і батьків, виявити спільну активну громадянську позицію та перетворити віддалені у просторі події на поле особистісних переживань його учасників. Саме через такі переживання формуються цінності сучасної молоді генерачії, саме так формується відчуття єдиного народу. На сьогодні оновлений музей функціонує як майданчик розвитку громадянської активності учнів. Тут проводяться уроки з історії, правознавства, громадянської освіти, конференції та круглі столи, працює учнівський старостат. У гімназійному музеї реалізовувався обласний молодіжний освітній проєкт «Я-громадянин». Отже, створений спільними зусиллями музей перетворився на сучасний інтерактивний освітній простір для нової генерачії молоді.

Використані джерела

1. Тренди сучасної освіти: як бути зі школярами на одній хвили в умовах використання новітніх технологій. URL: <https://naurok.com.ua/post/trendi-suchasno-osviti-yak-buti-zi-shkolyarami-na-odniy-hvili-v-umovah-vikoristannya-novitnih-tehnologiy/>

2. Топчій Н. М. Музей у закладі освіти – середовище активної педагогіки. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/12239>
3. Камінська В. Музейна педагогіка в практиці сучасного ЗНЗ. URL: <http://volyn-museum.com.ua/publ/>

МУЗЕЙ У НОВИХ УМОВАХ: ВІРТУАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ТА ТАБІР ВИХІДНОГО ДНЯ

Поліщук Оксана,

директор Сквирського міського
народного краєзнавчого музею
відділу культури, молоді і спорту
Сквирської міської ради,
м. Сквир
e-mail: myzey-skvira@ukr.net

Екскурсія до музею – це не лише естетичне задоволення, змістовне дозвілля, зустріч з новим і цікавим, а ще й дієвий засіб популяризації культурної спадщини, забутих ремесел, мистецтва і культури. В умовах карантину музеї увійшли у віртуальний простір, і тепер можна, сидячи вдома, здійснити віртуальну подорож та відвідати найкращі музеї світу, де можливо, за старих докарантинних умов ми не змогли б ніколи бути. Такі віртуальні екскурсії навіть мають свої переваги – вони безкоштовні, можуть допомогти у підготовці до тематичних лекцій, розширюють кругозір. Потрібно лише мати гаджет та доступ до інтернету.

На жаль, у нашому музеї недостатньо технічної апаратури щоб зробити онлайн-доступ до наших експонатів. Але ми не хотіли стояти осторонь, тому співробітники музею вирішили просто створити відео-презентацію та відео-екскурсію не лише нашим музеєм. Скориставшись допомогою багатьох закордонних друзів ми зробили цикл майже документальних фільмів – екскурсій музеями світу. Справжній фурор викликав фільм-екскурсія Природознавчим музеєм округу Лос-Анджелес, який дуже професійно зняла й змонтувала наша землячка Ірина Березовська. Плануємо також зробити такі екскурсійні відео туристичними шляхами.

Літні канікули – це також певний виклик для родин у яких є діти, особливо коли батьки працюють і дитина не має змоги відпочивати в цілодобових таборах відпочинку. Влітку діти та підлітки, як правило, представлені самі собі, не маючи достатньої уваги з боку дорослих.

Саме тому виникла ідея створити табір вихідного дня, який працюватиме влітку кожної суботи при нашому музеї. Ми розробили план, згідно якого діти з 6 річного віку до 14 років могли перебувати у таборі з 12 години до 17.00. Протягом дня співробітники музею проводили спортивні ігри, екскурсії, концерти, майстер-класи, читання, фотографування і навіть зйомки документальних фільмів. Окрім того, діти випробовували себе в ролі екскурсоводів. У таборі можна було ліпити та гончарити для себе, миловарити, робити декупаж, спробувати себе у ролі шеф-кухара та приготувати власноруч суші, побувати в ролі артиста і взяти участь у виставі або навіть відео, намалювати картину, потанцювати, написати вірш, просто відпочити, створити щось за власним проектом. Маленькі дітки могли послухати казочки, цікаві історії, погратися. Кожного разу проводили тематичні бесіди щодо питань державності, культурної спадщини, історичних особистостей. Були дні хімії для проведення дослідів, дні екології тощо. Завданням музейних працівників було залучення дітей до дискусії, формування в них особистої позиції та спонукання до висловлення власної думки.

Ми відкрилися в останню суботу травня, а вже в червні до нас постійно приходило 35–36 дітей, причому двом з них було лише 3 роки. Ажіотаж був настільки великим, що було ухвалено рішення залучити до табору батьків і навіть бабусь.

Відділ культури, молоді і спорту Сквирської міської ради в травні створив парк вихідного дня, де для всіх вікових категорій дорослих було продумано дозвілля на весь день кожної суботи літа. Так як парк розташовано відразу біля музею, батьки, бабусі й дідусі мали змогу спостерігати за своїми дітьми, які перебували в музеї, і в той самий час спілкуватися в парку, грати в шахи, шашки, доміно, слухати концерти, вишивати, в'язати тощо.

Окрім того, до табору долучилися старшокласники, які мріяли випробувати себе у ролі вожатих. Таким чином вікова ка-

тегорія розширювалася. Варто наголосити, що все це було безкоштовно. Але знайшлися спонсори, які подарували м'які безкаркасні крісла та гончарний станок.

Отже, варто зазначити, що на сьогодні музей успішно долає виклики, які постають перед сучасним суспільством, допомагає громаді, яка його створила, вирішувати її проблеми. Ми на правильному шляху. Нас чують, бачать, про нас знають і нас люблять. Музею жити!

МУЗЕЙ ЯК НАВЧАЛЬНА ПЛАТФОРМА

Проців Микола,

заступник директора з наукової роботи,
Бережанський краєзнавчий музей,
м. Бережани, Тернопільська обл.

e-mail: mprociv@ukr.net

Проєкт «Музей як навчальна платформа» – це система заходів, які проводяться на базі постійних і тимчасових експозицій Бережанського краєзнавчого музею та об'єднаних в єдиний навчально-виховний, науково-дослідницький процес з використанням інноваційних і мотиваційних методів.

Відвідування музеїв має допомогти учневі та студентові зрозуміти, що тут можна:

- щось цікаве побачити і провести час з друзями;
- почерпнути інформацію для написання науково-дослідницької роботи чи підготовки до уроків або занять, отримати кваліфіковану допомогу та консультацію ;
- зустріти інформацію про родичів, знайомих, про себе; доповнити її, стати учасником творення музейного простору;
- зрозуміти, що непотрібних речей не буває – кожний предмет, документ чи світлина може стати експонатом музею, подарованим учнем, студентом чи вчителем;
- навчитися цінити матеріальну і нематеріальну культуру, зробити свій внесок у її виявлення, дослідження, збереження та популяризацію.

Такий проект покращує комунікацію музею з навчальними закладами усіх рівнів, сприяє популяризації музею, його можливостей у навчально-виховних, науково-дослідницьких процесах. Основними завданнями проекту є актуалізація діяльності музею у відповідності до сучасних тенденцій розвитку музейної справи та потреб різних категорій відвідувачів, особливо молоді.

Учасниками проекту є вихованці дошкільних навчальних закладів і учні загальноосвітніх шкіл Бережанської об'єднаної територіальної громади, Бережанського ліцею, студенти Бережанського фахового коледжу, Бережанського агротехнічного інституту, слухачі Бережанської філії Тернопільського обласного комунального територіального відділення Малої академії наук України.

Тематика музейних заходів (екскурсії, майстер-класи, квести, тренінги, круглі столи, тематичні уроки, практичні заняття, краєзнавчі експедиції) розробляється у відповідності навчальним програмам різних предметів і класів загальноосвітніх шкіл, дошкільних навчальних закладів, коледжу, ліцею, вищих учбових закладів, позашкільних установ.

Для вихованців дошкільних закладів і учнів молодших класів проводяться майстер-класи: «Бережани. Розмалюй своє місто». Книжку-розмальовку видав музей [1]. У ній є коротка інформація про найвідоміші пам'ятки історії та культури міста. Під час майстер-класу відвідувачі вивчають минувшину міста, коментують пам'ятки, слухають і розповідають історії, пов'язані з ними. Для такої категорії відвідувачів проводяться майстер-класи з писанкарства «Моя писанка» та з виготовлення різдвяних і великодніх листівок. Під час таких занять діти мають розповісти про традиції свят в їх родині, принести з дому і прокоментувати писанки та листівки, які зберігаються в родині. Діти таким чином долучаються до поповнення сімейних збірок, стають учасниками творення родинних колекцій.

Під час «Уроків красного письменства» відвідувачі мають можливість написати вітальну картку чи листа гусячим пером, старою дерев'яною учнівською ручкою з пером, використовуючи при цьому крафтовий папір, стилізований під старий. Зазвичай, діти забирають додому написане та гусяче перо. Ця традиція в музеї вже існує кілька років.

У «Залі природи» проводяться тематичні уроки: «Звірі твого краю», «Екологічні проблеми та природно-заповідні фонди Бережанської ОТГ», «Рослини та тварини краю, занесені до «Червоної книги». Під час заходів використовується видана музеєм книжка-розмальовка «Звірі твого краю» [2].

Краєзнавчий музей став місцем проведення занять секції «Історичне краєзнавство» Бережанської філії Тернопільського обласного комунального територіального відділення МАН України. Під час одного з навчальних занять «Робота з історичними джерелами: впорядкування колекцій газет, фотоплівок, монет» слухачі працювали в групах. Перша група досліджувала фотоплівки, які музейники «врятували» від смітника. Майже 200 кадрів про життя на Бережанщині у другій пол. ХХ ст. За час заняття вдалося дослідити та описати 11 фотоплівок. Звичайно, їх дослідження триватиме, але перший крок зроблено!

Друга група працювала з монетами СРСР, які передали днями для музею. Як результат – чотири впорядковані колекції монет (усього 227 штук).

Результатом роботи третьої групи стали впорядковані за роками і числами газета «Береж інфо» (180 примірників, 2013–2020 рр.) та літературно-мистецький історико-краєзнавчий альманах «Жайвір» (117 примірників, 1991–2008 рр.).

Заняття настільки сподобалося юним дослідникам з МАН, що музейники в рамках проекту «Музей як навчальна платформа» продовжують практику проведення таких заходів. Днями юними дослідниками-краєзнавцями стали учні Бережанської ЗОШ № 2, які продовжили дослідження колекцій газет, монет та фотоплівок, переданих музею. Ці предмети вони «знайшли» у вигляді «скарбу» у старовинній скрині. Працювали за схемою: робота в групах з дослідження «скарбу» (два пакети газет, українські та німецькі монети, фотоплівки) – заповнення підготовлених «протоколів» – доповідь про результати досліджень. А потім всі разом за складом «скарбу» визначали час його утворення, ймовірного власника, місце його проживання, вартість монет...

На завершення кожен учасник отримав сувенір (календарик, відзнаку, монету, поштову картку тощо), який може стати

початком колекції, та «домашнє завдання»: дослідити родинні зібрання, знайти щось цікаве та наступного разу доповісти.

Аналогічні заняття проводитимуться на тему «Юний колекціонер» за планом: розповідь про види колекціонування, колекціонерів, презентація якоїсь колекції (музейної чи приватної), її дослідження. Акцент робитиметься на навчальному колекціонуванні, яке має на меті розвиток дослідницьких навичок учнів.

Тематичні виховні заходи у формі дискусій для учнів середніх і старших класів і студентів проводяться на базі постійно діючого інтерактивного проекту «Життя. Яке воно є?..» [3], який успішно діє в музеї з кінця 2018 року. Експозиція розміщена в коридорі, який символізує життєвий шлях, і складається з 25-ти окремих тем. Це дає можливість кожному відвідувачу «пройти» життя паралельним шляхом, побачити в ньому точки дотику зі своїми прожитими роками (речі, гасла), відчутти дух відповідного періоду, «зазирнути» в майбутнє. Тут немає ні хронології, ні чітко визначеної іншої логічної послідовності, радше – своєрідний хаос, якого так багато в житті. Відвідувач може взяти в проєкті безпосередню участь і стати його учасником: прокоментувати будь-яку тему, залишивши запис у відповідному місці; залишити запис у книзі «Коментарі та вподобайки»; подарувати експонат з авторським підписом-коментарем; взяти на згадку картку (45 x 90 мм) з цитатою, гаслом, віршом, що сподобалися або залишити свою.

Інтерактивна гра на тему: «Що варто показати друзям у Бережанах, а що – не бажано?» дає можливість учням і студентам розмірковувати про туристичну привабливість міста, його роздзинки та негативні сторони, аналізувати причини та наслідки. Під час занять «Самвидав» учні та студенти за академічну годину готують «до видання» поштові картки (зображення і текст) з метою промоції міста. Кожна творча група обґрунтовує свій варіант.

У рамках проєкту «Музей як навчальна платформа» проводяться тематичні екскурсії містом («Бережани – багатокультурне місто», «Міський цвинтар», «Вулиці рідного міста», «Слідами учнів Бережанської гімназії») з елементами квесту, під час яких учасники коментують елементи містобудови, пам'ятки архітек-

тури, озеленення, історичні події, «сліди» відомих особистостей, які народилися, жили, творили, бували в Бережанах. Тематика завдань для квесту адаптується до поставленої мети екскурсії та цільової аудиторії.

Екскурсії Бережанщиною («Місцями героїки та скорботи Першої світової війни», «Стежками повстанської звитяги») є добрим прикладом співпраці музею з освітніми закладами. Часто учні та студенти залучаються до проведення реконструкцій подій («Останній бій УПА», «Лисоня – гора слави Січового стрілецтва»). Представники учнівської і студентської молоді залучаються до озвучення експозицій шляхом запису текстів на цифрові носії.

Одним із засобів підвищення ефективності комунікації музею з навчальними закладами є своєчасне інформування учасників проекту шляхом розсилки інформаційних електронних листів, розміщення афіш у приміщеннях навчальних закладів про заходи в музеї та за участю музею. Музей постійно надає джерельну базу для написання рефератів, наукових, курсових і дипломних робіт юних дослідників: експонати, книги в музейній бібліотеці, матеріали конференцій, краєзнавчі розвідки, аудіо- та відеозаписи тощо. Важливим і ефективним є експрес-виставки за межами музею під час проведення заходів у навчальних закладах (тематичні вечори, уроки, виховні години тощо) та участь працівників музею у педагогічних нарадах, засіданнях методоб'єднань, нарадах директорів, заступників директорів з виховної роботи, педагогів-організаторів, засіданнях органів шкільного самоврядування, батьківських зборах тощо.

Проект «Музей як навчальна платформа» є ефективним форматом співпраці Бережанського краєзнавчого музею та закладів освіти.

Використані джерела

1. Бережани. Розмалюй своє місто. Бережанський краєзнавчий музей. 2021. 16 с.
2. Звірі твого краю. Розмальовка. Бережанський краєзнавчий музей. 2021. 16 с.
3. «Життя. Яке воно є?..». [НЕ] каталог виставки / Упорядник Микола Проців. Бережани : Бережанський краєзнавчий музей. 2019. 60 с.

БЕЗ МИНУЛОГО НЕМАЄ МАЙБУТНЬОГО: СПІЛЬНИЙ ПРОЄКТ КЗЗСО №10 ТА ЖОВТОВОДСЬКОГО МІСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ Ю. ПРИГОЖИНА

Ревенко Лариса,

вчитель-методист,
заступник директора з виховної роботи,
Комунальний заклад загальної
середньої освіти I-III ступенів №10
Жовтотоводської міської ради,
м. Жовті Води
e-mail: lar.revenko@gmail.com

В Законі України «Про освіту» зазначено: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору».

Одним із дієвих інструментів для досягнення поставлених цілей є музейна педагогіка. Адже виховання відповідальних громадян, патріотів власної землі неможливе без пізнання духовної спадщини народу, його культури та історії, скарбницею яких є музеї.

У школі діє музей бойової слави 188 Нижньодніпровської Червонопрапорної стрілецької дивізії, що в роки Другої світової війни брала активну участь у Криворізькій бойовій операції, у ході якої було звільнено місто Жовті Води. На базі шкільного музею бойової слави проводять різноманітні заходи героїко-

патріотичного спрямування для учнів школи та громади міста за участю представників громадських організацій.

З 2009 року стартував спільний проект закладу та Жовтководського міського історичного музею імені Ю. Пригожина – «Без минулого немає майбутнього».

Мета міжвідомчого проекту «Без минулого немає майбутнього»:

- створення та діяльність історичного клубу «Пам'ять»;
- героїко-патріотичне виховання учнів засобами пошукової, дослідницької роботи;
- презентація результатів діяльності засобами мистецтв жовтководській громаді;
- залучення учнів до вивчення історії жовтководського краю;
- пошук інноваційних форм роботи з популяризації музейної справи;
- об'єднання громади міста, налагодження співпраці з громадськими організаціями у справі збереження історичної пам'яті українського народу;
- виховання поваги до ветеранів війни та праці, людей похилого віку, всіх, хто в різні часи виконував завдання Батьківщини, хто сьогодні стоїть на захисті суверенітету України.

Спільна діяльність школи та музею допомагає формувати в учнів громадську активність, відповідальність, відчуття єдності поколінь. У Жовтоводському міському історичному музеї імені Ю. Пригожина унікальні, багаті експозиції, які розкривають історичне минуле та сьогодення рідного краю. Тут створено об'єднання талановитих жовтоводців, проводиться виставкова діяльність, майстер-класи. Впроваджуються сучасні форми комунікації. Зокрема, учні школи побували на історичних квестах, фентезі-екскурсіях «Погляд у 20 сторіччя» тощо.

У межах проекту «Без минулого немає майбутнього» було створено історичний клуб «Пам'ять». Інноваційність і актуальність діяльності історичного клубу полягає в тому, що він має не лише історико-краєзнавче спрямування. Це творче об'єднання дітей різного віку, вчителів, представників громадськості, які протягом навчального року вивчають, досліджують історичні події, їх відлуння в жовтоводському краї і проводять для громади школи та міста засідання клубу, під час яких засобами мистецтв презентують результати пошукової діяльності та досліджень. Такі заходи проходять у приміщенні міського музею, адже це посилює емоційне сприйняття інформації, допомагає популяризувати музейну справу, зацікавити мешканців міста історією, краєзнавством.

За час реалізації проекту члени історичного клубу «Пам'ять» для громади міста на базі міського історичного музею імені Ю. Пригожина провели близько 90 заходів. Міський історичний музей став центром культурно-просвітницької діяльності. Різними засобами комунікації до музейних скарбів долучається все більше жовтоводців, і не лише жовтоводців.

Історію вивчати набагато цікавіше засобами мистецтва: кіно, театралізації, художнього читання, музики, хореографії, авторської поезії, створення проектів. Важливим є спілкування з очевидцями досліджуваних подій. Саме так і працює історичний клуб «Пам'ять» разом із працівниками міського історичного музею імені Ю. Пригожина, які також готують до кожного засідання клубу цікаві факти з історії, експозиції, виставки, екскурсії, запрошують свідків подій, про які йдеться. Така співпраця є дуже ефективною, адже задіяна великою мірою емоційна сфера.

Партнерами в реалізації проекту «Без минулого немає майбутнього» стали міські громадські організації: міська організація ветеранів України, МО «Афган», до складу якої входять і воїни АТО, ГО «Жовтоводська організація осіб з інвалідністю Союз Чорнобиль України», козацький полк «Жовтоводський» Всеукраїнського козацького війська. Представники громадських організацій є не лише постійними учасниками засідань історичного клубу «Пам'ять», а й акторами, виконавцями пісень, декламаторами власних творів під час таких заходів.

За час дії проекту використовувалися надзвичайно цікаві форми роботи: радіопередачі на місцевому радіо, телепрограми за матеріалами засідань історичного клубу «Пам'ять» у рубриці «Душі скарбниці», було створено документальний фільм за спогадами ветеранів Другої світової війни спільно з ТРК «СТЕП», де вихованці історичного клубу «Пам'ять» стали акторами, участь в історико-краєзнавчих конкурсах, акціях, експедиціях, конференціях, круглих столах, екскурсії музеями України, місцями бойової слави, спільні проекти з міськими громадськими організаціями (видання книг), театралізовані екскурсії експозиціями шкільного та міського музеїв, майстер-класи жовтоводських майстрів, презентація виставок, діяльність Клубу творчих людей міста «ХУТІР», онлайн засідання історичного клубу «Пам'ять» з

прямою трансляцією на цифрове телебачення (доброчинна акція на допомогу в лікуванні дитини з інвалідністю), акція «Ніч у музеї», історичні та мистецькі квести тощо.

Запровадження карантинних обмежень через розповсюдження коронавірусної хвороби COVID-19 не дає змоги повною мірою реалізувати поставлені завдання. Але проєкт продовжує діяти онлайн. Історичний клуб «Пам'ять» разом із працівниками музею проводить свої відео засідання, продовжує об'єднувати громаду через соціальні мережі.

Спільний проєкт ЗСОН№10 та Жовтоводського міського історичного музею імені Ю. Пригожина «Без минулого немає майбутнього» виправдовує свою мету та поставлені завдання. Історичний клуб «Пам'ять», створений у межах цього проєкту, – це справжня школа патріотизму для дітей та молоді.

«Для нас дорогі батьки, дорогі діти, близькі, родичі; але всі уявлення про любов до чого-небудь поєднані в одному слові «Вітчизна», – навчав Цицерон. Треба любити свою землю, свій народ, щоб прищеплювати це почуття іншим – і дорослим, і малим. Адже «Без минулого немає майбутнього!»

НОВІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ В МУЗЕЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Садова Людмила,

заступник директора з виховної роботи,
КЗ НВК № 37 імені М. Самойловича,
м. Кам'янське, Дніпропетровська обл.

Шкільний музей – один із феноменів вітчизняної культури і освіти. Шкільний музей – важливий фактор формування суспільної активності школярів, він дає можливість багато бачити власними очима, і це робить його могутнім засобом переконання.

Сьогодні музейна педагогіка – це галузь діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного та поліхудожнього підходу через педагогічний процес в умовах музейного середовища.

Музейна педагогіка має важливе значення в системі освіти і розвитку, вона сприяє всебічному розвитку особистості шкільної спільноти, активному пізнанню навколишнього світу.

Музейна педагогіка, як і педагогіка в цілому направлена на виховання і розвиток особистості, виховання емоцій, розвитку уяви і фантазії. Музейна педагогіка розглядається, як інноваційна педагогічна технологія.

Шкільні музеї є дієвим засобом виховання любові до Батьківщини, рідної землі, мови, свого народу, патріотизму та культурі. В. Сухомлинський, виділяючи особистісну суть патріотизму, наголошував: «Приймати близько до серця радощі й жалі Вітчизни здатний лише той, хто не може байдуже пройти повз радощі й жалі окремої людини». Тому надзвичайно важливим є процес створення у навчальних закладах музеїв видатних земляків.

Також музейна педагогіка передбачає проведення виховних годин, конкурсів, акцій, проведення майстер-класів, семінарів, конференцій. Шкільні музеї залучають нових відвідувачів, а класні керівники і вчителі-предметники використовувати музейні розробки на уроках і в позакласних заходах.

Музейна робота методично різноманітна і це різноманітність вражає своєю новизною і розмахом. У такій роботі легко впроваджуються нові форми і методи морального впливу на душу і серце здобувачів освіти. Тут воєдино зливаються досвід спілкування, інтерес відвідувачів, їх реакція і переживання на побачене і почуте. Звичайно, сприйняття побаченого у кожного своє, індивідуальне: у першокласника і випускника школи, у батьків та запрошених гостей. Музей усіх змушує перейматися. Тут «прокидаються» дитяча душа. Тому шкільний музей досягає своєї головної мети – він виховує найкращі риси особистості. Патріотичне виховання юного покоління є одним з пріоритетних напрямків політики кожної держави. Виховання патріотизму – це, насамперед, виховання любові до Батьківщини, що ґрунтується на вивченні минулого та сьогодення свого народу, його традицій. Виховання відбувається на основі залучення молодого покоління до творчої праці, що є суспільнозначущою. Центром реалізації системи з формування інтересу до історії своєї країни стає шкільний музей, він створює особливі умови для впливу на інтелект та емоції дитини.

Отже, музей – це сховище різноманітних методичних прийомів. Музей – це «машина часу», яка допомагає у педагогічному і патріотичному вихованні. Шкільний музей – школа знань за інтересами, школа, в яку йдуть із задоволенням, і знання, які добре запам'ятовуються. Музей – книга пам'яті всього цінного, що передається естафетою поколінь.

ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНОГО МУЗЕЮ

Скиба Ольга,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української літератури,
ДЗ «Луганський університет
імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ
e-mail: lelya283@ukr.net

Важливу інформацію про традиції, звичаї та обряди українців надають музейні матеріали. Сьогодні шанувальники найдавніших форм духовно-культурної спадщини українців з великим інтересом досліджують зразки усної народнопоетичної творчості, фіксують нові народні витвори, порушують питання виявлення та збереження фольклорної спадщини українського зарубіжжя крізь призму архівних музейних виставок.

Функціонування та розвиток музеїв на терені материкової України набуває особливої актуальності, оскільки сприяє долученню молоді до культурних надбань українського народу, формує національну свідомість, слугує інструментом для розкриття етнокультурних особливостей весільних обрядодій та ін.

Освітня й науковці одностайні у думці щодо своєчасності та доцільності вивчення діяльності музейно-педагогічних центрів, музейної мережі України [6; 7; 10; 11].

На особливу увагу заслуговує наукове вивчення науково-пізнавальної діяльності музейної лабораторії, формування музейної компетенції молоді засобами музейної педагогіки.

В Україні до музейної освіти зверталися А. Василенко [1], Л. Гайда [4; 5], О. Караманов [8; 9] та ін.

Проблему формування нормативно-правової бази діяльності музеїв при закладах освіти України, висвітлено С. Волошиною [3].

Однак тема діяльності музейно-педагогічних центрів України на сьогодні малодосліджена. Відсутні фундаментальні нау-

кові дослідження, в яких би акцентувалася увага на педагогічні можливості фольклорно-етнографічного музею, його потенціал в освітньому процесі нової української школи.

Зазначимо, що особливе місце в музейно-педагогічному процесі посідають етнографічно-фольклорні музеї всіх регіонів України.

У роботі наведемо поодинокі приклади діяльності музеїв етнографічно-фольклорного профілю, на базі яких можна проводити науково-освітню діяльність, науково-дослідницьку роботу з пам'ятками.

Практика діяльності музею українського весілля в полтавському селі Великі Будища свідчить, що використання культурно-художніх традицій є базою для виховання сучасних школярів. Залучення молоді до вивчення джерел традиційного українського весілля допомагає поглибити знання учнів з питань походження української весільної обрядовості, традицій та новацій весілля.

Ефективною є діяльність вузівських кабінет-музеїв української етнографії. Наприклад, у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ) у кабінет-музею української етнографії (каб. № 202) та вузівської музейної кімнати рідної мови (каб. № 4, адміністративний корпус) експонуються предмети етнокультурної спадщини Луганщини.

До експозиційного комплексу входять музейні матеріали 7 стендів та пересувних і стаціонарних виставок: «Рідна моя Старобільщина: Дике поле», «Наші наукові досягнення», «Поговорити – як з чистої криниці води напитися», «Власні назви на карті Луганщини: історія і сучасність», «Наші обереги», «Обрядовість на Старобільщині», «Своя хатка – рідна матка» та ін.

Пропонуємо ознайомитися з фотофіксацією експозиційного комплексу, який наочно характеризує культурно-освітнє і духовне життя в місті.

Запропонований матеріал кабінет-музею покликаний поглибити знання студентів з усної народної творчості, їхню філологічну та народознавчу підготовку. Він стане в пригоді для дослідження процесів, що визначають еволюцію сучасного українського фольклору Луганщини. Доробок регіональних учених-літерату-

рознавців, краєзнавців – монографії, підручники, навчальні посібники, довідкові видання, статті в наукових збірниках, матеріалах конференцій, періодичних виданнях, допоможе з'ясувати, у якому вигляді твори традиційного фольклору побутують у нових умовах, чи зазнають вони змін, яка доля їх сьогодні тощо [2].

Зараз в університеті на базі етнографічно-фольклорного кабінет-музею проводяться різноманітні форми роботи: 1) проведення лекційних занять з вивчення регіональних фольклорних матеріалів; 2) проведення тематичних конференцій та семінарських занять фольклорної тематики; 3) зустрічі з носіями фольклору та презентація їхньої діяльності; 4) гурткова діяльність з театралізацією обрядодій, фольклорні студії; 5) конкурси на краще виконання народної пісні чи народного танцю; 6) написання рефератів у процесі ознайомлення з фольклорними текстами, новими публікаціями про жанри усної народної творчості, 7) оновлення виставкових експонатів; 8) святкові екскурсії та інші форми роботи.

Ми погоджуємося з думкою науковців щодо переваги освітнього процесу з використанням елементів музейної педагогіки, характеристики її напрямів (пошуково-дослідницький, експозиційний, збиральницький, навчальний, просвітницько-інформаційний, громадсько-корисний), функцій та форм проведення (методичні семінари, лекції, бесіди, педагогічні практикуми, групова рефлексія, «круглі столи» – для вчителів; майстер-класи, екскурсії (тематичні, інтерактивні, віртуальні), літературні читання у музеї, тематичні музейні заняття, виставки, дослід-

ницькі міні-проекти, уроки-театралізації, уроки рольові ігри), методи (словесні: метод живого слова, метод з друкованими першоджерелами; наочні: демонстрація, ілюстрування; практичні: ігри, виконання творчих завдань, метод проектів); методичні прийоми (панорамного показу, коментування, зорової реконструкції та аналогії, локалізації подій, переключення уваги, екскурсійної довідки, посилення на очевидців, зіткнення версій, прийом персоніфікації, прийом проведення літературних хвилинок) [3, с.8].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що використання елементів музейної педагогіки дають можливість залучити молодь до культурного досвіду українців, до участі у суспільному житті на регіональному рівні.

Без сумніву, музейна педагогіка практично прилучаючи молодь до народознавства, сприяє якісному використанню духовних цінностей у системі навчально-виховної роботи, спрямовує присутніх до інтелектуального та емоційного збагачення, виховує культуру творчої особистості.

Педагогічні заняття на базі музейних фольклорних колекцій дають можливість не тільки виховувати в молоді повагу до духовних скарбів українського народу, прагнення зберегти національні традиції, але й розширюють уявлення про локальні форми трансмісії фольклорної традиції; про роль фольклору в повсякденному житті українців, про динаміку розвитку усної народної творчості, про особливості обрядодій українців у контексті вивчення історико-культурної спадщини ХХ–ХХІ ст.

Музейно-педагогічне навчання, без сумніву, допоможе зробити традиційні заняття цікавими та ефективними, отримати якісне навчання з використанням інтерактивних технологій.

Музейно-педагогічна програма має націлювати на ефективну співпрацю музейного працівника зі шкільним учителем-словесником, вузівським працівником, відомим фольклористом, краєзнавцем та іншими діячами науки і культури.

Подальшого вивчення потребують проблеми реформування сучасної освітньої системи на основі творчої співпраці музеїв і школи, методичні аспекти використання музейної педагогіки в практиці майбутніх учителів-словесників, розробки музей-

но-освітніх програм для школярів та студентів, питання професійної підготовки працівників музею та педагогів до нових умов роботи в музеї.

Використані джерела

1. Василенко А. Ю. Музейна педагогіка та інтерактивні технології в контексті функціонування історико-культурного комплексу «Запорізька Січ»: до постановки проблеми. *Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі. Збірник матеріалів загальноукраїнської наукової конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького*. Випуск 11. Донецьк: АРТ-ПРЕС, 2009. С. 509–515. URL: <http://museum.dp.ua/article0179-2.html>.
2. Весільна обрядова пісенність Луганщини / Упоряд. О. В. Скиба, Н. М. Філоненко, Н. Ю. Калина. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 112 с.
3. Волошин С. В. Педагогічне виховання учнів початкової школи засобами музейної педагогіки : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2019. 23 с.
4. Гайда Л. А. Другий Всеукраїнський музейний фестиваль та актуальні аспекти розвитку музейної педагогіки. *Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі. Збірник матеріалів загальноукраїнської наукової конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького*. Випуск 11. Донецьк: АРТ-ПРЕС, 2009. С. 528–533. URL: <http://museum.dp.ua/article0177.html>.
5. Гайда Л. А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі. *Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи. Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград, 21–22 жовтня 2010р.)*. Кіровоград: КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2012. С. 243–249.
6. Дудар О. Музейна педагогіка в освітніх технологіях URL: <http://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-29689996>.
7. Кетова Л. М. Музейная педагогика как инновационная педагогическая технология. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/muzeynaya-pedagogika-kak-innovatsionnaya-pedagogicheskaya-tehnologiya/viewer>
8. Караманов О. В. Сучасні тенденції розвитку музейної педагогіки в Україні. *Матеріали науково-практичної конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи»* (Київ, 24-25 вересня 2013 р.). Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2013. С. 35–37.

9. Караманов О. В. Музейна педагогіка в контексті багатокультурного освітнього середовища в Україні. *Шлях освіти*. 2012. № 2. С. 8–11.
10. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28 – 29 вересня 2017 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2017. 132 с.
11. Чиркова І. К. Музейна педагогіка в аспекті регіонального культурологічної освіти студентів. URL: http://refs.co.ua/64598.Muzeiynaya_pedagogika_v_kul_turologicheskogo_obrazovaniya.html.

НАБУТТЯ ДОСВІДУ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Слинько Неля,

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава
e-mail: iuliia.pa77@gmail.com

У світлі нових освітніх реформ, актуалізації інтеграційного, діяльнісного, тематичного і середовищного підходів у освіті особливу педагогічну доцільність у освітньому просторі набувають різні форми музейної комунікації: виставки, стенди, дидактичні колекції, музейні куточки, міні-музеї, шкільні музеї тощо.

Нині в Україні стрімко розвивається музейна педагогіка, як один із перспективних напрямів діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду в умовах музейного середовища, на науковому рівні доведено ефективність використання музейних засобів в освітньо-виховному процесі закладів освіти різних рівнів (Н. Білик, К. Гавловська, Л. Гайда, О. Караманов, Ю. Павленко, В. Снагощенко, О. Сурмач, А. Шукалович та ін.).

І. Удовиченко чітко окреслює основні принципи музейної педагогіки XXI століття: аксіологічний підхід з фокусом на за-

гальнолюдських цінностях (духовних, вищих, вічних); компетентнісний підхід до музейної комунікації: надання відвідувачу ролі суб'єкта комунікації, можливостей набуття власного досвіду реалізації цінностей та самовираження; холістичний підхід: розвиток контекстного мислення, пошуки точок перетину в різних культурах (на відміну від інтегративного способу взаємодії) [5, с. 101–102].

Особливу цінність у роботі з дітьми молодшого шкільного віку й для відображення філософії НУШ, на нашу думку, мають дидактичні колекції і міні-музеї, які відрізняються особливим, вишуканим оформленням та стають основою для візуалізації освітнього процесу, організації пізнавальних пошуків, творчості. Вони, безсумнівно, збагачують осередки, через які здійснюється організація освітнього середовища класу НУШ і, як справедливо зауважує Н. Білик виявляються «центром з координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти» [1].

Набуття досвіду створення дидактичних колекцій і міні-музеїв, а також пошуку шляхів їх використання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи сприяють професійно становленню майбутніх педагогів, формуванню їхнього педагогічного мислення та професійно-педагогічної компетентності.

Дослідники О. Караманов, О. Сурмач, А. Шукалович зазначають, що музейна педагогіка є прикладом інтеграції наукових знань, важливим чинником розроблення нових міждисциплінарних курсів, покликаних наблизити до взаємного обміну гуманітарні, природничі та технічні дисципліни. «Освітній процес у межах різних підходів до викладання та навчання здійснюється на основі досліджень, кооперованого навчання, навчання шляхом «відкриттів», що визначає демократичний, гуманістично-творчий стиль суб'єкт суб'єктної взаємодії викладача і студентів» [2, с. 101–102].

Як зазначає Ю. Павленко, в умовах музею задовольняються важливі для студентів, майбутніх педагогів, соціальні й духовні потреби, відбувається освоєння культурних цінностей, реалізуються професійно-педагогічні ролі. «Спілкування» з оригінальними музейними предметами й активна участь у різних видах діяльності, організованих на базі музеїв, спроможні пробудити в майбутніх учителів прагнення до професійної й особистісної са-

моререалізації, сформувати стійкі гуманістичні орієнтації, свідоме позитивне ставлення до суспільства, дітей, педагогічної діяльності й самого себе. Авторка виділила п'ять напрямів уведення музейно-педагогічного складника у професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи, а саме: у навчальну, наукову, виховну роботу, а також запропонувала долучати майбутніх учителів до власне музейної роботи (передусім, на базі роботи музеїв ЗВО) та здійснювати спеціальну до використання музеїв у школі [4, с. 3].

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи впродовж більше ніж десяти років реалізується інноваційна технологія музейної педагогіки: у навчальний план уведено навчальну дисципліну «Музейна педагогіка», крім того елементи музейної педагогіки інтегруються у процесі викладання інших педагогічних дисциплін («Музейна педагогіка», «Інноваційні технології в початковій освіті», «Дидактика» тощо).

На практичних заняттях, під час самостійної роботи і виконання наукових досліджень студенти виконують завдання музейно-педагогічного змісту. Результатом такої діяльності є науково-педагогічні, дидактичні, дидактико-методичні розробки, які можуть використовуватися у процесі навчання наступних поколінь студентів, а також стати зразком для аналогічної роботи з молодшими школярами.

Опишемо кілька прикладів музейно-педагогічних розробок, студентами спеціальності «Початкова освіта».

Дидактична колекція «Предметна абетка» – яскраво оформлене зібрання дрібних предметів, розподілених у сірникові коробки за відповідністю їх назв буквам українського алфавіту. Вона може використовуватися використовувється на початкових етапах опанування грамоти у 1 класі [3, с. 62].

Методика роботи із дидактичною колекцією така: в ігровій формі дитина відкриває коробочки із «сюрпризами», розглядає предмети в середині, ідентифікує їх назви, співставляє слова-назви із літерами, що приклеєні на коробочці зверху, перекладає предмети за умови підбору слів-синонімів і т. д.

Дидактична колекція «Сніговики», оформлена у вигляді лепбуку. Це саморобна тематична інтерактивна книжка-розкладачка,

у якій передбачено кишеньки для систематизації різноманітних матеріалів про сніговики (цікаві відомості, загадки, вірші, казки, дидактичні ігри, завдання із різних освітніх галузей початкової школи, фото колекція, колекція різноманітних предметів «із сніговиками» тощо).

Колекція творчих робіт студентів у сірниковій коробці «Новорічна». Усередині кожної коробки – мініатюрна саморобна діорама – міні-світ на новорічну тематику, що може стати цікавим подарунком для рідних і друзів. Такий вид рукоділля сподобається дітям молодшого шкільного віку і прекрасно впишеться в освітню галузь «Технології», наприклад, як завдання створити виріб із природних і викидних матеріалів.

Міні-музей гудзиків – довготривалий дослідницький проект, присвячений однорідним речам – гудзикам. Це колекція реальних предметів і допоміжних матеріалів, зібраних, систематизованих і оформлених із дидактичною метою. У ньому представлено: колекція гудзиків; інформаційні картки (про історію походження гудзиків, роль цього предмету в житті людини, традиції носіння гудзиків у різні часи і в різних народів, Всесвітній день гудзиків і т.д.); добірка розвиваючих гудзикових ігор, саморобних і фабричного виготовлення («Мозаїка», «Шнурівка», «Сортер», «Лото», «Запам'ятай і повтори» тощо); сенсорна колба «Гудзики і намистини»; творчі роботи, основним матеріалом для образотворення є гудзики, в тому числі й власноруч створені [3, с. 62–63].

Отже, досвід музейно-педагогічної діяльності в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи технологія музейної педагогіки в початковій школі істотно істотно збагачує зміст практичного педагогічного досвіду студентів, сприяє реалізації принципу зв'язку професійної підготовки зі шкільною практикою.

Використані джерела

1. Білик Н. Музей як центр координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти. *Розвиток інформаційної компетентності педагога.* 2021. № 3. С. 82–90.
2. Караманов О., Сурмач О., Шукалович А. Музейна педагогіка в системі підготовки бакалаврів: можливості педагогічного коледжу. *Український педагогічний журнал.* Львів, 2020. № 1. С. 100–107.

3. Павленко Ю. Реалізація технології музейної педагогіки шляхом облаштування кабінету в початковій школі. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 60–64. DOI : <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-19-11-2020-251>.
4. Павленко Ю. Г. Музейно-педагогічна складова в структурі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. Бердянськ, 2017. С. 104–107.
5. Удовиченко І. Принципи музейної педагогіки в період переосмислення ролі музею в суспільстві. *Музейна педагогіка в науковій освіті*: збірник тез доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 листопада 2019 р., Київ, Біла Церква: Авторитет, 2019. С. 99–102.

МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОГО ГУМАНІТАРНОГО ЛІЦЕЮ – КАРТИННА ГАЛЕРЕЯ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

Снітко Ганна,

керівник гуртка,

Український гуманітарний ліцей

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

м. Київ

e-mail: ganna_snitko@ukr.net

*Задум художника має народитися
з душевної потреби, з необхідності поділитися
тими почуттями, які його схвилювали.*

Тетяна Яблонська

Ліцей і Картинна галерея – це єдине ціле в Концепції розвитку гуманітарного навчального закладу, який творився як мрія про ідеальне й прекрасне, красу й добро, про гармонійне поєднання високодуховного та інтелектуального мистецтва.

Стаціонарна експозиція Картинної галереї – це 217 картин та понад 20 скульптур. У нашій колекції твори найвидатніших

сучасних митців – лауреатів Державної премії ім. Тараса Шевченка, народних художників України, професорів Мистецьких академій, заслужених діячів культури України – Тетяни Яблонської, Опанаса Заливахи, Івана Марчука, Феодосія Гуменюка, Андрія Антонюка, Олександра Івахненка, Любомира Медвідя, Віри Барінової-Кулеби, Віктора Гонтарьова, Юрія Хіміча, Валентина Задорожного, Володимира Бабенцова, Ірини Левицької, Миколи Гевелюка, Володимира Чуприни, Олександра Бородая, Євгена Безніска, Марії Приймаченко, Марфи Тимченко, Василя Забашти. Ці твори представляють різні мистецькі напрямки, стилі, художні школи. Виконані вони в різних живописних та графічних техніках: емаль, акрил, олія, лінорит, дереворит, витинанка, літографія, гуаш, акварель та авторські техніки, що значно збагачує уявлення учнів про автора як творця і є знаковими не лише для нашої колекції: вони демонструють розвиток художніх тенденцій в українському мистецтві останнього півстоліття.

За 25 років існування Картинної галереї відбулося 200 змінних виставок українських художників, як корифеїв сучасного мистецтва так і молодих митців серед яких Іван Марчук, Микола Стороженко, феодосій Гуменюк, Олександр Дубовик, Олександр Мельник, Галина Севрук, Валерій Франчук, Ірина Фартух, Любов Міненко, Петро Бевза, Орест Скоп, Любомир Мартинюк.

Картинна галерея ліцею – це щораз унікальна нагода поспілкуватися з митцями, доторкнутися до художнього світу, познайомитися з творчою манерою, авторської технікою, образною мовою.

Персональні виставки й майстер-класи, що відбуваються в ліцеї щомісяця, – це вектор культурно-інтелектуального розвитку особистості ліцеїста, унікальна можливість естетичного збагачення, долучення дітей до гігантського досвіду морально-етичних та естетичних уявлень народу в царині мистецтва.

Проектуючи мистецький простір ліцею, ми прагнули не лише познайомити ліцеїстів з видатними митцями України, які забезпечують їй імідж у світі, а й створити естетичне енергетичне поле, в якому б розкрилося бажання кожного пізнати себе, своє коріння, збагнути менталітет свого народу. Не окреме приміщення, а простір – аудиторії, сходові переходи, коридори наповнені мистецтвом.

До Картинної галереї завітали видатні митці нашого часу:
О. Івахненко, І. Марчук, А. Гайдамака, М. Стороженко, О. Соловей,
П. Гончар, М. та П. Малишки, Н. Денисова, Н. Матвієнко,
О. Мельник, А. Гончар, С. Савченко, Ю. Карась.

Народний художник України
Іван Марчук презентує «десятого
Марчука».

Художник з Харкова О. Омель-
ченко проводить майстер-клас з
мистецтва рисунка.

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ ТА СТУДЕНТСЬКОЮ АУДИТОРІЄЮ В МУЗЕЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Телетова Світлана,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри російської мови,
зарубіжної літератури та методики їх викладання,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка,
м. Суми

e-mail: svetlanateletova@gmail.com

Сьогодні всі сфери життєдіяльності суспільства – політична, економічна, технологічна, гуманітарна, інформаційна – характеризуються стрімкими темпами змін, що, безумовно, докорінно впливає на освіту, культуру та їх інститути. У системі освіти України спостерігаються не лише нормативні та структурні перетворення, а й змістові. В освітній практиці все більшого поширення набуває інтегральний підхід, що забезпечує формування цілісних знань учнів засобами інтеграції змісту, узагальнення й систематизацію інформації на міжпредметній основі. Пошук міждисциплінарних взаємодій сприяє появі нових форм та методів роботи. У вирішенні цих завдань важлива роль належить такій соціальній інституції, як музей, який є унікальною точкою синтезу культури та освіти. Він здатний інтегрувати різні галузі знання, що дозволяє зробити висновок про міждисциплінарний характер його діяльності.

Як особливе освітнє середовище, музей багато може зробити для сучасної школи, як середньої, так і вищої. Музеї мають величезний культурний потенціал, який дає можливість вирішувати завдання естетичного виховання й освіти школярів та студентів, формування особистості, розвитку її творчих здібностей, дозволяє брати активну участь у процесі гуманізації та гуманітаризації освітньої сфери.

Музейна педагогіка покликана здійснювати нетрадиційний підхід до освіти [1, с. 173]. Якщо раніше музей позиціонувався як цікавий, важливий, але все ж таки додатковий і допоміжний засіб навчання й виховання, то останніми роками ми спостерігаємо, як стрімко зростає його роль в освітньому процесі. Осмислення цієї ролі ставить перед музейною педагогікою нові завдання, пов'язані з розробкою інноваційних форм, методів та технологій взаємодії з учнівською та студентською молоддю. Сьогодні кардинально змінюється музейно-педагогічна парадигма, удосконалюється освітня траєкторія музею, розвиваються вектори взаємодії з аудиторією. Політика музею стосовно відвідувача, яку ще не так давно можна було назвати випадково-епізодичною, перетворюється на програмно-проектну, що передбачає педагогічно осмислену систему форм та методів роботи з учасниками процесу музейної комунікації.

У «Педагогічному енциклопедичному словнику» музейна педагогіка характеризується як галузь науки, що вивчає історію, особливості культурної, освітньої діяльності музеїв, методи впливу музеїв на різні категорії відвідувачів, взаємодію музею з освітніми установами [3]. Музейна педагогіка не лише узагальнює культурно-освітній досвід музеїв, а й створює нові методики та музейно-педагогічні програми [1, с. 178]. Основною метою даної галузі науково-практичної діяльності є залучення до музеїв підрастаючого покоління, сприяння самореалізації кожної дитини.

Подальший розвиток музейної педагогіки як нової форми діяльності музею пов'язаний з активним опануванням сфери освіти. Сьогодні вся педагогічна робота музею будується на засадах комунікативного та особистісно-орієнтованого підходу до проведення навчальних занять, згідно з яким учень розглядається не як екскурсант, що є об'єктом впливу екскурсовода, а як рівноправний учасник комунікативного процесу, діалогу, що здійснюється в музейному середовищі, суб'єкт освітньої діяльності, який має свої інтереси та схильності.

Ефективність впливу музейної інформації на відвідувача залежить від методів керування процесом її сприйняття. Методичний арсенал музейної педагогіки є досить різноманітним. У сучасних музейних практиках переважають такі методи музейно-педаго-

гічного впливу, як описово-розповідний, питально-відповідальний, проблемний, порівняльний, метод діалогічного спілкування, стимулювання самостійної діяльності, особистісного підходу до інтерпретації фактів, їх емоційного переживання тощо. Усе частіше в діяльності музеїв використовуються ігрові методики, що сприяють засвоєнню музейної інформації в процесі гри, метод вільних асоціацій, пов'язаний із зіставленням особистого досвіду відвідувача з музейною інформацією, а також метод театралізації, який полягає в інтерпретації музейної інформації за допомогою театральних елементів та включенні глядача до театрального перформансу, організованого в музейному середовищі. При виборі того чи іншого музейно-педагогічного методу враховується мета та завдання музейного освітнього заходу, вікові й психологічні характеристики аудиторії. Методи мають відповідати й обраній формі музейно-педагогічної діяльності.

Навчання в музеї може здійснюватися у різних формах: індивідуальних, групових, масових. Довгий час основними в музейній діяльності були групові форми, такі, як екскурсія, лекція, музейний семінар, гурток, клуб, студія при музеї та ін. Відносно новими є масові форми, до яких можна віднести мистецькі акції, концерти, фестивалі, ярмарки тощо. Зауважимо, що кожна форма повинна мати адресний характер. Так, наприклад, якщо інформаційна функція реалізується, як правило, за допомогою індивідуальних (бесіда, методична консультація) або масових форм (лекторій, інформаційний центр), то освітня діяльність музею пов'язана переважно з груповими формами (музейний урок, факультатив, творча лабораторія, курси).

Усе більшої популярності в музеях набувають такі нетрадиційні для музею форми, як конкурси, олімпіади, літературні вікторини, аукціони музейних цінностей, майстер-класи, різноманітні свята (новорічна ялинка, різдвяні зустрічі та ін.). Активно впроваджуються в музейну практику квести, під час яких учасники самостійно шукають інформацію у просторі музею, вчать працювати з інформаційними ресурсами, розв'язують інтелектуальні завдання, складають пазли тощо.

Досить широко сьогодні використовуються позамузейні форми роботи з відвідувачем, до яких можна віднести пересувні ви-

ставкові простори, зокрема «музей у валізі», мобільні експозиційні коробки, музеобус (музей на колесах) та ін. Формат «музею у валізі» – яскравий та ефективний напрямок в освітній діяльності музеїв різних видів. В основі подібних проектів лежить інтерактивна робота учнів з музейними експонатами, які легко можуть бути принесені до навчальної аудиторії у звичайній сумці або у валізі. Завдяки своїй мобільності «музей у валізі» дуже зручний для проведення музейної просвітницької діяльності у будь-яких освітніх установах. До того ж він доступний усім категоріям здобувачів освіти. Музейна міні-експозиція може бути легко розгорнута на будь-якому майданчику у процесі вивчення та обговорення документів та експонатів. Архівні листи, фотоматеріали, документи, добірки художніх текстів, завдання творчого характеру, мультимедійні матеріали з «валізи» дозволяють швидко створити освітній музейний простір, доповненням до якого може стати певний відеоряд (кадри кінохроніки, відеоролики, слайд-фільми тощо), а також відповідне музичне оформлення. Мобільна музейна експозиція дає можливість школярам та студентам маніпулювати експонатами: розглядати їх, торкатися, уявляти, ким, коли, в яких умовах і з якою метою ці предмети використовувалися, завдяки чому учні легко включаються у спільну пошуково-дослідницьку та творчу діяльність.

У музейно-педагогічній практиці нерідко застосовуються оригінальні підходи до демонстраційного середовища, які виступають своєрідним римейком форм, які існували раніше. Так, деякі музеї повертаються до початкової ідеї використання транспортного засобу як майданчика для реалізації художніх, творчих та соціальних ідей, коли не тільки людина приходить до музею, а й музей «вторгається» в її повсякденне життя. До таких проектів можна віднести музеобус, що являє собою мобільний виставковий зал. Подібні виставки на колесах можна використовувати з освітньою метою для віддалених невеликих міст або сільських населених пунктів. У сучасній музейній практиці значення терміна «музеобус» значно розширилося. Він часто застосовується для позначення автобусного екскурсійного туру або туру місцями культурної спадщини, коли малий експозиційний зал у салоні автобусу замінюється на комфортабельні крісла й голос

гіда. Такі форми сприяють розширенню експозиційних площ, допомагають за рахунок мобільності подолати бар'єри, пов'язані з неможливістю доступу певних груп населення до музеїв, а отже, і до колекцій, які в них зберігаються.

Музейна педагогіка чуйно реагує на соціальні виклики часу, розвиваючи нові технології взаємодії з відвідувачами, які відповідають сучасним реаліям. Музейно-педагогічне управління діяльністю особистості може здійснюватися не лише безпосередньо в музейному середовищі, а й дистанційно. Так, наприклад, у сучасних умовах інформаційного суспільства активізувалася взаємодія з реальною та потенційною аудиторією через інтернет та інші типи телекомунікацій. До експериментального пошуку нових цифрових форм музейної комунікації, які допомагають збільшити зацікавленість відвідувачів, працівників музеїв спонукають і карантинні обмеження, що були запроваджені внаслідок пандемії COVID-19. Серед нових комунікаційних форм науковці називають розміщення оцифрованих колекцій на онлайн-платформах з відкритим доступом, віртуальні екскурсії з використанням соціальних мереж та відеохостингів (Facebook, Instagram, YouTube тощо), залучення аудиторії через створення хештегів для обговорення певних тем, створення сторінок музеїв, на яких відвідувачам надається можливість ділитися особистим досвідом, проведення різноманітних вікторин та конкурсів з метою заохочення аудиторії до ознайомлення з колекціями та виставками музею [2, с. 195]. Такі інформаційні технології набувають сьогодні особливої популярності серед учнівської та студентської молоді. Вони значно розширюють культурно-освітній потенціал музею, допомагають відвідувачам сприймати музейний простір як «свій», а не «чужий». Застосування інтерактивних технологій стає сьогодні одним із пріоритетних компонентів сучасної музейно-педагогічної парадигми.

Отже, музейна педагогіка займає все помітніше місце у практичній діяльності сучасних музеїв. Сьогодні музеї стали одним з ефективних засобів навчання й виховання дітей та молоді. Поеднання інноваційних форм та провідних педагогічних методик, нові підходи у впровадженні наукової освіти перетворюють музеї на потужне освітнє середовище, яке створює умови для

інтелектуального, емоційного та творчого розвитку особистості, залучення учнів та студентів до вітчизняної культури, сприяє їх успішній соціалізації й адаптації в суспільстві. Використання елементів музейної педагогіки робить процес навчання більш цікавим, якісним та результативним.

Використані джерела

1. Короткова М. В. Музейна педагогіка в свете тенденций развития исторического образования XXI века. *Наука и школа*. № 2. С. 173–179.
2. Ладоня К. Розвиток цифрових форм комунікації як відповідь на виклики пандемії COVID-19. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 194–195.
3. Музейная педагогика. *Педагогический энциклопедический словарь*. 2012. URL: <https://slovar.cc/enc/ped/2137593.html>.

РОЛЬ МУЗЕЙНИХ УРОКІВ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЖИТТЄВОГО І ТВОРЧОГО ШЛЯХУ ВІДОМИХ ОСОБИСТОСТЕЙ РІДНОГО КРАЮ

(з досвіду роботи музею історії села Прилісне)

Титаренко Наталія,

учитель-методист, учитель історії,

ОЗЗСО «Прилісненський ліцей»

Камінь-Каширського району

Волинської обл.,

завідувач зразкового Музею

історії села Прилісне,

с. Прилісне, Волинська обл.

e-mail: nbasiuk@ukr.net

Розбудова української держави ставить на порядок денний завдання – виховання справжнього громадянина та патріота. Розвиток музейної справи на сучасному етапі пов'язаний з переосмисленням змісту традиційних форм роботи й об'єднання їх в цілісний музейно-педагогічний процес. Серед різних форм навчально-виховної роботи в школі значну роль

відіграють музейні уроки, які є дієвим засобом популяризації знань про волинських діячів культури та джерелом додаткової інформації для вивчення таких відомих постатей, як: Леся Українка, Олена Плічка та Андроник Лазарчук. Творчість цих особистостей сьогодні є близькою для нашої молоді, бо має своєрідну локальну енергетику, яка об'єднує всіх мешканців, які народилися і формувалися в однаковому середовищі.

Проведення уроку в музеї передбачає створення спеціального навчального середовища, яке б сприяло ґрунтовнішому засвоєнню знань учнями та застосуванню їх у практиці освітньої діяльності [2].

Практичне заняття у музеї (Warsztaty muzealne) – це інтегроване заняття, що проводиться у виставкових залах музею або у спеціально відведеному приміщенні музею, і передбачає використання різних форм активізації пізнавальної діяльності учнів: ігрових ситуацій, театралізації, виконання творчих завдань і має дидактично-виховний характер [1].

Показовим у цьому процесі виступає Музей історії села Прилісне, що є не просто кімнатою із зібраними експонатами, а дієвим засобом усвідомлення духовного зв'язку із митцями Волині, виявлення схожості світовідчуття, порівняння їхніх біографій з історіями власних родин тощо.

Вважаємо, що музейного відвідувача потрібно виховувати на історіях діячів краю. З цією метою було розроблено цикл музейних уроків «Світлиця відомих краян», що розраховані на учнів з першого до одинадцятого класу. Ставка робиться на системний характер роботи в музеї, на ускладнення інформації (від простого до більш складнішого). Обов'язковим на таких уроках є «обігрування» музейного експонату. Зазвичай ці заняття приурочені річницям народження діячів.

Для учнів початкової школи пропонуємо урок із назвою «Леся Українка – наша поетеса», де діти не просто знайомляться з діячкою, а й за допомогою інтерактивних вправ усвідомлюють її складну життєву долю. Наприклад, спочатку з учнями проводять бліц-опитування: «Чи важко вам навчатися у школі? Чи можна без учителів навчитися читати і писати?», а далі пропонують відео фрагменти про дитинство поетеси. Цікавою є вправа

«Родинні зв'язки», де діти спочатку розповідають про свою родину, про професії родичів, використовуючи фото із сімейного альбому. А далі – театралізоване представлення родини Лесі Українки.

Також школярам дуже подобаються заняття з фрагментами арт-терапії. Зокрема, на уроці «Андроник Лазарчук – художник з Волині» діти малюють експонати музею, а після представлення робіт волинського митця, висловлюють думки про те, скільки часу потрібно працювати, щоб стати відомим, як наш земляк.

У роботі із учнями 5–9 класів використовуємо вправу-вітальню «Паралелі»: презентація творів Олени Пчілки та Лесі Українки і місцевих поетес. До речі, такі уроки спонукають до написання наукових досліджень, зокрема «Творчість аматорки Валентини Ліщук» [3]. Окрім того, школярам пропонують спробувати написати декілька римованих рядків за темою заняття, але ручкою-пером (використання експонату). По завершенню таких занять відвідувачі музею пишуть листи для майбутніх екскурсантів про вивчене та декламують вірші поетес.

Для учнів старших класів проводять музейні уроки, що вчать молодь оцінювати, аналізувати, висловлювати та доводити власну думку, досліджувати невідомі факти із життя діячів Волині тощо. Тому на заняттях використовують елементи програми Р4С, зокрема вправа «Стоп кадр!»: під час перегляду фільмів, відеороликів про Лесю Українку та Олену Пчілку робиться зупинка на певному сюжеті, і діти висловлюють власні думки щодо побаченого.

Старшокласникам до вподоби тематичні турніри, на яких вони відстоюють свої судження на запропоноване питання. Наприклад: «Чи можна вважати, що Леся Українка своїми творами європейує українського читача?», «У чому неординарність постаті художника Андроника Лазарчука?». Зазначимо, що є вправи, запропоновані самими учнями: «Мудрий вислів», «Арт-експерт». Перша – це добір цікавих цитат волинських митців, друга – огляд картин та порівняння їх з полотнами художників з Прилісного.

Завершуємо цикл уроків виставкою творчих робіт активістів музею та проводимо підсумкову конференцію «Що в пам'яті моїй залишив Ти, Музею?» Діти пишуть відгуки.

Увагу приділяємо і роботі з дорослою аудиторією. Традиційна, здавалося б, форма науково-просвітницької роботи «музейний урок» набула нового змісту і трансформувалася у «музейну вітальню», мета якої – ознайомити з цікавинками про волинських митців, використовуючи поезію, музику минулих епох, з'ясувати, що знають прилісненці про діячів Волині. Часто ми дізнаємося про унікальні факти. Наприклад, що в Прилісному росте верба Лесі Українки [3].

Підсумовуючи вище сказане, можемо запевнити, що музейні уроки є ефективними, адже формують у дітей навички міжкультурної комунікації, допомагають активізувати інтерес до дослідження сторінок життя Лесі Українки, Олени Пчілки та Андроника Лазарчука.

Використані джерела

1. Васишин М. Сучасний урок в музеях... *Порівняльно-педагогічні студії*. 2015. № 2 (24). С. 77–83.
2. Караманов О. Музейна педагогіка в контексті багатокультурного освітнього середовища в Україні. *Шлях освіти*. 2012. № 2. С. 8–11.
3. Музей історії села Прилісне. Папка «Світлиця відомих краян». 124 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ В МУЗЕЇ

Топилко Олег,

начальник
відділу музейно-освітньої роботи,
Національний заповідник
«Києво-Печерська лавра»,
м. Київ
e-mail: o-top@ukr.net

Белоусова Тетяна,

фахівець I категорії
відділу музейно-освітньої роботи,
Національний заповідник
«Києво-Печерська лавра»,
м. Київ
e-mail: tkbelousova@ukr.net

Сьогодні більшість музеїв України та світу занепокоєні послабленням інтересу до музеїв і музейних колекцій, особливо з боку молоді. Причин для цього чимало: велика кількість соцмереж, віртуальні розваги, і, зрештою, пандемія, що охопила практично весь світ в останні два роки. До того ж традиційний музей – інституція консервативна у своїй основі, адже однією з основних його функцій є збереження культурного надбання людства. Але водночас музей є могутнім соціокультурним організмом, який містить величезний потенціал для особистісного розвитку дитини, відкриваючи свій унікальний простір для пізнання та відпочинку [1, с. 16].

У нашій статті ми маємо намір зосередитися на проблемах музейної роботи з підлітковою аудиторією, яка через специфіку свого віку взагалі не виявляє охоти до відвідання музею, проте є значимою саме з погляду впровадження освітніх програм і проєктів у музейному середовищі. Причини втрати інтересе-

су до музею в підлітковому віці мають, попри всі перелічені вище обставини, ще й вагоме психологічне підґрунтя. Адже «саме в цьому віці людині треба відповісти на свої власні питання і вона дуже зосереджена на їх рішеннях, на собі» [2, с. 106; 3, с. 11–12]. Тому підлітки часто демонструють байдужість до будь-якої комунікації з невідомим, непізнаним, із зовнішньою інформацією, якою є, наприклад, музейна експозиція.

Водночас підлітки можуть насправді мати підвищений інтерес до творчого самовираження, для них може бути цікавим той особистісний музейний досвід, який вони набувають завдяки використанню інтерактивних програм і технічних знарядь під час відвідання музею. Їм також часто подобається когось або щось зображати, передражнювати один одного. Вони люблять щось створювати, виготовляти власноруч. І водночас демонструвати удавану байдужість або відвертий скепсис, робити вигляд, що вони вас не чують, тобто усією своєю поведінкою показувати, що саме їхні справи та проблеми є найважливішими [2, с. 107].

У класичній психології підлітковий вік зазвичай характеризується як переломний, кризовий, перехідний, як вік статевого дозрівання. Чітко визначити межі підліткового віку доволі складно. Так, з певною долею вірогідності, нижньою межею можна вважати 10–11 років: початок отроцтва пов'язують з початком статевих змін. Верхня ж межа підліткового віку у дослідників варіюється від 15–16 аж до 18–20 років. Тут варто відмітити, що хоча вікові межі підліткового періоду автори визначають по-різному, вони завжди сходяться в одному, а саме: основною подією отроцтва є поступове входження у так званий «дорослий» світ.

Коротко розглянемо загальні ознаки підліткового віку, з погляду яких ми матимемо змогу визначити ті доволі прості механізми й правила роботи з підлітковою аудиторією, які своєю чергою допоможуть зрозуміти сутність музейно-педагогічного підходу до роботи з підлітками. Отже, згідно з різними дослідженнями психологів, соціологів, педагогів, можна стверджувати, що особливостями підліткового віку є зміни у чотирьох сферах – фізіології, мисленні, соціалізації та самосвідомості. Саме з цими змінами на-самперед пов'язані етапи психологічного розвитку юної людини.

У цій статті ми не маємо наміру зупинитися на фізіологічних ознаках підліткового віку, тому одразу перейдемо до інтелектуальних, адже саме в означеному віці формується здатність людини до абстрактного мислення (на відміну від предметно конкретного мислення дитини). Звідси впливає схильність підлітків до обговорення складних філософських проблем, до фантазування та вигадок. «Відбувається інтелектуалізація таких психічних процесів, як пам'ять і сприйняття» [2, с. 109].

Не менш важливими є зміни у сфері соціальних зв'язків і соціалізації, коли вплив сім'ї поступово замінюється впливом групи однолітків, яка визначає норми поведінки і надає можливість отримати певний статус. Тут варто ще раз наголосити на появі відчуття «дорослості», що є однією з основних ознак підліткового віку. Підліток психологічно відділяє себе від світу дитинства і намагається всіляко ствердити свій новий, «дорослий» статус, проте реальний «дорослий» світ викликає у нього такий само спротив.

У цьому віці активно формуються самоусвідомлення і самооцінка, здатність аналізувати події і явища власного оточення, усвідомлення своєї особистісної вартості, права на самостійний вибір, початок психологічної сепарації від батьків тощо.

В ідеалі, робота в музеї з підлітковою аудиторією мала б бути виділеною в окремий напрям і проводитися комплексно: з відведенням у музеї спеціального простору, призначенням керівника освітнього напрямку, продуманою політикою поєднання інтересів підлітків і музею. Такий комплексний підхід мав би забезпечити найкращих результат. Однак для його втілення необхідно, щоб керівництво музею мало чітку відповідь на питання, навіщо це потрібно на рівні цінностей і цілей. «Метою створення подібного напрямку крім втілення у життя цінностей, виражених у місії, зазвичай є задача привернути увагу до музейних професій вже в ранньому віці, виховати майбутнє покоління професіоналів змолоду» [2, с. 109].

Проте частіше в музеї ми маємо варіант роботи з темами, які є важливими для підлітків. Тут можуть бути використані різні формати роботи: виставка, екскурсія, квест, інтерактивна освітня програма тощо. Такий формат є дещо обмеженим і не

дає змоги будувати довготривалі відносини між підлітками і музеєм, оскільки він більше зорієнтований на одноразове відвідання. Проте на практиці він також дає непогані результати.

Примітно, що попри весь властивий підліткам скепсис, потребам старшого підліткового віку відповідають заняття, які дають можливість випробувати себе в тій чи іншій діяльності. Адже в цьому віці (приблизно з 13–15 років) у підлітків також підвищується пізнавальна і творча активність. Вони прагнуть дізнатися щось нове, навчитися чомусь вартому зусиль, при чому намагаються робити це якісно, починають вдосконалювати свої знання, вміння, навички. «Важливо відмітити, що подібні процеси проходять у тому числі і частіш за все поза стінами школи, причому підлітки діють як самостійно (щось конструюють, будують, малюють і т. ін.), так і за допомогою дорослих. Потреба робити «по-дорослому» стимулює підлітків до самоосвіти, самовдосконалення, самообслуговування. Робота, виконана добре, отримує схвалення оточення, що призводить до самоствердження підлітків» [2, с. 110–111].

Підліток в цьому випадку перебуває на позиції творця, і завданням музейного педагога є не лише як слід організувати його творчий процес, а й правильно провести дискусію, якою цей процес має бути завершений. Адже дітей часто заохочують зробити щось механічне (особливо на майстер-класах), проте дуже рідко можна зустріти подальше обговорення того, що в результаті вийшло. У роботі з підлітками таке обговорення є вкрай важливим. Дискусія наприкінці роботи є ключовим елементом, і головне вміння музейника полягає в тому, щоб просто вислухати, уточнити, підказати, при цьому не висловлювати оцінних суджень, не аналізувати вміння виконавців і якість роботи. Тобто не перетворюватися у філіал школи, а робити ставку на неформальне ставлення та невимушеність музейної освіти.

Сьогодні більшість музеїв світу ставить перед собою непросте питання: як правильно говорити з дітьми (а особливо з підлітками) на різні музейні теми. Йдеться не тільки і навіть не стільки про те, яку саме мову мають використовувати дорослі, вибудовуючи простір діалогу з підлітками, скільки про те, які засоби вираження можна їм пропонувати.

Отже, існує кілька доволі простих правил такого позитивного і ресурсного спілкування [5].

1. Не треба нічого спрощувати. Навпаки, з підлітками варто говорити про емоції і переживання, а також ініціювати дискусії на актуальні й складні або навіть гострі соціальні теми, адже підліткам вже є що сказати з того чи іншого приводу. Більше того, вони прагнуть висловити власну думку, бути почутими і сприйнятими серйозно.

2. У роботі з підлітками (14–18 років) треба перш за все враховувати їхні власні очікування від участі у програмі і звертати увагу на готовність включитися у роботу. Також варто пам'ятати, що в продуманій освітній програмі дорослий має бути максимально виключений із комунікації. Існує тільки підліток і той досвід, який він отримує в музеї.

3. Підлітки вже не діти, проте ще й не дорослі. Тому у процесі роботи з ними треба враховувати, що звичні «дорослі» формати, такі як лекції, традиційні екскурсії, семінари або круглі столи, або ж дитячі (майстер-класи, художні заняття) їм, скоріш за все, не будуть цікаві. Важливо вміти утримувати їхню увагу і залучати до обговорення. А також постійно експериментувати, пропонувати нові інтерактивні формати роботи, як, наприклад, тематичні ігри в експозиції, дослідницькі лабораторії тощо. Варто пам'ятати, що поряд з отриманням нових знань не менш важливим є отримання нового досвіду.

4. Ставлення до музею як до недоторканого храму, що не дозволяє вторгнення у свої володіння, не сприятиме зацікавленню підлітка. Отже, треба якомога більше віддавати ініціативу підліткам, підтримувати їхні ідеї, допомагати в реалізації їхніх самостійних проєктів, навіть якщо вони занадто сміливі, надавати свободу для самовираження, прислухатися до думок підлітків тощо.

5. Як ми вже казали, основною тенденцією підліткового віку є переорієнтація спілкування з батьків та вчителів на однокласників. Тому ті музеї, які прагнуть залучити до себе підлітків, мають подумати над створенням комфортного середовища, куди можна просто прийти, потинятися без діла, потусуватися. Адже у цьому випадку музей також впливає на підлітка, але

на іншому рівні – емоційному. За такого ставлення в підлітка підсвідомо виникає відчуття, що музей є місцем, куди завжди можна прийти, щоб поспілкуватися і добре провести час.

Отже, підліток перебуває, так би мовити, на проміжному етапі – між дитинством і дорослістю. Спілкування в цей час задовольняє дві протилежні потреби – у належності до певної групи і відокремленості, потребі залишитися наодинці з собою і своїм внутрішнім світом [4]. Типовою рисою підліткових груп є конформність, тобто схильність до засвоєння певних групових норм, звичок і цінностей, а також наслідуваність. Ці риси пов'язані з потребою відчувати себе у безпеці. Отже, завданням розвитку є збереження індивідуальності і водночас – належності до групи.

В інтелектуальній сфері відбуваються якісні зміни: розвивається теоретичне мислення та творчі здібності. Водночас підліток ставиться до себе, як до дорослої людини. Так зване «відчуття дорослості» змушує його претендувати на рівноправ'я в стосунках із старшими й іти на конфлікти, аби відстояти свою «дорослу» позицію. Це відчуття проявляється у прагненні до самостійності, бажанні відгородити певні боки свого життя від втручання батьків та вчителів тощо.

Всі знають, що бути підлітком насправді досить непросто. Саме тому у роботі з підлітковою аудиторією музеї невпинно шукають нові інтерактивні форми й методи роботи, які допомогли б м'яко та ненав'язливо запросити підлітків до ознайомлення з їхніми колекціями, зацікавити та залучити до себе, відкрити для них нові обрії пізнання і можливості творчої реалізації, переконати, що музей може і має бути саме тим місцем, куди варто прийти, де можна приємно і з користю провести час.

Адже підліткова аудиторія, за всієї складності роботи з нею, має безмежний потенціал, і безумовно варта усіх затрачених зусиль.

Використані джерела

1. Аартс Г. Що таке музей? *Музей: менеджмент і освітня діяльність*. Львів: Літопис, 2009. 223 с.
2. Музей как пространство образования: игра, диалог, культура участия / Отв. ред. А. Щербакова. Сост. Н. Копелянская. Москва, 2012. 176 с.

3. Топилко О. В., Белоусова Т. К. Що насправді ми даємо дітям? (З досвіду діяльності відділу музейно-освітньої роботи). *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи : матеріали шостої науково-практичної конференції* (26–27 вересня 2018 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ: Талком, 2018. 124 с., іл. С. 5–12.
4. Туревская Е. И. Возрастная психология. Тула, 2002. URL: https://otherreferats.allbest.ru/psychology/00109474_0.html
5. Чекрыжова А., Алленова Е. К вам в музей пришел подросток. *Артгид. Практика. Инклюзия*. URL: <https://artguide.com/practices/2132>

МУЗЕЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ В РОЗКРИТТІ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ШКОЛЯРІВ (практичний досвід)

Чупак Таміла,

заступник директора з наукової роботи

Кам'янського державного

історико-культурного заповідника,

м. Кам'янка, Черкаська обл.

e-mail: tamilachupak@gmail.com

Пошуки нових форм і методів роботи з відвідувачами в усі часи залишаються актуальними для музейних закладів. Особливо важливо це в наш час, коли населення має багато різноманітних розважальних пропозицій. Тож музеї й заповідники намагаються опановувати нові форми діяльності, створювати нові проекти, які спрямовані на ефективність системи музейної комунікації, зокрема на активізацію інтелектуальних і творчих здібностей особистості, можуть зацікавити як дорослих, так і дітей та молодь. Вагома роль у цьому процесі належить музейній педагогіці з її набором можливостей у співпраці з відвідувачами, що в результаті створює особливу атмосферність, невимушеність, зацікавленість [1, с. 35].

Отже, нашою метою є розкрити форми роботи Кам'янського державного історико-культурного заповідника, спрямовані на розвиток творчого потенціалу школярів.

Основою музейної діяльності безумовно є екскурсія. З неї розпочинається шлях у професію наукових співробітників музею. Передусім важливо опанувати оглядову та тематичні екскурсії. Однак у наш час все більше набуває популярності ще й екскурсія-гра, екскурсія-вікторина, екскурсія-дослідження, театралізована екскурсія. У такий спосіб музейний заклад стає особливим комунікативним простором, доступним для мистецької практики, де можна нестандартно розкривати історичні події та явища, біографії видатних діячів минулого, сюжети літературних творів тощо. А в ситуації, коли музеї вимушені шукати інші шляхи залучення відвідувачів у нових економічних умовах, вони все частіше зосереджуються на розважальній функції [2].

У 2013 році наукові співробітники літературно-меморіального музею О. С. Пушкіна і П. І. Чайковського Кам'янського державного історико-культурного заповідника розробили театралізовану екскурсію. Вперше її презентували під час міжнародної акції «Ніч музеїв». Участь взяли наукові співробітники закладу, яким вдалося «оживити» найяскравіші історичні персонажі Кам'янки XIX ст.: власницю Катерину Давидову, Олександра Пушкіна, який на поч. XIX ст. на запрошення господарів Кам'янської садиби двічі гостював у містечку, невістку господині Олександрю Давидову, яка була дружиною її молодшого сина, декабриста Василя Давидова, композитора П. І. Чайковського, який впродовж 28-ми років (1865–1893) відвідував містечко, написав тут більше 30-ти музичних творів та його рідну сестру Олександрю Іллівну Давидову, яка жила з родиною в Кам'янці, а також її подругу Натю Плеську, якій Петро Ілліч присвятив п'єсу для фортепіано «Ната-вальс».

Під час цієї екскурсії звучить музика П. Чайковського, створена ним у Кам'янці. У діалогах композитора із сестрою розкривається історія написання його творів. Живе звучання роялю родини Давидових, на якому під час приїздів до Кам'янки грав Петро Ілліч, надзвичайно подобається відвідувачам. До проведення театралізованої екскурсії все активніше залучаються учні міських шкіл (літературні гуртки) та вихованці театралізованої студії Будинку творчості для дітей та юнацтва.

Така форма роботи дає можливість дітям перетворитися зі спостерігачів і слухачів у ведучих («акторів»), які не лише доносять інформацію, а й впливають емоційно на аудиторію відвідувачів. Для цього учні з допомогою педагогів та музейних працівників ґрунтовно опрацювають матеріал, що активізує як інтелектуальний, так і творчий потенціал.

Театралізовані екскурсії дають можливість школярам перенестися в епоху XIX ст., його атмосферу, відчутти традиції, поведінку героїв, а також ритми того чи іншого часу. Це спонукає учасників ретельно добирати одяг, робити відповідні до тієї чи іншої епохи зачіски, допомагає виробити належне поводження, опанувати специфіку мовлення іншого століття, розвиває творчу уяву, креативне мислення тощо. Така форма роботи викликає неабияке зацікавлення відвідувачів.

Окрім того, однією з найпопулярніших форм діяльності Кам'янського заповідника є літературно-музичні вечори. Наукові співробітники, обравши тему, на основі документів, листів, науково-популярної літератури, створюють власні сценарії і виступають у ролі ведучих. Музичний супровід також забезпечують працівники заповідника, адже в 2000 році у закладі було створено камерний ансамбль, у якому три скрипки, віолончель та фортепіано. До його складу входять: Тетяна Голуб (керівник) – служитель історичного музею, Ірина Петюренко – викладач музичної школи, Наталія Пугач – старший науковий співробітник історичного музею, Ольга Замогильна – секретар заповідника та Таміла Чупак – заступник директора заповідника з наукової роботи. Подібний колектив – унікальне явище в музейному світі.

Літературно-музичні вечори при свічках, які відбуваються в музеях, пов'язані як з тематикою заповідника, так і зі загальнонаціональними темами й постатями української та світової історії й культури. Відвідувачам полюбилися такі тематичні композиції як «П. І. Чайковський і родина Давидових», «О. Пушкін і Т. Шевченко», «Ліна Костенко – «поет для епох», «І не було у них зерна неправди за собою» (Симиренки та Шевченко), «Його називали Шевченком у музиці» (М. В. Лисенко), «Без надії сподіваюсь» (Леся Українка), «Пам'яті героїв Крут», «І повівогонь новий з Холодного Яру» тощо.

Понад два десятиліття в заповіднику функціонує дитяча літературно-музична вітальня. Співробітники закладу разом з учнями міських шкіл проводять літературно-музичні композиції: «П. І. Чайковський і Україна», «Т. Шевченко і музика» «Народна художниця Катерина Білокур», «Українське коріння роду Пушкіна» та багато інших. Відповідно, на базі заповідника часто відбуваються районні, обласні та всеукраїнські освітняські семінари, засідання методоб'єднань тощо.

Літературна частина композицій тісно переплетена з музичною. Музика доповнює розповідь, емоційно її збагачує. Камерний ансамбль заповідника завжди бере активну участь у заходах дитячої літературно-музичної вітальні. Школярі мають змогу слухати живу класичну музику. А нерідко використовуються й уміння та навички тих учнів, які навчаються в Кам'янській ДМШ імені П. Чайковського чи в Будинку творчості для дітей та юнацтва, і можуть самі виконати романс або інструментальний твір. Отже, учні залучаються не лише до проведення літературної частини заходів, а й музичної.

Живе звучання класичної музики має унікальний вплив на формування розумових здібностей та психіки школярів. Якщо дитина може доторкнутися до великої життєдайної сили мистецтва, то в подальшому вона матиме гармонійне світосприйняття та світлий погляд на життя. Тож проведення літературно-музичних вечорів сприяє як урізноманітненню музейної роботи, так і можливості творчої самореалізації та розвитку юних талантів.

Від часу заснування (2016 р.) у Кам'янському заповіднику дитячої літературної студії «Брость» імені Данила Кононенка, заклад перетворився і на навчальний центр, у якому особливо роль належить інтерактивному середовищу спілкування і творчого освоєння музейного простору. Особливо відвідувачам подобаються літературно-музичні композиції, у яких художнє читання поєднується з музикою, акторською грою та моментами театралізації. Одним із перших мистецьких заходів, підготовлених дитячою студією в заповіднику, був літературно-музичний вечір «Мої дороги – то мої тривоги», присвячений поету-земляку Данилу Кононенку. Дійство включало елементи

перфомансу та флешмобу, коли діти перевтілювались у журналістів та самого поета, який відповідав на їхні питання, розкриваючи перед глядачами сторінки свого життя і творчості у формі інтерв'ю. Учні не лише індивідуально, а й колективно декламували його поезії. За роки існування студії її вихованці провели кілька вечорів пам'яті поета, а також вечори поезії Ліни Костенко, театралізацію казок Сергія Носаня, перфоманси, пов'язані з власною творчістю.

У процесі даної діяльності в школярів виробляються такі якості, як здатність творити, самовдосконалюватись, свідомо впливати на власний розвиток, що надзвичайно збагачує і розвиває духовний світ дітей та молоді [3, с. 13]. А співробітники закладу працюють як музейні педагоги. Отже, музейна педагогіка, спрямована на долучення до музейного закладу та до його культури, активізує творчі здібності особистості, формує естетичні смаки, а експозиційний простір перетворюється в територію співтворчості.

Долучившись до мистецької діяльності заповідника, спробувавши власні сили в поетичних композиціях, перфомансах, літературно-музичних вечорах, учні нерідко зізнаються, що участь у культурно-освітніх музейних заходах сприяла розвитку та формуванню їхньої особистості, духовно їх збагачувала, надавала можливість переосмислення життєвих цінностей.

Отже, мета музею – вчити, розвивати й виховувати – безпосередньо реалізується у процесі участі дітей та молоді в різноманітних літературно-мистецьких, театралізованих заходах. Ці форми роботи, які використовує Кам'янський державний історико-культурний заповідник, сприяють розвитку творчих здібностей учнів, допомагають їм набути впевненості в собі, у власних силах, а також реалізувати надбані навички та здібності в житті. Заповідник, у свою чергу, отримує можливість втілювати на практиці нові креативні задуми, пов'язані із залученням школярів до музейних форм і методів роботи.

Використані джерела

1. Караманов О. В. Сучасні тенденції розвитку музейної педагогіки в Україні. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи* : мате-

ріали науково-практичної конференції (Київ, 24–25 вересня 2013 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ: НКПЗ, 2013. С. 35–37.

2. Москалець А. А. Театралізація в музеї. URL: http://www.museum.dp.ua/article_2015_51.html
3. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.

ГРОМАДЯНСЬКА НАУКА В КОНТЕКСТІ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Щепанський Віталій,

кандидат філософських наук,
методист II категорії
відділу освітніх програм

центру інтерактивної музейної науки

Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ

e-mail: vitalii.shchepanskyi@man.gov.ua

Громадянська наука – це практика громадської участі та співпраці в наукових дослідженнях з метою розширення наукових знань для людства. Через громадянську науку люди діляться і роблять власний внесок у програми моніторингу та збору даних, які допомагають науковцям у їхній роботі. Формально громадянську науку визначають як «систематичний збір та аналіз даних, розвиток технологій, дослідження природних явищ та поширення цих видів досліджень науковцями, що працюють на самодіяльній основі» [1]. Зазвичай така участь реалізується як неоплачуване волонтерство. Загалом громадянська наука передбачає проведення наукових досліджень із залученням широкого кола волонтерів, які можуть бути любителями або професійними науковцями, але з інших галузей, тобто без попередньої освіти та досвіду роботи з конкретної тематики. Тому практично кожен музей у межах просвітницької діяльності зможе долучати своїх працівників, а саме вчених та

дослідників, що працюють з громадськістю. Подібна практика дасть змогу генерувати ідеї та взаємодіяти з громадськістю для розширення діяльності музею. Зацікавлені волонтери, вчені-любители, студенти та викладачі можуть спілкуватися і просувати нові ідеї, щоб поліпшити наше розуміння світу та розвиток популяризації знань про музейну діяльність в Україні.

Основна мета ідеї громадянської науки полягає в тому, щоб науковці та їх асистенти розв'язували поставлені задачі швидше та ефективніше. Подібні проекти в межах діяльності будь-якого музею покликані для того, щоб зменшити розрив між дослідниками, що працюють у музеї, та звичайними людьми. Загалом кожен музей може створити будь-яку програму для збору інформації, проведення експериментів на власній матеріальній базі. Окрім того, можна долучати до збору інформації вже наявні групи, які залучені до Громадянської науки, але локалізуються в інших містах. Наприклад робота з археологами, етнографами, геологами тощо для розширення своїх досліджень і бази даних у межах діяльності конкретного музею.

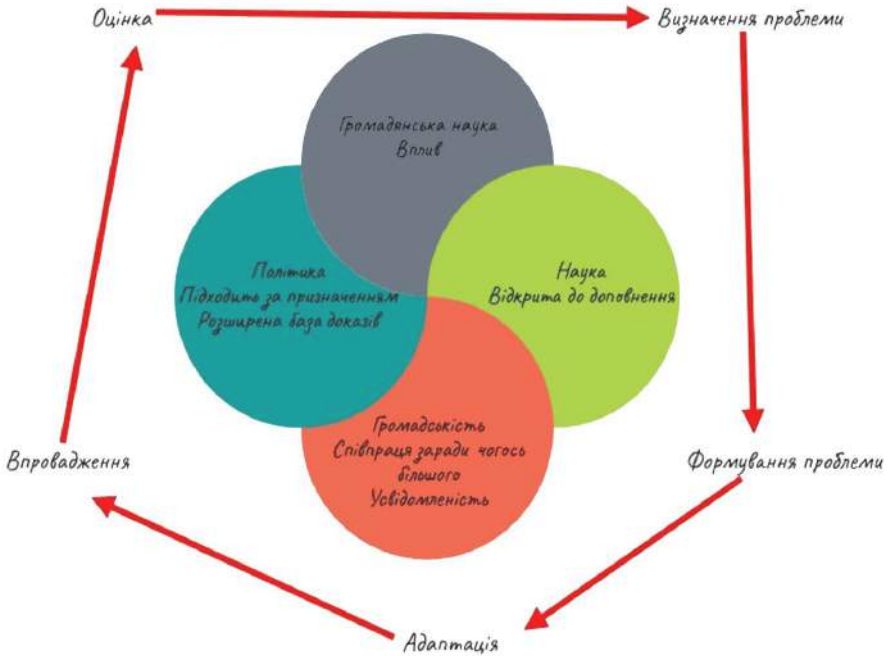
Волонтерами проектів громадянської науки можуть бути люди з різним рівнем знань: від дітей, які вчора лише ознайомилися зі світом музейної діяльності до членів наукових клубів середньої школи або професійних наукових товариств. Новітні досягнення в області технологій роблять громадянську науку доступнішою сьогодні, ніж будь-коли раніше. Успіх будь-якого громадянського наукового проекту залежить від створення добре розробленої програми моніторингу та відданої роботи волонтерів.

Тому можна вважати, що проект громадянської науки в музеї – це формування діалогу між вченими та дослідниками-початківцями, постійна взаємодія між групами, формування взаємовигоди та, можливо, навіть дружби в новостворених спільнотах. Три основні стовпи Громадянської науки в освітньому циклі Центру науки: наукова доцільність, залучення громадськості та актуальність для локальної політики.

Зокрема, у цьому контексті, можна згадати думку відомого філософа Пола Файерабенда, який працював над вивченням формування й поширення наукового знання та у своїй книзі «Наука в вільному суспільстві» (Science in a Free Society, 1978)

висловився за формування «демократизації науки» [2]. Тобто до науки має доступ кожен охочий, якщо він готовий сумлінно працювати над поставленими проблемами.

Загалом для того, щоб візуалізувати ідею та принцип роботи проекту громадянська наука нами була розроблена така схема:

На інфографіці представлено процес циклу формування запиту залученості громадськості до наукового середовища. Важливим чинником є можливість впливу громадськості на ухвалення рішень, які можуть змінювати громадськість через наукові дослідження, відкриття більших можливостей через впровадження та адаптацію новинок у повсякденне життя громадян. Оскільки залученість до наукового процесу має певний доступ до громадських процесів, не варто випускати з уваги аспект залученості музеїв до демократизації та лібералізації українського суспільства через формування ставлення до історії. Зокрема, освітній проект громадянської науки може бути

активно залучений до різних навчальних та дослідницьких груп поза музеями. Окрім того, він може бути агентом змін та стимулом для трансформації певних сфер українського суспільства.

Використані джерела

1. *Finalizing a Definition of «Citizen Science» and «Citizen Scientists»*. Open Scientist, URL: <http://www.openscientist.org/2011/09/finalizing-definition-of-citizen.html>
2. Paul Feyerabend, *Science in a Free Society*, Knopf Doubleday Publishing Group, 1978, 221 p.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ: ВИКЛИКИ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ (з досвіду Музею пропаганди)

Юзлова Марія,

заступник директора з наукової роботи
Комунальний заклад культури
«Музей пропаганди»
Хмельницької обласної ради,
м. Шепетівка
e-mail: m.krivorucko.m@gmail.com

На сьогоднішні музеї мають достатні можливості, таланти та людські ресурси, для того, щоб відігравати провідну роль в оновленні світу. Зміни зовнішнього світу безпосередньо впливають на щоденну практику музейного співробітника, екскурсовода, експозиціонера й спрямовують аналізувати та створювати нові послуги. Сьогодні є всі можливості проаналізувати власні здібності та погляди, критично їх оцінити серед активної трансформаційної діяльності. Історія нагадує нам, що найбільші соціальні зміни відбуваються не в часи економічної стабільності, а в часи кризи та сумніву, як у наш час. Тому перед музейниками постало не просте завдання зі створення нових форм і змісту музейних зв'язків відповідно до потреб часу – зі

знаннями культури участі та креативу, так як старі формати та зв'язки більше не працюють [2, с. 6].

Варто зазначити, що реформування музеїв сьогодні відбувається знизу, тобто за ним не стоїть якесь конкретне рішення Міністерства культури. Деякі з музеїв вже не є звичними для всіх резервуарами розміщених у хронологічному порядку експонатів, які пахнуть пилом. Музеї стали нараційними, опираючись на сучасні медіа та візуалізації.

Для таких музеїв нового типу принциповими є дві речі. По-перше, щоб відвідувачі безпосередньо брали участь в експозиції як активні глядачі, слухачі, дослідники, а не пасивні читачі підписів до експонатів. Нараційний музей не повинен перевантажувати відвідувача текстами. Він має бути простором, що використовує чотири відчуття: зір, слух, нюх і дотик. Саме так: у ньому проєктуються певні запахи, використовується багато музики й інших звуків, глядачі можуть торкатися до певних експонатів. По-друге, будь-які події чи явища мають бути представлені контроверсійно, багатовекторно та об'єктивно.

Кожний музей знає з власного досвіду, як важко в умовах ринку, коли постійно зростає конкуренція, привабити й утримувати своїх відвідувачів. У стратегічному плані слід зазначити, яких додаткових заходів треба вжити, щоб привабити більше різноманітних відвідувачів. Водночас треба враховувати, що відвідувачі стають щоразу вимогливішими.

Комунальний заклад культури «Музей пропаганди» Хмельницької обласної ради вже має певний досвід зі створення й реалізації нових музейних програм та роботі з різними цільовими групами. Музей активно здійснює науково-дослідну, культурно-просвітницьку та пошукову роботу, слідкує за новими тенденціями в сучасному музеєзнавстві, працює над створенням позитивного іміджу музею, шукає нові шляхи просування музею в культурно-мистецькому просторі України.

Наукові співробітники музею впроваджують нові форми культурно-просвітницької роботи: театралізовані екскурсії та свята, майстер-класи, тематичні уроки та кінолекторії, ігрові модулі та музейні квести, подорожі, пересувні інтерактивні виставки. Колектив перебуває в постійному пошуку креативних

шляхів для вирішення будь-яких завдань і докладає максимум зусиль, щоб відвідини музею стали цікавою, насиченою, пізнавальною подією, особливо для дітей.

З 2011 року музей почав активно втілювати нові музейні проекти, а з 2012 року працювати з грантовими програмами, які допомогли по-новому поглянути на роль музею у формуванні нового культурного середовища.

Новою формою роботи музею є освітня подорож містом. Наукові співробітники розробили пізнавальні туристичні маршрути: «Мое місто 100 років тому», «Наш край в сиву давнину», «Історії дубового гаю», «Шепетівка в роки II Світової війни», «Стежками історії єврейського населення», «Вони були нашими сусідами» та історичні квести окремими районами міста для школярів та молоді. Освітня подорож містом з елементами квесту – це не шкільний урок, перенесений на вулиці міста, не екскурсія з просвітницькою метою. Її відмінність від цих загально прийнятих форм вивчення простору міста полягає, передусім, у зміні об'єкта пізнання. В освітніх подорожах об'єктом пізнання стає саме місто з усіма його «дрібницями» та різноманіттям зв'язків, знання про яке ще потрібно «добути» в результаті гри, спостережень та співставлень, формулювань та обґрунтувань різноманітних версій, їх перевірки.

Однією з пріоритетних форм роботи для музею є виставкова діяльність. Нашою постійною аудиторією є студенти та учні, тому багато виставкових проєктів планується відповідно до навчального плану. Якщо врахувати те, що в місті є понад десяток шкіл, професійно-технічний ліцей, коледжі, та мешкає приблизно 40 тис. чоловік, то річна кількість відвідувачів музею сягає приблизно 25 тис. чоловік. Тому працюємо так, щоб запропонувати відвідувачеві новий музейний продукт і щоб відвідувач через декілька тижнів прагнув відвідати музей знову. Можливо музеям великих міст у цьому напрямі працювати легше, враховуючи кількість населення та навчальних закладів, але музеї маленьких міст мають інші реалії.

Організація виставки – це комплексна робота, яка потребує багато праці та коштів. Дуже добре, коли до неї може долучитися і дизайнер, художник, музеєзнавець, психолог. Але в умо-

вах, у яких працює більшість музеїв – науковий співробітник ототожнює в собі ці навички.

Виставка як різновид експозиційної діяльності несе в собі публічну демонстрацію. Вони бувають постійні, тимчасові, пересувні, персональні, тематичні, конкурсні та з фондів зібрань. Наш музей в рік проводить близько 30 виставок.

Планувати виставкову діяльність розпочинаємо заздалегідь. Враховуємо обов'язкову шкільну програму, знаменні та пам'ятні дати, актуальну тематику та власний досвід. У пошуках виставок використовуємо особисті зв'язки, рекомендації інших музеїв, власні ідеї та інтернет-ресурси. Проблема, яка є актуальною, вважаємо не лише для нас – транспортування виставки, тому перевагу надаємо виставкам, які потрапляють до нас з інших музеїв (у цьому напрямі налагоджено співпрацю з національними та регіональними музеями). Практикуємо проведення виставки з майстер-класом чи практичним заняттям, що дає можливість проаналізувати та закріпити отримані знання та навички.

Тематичні музейні заняття – улюблена послуга наших відвідувачів. Такі заняття розроблені на весь календарний рік та на різні актуальні теми та запити громади.

Хорошим прикладом в питанні вивчення «складної історії» молодшими відвідувачами є інтерактивне музейне заняття «Хліб голодомору», де діти дізнаються про події штучного голоду в 1932–33 рр. на Шепетівщині, про «Закон 5-ти колосків», про причини голоду тощо. Зазвичай на такі «важкі» теми дуже складно розмовляти з дітьми, а тим більше допомогти їм зрозуміти зазначені історичні події, тому використовується інтерактив. У нашому випадку для відвідувачів працівники музею готують «Торбину пам'яті», у якій в певній послідовності розкладені, на перший погляд, звичні речі – миска з пшеницею, хліб, чорно-білі світлини, 5 колосків перемотаних чорною мотузкою, кілька невеличких глиняних посудин з різноманітним начинням, папірці зі спогадами, дивні страви голодомору тощо.

По черзі учні виймають з торбинки певні предмети та пояснюють що це таке на їх думку, проводять асоціації, слухають розповідь музейника. Наприклад мисочка з зерном пшениці – «розповідає» не лише про те, чим було зерно для українського селянина, а й розкриває процес оброблення зерна, де учасники інтерактиву самотужки беруть участь у процесі просіву та помолу зерна у жорнах. Таким чином з торбини з'являються різні речі, через які відвідувачі розкривають для себе послідовність події в Україні в 1932–33 роках.

Діти знайомляться з заміниками харчів у період штучного голоду та назвами страв, які готували з них: «моторженики», «затируха», «блювали», «липники». На останок всі запалюють свічу пам'яті на згадку за померлими під час тих страшних подій та куштують шматочок хліба.

Впровадження інтерактиву до музейних занять дає можливість підтримувати постійну увагу та зацікавленість відвідувачів, допомагає «доторкнутись» самостійно до певних історичних подій чи явищ, що сприяє швидкому запам'ятовуванню та аналізу.

Сучасне суспільство сьогодні дуже проінформоване та обізнане, впевнене у власних силах. Змінились навички, збільшились можливості, все складніше стає ухвалювати власні рішення.

ня та формувати погляди. Музеї, бібліотеки, інститути пам'яті намагаються фіксувати ці зміни й адекватно реагувати на них, надаючи послуги, та конкурувати на ринку дозвілля з різноманітними розважальними закладами та звичайно ж з інтернетом. Тому, зважаючи зміни навколишнього світу навколо нас, ми маємо враховувати нові вимоги суспільства і до музеїв. Не боятися нових викликів. Навіть конкурувати між собою та з іншими соціальними інститутами за увагу публіки.

Відповідно, щоб залишатися актуальними, музеї мають враховувати це у своїй повсякденній роботі. Інакше вони поступово втрачатимуть вплив і не зможуть ефективно виконувати власну місію.

Використані джерела

1. Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів. Київ: ВД «Стилос», 2010. 528 с.
2. Щербакова А., Копелянская Н. Музей как пространство образования: игра, диалог, культура участия. Москва, 2012. 176 с.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА: ВІД ТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ РОБОТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Юсова Олена,

завідувач науково-освітнього сектору
Державного історико-культурного заповідника «Посулля»,
Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Державний історико-культурний заповідник «Посулля»,
м. Ромни

e-mail: yuslenick29@gmail.com

У сучасних умовах соціально-економічних та культурно-освітніх змін, формування нових цінностей та пріоритетів музей залишається чи не єдиною інституцією, здатною

ефективно зберігати та відтворювати інформацію про минуле, звертати увагу на важливі речі, що оточують людину, перетворювати буденність на урочистість, стандарти на особливості, цікавість – на постійний інтерес.

Тому саме музеї мають важливе значення для поширення цього досвіду й відіграють неоціненну роль у вихованні національно-свідомої світоглядної позиції майбутнього покоління громадян України.

У своїй музейно-педагогічній діяльності намагаємося дотримуватися таких основних правил: взаємодія рівноправних її учасників; стиль спілкування – демократичний; робота ґрунтується на довірі, стимуляції почуття гідності та самоповаги; у пізнавальній діяльності використовуємо конструктивні завдання.

Для залучення учнівської та студентської молоді до надбань національної та світової культурної спадщини у своїй роботі організуємо й проводимо екскурсійні маршрути: «Тисячолітній Ромен», «Духовні святині Роменщини», «Роменська Мадонна», «Іллінський ярмарок в Ромнах»; мистецькі вітальні: «Клич нації»; виставки: «Скарби давнього Ромену»; практичні заняття: «Уявна подорож до історико-культурних пам'яток рідного краю доби бароко»; музейні уроки: «Створення орнаменту вишивки», «Мандрівка у світ посуду»; інтерактивні тематичні заняття: «Ярмаркові традиції Ромену»; історико-географічна експедиція «Сто чудес України», присвячена першому у світі монументу Кобзарю.

Особливу роль у нашій роботі з учнівською та студентською молоддю відіграють інтерактивні методи, оскільки не тільки зміст формує у молоді демократичні цінності, а й стиль навчання [5, с. 65]. А саме інтерактивні екскурсії (уроки): «Лицарів мужніх нащадки», «Колесо історії», «Юні козачата», «Козацькі розваги».

Виявляти вплив культури на особу допомагають музейні уроки «Оживити картину» – юним відвідувачам пропонуємо відчувати звуки картини (спів пташок, шум води, шурхіт листя тощо).

Одним з ефективних методів виховання молоді є проектна діяльність. Її перевагами є те, що учасники навчаються і діють у мікросоціальному середовищі, отримують практичні навички, мають можливість перевірити теоретичні надбання на прак-

тиці [4, с. 74]. Необхідною умовою досягнення мети проекту є добровільна участь молоді в проектній діяльності. Проектна система формує сукупність життєво необхідних умінь, навичок, створює атмосферу доброзичливості, відкритості, успіху, творчості, вчить молодь пізнавати нове, отримувати задоволення від власне навчального процесу.

Вдалими були такі проекти: пілотний проект «Я – студент туристичного міста», що передбачав ознайомлення з історією рідного міста, пам'ятками архітектури для студентства міста у формі квеста; «Герої оживають» – суть проекту полягає в інсценізації творів української літератури історичного змісту, засобами театралізації музейного простору. Цей метод спонукає поширенню вживання української мови в ненав'язливій ігровій формі. Отже, основною ідеєю проекту є те, що відвідувачі музею зможуть під час інтерактивної екскурсії в музеї взяти участь в імпровізованому інсценуванні подій минулого, тим самим поринути в атмосферу української самотності.

Вихованню толерантності та поваги до культурного різноманіття, різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей був присвячений проект: «Ромни: маловідомі історії з життя єврейського народу». У межах проекту було створено кілька відео присвячених як видатним, так і мало відомим представникам єврейського народу, які народилися або працювали в Ромнах в різні роки багатвікової історії міста; музейні уроки: «Уроки війни та Голокосту – уроки толерантності (до річниці трагедії Бабиного Яру), «Право на пам'ять» (до роковин депортації кримських татар).

Вихованню громадянської свідомості особистості, орієнтованої на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві, почуття приналежності до свого народу, спільних історичних, політичних і культурних цінностей своєї держави був присвячений проект «Ніхто не забутий, ні що не забуде!» у межах проекту «Сумщина пам'ятає», присвячений подіям Другої світової війни, вечір-пам'яті «Герої не вмирають», круглий стіл «Від Литовського статуту до Конституції України», музейний урок «Ти знаєш, що ти людина», екскурсійні маршрути: «Ро-

менщина – козацький край», «Шевченківськими шляхами Роменщини».

Вихованню відповідальності за оцядне використання природних ресурсів, екологічному стану в місцевій громаді присвячена «Краєзнавча вікторина» природничо-географічного напрямку.

Вихованню гуманістичних принципів у світоглядній структурі суспільства, охороні навколишнього середовища був присвячений цикл музейних уроків: «Охороняти природу означає охороняти Батьківщину».

Має свої переваги і методика рольової гри. Була організована та проведена рольові гра «Правовий Олімп», присвячена формуванню інтересу і шани до правової обізнаності. Після рольової гри важливо, щоб молодь замислилися над тим, що саме відбувалося, щоб вони зрозуміли, що це не тільки гра, але й життєвий урок. Можна використовувати і просту гру, бо вона є для молоді важливою, злободенною, це частина її життєвого досвіду [1, с. 42]. Ще Платон говорив: «Насичуй своїх дітей знаннями не силоміць, а ніби граючись, тоді ти краще можеш помітити, якими здібностями обдарувала їх природа».

Отже, за допомогою засобів музею та нових педагогічних технологій вирішується важливе завдання сьогодення – формування творчої особистості, долучення її до загальнолюдських цінностей, культурної спадщини [3, с. 124].

Використані джерела

1. Барнінець О. В. Використання ігор на уроках історії 7–8 класах. Харків: Основа, 2011. 141 с.
2. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запопіжжя, 2000. 175 с.
3. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 1997. № 1. С. 124–129.
4. Гроздева М. Ф. Використання елементів проектного методу на уроках історії з вивчення краєзнавчого матеріалу. *Історія та правознавство*. 2010. № 22/23/24. С. 74–78.
5. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. № 4. С. 65–69.

ФОРМИ СУЧАСНОЇ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

МУЗЕЙНІ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Бабкова Алла,

завідувач інформаційно-методичного відділу

Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва,

відмінник освіти України,

м. Київ,

e-mail: babkova49@ukr.net

Сучасні форми музейної комунікації в освітньому процесі закладу позашкільної освіти сприяють всебічному розвитку вихованців і професійному зросту педагога.

Комунікацію у античні часи називали риторикою. У середні віки популярною була церковна комунікація – це бесіди, проповіді. Державники використовували завжди пропаганду державного устрою як комунікацію. Музейна комунікація (звів у науковий обіг у 1968 р. канадський музеєзнавець Дункан Ф. Камерон) – це передання інформації у різних формах суспільству через предмети історичної та естетичної цінності та атрибути людського життя у різні епохи. У сьогоднішні, в умовах карантинних обмежень, – це передання інформації через інтернет-мережі та змішана форма дистанційно-очна. Основна функція комунікації – це спілкування (лат. communico – роблю загальним, зв'язую, спілкуюся). Музейне середовище має у власному арсеналі різні можливості для музейної комунікації: екскурсії, експозиції, лекції, тематичні виставки тощо. Співпраця між різними інституціями на засадах музейної педагогіки та зародження нових ідей набуває все нових і нових форм комунікації та сприяє розвитку високого рівня емоційного й соціального інтелекту.

Отже, мета статті – розглянути виставку як музейну комунікацію, що має культурно-освітній потенціал для формування світогляду та розвитку особистості. На конкретних прикладах із досвіду роботи Будинку дитячої творчості ознайомимося з можливостями виставкової діяльності для створення оптимальних

умов для комунікації та особистісного спілкування дітей і дорослих та формування пізнавального інтересу до культурної спадщини, естетичного сприйняття мистецтва й об'єктів навколишньої дійсності. Як зазначає Олексій Караманов, про спільну діяльність позашкільного закладу на засадах музейної педагогіки: «Забезпечення ефективної та дієвої співпраці закладів позашкільної освіти із музеями становить особливий інтерес як для теоретиків, так і практиків організації музейно-педагогічної діяльності. Така діяльність набуває особливого значення в умовах сьогодення, коли на порядок денний виходить не подання й відтворення готових знань, а творче осмислення, інтеграція та застосування навчального матеріалу; не проведення «беземоційних» академічних занять, а їх «оживлення» через різні прийоми, рівні та стратегії спілкування з інтересами учнів у площині неформальної освіти; не засвоєння сухого навчального матеріалу, а ознайомлення із яскравими прикладами, які мають непересічне значення для особистісного розвитку дитини» [1, с. 237].

Адміністрація Будинку дитячої творчості Подільського району вбачає актуальними інтегровані взаємодії гуртків, студій, художніх колективів закладу під час проведення спільних заходів у культурно-просвітницькій діяльності із працівниками музеїв, художниками та іншими діячами культури у напрямі популяризації історико-культурної спадщини серед дітей та молоді, застосовуючи інтерактивні методи, ігрові технології тощо [2, с. 22].

Так, приміром, є художньо-освітній проект «Мальована стрічка» Творчого об'єднання «Мисткині» (куратор О. Зайцева, художній керівник С. Міхно), що реалізує виставкову діяльність художниць України, які в графічних роботах у форматі коміксу «розповідають» про великих і цікавих постатей, якими багата наша країна та розкривають мало відомі сторінки історії.

На думку Наталії Філінчук, доктора педагогічних наук, «На прикладах життя славетних українців пишеться жива історія нації держави, виховується почуття особистої, національної гідності й гордості, патріотизм, формується україноцентричний світогляд. Навіть окремі сторінки творчості, життєві епізоди можуть закладати у процес виховання нації значний потенціал продуктивного впливу» [2, с. 99].

Взаємодії Будинку дитячої творчості Подільського району із закладами освіти, музеями, творчими об'єднаннями та іншими інституціями мають довгострокову традицію, тому ідея співпраці з авторами та учасниками проєкту «Мальована стрічка» була підтримана педагогами і вихованцями Будинку дитячої творчості. Так ми стали активними учасниками цього проєкту і співпрацюємо уже не один рік.

Художньо-освітній проєкт «Мальована стрічка» почався з вивчення історії життя Анни Ярославни – доньки Великого князя Київського Ярослава Мудрого. Проєкт народився у стінах заповідника «Софія Київська» за ідеєю і сприяння Ольги Паньків. Тексти для художниць написала відома письменниця Дзвінка Матіяш. 18 художниць створювали цей комікс по одній сторінці кожний, художній керівник Міхно С. забарвлювала графічні роботи авторів (з їх дозволу) кольорами для створення стилю та гармонійного сприйняття виставкових робіт. Автори намагалися передати не зовнішню схожість, а внутрішній світ, почуття і прагнення нашої великої пращурки.

Презентації виставок про Анну Ярославну відбулися у Національному заповіднику «Софія Київська», згодом у Національному

музеї літератури України у м. Києві. Художні колективи, гуртки, студії різних напрямів брали участь у заходах у межах проекту. Це були майстер-класи, театралізовані вистави, демонстрація моделей одягу того часу, перформанси, квести, музичне оформлення тощо. Відкриття виставок проводили у формі фестивалю.

Комунікації гуртківців у проекті «Мальована стрічка» із професійними працівниками музею та художниками відкривають таємниці мало відомих сторінок історії та дарують позитивні емоції присутнім. Така взаємодія, комунікації мають вплив на всебічний розвиток дітей та є чинником збагачення культурними і народними традиціями [3, с. 13].

Зображення художницями історичних подій, сюжетів життя видатних особистостей передавали дух того часу, а формат коміксу додав краще розуміння глядачами епохи.

Презентації виставок графічних робіт супроводжуються брошурами із інформацією про ідеї створення серій графічних робіт і текстів до них про відомих українців.

Отже, для киян і гостей м. Києва та інших міст України виставки графічних робіт у межах проекту «Мальована стрічка», створених українськими художницями, є успішними і мандрують Україною, розкриваючи завіси зі славетних сторінок історії нашої держави та життя і діяльності відомих постатей українського народу, створюючи умови та можливості для нових комунікацій та співпраці дітей і дорослих.

У Великій Дзвіниці Києво-Печерського історико-культурного заповідника вистава-презентація графічного коміксу «Княгиня Ольга» проходила у формі фестивалю: майстер-класи, театралізована мініатюра тощо. Акторами були і дорослі, і діти: гуртківці, педагоги, історики, художники, музиканти. У театралізованій мініатюрі за сюжетом графічних робіт про життя княгині Ольги Топилко О. В., начальник відділу музейно-освітньої роботи, зіграв роль сина княгині Ольги, а вихованки гуртка «Текстильний дизайн та моделювання одягу» (керівник Т. Мітрошина) зіграли ролі княгині Ольги та її помічниць в одязі, створеному дітьми на заняттях гуртка.

У Музеї Гетьманства на відкритті виставки графічних робіт «Мальована стрічка. Видатні особистості України» був залуче-

ний плейбек-театр «Deja vu plus» (керівник В. Савінов). Це був перформанс у виконанні дівчат-акторок за пропозиціями та побажаннями художниць і просто відвідувачів виставки вдало відтворював події, що зображені в графічних коміксах.

На День Незалежності України на території «Музею на Поштовій» (в археологічному анти-музеї) відбулося чудове свято: виставки художниць, фотовиставки, які у різних жанрах охопили історію від княгині Ольги до сьогодні. У програмі – огляд експозицій, які присвячені видатним особистостям, прогулянка середньовічною підземною вулицею Києва та патріотичні пісні вихованців Зразкового художнього колективу ансамблю «Співаночка» Будинку дитячої творчості (керівник Г. Карпенко). Ці комунікації є ще й акцією на захист Музею, а це спільний, посилий внесок учасників заходу у збереження культурних надбань українського народу.

До відкриття виставки серії графічних коміксів «Аскольд», «Св. Ольга», «Іван Мазепа» творчого об'єднання «Мисткині» був підготовлений перформанс, у якому задіяні гуртківці Будинку дитячої творчості, а «головними історичними персонажами» були

працівники відділу музейно-освітньої роботи Національного Києво-Печерського заповідника (О. Топилко, А. Горовий), що підготували театралізовану мініатюру за сюжетами графічних коміксів.

Особливо цінним було використання костюмів, виготовлених на заняттях гуртка «Текстильний дизайн та моделювання одягу» (керівник Т. Мітрошина). З любов'ю до України гуртківці показали колекцію сучасного вбрання з елементами минулих літ того часу, який відображено художницями у коміксах. Основна ідея показу – любіть українське, створюйте українське, носіть українське.

Згодом були презентації виставок графічних коміксів про Княгиню Ольгу за історичною поемою Марії Морозенко у Національному заповіднику Києво-Печерська лавра та інших музеях, у виставкових залах Києва та інших міст України. Згодом із співробітниками відділу музейно-освітньої роботи Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» та музею Гетьманства в межах Всеукраїнського проекту «Мальована стрічка» колективно створювався портрет найталановитішого, найсуперечливішого, найвидатнішого сина нашої держави – Івана Степановича Мазепи.

Напередодні зустрічі 2021 року до Дня Святого Миколая створена художницями історія життя Святого Миколая у картинках у форматі графічних коміксів за текстами Альони Кречик.

Отже, такі взаємодії Будинку дитячої творчості з різними інституціями, та участь вихованців у всеукраїнських, та міських заходах культурно-мистецького напрямку набуває все нових і нових форм комунікації та сприяє розвитку їх високого рівня емоційного й соціального інтелекту.

Проблеми і перспективи: визначення історичної та естетичної цінності, створення тимчасових виставок та виявлення ентузіастів такої справи серед художників, істориків, авторів текстів, керівників музеїв та закладів освіти і інших небайдужих людей до збереження і пам'яті славетної історії нашої держави. Музейно-освітній простір не може існувати поза викликами свого часу, не може не відповідати тим завданням комунікації, які забезпечуватимуть модернізацію діяльності музеїв та будуть наповнювати його новим змістом та новими функціями, що відповідають викликам сьогодення. Музейні комунікації мають потужне враження лише тоді, коли є задоволення від ідей у співпраці для всіх, незалежно від статі, віку, поглядів, освіти й базуються на повазі і визнанні кожного його маленького і великого досягнення.

Використані джерела

1. Караманов О. Педагогічна діяльність музеїв із закладами позашкільної освіти. *Педагогічна діяльність музеїв в сучасному освітньому просторі України*: монографія. Львів: Сполом, 2020. 451с.
2. Філіпчук Н. Роль музеїв у культурно-освітній діяльності закладів дошкільної освіти. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи*: матеріали Дев'ятої науково-практичної конференції (7–8 жовтня 2021 р.). Київ: ТОВ «КАПІТАЛДРУК», 2021. 151 с.
3. Бабкова А. Проектна діяльність крізь призму Soft Skills у музейно-освітньому просторі. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи*: матеріали Восьмої науково-практичної конференції (1–2 жовтня 2020 р.). Київ: ТОВ «КАПІТАЛДРУК», 2020. 106 с.

ЮТУБ-КАНАЛ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Бондаренко Вікторія,

старший науковий співробітник,
Педагогічний музей України,
м. Київ

e-mail: v_bondarenko87@ukr.net

Музеї як соціальні інституції посідають особливе місце у соціокультурному просторі сучасного суспільства. Нові виклики доби потребують пошуку нових методів взаємодії між музеєм та суспільством. Нині, в умовах пандемії COVID-19 та запровадження тимчасових обмежувальних протиепідемічних заходів, музеям дуже важливо організувати свою діяльність так, аби зберегти повноцінну комунікацію з музейною аудиторією. Відтак важливим є застосування в музейній діяльності новітніх форм комунікацій, цифрових технологій, які безперечно сприятимуть кращій співпраці з громадськістю та піднесенню ролі музеїв у соціумі.

Сьогодні одними з найдієвіших засобів комунікації з суспільством в умовах пандемії COVID-19 є засоби масової інформації та інтернет-технології. Так працівники Педагогічного музею України активно використовують у власній діяльності вищезазначені засоби комунікації. Науковці Педагогічного музею є частими гостями різноманітних радіопередач на Українському радіо. В експозиції Педагогічного музею неодноразово знімали телепередачі культурологічної тематики (наприклад, «Прогулянки містом» ТК «Київ») та сюжети для новин. Через засоби масової інформації музейники не лише популяризують історію української освіти, а й намагаються віднайти актуальні для сьогодення теми, що сприяє зацікавленню та залученню до музею більшого кола відвідувачів.

Як дієвий засіб музейної комунікації Педагогічний музей України активно застосовує інтернет-технології, зокрема сайт музею,

ютуб-канал, сторінки в соціальних мережах Фейсбук, Інстаграм. Кожна із зазначених форм комунікації музею орієнтована на певний тип відвідувачів, а її контент містить інформацію різного характеру: від науково-пізнавальної до розважальної. Однією з нових цифрових форм комунікації стало створення власного ютуб-каналу Педагогічного музею України [1]. На каналі публікуються тематичні відеоролики з історії педагогіки та розповіді про експонати з фондів музею. Усі відеопрезентації розробляють працівники музею спеціально для ютуб-каналу, орієнтуючись на широкий загал користувачів. Наукову інформацію подано в доступному форматі, а самі відеоролики тривають не більше 10–15 хвилин. Основні рубрики музейного ютуб-каналу мають такі назви: «Особистості», «З історії спецпедагогіки», «До речі: про шкільні речі», «Музейні знахідки». Відеосюжети рубрики «Особистості» знайомлять відвідувачів з непересічними постатями в історії української культури та освіти. Тут представлено відео на такі теми, як «Борис Патон і українська гуманітаристика», «Христина Алчевська – українська педагогиня», «Жіночі постаті в історії педагогіки». Рубрика «До речі: про шкільні речі» розповідає про історію виникнення та вжитку предметів шкільного побуту, приміром парти, портфеля, перочистки, шкільної форми тощо. «Музейні знахідки» – це рубрика розважального характеру. Тут публікують загадки та цікавинки з педагогічних часописів, майстер-класи з виготовлення дитячих поробок за схемами з давніх підручників. Варто зазначити, що весь контент рубрик побудовано виключно на матеріалах з фондів Педагогічного музею України.

Окремо варто згадати про рубрику «З історії спецпедагогіки» [2]. Тут представлено тематичні відеоролики з історії розвитку освіти дітей з інвалідністю як в Україні, так і закордоном. Окрім презентації історичних матеріалів з фондів музею, у рубриці також висвітлюється і сучасний стан діяльності спеціальних закладів освіти, публікуються інтерв'ю з фахівцями галузі, викладачами та учасниками освітнього процесу. Поруч із авторкою і ведучою рубрики Кірою Степанович у кадрі також працює перекладачка жестовою мовою Марина Ліферова. Відтак відео доступні для перегляду людей з вадами слуху. Має сурдопереклад і рубрика «Музейні знахідки».

Для ознайомлення музейної аудиторії з фондovими колекціями музею на ютуб-каналі розміщують відеопрезентації фондovих збірок. Це відеоролики «Німецька книга у фондах Педагогічного музею», «Дитяча книжка 100 років тому», «Тарас Шевченко. Буквар «Южноруський», «Навчальний вініл» тощо. Статистика свідчить, що за доволі короткий проміжок роботи музейного ютуб-каналу (9 місяців) показник переглядів інформаційного контенту користувачами доволі значний – близько 4 тисяч.

Отже, активне використання інтернет-технологій Педагогічним музеєм України сприяє розширенню методів комунікації з музейною аудиторією та забезпечує відвідувачам можливість віртуального ознайомлення з фондovими колекціями музею. Кожна форма комунікації музею (сайт, ютуб-канал, соціальні мережі Фейсбук, Інстаграм) орієнтована на певні типи відвідувачів, а контент інформаційних ресурсів Педагогічного музею України містить інформацію різноманітного характеру – наукову, пізнавальну, просвітницьку, розважальну.

Використані джерела

1. Педагогічний музей України: ютуб-канал. 2021. URL: <http://surl.li/akkbq>
2. З історії спецпедагогіки. *Педагогічний музей України*: ютуб-канал. 2021. URL: <http://surl.li/akbbb>

ПІДЛІТКИ В МУЗЕЇ

Вітенко Людмила,

науковий співробітник,

Полтавський літературно-меморіальний музей

В. Г. Короленка,

м. Полтава

e-mail: ludmilavitenko223@gmail.com

Відомо, що для досягнення кращої комунікації у музейному середовищі необхідне глибше розуміння потреб та запитів різних груп музейних споживачів і створення для них відповідних пропозицій. У результаті аналізу статистичних даних Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Коро-

ленка за останнє десятиліття з'ясувалося, що найменш залученою до музейного життя категорією відвідувачів були підлітки.

Потрапляючи на традиційну екскурсію в музеї, підлітки сприймають інформацію по-різному. Дехто слухає екскурсовода, а хтось, не знаходячи можливостей для самореалізації у новому просторі та контексті розповіді, протягом перших хвилин екскурсії втрачає контакт з музейним середовищем. Таких більшість.

На нашу думку, потрібно створювати альтернативні «класичним» екскурсіям привабливі сучасні проекти. На етапі формування їхньої концепції та технічного розроблення слід звернути увагу на:

- тематику заходів, розроблену згідно віковим особливостям дітей;
- обрання доступного тій чи іншій віковій категорії відвідувачів способу комунікації, потребу пошуку виразності вербального тла екскурсії різними засобами (за допомогою музики, живопису, пластики тощо);
- врахування чинника вагомості й значимості спілкування для підлітків, його важливість і специфічність у міжособистісних стосунках та вплив на формування у підлітків навичок соціальної взаємодії;
- розподіл ролей та ієрархії таким чином, щоб під час роботи підлітки мали змогу спробувати себе в різних образах і нести особисту відповідальність за свої дії [1, с. 115–117].

Беручи до уваги типові психологічні властивості дітей підліткового віку, творча група працівників музею В. Г. Короленка обрала концептуально нові підходи й запропонувала для цієї аудиторії такі види музейної діяльності:

- динамічні навчально-розвивальні ігри;
- інтегровані уроки з елементами психологічного тренінгу;
- майстер-класи;
- тематичні театралізовані дійства.

Наприкінці будь-якого підліткового проекту відбувається моніторинг засвоєних знань. На етапах пілотних проб реалізації сучасних інноваційних проектів було помічено, що діти віком від 11 до 16 років активно включаються в екскурсійний процес

з інтерактивним складником, охоче погоджуються з правилами гри, уважно слухають модераторів та співпрацюють з ними, отримують певну кількість базових знань, закладених згідно з концепцією в той чи інший проект, та твердо їх засвоюють. Дуже важливо, що в процесі нестандартної комунікації між трьома суб'єктами (музейним середовищем, музейними співробітниками та учасниками) загалом формується стійке позитивне сприйняття музею як незвичайного та цікавого явища.

Отже, створення працівниками Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка сучасних інноваційних пропозицій у екскурсійній діяльності допомагає якісніше та креативніше представити дітям інформацію про громадянський подвиг і всеохоплюючий гуманізм письменника Володимира Короленка, життя та творча діяльність якого є потужним прикладом для молодого покоління.

Використані джерела

1. Коган-Лернер Л., Копелянская Н. Подростки в музее: что важно не забыть. *Музей как пространство образования: игра, диалог, культура участия* / ред. А. Щербакова. Москва, 2012. 176 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗСО НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Дернова Світлана,

вчитель історії Манвелівського ліцею
Васильківської селищної ради Дніпропетровської області,
с. Манвелівка

e-mail: dernovayasvetlana98@gmail.com

Одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства є створення сприятливих умов для формування повноцінної, здорової особистості, орієнтованої на загальнолюдські, культурно-історичні, художньо-естетичні, духовні цінності. Звернення до цінностей, накопичених людством у світовій культурі, передбачає залучення індивіда до культурно-історичного про-

сторю, що створює ґрунт для усвідомлення ним себе як суб'єкта культури. Особлива роль цьому належить музею.

Нині наше суспільство починає все ясніше усвідомлювати, що майбутнє України та долі нових поколінь значною мірою залежать від того, чи вдасться нам зберегти і примножити багату спадщину національної культури. Сьогодні як ніколи важливо зміцнювати національну гідність та авторитет України в сучасному світі, що неможливо без усвідомлення нами своєї власної культурної самобутності. Тому сучасні освітні заклади звертаються до музеїв – сховища людського генія, який втілює у собі суть культури у взаємному переході від минулого до сьогодення.

Безперечним є те, що сучасний освітній процес важко уявити без такої складової, як музейна педагогіка. В основу шкільної музейної педагогіки покладено ідеї осмислення світу та індивідуального життя людини. Музейна педагогіка вирішує питання, якою бути людині в цьому світі. Педагогічна мета будь-якого музею – формування емоційно-особистісного ставлення школярів до цінностей культурної спадщини, розуміння світу культури у вигляді знайомства з оригіналами всього того, що визначає поняття «культура» [3, с. 231].

У придбанні учнем навичок творчого активного ставлення до світу музею відводиться величезна роль, адже музейна педагогіка – це спеціальна наукова дисципліна на стику музеєзнавства, педагогіки, психології та профільної для музею дисципліни (або їх комплексу), предметом якої виступає музейна комунікація. Поняття «музейна комунікація» ввів у науковий обіг у 1968 році канадський музеолог Д. Ф. Камерон. На його думку, музейна комунікація – це процес спілкування відвідувача з музейними експонатами, які є реальними речами. У основі цього спілкування лежить, з одного боку, вміння творців експозиції вибудовувати з допомогою експонатів особливі невербальні просторові «висловлювання», з другого – здатність відвідувача розуміти «мову речей» [1, с. 418].

Сучасна музейна педагогіка, розробляє нові культурно-освітні аспекти музейної комунікації з дитячою аудиторією. Робота сучасного музею будується за принципами «культури участі», комунікативної екскурсії, діалогу з учнем-відвідувачем. Музей

сьогодні перетворився з малодоступних зборів раритетів на сценічний майданчик, де разом зі школярами розігруються вистави та інтерактивні екскурсії, які забезпечують комфортний контакт дітей з експонатами.

Основою реалізації музейної діяльності з дітьми та підлітками є врахування їх психологічних особливостей. У цьому віці відбувається розвиток почуття дорослості з великою переоцінкою своїх можливостей. Оскільки підлітки вважають себе дорослими, то в музеї педагогові доводиться розігрувати з ними спектакль «дорослості». Необхідно поважати особисту гідність учня, давати йому певний ступінь самостійності та змінити «мораль послуху» на «мораль рівності» [5, с. 42].

Підліток усвідомлює свою індивідуальність, тому прагне виділитися серед своїх однолітків і націлений успіх. На музейних заняттях з школярами варто запроваджувати змагання та конкурси. Цій формі роботи відповідає схильність до ризику, самовпевненість та егоцентризм підлітків. Школярі відкриті до сприйняття нового та активні, їхня активність та бурхливий підйом енергії спрямовані на засвоєння зразків та цінностей.

З метою формування інтелектуального та творчого мислення на музейних заняттях необхідна проблемна ситуація, діалог, індивідуалізація та активні форми діяльності. Ці ж аспекти діяльності сприяють розвитку індивідуальних інтересів учнів та їх самовизначення у прагненнях до майбутньої професії. Учнів у музеї треба завантажувати інтелектуальною діяльністю, яка ґрунтується на нових показниках: самостійності та стійкості уваги, смислової логічної пам'яті, творчій уяві, рефлексивному характері мислення [4, с. 81].

Власний досвід показує, що на музейному занятті з учнями відбувається інтелектуалізація процесів сприйняття наочного матеріалу, під час якого школярам важливо не просто «бачити» чи реконструювати предмет, а й осмислювати його. Учні бачать усі недоліки будь-якої діяльності, що пов'язано з розвитком у них критичності свідомості та мислення. Вони не сприймають нічого на віру, вимагають доказів, прагнуть перевірити, відчути і відчути особисто, тому їх цікавлять лише справжні експонати і точність відтвореного середовища у виконанні обрядів

і відродженні традицій нематеріальної культурної спадщини. Це особливо актуально для «живого музею», який актуалізує та зберігає культурну спадкоємність народу шляхом залучення підлітків до співпереживання історичних подій [2, с. 100].

Найбільш адекватним заняттям для учня у музеї є інтерактивне заняття, що будується за принципом взаємодії дітей один із одним. Музейні фахівці виступають проти вузького трактування поняття інтерактивності, яке часом розглядається як можливість взяти експонат до рук під час екскурсії [6, с. 30].

У процесі інтерактивного заняття, на мій погляд, діти обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють себе та інших, занурюються в атмосферу комунікації у певному реконструйованому часі [6, с. 31].

Пізнавальні інтереси учнів формуються у самостійній діяльності, тому необхідно створювати їм ситуацію «засвоювання» знань проблемним методом та спільним обговоренням. Огляд експозиції музею учнями має перетворитися на творчий пошук.

Наразі виділяються кілька технологічних моделей навчання (Рис. 1):

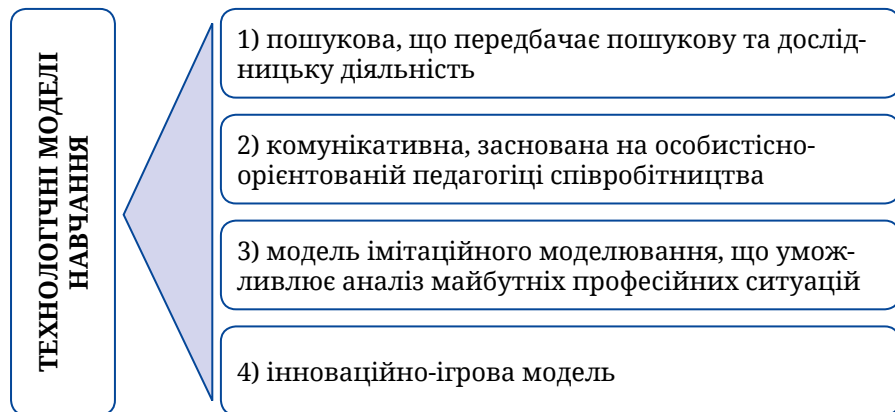

Рис. 1. Технологічні моделі навчання [2, с. 99]

Існує кілька моделей роботи з учнями в музеї: 1) оповідальна модель; 2) ігрова модель; 3) модель стимулювання самостійної діяльності відвідувача; 4) модель діалогічного спілкування [3, с. 231].

Усі виділені моделі, безумовно, використовуються в організації культурно-освітньої діяльності: заняття в музеї з учнями, вважаю, повинні вишиковуватися на основі комунікативної моделі, в якій чільне місце належить спілкуванню. Уроки у музеї мають вибудовуватися з урахуванням антропологічної моделі, де рух має бути організовано від суб'єкта до речі, а не навпаки.

Отже, усі музейні заняття з учнями можна класифікувати за кількома групами, які показані у табл. 1:

Таблиця 1

Класифікація музейних занять за групами

Назва заняття	Сутність заняття
1) ігрові –	з перевдяганням у персонажі та рольовим розігруванням подій чи явищ
2) імпровізовані –	з розповідями дітей про експонати та виступи в ролі самих експонатів
3) пошукові –	з пошуком експонату за заздалегідь заданими параметрами або ознаками
4) моделюючі –	з творчою власною реконструкцією явища, картини чи персонажа
5) інтерактивні –	із спільною діяльністю підлітків через «побачене».

На заняттях доцільно практикувати випереджальне заохочення та стимулювати будь-яку активність, включаючи розум та почуття.

Іншим напрямком в організації музейних уроків є програма розгадування складних загадок на основі активної інтелектуальної діяльності учнів. Наступним напрямком в організації музейних уроків є програма на кшталт «запрошення до...», яка ґрунтується на творчій реконструкції обстановки в ході інтерактивного заняття.

Особливий напрямок в організації музейних уроків пов'язаний із програмою «майстерня» або «місто майстрів», який спрямований на освоєння певної професії [4, с. 80]. На музейних

заняттях з учнями доцільно використовувати «рольове проживання» персонажів та подій, предметну реконструкцію за допомогою «поживних» експонатів, комп'ютерних технологій.

Висновок. Реалізуючи ці завдання, учнів необхідно «занурювати» в інше середовище і тим самим забезпечувати символічний доступ до простору іншої культури, що дозволяє відчувати аромат тієї чи іншої епохи. Отже, середовище сучасного музею – це не лише споглядальний простір, де людина виступає в ролі спостерігача, а й живий простір, що розвивається, має значну силу інформаційного та емоційного впливу. Саме у музеї розгортається освітній процес, відбувається зближення функцій раніше розрізнених компонентів культури, оскільки музей стає і театром, і бібліотекою, і школою, де школярам надається можливість набуття різноманітних вражень та знань.

Використані джерела

1. Беззубова О. В. Теория музейной коммуникации как модель современного образовательного процесса. СПб., 2004. 446 с.
2. Капустіна Н. І. Деякі аспекти роботи з музейною аудиторією (з досвіду роботи Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького). Львів, 2008. С. 99–102.
3. Мартем'янова Н. С. Музейна педагогіка в культурно-освітній діяльності музею. *Комунікаційний підхід у музейній справі як відповідь на потреби соціуму*. Харків : Майдан, 2011. С. 230–232
4. Руденко С. Б. Про можливості соціокультурного використання музейних пам'яток у сучасних умовах. К. : Міленіум, 2012. № 3. С. 79–83.
5. Столяров Б. А. Музейная педагогика, история, теория, практика. Москва, 2004. 216 с.
6. Трофименко Т. М. Інтерактивні методи роботи з відвідувачами як різновид музейної комунікації. *Музей як соціокультурний інститут в умовах інформаційного суспільства*. Харків : Майдан, 2012. С. 30–34.

ФОРМИ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ЦЕНТРАМИ І МУЗЕЯМИ НАУКИ У РАМКАХ МІЖНАРОДНИХ АСОЦІАЦІЙ ТА СПІЛЬНОТ: НА ПРИКЛАДІ ASTC ТА ECSITE

Дунець Василь,

кандидат політичних наук,
завідувач відділу освітніх програм
центру інтерактивної музейної науки,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ

e-mail: v.dunets@man.gov.ua

Кількість центрів та музеїв науки, які відвідує щорічно сотні мільйонів осіб, постійно збільшується у світі. Особливий спосіб зацікавлення наукою, впровадження інтерактивних методів музейної педагогіки щодо залучення відвідувачів до пізнання основ наукової освіти сприяють зростанню їх популярності. Водночас, центри та музеї науки відіграють важливу роль у комунікації із суспільством щодо актуальних глобальних проблем людства. Формування потужної позиції із цих питань здійснюється більшою мірою за сприяння асоціацій і мереж, які об'єднують у різні спільноти тисячі представників центрів і музеїв науки у всьому світі. Це дає змогу формувати майданчики для дискусій і діалогів, організувати платформи, на яких відбувається комунікація, обмін найновішими ідеями, теоретичними та практичними напрацюваннями між центрами та музеями науки. Такі асоціації та мережі створюються і функціонують як на міжнародному, регіональному, так і національному рівнях.

У контексті поглиблення Україною інтеграційних процесів з європейською та міжнародною спільнотою, видається за доцільне дослідити форми комунікації й види діяльності вибраних асоціацій та мереж центрів і музеїв науки. Зосередимося на одній з найбільших у світі за чисельністю членів-організацій – Асоціації науково-технологічних центрів (далі – ASTC) – та на

одній з найбільших на європейському континенті – Європейській мережі центрів і музеїв науки (далі – Ecsite).

ASTC була заснована у 1973 р. і наразі налічує понад 700 організацій-членів з понад 50 країн світу. Центральний офіс розташовано у Вашингтоні (США). Переважну більшість членів представляють організації з Північної Америки, але, крім того, до спільноти приєдналися й представники країн інших континентів. Членами ASTC є науково-технічні центри, природничі та дитячі музеї, планетарії, зоопарки, виробники експонатів та інші організації, які зацікавлені в науковій освіті. Візією ASTC є «зростання розуміння та взаємодії з наукою і технікою серед людей, а метою – захист і підтримка науково-технічних центрів та музеїв». Задля інтеграції всіх членів ASTC було опрацьовано три стратегічні напрями діяльності: 1) підтримка процесу залучення до науки, яка реалізується шляхом налагодження нових шляхів співпраці та інвестування у розвиток системи комунікацій центрів і музеїв науки; 2) встановлення курсу на нові горизонти та діяльності відповідно до ринкових і суспільних тенденцій, впровадження нових методів залучення до науки; 3) підтримка та об'єднання членів ASTC, що здійснюється шляхом каталізації спільних зусиль, обміну даними та розвитком лідерських якостей працівників центрів і музеїв науки [1].

Щорічно ASTC проводить міжнародну конференцію. Під час цього заходу обговорюються актуальні теоретичні та практичні питання як діяльності музеїв і центрів науки, так і глобальні проблеми. Для виробників експонатів та обладнання – це можливість представити власні розробки на виставкових площах потенційним клієнтам. Втім, такі конференції – це передусім формування спільноти осіб, зацікавлених популяризацією та залученням до науки з різних куточків світу. Найближча конференція запланована на 12-15 вересня 2022 р. у м. Пітсбург (США). ASTC вже понад 20 років видає часопис «Dimensions», який виходить раз на два місяці, де публікують актуальні новини з музейної сфери. Протягом останніх років доступною є й електронна версія часопису. У межах ASTC діє програма: «ASTC Travel Passport Program». За умовами програми, її учасники мають право на безкоштовний загальний вхід до музеїв та цен-

трів науки, що входять до цієї програми та перебувають поза межами їх району (понад 90 миль від їх місця проживання/розташування центру чи музею науки, у якому вони працюють) [2].

Ecsite як Європейська мережа центрів і музеїв науки була заснована в січні 1989 р. 23-ма «молодими» на той час європейськими центрами та музеями науки. Тоді як сьогодні кількість членів мережі становить понад 300. Офіційного статусу міжнародної неприбуткової організації Ecsite набула 1991 р. із центральним офісом у Брюсселі (Бельгія) [5]. Візією Ecsite є «європейське суспільство, де громадяни сміливо займаються та беруть участь у науці, і де їхній внесок у наукові дослідження та політику відіграє цінну роль у вирішенні глобальних проблем людства». З метою досягнення візії визначено чотири стратегічні напрями діяльності Ecsite, які спрямовані на: 1) підтвердження нашого лідерства, 2) максимізації нашого впливу, 3) зміцнення нашої спільноти, 4) підвищення нашої стабільності [3].

Одним з найбільших заходів, який проводить Ecsite є щорічна міжнародна конференція. Приймаючою стороною конференції можуть бути різні країни, які обираються керівними органами мережі. Підготовкою конференції опікується програмний комітет, до складу якого входять обрані представники від організацій-членів Ecsite. Зазвичай конференції Ecsite відбуваються в очному форматі, проте 2020 р. та 2021 р. з огляду на пандемію COVID-19 конференції відбулися онлайн. Натомість найближча конференція запланована в очному режимі на 2–4 червня 2022 р. у німецькому місті Хайльбронн. Конференція Ecsite – це важливий майданчик для комунікації та представлення досягнень власних розробок у музейній сфері на європейському континенті. Водночас Ecsite щоквартально видає електронний журнал «Spokes», де публікують останні новини зі сфери діяльності центрів і музеїв науки, зокрема членів мережі. Окрім того, на вебсайті Ecsite організаціям-членам надано можливість публікувати інформацію про продаж або передання в оренду їх експозицій чи іншого інтерактивного обладнання [4].

Позаяк описані види діяльності як ASTC, так і Ecsite не є вищерпними, оскільки вони пропонують своїм членам й інші різноманітні гранти, програми чи заходи, які сприяють вну-

трішній комунікації між центрами та музеями науки, а також каталізують їх розвиток. З огляду на пандемію COVID-19 значно зросла кількість онлайн-заходів. Отже, можна висувати про подібність форм комунікації між центрами та музеями науки, що пропонують ASTC і Ecsite. Такі асоціації та мережі є важливими для створення міжнародних платформ для діалогу та співпраці між організаціями-членами, беручи до уваги певною мірою вузьку специфіку їх діяльності.

Водночас асоціації та мережі центрів і музеїв науки створюють на різних континентах. Окрім згаданих вище ASTC і Ecsite, італійський дослідник Вінченцо Ліпарді виокремлює такі: Азійсько-Тихоокеанська мережа центрів науки і техніки, Латиноамериканська та Карибська мережа популяризації науки і техніки, Національна рада музеїв науки при Міністерстві культури Індії, Південноафриканська асоціація центрів науки і техніки, Китайська асоціація науково-природничих музеїв, а також Мережа центрів науки Північної Африки та Близького Сходу [6, р. 55–57]. До асоціацій на регіональному рівні варто додати Асоціацію нордичних центрів науки, а на національному рівні вони функціонують у таких країнах як Австрія, Великобританія, Італія, Канада, Німеччина, Польща, Португалія, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Японія, тощо. Це обумовлює необхідність проведення окремого дослідження діяльності таких асоціацій та мереж, беручи до уваги те, що в Україні активно розвивається рух зі створення нових центрів і музеїв науки, кількість яких зростатиме. Більше того, Музей науки Малої академії наук України є єдиним членом з України в ASTC, Ecsite, а також в Азійсько-Тихоокеанській мережі центрів науки і техніки.

Використані джерела

1. About ASTC. ASTC: official website. URL: <https://www.astc.org/about/> (accessed: 17.10.2021).
2. ASTC Travel Passport Program. ASTC: official website. URL: <https://www.astc.org/membership/find-an-astc-member/passport/#> (accessed: 17.10.2021).
3. Ecsite strategy. URL: https://www.ecsite.eu/sites/default/files/2021-ecsitestrategy-final_version.pdf (accessed: 18.10.2021).
4. Ecsite. Official website. URL: <https://www.ecsite.eu/> (accessed: 18.10.2021).

5. Ecsite's history. *Ecsite: official website*. URL: <https://www.ecsite.eu/activities-and-services/resources/ecsites-history> (accessed: 18.10.2021).
6. Lipardi V. The Evolution and Worldwide Expansion of Science Centres. *Science Centres and Science Events : A Science Communication Handbook* / ed. Anne-Marie Bruyas, Michaela Riccio. Milan: Springer, 2013. P. 49–61.

МУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ МУЗЕЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: НОВІ ПІДХОДИ

Євглевська Анастасія,

старший науковий співробітник
відділу з питань інформації та комунікації
Національного музею історії України
у Другій світовій війні.
Меморіальний комплекс,
м. Київ

e-mail: warmuseum.kiev@gmail.com

Музейна комунікація – термін, який увів у науковий обіг канадський учений-музеолог Д. Ф. Камерон. За його твердженням, це спілкування відвідувача з музейними експонатами, які є реальними речами [22]. Нині термін видозмінюється, поняття доповнюються новими значеннями і смислами. Зокрема, Олександр Пастернак дотримується думки, що музейна комунікація – це процес передачі й осмислення інформації між музеєм та суспільством [12].

У межах музею центральним носієм інформації є музейний предмет, і якісна музейна комунікація має явити такий спосіб трансляції історії та значення окремого предмета, який викличе у відвідувача емоційний відгук та реакцію [17; 21].

Зі здобуттям Незалежності України та відходом від радянської ідеології фахівці Музею поступово вводили до наукового обігу та експозиційного простору нові теми, пов'язані з драматичними подіями періоду Другої світової війни саме для українських земель: Голокост, рух спротиву СРСР (ОУН-УПА), репресії, кадрові чистки, голодомори, депортації.

Зміна парадигми закріпилась у перейменуванні установи. Із Музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років вона перетворилася на Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс [16]. Це не лише вимога закону про декомунізацію [15], а й внутрішня потреба колективу транслювати мету діяльності Музею – розкрити історичну правду про жертвовність і подвиг українського народу в боротьбі проти нацизму, сприяти патріотичному вихованню громадян, зокрема молоді. Саме цей ребрендинг назви і став найбільшим музейним комунікаційним проектом.

Нині ми зосереджені на розробці гуманітарного виміру світової воєнної трагедії і за цим підходом формуємо нові експозиційні рішення. Спеціально для масштабного виставкового проекту «Україна. Незакінчена війна...», який було презентовано у 2019 р. [18], художниками Анатолієм Мусієнком та Антоном Логовим створені музейні інсталяції із залученням фондкових матеріалів. Яскраві упізнанні образи допомагають налагодити невимушений діалог між екскурсоводом та відвідувачем.

Новий час – нові виклики для музейної спільноти. Агресія РФ у Криму та на Донбасі для нашої команди – прямий наслідок нерозв'язаних питань Другої світової. Великий виставковий проект «Український Схід» [19] за допомогою артефактів репрезентує особливості перебігу бойових дій на Сході України. Для цієї експозиції ми задіяли не лише предмети, а й мультимедіа. Відеозаписи новинних сюжетів українських, російських, світових ЗМІ – найкраща ілюстрація гібридної війни.

Екскурсійна робота для Музею є одним із найважливіших різновидів комунікації. Останніми роками ми залучаємо й інклюзивних відвідувачів [4]. Але не всі мають змогу чи бажають прослухати екскурсію, і тому Музей надає послугу аудіогіда. Перші аудіогіди діють у ньому від 2015 р., постійно вдосконалюючись. Завдяки волонтерам та співпраці Музею з Інститутом екранних мистецтв КНУТКіТ нині аудіогіди доступні українською, російською та англійською мовами.

Упродовж останніх кількох років альтернативою аудіогідам стали QR-коди, завдяки яким за допомогою спеціальної програми можна швидко отримати значний обсяг інформації про музей-

ний експонат або туристичну локацію на сучасний технічний комунікаційний пристрій [1]. Цей спосіб розширення наративу було застосовано для виставкового проекту «За волю України».

Від 2019 р. Музей співпрацює з туристичними ресурсами IZI. travel [11] та АГОВ [10].

У його стінах відбуваються зустрічі професійної спільноти (конференції) чи відвідувачів із науковцями, лідерами думок, героями документальних фільмів та експозицій. Упродовж багатьох років тут діють різні формати зустрічей: «Клуб історичного кіно» [3], «Музейний погляд», «Платформа історика» [5], «Родинна пам'ять про війну», «Слово свідка».

До слова: із настанням карантинних обмежень деякі із цих форматів успішно перейшли в онлайн і нині застосовуються комбіновано.

У 2010-х рр. сайти музеїв стали основним майданчиком комунікації установ із відвідувачами в мережі інтернет. Це простір поширення інформації про експозицію, виставки, екскурсії, заходи, тощо. З інтерфейсу та меню музейного сайту [9] відразу можна зрозуміти, в яких напрямках діє Музей, зокрема й дізнатися про онлайн-проекти, в яких ми працюємо над проблемами пам'яті про Другу світову війну.

Один із них – робота над колекцією «Непрочитані листи 1941-го». Це 1215 листів, вивезених нацистами з м. Кам'янець-Подільський. Ця кореспонденція, датована переважно червнем – липнем 1941 р., до 2009 р. зберігалась у фондах музеїв м. Відень. Сьогодні всі епістоли опрацьовані науковцями й узяті на постійне державне зберігання до фондової колекції Музею. Весь цей час музейні науковці докладали серйозних зусиль, щоб знайти сім'ї адресатів листів, написаних на початку війни. 676 епістол потрапили до нащадків тих, кому були адресовані. Географія колекції охоплює території колишнього СРСР, США, Німеччини, Ізраїлю. Перевірити, чи є в зібранні знайома адреса, можна за географічним принципом на сторінці проекту на сайті Музею. Останнє на сьогодні вручення непрочитаного листа відбулося в липні 2021 р. [6].

На основному сайті Музею регулярно поповнюється розділ «Музей онлайн». Ми оцифруємо музейні видання, робимо

онлайн-виставки, викладаємо нові цикли відеопроектів. По-новому використовуємо фондову та джерельну базу.

Окремий сайт «Цифрові колекції» [20] має фондозбірня Музею. Із розвитком електронних технологій він запровадив тематичні сайти для окремих великих проектів, які виконують наукову й гуманітарну місії.

Проект «Українці-Рятівники. Марафон історій» [13] присвячено людям, які в роки Другої світової війни рятували життя євреїв, ромів та інших жертв нацизму. Більш ніж 2,6 тис. із 27 тис. Праведників народів світу – українці або уродженці України. Водночас тисячі інших досі лишаються невідзначеними й невідомими. Ми їх називаємо Рятівниками. На сайті можна прочитати історії порятунку чи подати інформацію про відомого вам Рятівника. Наразі є 200 портретованих біографій.

Іншим великим проектом Музею є Мартиролог [8] – пошуковий портал на базі його Документального фонду. Запустили сайт у січні 2020 р. [14]. Ми акумулюємо і оцифруємо відомості про радянських військовослужбовців з України, які загинули й зникли безвісти, а також поховані на її території. Наразі на сайті є 465 339 записів та 564 557 документів, і робота триває. Їх можна переглянути самостійно або подати запит. Звіти про найцікавіші розвідки ми публікуємо в розділі «Людські історії». На цей момент їх 61. Загалом лише за 2021 р. ми отримали 800 запитів, а від часу запуску проекту в 2006 р. – 14 тис.

Із розвитком соцмереж музеї світу та України почали освоювати нові можливості. Сторінки у Facebook, Twitter та Instagram не настільки формалізовані, як сайти, гнучкіші й швидше реагують на запити суспільства.

Основна соцмережа для Музею – Facebook. Особливістю роботи в ньому є те, що Музей має тут сторінку не одну, а чотири. Це було зумовлено тематичним розподілом діяльності установи. Окремі сайти мають власні Facebook-сторінки, де викладають відповідний контент. Основну сторінку було створено у 2017 р., і нині вона має понад 4 тис. підписників. Тематично її публікації можна розбити на такі блоки: анонси та новини офлайн-подій у Музеї, пізнавальний контент (картинки та відео), фото скульптури «Батьківщина-мати». Віде-

опроекти залучають музейні предмети й джерела усної історії до розкриття складних тем.

Під час карантинних обмежень у пошуках способів утримати аудиторію було започатковано рубрику «#уцейдень», відзнято і змонтовано віртуальну екскурсію головною експозицією Музею, запущено подкаст на актуальні теми. За період карантину з'явилася сторінка Музею в Instagram, де контент викладається з урахуванням специфіки цієї соцмережі.

Ці заходи дали змогу утримати докарантинний рівень зацікавленості Музеєм і розширити коло цільової аудиторії.

Висновок: якісна комунікація в Музеї не має зупинятися на рівні екскурсовод – відвідувач. Меморіал має стати не місцем одноразового відвідування, а кластером цікавих та актуальних проєктів. З огляду на тематику Меморіального комплексу основною метою музейної комунікації є виховання виважених, зрілих громадян, патріотів, які знатимуть історію ХХ–ХХІ ст.

Використані джерела

1. Белікова М. В. Запровадження інноваційних технологій в музеях України. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. . № 4. С. 324.
2. Вербицька П. В. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. № 1. Р. 21–24.
3. «Евакуація». Спеціальний показ документального фільму. *Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс*. URL: https://www.warmuseum.kiev.ua/_all-news-images/?id=8&news_year=2021.
4. Інклюзивні програми Музею. *Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс*. URL: https://www.warmuseum.kiev.ua/_all-news-images/?id=13&news_year=2020.
5. Лекція Філіпа Сендса та презентація унікальних артефактів. *Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс*. URL: https://www.warmuseum.kiev.ua/_all-news-images/?id=39&news_year=2021.
6. Листи 1941: адресата знайдено через 80 років. *Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс*. URL: https://www.warmuseum.kiev.ua/_all-news-images/?id=23&news_year=2021.
7. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. 2013. № 3. С. 75–84.

8. Мартиролог. Музей. Пам'ять. Пошук. URL: <https://martyrology.org.ua>.
9. Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс. URL: <https://www.warmuseum.kiev.ua/>.
10. Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс. АГОВ. URL: <https://agov.com.ua/index.php?page=S-Locations&LocationID=28866>.
11. Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс. Izi.Travel. URL: <https://izi.travel/en/2ccb-nacionalnyu-muzej-istorii-ukrainy-vo-vtoroy-mirovoy-voyne-memorialnyu-kompleks/ru#39e4eb05-53bb-4231-aaac-2785843b40ac>.
12. Пастернак О. Навчально-освітні програми як форма комунікації з музейним відвідувачем. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. 2017. № 5. С. 130–141.
13. Портрети.ua. URL: <https://портрети.com.ua>.
14. Презентація пошукового порталу martyrology.org.ua. *Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс*. URL: https://www.warmuseum.kiev.ua/_all-news-images/2020/16.01/.
15. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>.
16. Про зміну найменування Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років»: наказ Міністерства культури України № 494 від 16.07.2015. *Урядовий портал* URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/248335353>.
17. Руденко С. Б. Музейна пам'ятка: соціокультурна сутність та місце в системі історико-культурних цінностей. Київ: НАККіМ, 2012. 120 с.
18. Україна. Незакінчена війна. Музейний простір. URL: <http://prostir.museum.ua/post/42223>.
19. Український Схід. *Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс*. URL: https://www.warmuseum.kiev.ua/_ua/_other_projects/ato/ato_projects/expositions/.
20. Цифрові колекції. URL: <https://collections.warmuseum.kiev.ua/>.
21. Яковець І. О. Комунікаційний простір сучасного музею як одна з основних категорій теорії музейної комунікації. *Вісник ХДАДМ*. 2013. № 23. С. 129–133.
22. Cameron D. Viewpoint: The Museum as a Communications System and Implications for Museum Education. *Curator*. 1968. Vol. 11. P. 33–40.

ІНТЕРАКТИВНИЙ ЗАХІД «КОЗАЦЬКОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ» ЯК ПРИКЛАД СУЧАСНОЇ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ

Івченко Богдан,

завідувач сектору,
Харківський історичний музей
імені М. Ф. Сумцова,
м. Харків

e-mail: bogdaniao657@gmail.com

Козацька доба посідає особливе місце в історичній свідомості, історичний освіті та культурі українців. З 2010 р. до колективу співробітників Харківського історичного музею почали звертатись учителі та їх батьки з проханням щодо розробки цікавого інтерактивного музейного заходу з історії козацтва для молодшого та середнього шкільного віку. Реагуючи на запит, співробітники відділу науково-освітньої роботи Харківського історичного музею розробили сценарій та почали проводити інтерактивний музейний захід «Козацькому роду нема переводу», який уже більше 10 років користується популярністю серед відвідувачів. З 2010 р. до наших днів цей музейний захід зазнав певних трансформацій, але його провідна ідея залишилась незмінною.

Захід «Козацькому роду нема переводу» розпочинається з невеликої екскурсії експозиціями музею з різноманітними артефактами козацького часу, яка триває протягом 15–20 хв. Серед них унікальні козацькі пам'ятки: Гетьманський прапор 1688 р, Євангеліє гетьмана Івана Мазепи 1707 р., хоругва Самарської паланки Війська Запорізького 1772 р., шабля останнього кошового отамана Задунайської Січі Йосипа Гладкого першої половини XIX ст.

Після ознайомлення з козацькими артефактами під час екскурсії на експозиції відвідувачі переходять до актовій зали музею, де з ними проводяться різноманітні конкурси та вікторини.

Перед початком конкурсів присутні учні поділяються на дві команди. Потім ведучий обирає отаманів (капітанів) двох команд, яким вручаються своєрідні символи козацької влади: дерев'яні муляжі булав та спеціальні козацькі отаманські шапки.

Після обрання отаманів, проводиться козацька вікторина. Ведучий заходу ставить питання учням з історії козацтва та історії тих козацьких артефактів, які вони побачили під час екскурсії. За кожну правильну відповідь учні отримують стилізовану поштову марку із зображенням козака.

Після козацької вікторини учням пропонується конкурс, під час якого вони мають показати, як треба правильно користуватись рубелем і качалкою. Правильна відповідь також винагороджується маркою із зображенням козака.

Після конкурсу з рубелем проводиться ще одна козацька вікторина за принципом першої вікторини.

Далі проводиться конкурс козацького малюнку. Під час цього конкурсу учасники мають намалювати козака у повний зріст зі зброєю у руках. Автори найкращих малюнків також винагороджуються марками із зображенням козаків.

Завершальним конкурсом музейного інтерактивного заходу «Козацькому роду нема переводу» – є конкурс козацької пісні. Під час цього конкурсу учасники співають пісні на козацьку тематику за допомогою текстів, які їм надає ведучий заходу.

Після проведення останнього конкурсу ведучий заходу підбиває підсумки. Два учасники заходу, які під час конкурсів зібрали найбільшу кількість марок із зображенням козака, отримують у нагороду стилізовані медалі з написами «Харківський історичний музей. 1 місце» та «Харківський історичний музей. 2 місце».

Більш ніж 10 річний досвід проведення музейного інтерактивного заходу «Козацького роду нема переводу» на базі Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова показав, що така сучасна форма музейної комунікації є затребуваною серед відвідувачів, поживляє їх інтерес до історії козацтва, допомагає формувати музейну культуру та має подальші перспективи розвитку.

СУЧАСНА МУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ З ГРОМАДОЮ МІСТА ЯК ФОРМА РОБОТИ У ВИВЧЕННІ МУЗЕЙНИХ АРТЕФАКТІВ

(на прикладі Маріупольського краєзнавчого музею)

Капустнікова Наталя,

директор
КУ «Маріупольський краєзнавчий музей»,
м. Маріуполь
e-mail: strokan12@gmail.com

Сьогодні більшість музеїв перестали бути закритими академічними інститутами, вони стали гостинним, креативним і привабливим публічним простором, де увага зосереджена на напрямках, формах і методах контакту з потенційною і реальною аудиторією, а також на визначенні стратегії розвитку музейної діяльності. Головною фігурою в музейній комунікації все частіше стає відвідувач, який ініціює перегляд загальної концепції музею як соціального інституту.

Увага спільноти до сучасних музеїв усе більш акцентується на окремих предметних експозиціях і колекціях. Це не означає відмову від традиційних функцій музею. Вони продовжують поповнювати та зберігати музейні предмети, збирати цілі колекції, вивчати музейні предмети та у нових реаліях робити їх переатрибуцію. Питання тільки, як ці знання, знахідки презентувати так, щоб сформувати зацікавленість до музею у різних груп відвідувачів. Так музей впливає через емоції на підсвідомість відвідувачів та сприяє їхньому заглибленню в історичну середовище. У цей процес музейної комунікації залучаються, а сьогодні досить активно, представники громади міста – громадські організації, об'єднання громадян з інклюзією, науковці вищів, товариство краєзнавців, студенти, школярі.

Між відвідувачем та музейним предметом виділяється ще одна форма комунікації. Саме вона визначає формування осо-

бистості, її цінності, її світогляд. Наявність такої форми комунікації дає можливість сучасному музею реалізувати свою, в тому числі і виховну, функцію, яка передбачає морально-етичне, естетичне, екологічне, патріотичне та інші види виховання відвідувачів [1, с. 36].

Закон України визначає, що музейний предмет – це «культурна цінність, якість або особливі ознаки якої роблять необхідним для суспільства її збереження, вивчення та публічне представлення» [2]. Під музейним предметом ми розуміємо оригінал, артефакт, як безпосередній результат діяльності людини та життя природи, що має значення документа і відповідає профілю музею. Саме музейні предмети є першоджерелами знання, культурно-історичними цінностями; вони виступають основою всієї діяльності музею, вони виконують функцію історичної пам'яті.

До таких цінностей апелюють сьогодні відвідувачі музею, шукаючи для себе відповіді на питання самоідентичності. Допомагають у цьому музейні артефакти.

Відчувши такі тенденції та необхідність громади міста, Маріупольський краєзнавчий музей відреагував на запит суспільства кількома проектами: віртуальним – «Музейні скарби в віртуальному вимірі», який реалізовували під час карантину у квітні-травні 2020 р. та виставковим науково-дослідницьким проектом «Музейна лабораторія», який був втілений у життя у 2021 році.

Перший проект та його віртуальна форма були обрані музейниками під час пандемії COVID-19. Немоżliвість відвідувати музей, побачити артефакти, почути розповідь екскурсовода, одночасний інформаційний культурний голод, але велика потреба в музейній комунікації надихнули музейників на експеримент. Його суть у тому, що кожен із наукових співробітників музею вголос розповідав про свій улюблений експонат та демонстрував його. Так було записано 9 серій про 18 музейних предметів. Віртуальний проект був розміщений на сторінці музею в соціальній мережі Фейсбук у травні 2020 року та отримав багато позитивних відгуків від користувачів мережі. Такий вид спілкування без живого відвідування музею став тим самим містком, який допоміг музейникам зберегти свою аудиторію, підігрівати

постійний інтерес до унікальної колекції музею міста, підтримувати інтерес городян до історії Маріуполя, а іноді і відкривати нові артефакти. Віртуальні ж відвідувачі проекту отримували науково-популярну інформацію про предмети з колекції музею міста, і саме це спонукало їх відвідати музей знову і знову.

Інший проєкт – «Музейна лабораторія» – був спрямований на виявлення нових наукових даних та фактів «перлин музейної колекції», тобто на переатрибуцію, актуальність якої стала вкрай необхідною. Водночас 19 музейних предметів, які є артефактами з історії міста, були представлені спільноті під новим кутом зору. Це обрядові експонати різних конфесій – Ліможський хрест XIII ст. [5], Біблія Лютера на німецькій мові 1736 р. [6], велон з вишитим пеліканом XIX ст. [7], монстранція [8], кремнієва рушниця XVIII – поч. XIX ст. виробництва Англії та Османської імперії [9], англійський макет судна «Цементкруг» кін. XIX ст. [10], фото, предмети побуту, картина місцевого художника та природничі матеріали. Предмети не були пов'язані один з одним тематично. Вони надійшли до музею в різні часи протягом XX ст. Зафіксована в облікових картках майже 100 років тому інформація про той чи інший музейний предмет, безумовно застаріла. Сьогодні стали відкриті нові горизонти щодо отримання додаткових даних про той чи інший предмет [3]. Так, під час реалізації проєкту були встановлені нові хронологічні рамки, місця походження, місця виготовлення, особи, з якими пов'язані предмети, а іноді було з'ясовано зовсім інше його призначення. У процесі дослідження кожного предмета було розкрито особливий зміст, історію походження, дату виготовлення, його призначення, біографію пов'язаних з ним героїв тощо [4]. Так з умовного музейного етикетажу «Невідомий. Портрет Невідомого» став з'ясованим і умовний автор портрету, і персоналія. Ліквідація «білих плям» у переатрибуції музейних предметів була б неможливою без музейної комунікації. У виявленні нових даних брали участь не тільки музейники, залучались краєзнавці з місцевого товариства, вузькі спеціалісти зі зброї, музиканти, священники різних конфесій. Охопивши комунікативно величезне коло зацікавлених осіб, проєкт сам по собі не міг стати нецікавим. Об'єднанні жвавим інтересом

до виявлення нових даних про музейні артефакти, музейники та громада міста отримали очікувано позитивний результат. У результаті самі представлені артефакти стали ніби то спілкуватися з відвідувачами, вони отримали властивості, що визначили їх комунікативний потенціал – стали інформативними, атрактивними, експресивними тощо [11, с. 323]. Вони водночас продемонстрували й усе багатство музейної колекції та стали своєрідними «маркерами», які відобразили багатогранність історичної та культурної спадщини Маріуполя.

Діалог з громадою міста мовою музейних артефактів – це діалог поза часом, який стирає вікові кордони для живого спілкування різних поколінь, він виховує спільноту в душі патріотизму та любові до рідного краю і країни в цілому.

Використані джерела

1. Белофастова Т. Ю. Музей у системі сучасних комунікацій. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва. Науковий журнал*. Київ : Міленіум. 2009. № 4. С. 36–39.
2. Про музей та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 р. №249/95-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
3. Маріупольський краєзнавчий музей стирає білі плями в біографіях артефактів. *Приазовський робочий*. 2021. № 42. С.16.
4. Маріупольці мають можливість побувати в «Музейній лабораторії». – URL: https://mariupolrada.gov.ua/ru/news/60d1e7688cbc4?_cf_chl_jschl_tk__=pmd_bX1Wrb.hKofMy9AiOzza8O8tymCVwGCCV4WVHrawYt4-1635501683-0-gqNtZGzNAiWjcnBszQol (дата звернення: 28.10.2021).
5. Фонди Маріупольського краєзнавчого музею. Інвентарний номер 660-мд.
6. Фонди Маріупольського краєзнавчого музею. Інвентарний номер 1727-к.
7. Фонди Маріупольського краєзнавчого музею. Інвентарний номер 611-тко.
8. Фонди Маріупольського краєзнавчого музею. Інвентарний номер 735-мд.
9. Фонди Маріупольського краєзнавчого музею. Інвентарний номер 50-ос.
10. Фонди Маріупольського краєзнавчого музею. Інвентарний номер 2222-пр.
11. Юрєнева Т. Ю. Музееведение: учебник для высшей школы. 2-е изд. Москва: Академический проект, 2004. 560 с.

ФОРМИ СУЧАСНОЇ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ПРОЄКТУ «ЗІБРАННЯ РОДИНИ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ»

Кирик Олександра,

старший науковий співробітник,
Музично-меморіальний музей
Соломії Крушельницької у Львові,
м. Львів

e-mail: muzejnsk@ukr.net

Комунікація як процес обміну інформацією є основним складником діяльності кожного музею. Особливістю меморіальних музеїв, тобто музеїв присвячених видатним діячам політики, науки, літератури, мистецтва тощо є можливість залучення шанувальників і родини свого патрона до розширення навколо музейного середовища. Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові має досвід такої форми роботи впродовж усього свого існування. Проте чіткішою структури цей напрям діяльності набув із започаткуванням проєкту «Зібрання родини Соломії Крушельницької», який триває уже 19 років. Досвід цього тривалого (тоді 14-літнього) проєкту був предметом нашого виступу на конференції «Меморіальні музеї сьогодні: специфіка експозиційної, фондової та освітньої роботи», організованої Музично-меморіальним музеєм Соломії Крушельницької у Львові 16–17 листопада 2015 року.

Всесвітньовідома співачка Соломія Крушельницька мала велику, шановану й талановиту родину. Нащадками славних родів Крушельницьких-Савчинських є znana у Європі співачка Іра Маланюк, малярка Ярослава Музика, композитор, лауреат Національної премії імені Т. Шевченка Герой України Мирослав Скорик, композитор, заслужений діяч мистецтв України Богдана Фільц, літератор, лауреат премії імені М. Рильського Андрій Содомора, лікар і поетеса Теодора Савчинська-Латик, священники Богдан Нуд, Тарас Савчинський, юрист Тарас Костур, скрипаль-

ка Іванна Гусар, флейтист Андрій Карп'як, Герой Небесної Сотні, Герой України Андрій Дигдалович та багато інших відомих осіб.

Ініціаторами таких традиційних родинних «музейних» зібрань були Галина Тихобаєва, тоді – директор Музею С. Крушельницької, та Роман Нуд – правнук рідної сестри Теодори Савчинської, матері С. Крушельницької. Вивчаючи своє генеалогічне дерево ще з 60-х років, р. Нуд започаткував комп'ютерну картотеку та родинний архів у фотографіях. Його справу продовжив представник родини, нині уже покійний Лев Тарнавський. У співпраці із Володимиром Тарнавським він видав книжку «Родовід Савчинських», помістивши у ній детальні схеми гілок цієї родини (Львів, В-во Апріорі, 2011, 271 с.). Дослідженням гілок Крушельницьких опікувалися інші члени родини Тарас Костур, Звенислава Костур та Олена Угринюк, які видали книжку «Рід Крушельницьких. Погляд з XXI століття» (Львів, Ліга-ПРЕС 2018, 262 с.)

Перше Зібрання членів родини Соломії Крушельницької відбулося 24 серпня 2002 р. З'їхалися гості не лише з України, а й з Польщі, США та Канади. Цей захід став майданчиком знайомств та нових дружніх родинних контактів, адже багато учасників зустрічі вперше побачили один одного. Наймолодшому члену цього зібрання виповнилося лише кілька місяців, найстаршим був 93-річний отець Богдан Нуд. Були родинні знахідки під час перегляду старих фото, знайомства із сімейними реліквіями.

Після цієї зустрічі родина співачки збирається щороку. Працівники музею спільно з ініціативними представниками родини розробляють тематику кожного Зібрання. Обов'язковим складником заходу є відкриття виставки, презентація, творча зустріч, перегляд документального фільму, концерт тощо. Деякі Зібрання були приурочені ювілейним датам певних представників родини, зокрема: «Анна Крушельницька: до 120-річчю від дня народження співачки» (2007 р.), «Мелодії життя Мирослава Скорика: до 70-річчя від дня народження композитора» (2008 р.), «Отець Богдан Нуд – патріарх родини: до 100-літнього ювілею» (2010 р.).

З метою заохочення талановитої молоді, серед яких є багато майстрів пензля, до участі у родинних зібраннях, було започатковано цикл виставок «Художники з родини С. Крушельницької». Під час XI Зібрання родини (2012 р.) відкрилася перша з

цього циклу виставка, тоді ще студента Львівського державного коледжу прикладного та ужиткового мистецтва імені І. Труша Дем'яна Перетятка. Наступного року в межах XII Зібрання родини – виставка художніх робіт Ореста Вачкова (у його сім'ї є уже три покоління художників: мама, син і внуки). Продовжили цей цикл виставки «Світ моїми очима» Ярослави Латик із м. Стрий (2014 р.) та художніх робіт юної мисткині Софії Мицько (2018 р.).

Виставки з циклу «Художники з родини С. Крушельницької» спричинилися до розширення музейного середовища, комунікації і створення нових проектів. Зокрема, 21 вересня 2012 року в межах Ювілейної академії «Соломія Крушельницька у світовій культурі: слідами нащадків» (до 140-річчя співачки), організаторами якої були Музей, Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою при Львівській політехніці та Конгрес українців Естонії, відбулося відкриття великої виставки «Нащадки роду Соломії Крушельницької – Соломії Крушельницькій».

«Використовуючи творчий потенціал родини, музей організовує концерти, презентації, виставки для львів'ян та гостей нашого міста. Окрім звичних зібрань родини, у Музеї відбувались заходи, натхненниками чи учасниками яких були члени родини»[1]. Це й презентації книжок, зокрема, С. Павлишин «Історія однієї кар'єри», Т. Савчинської-Латик «Віднайди нас, Господи», творчі вечори композитора Богдани Фільц (2007 р.), письменника Андрія Содомори (2010 р., 2011 р.), виставки «Спомини про маму: вишивка, макраме, ґердани Галини Костик» (2010 р.) та «З літопису музейного життя: виставка до ювілеїв Олександри Блавацької і Стефанії Павлишин» (2015 р.) тощо. Кожен такий захід ставав ілюстративним матеріалом, платформою для мистецьких (зокрема «Львів музичний») та інформаційних телепрограм, заходів у межах промоційної загальноміської акції «Ніч у Львові».

Є у родині співачки вишивальниці-майстрині, колекціонери вишивок. Продовж проекту було кілька заходів пов'язаних із вишивкою, а саме: у 2017 р. – виставка Марії-Ірини Юркевич «Життя в творчості», а в 2019 р. «Колекція Ірини Вачкової».

Члени родини перейнялися роботою Музею і виявили бажання більше дізнатися про свою всесвітньовідому родичку, долучитися до популяризації її імені. Так зародилася ідея поїздок місцями Соло-

мії Крушельницькою. До таких подорожей, як уже показує досвід, з великим ентузіазмом долучається кілька поколінь, молодь і діти.

26 серпня 2006 року в межах V Зібрання родини відбулася перша поїздка – у с. Звенигород Пустомитівського р-ну Львівської обл., де 38 років був парохом, дідусь С. Крушельницької Григорій Савчинський. У наступні роки родина побувала с. Біла коло Тернополя (2009 р.), у с. Дубина Сколівського р-н Львівської обл. (2011 р.), у м. Коломия Івано-Франківської обл. (2013 р.), у м. Стрий Львівської обл. (2015 р.), в м. Івано-Франківськ, колись Станіславів (2016 р.). Під час тих поїздок-зібрань учасники пізнавали родинне коріння, знайомилися із історичними, культурними пам'ятками. Такі виїзні Зібрання організовували у співпраці із територіальною владою, за участі мешканців, для родини і місцевих громадян.

«Яскравим прикладом залучення родини до розширення формування навколо музейного середовища, музейної комунікації стало XIV Зібрання у місті Стрию» [1]. Після богослужіння на мгилах представників родини, екскурсій містом та музеями гості зі Львова познайомилися з місцевою родиною. Зустріч продовжилася в Народному домі. «Працівники музею співачки презентували новий документальний фільм “Соломія” (режисер Л. Колосова, ТРК “Глас”, Київ, 2014 р.), а солістка Львівської філармонії Ліля Коструба виконала твори з репертуару С. Крушельницької. У фойє Народного дому експонувалася виставка художніх робіт стрийської мисткині з родини Ярослави Латик, а присутні могли познайомитися з письменницьким доробком її бабусі Теодори Савчинської-Латик. Та справжньою родзинкою цього Зібрання була прем'єра дитячої опери «Лісова казка», авторами якої є члени родини – поетеса Теодора Савчинська-Латик і композиторка Богдана Фільц. Постановку опери здійснили учні та викладачі Стрийської дитячої музичної школи ім. О. Нижанківського. Але здавалося, що до постановки цієї опери готувалося усе місто, родина кожного учасника. Зал був вщент заповнений» [1].

Пандемія COVID-19 внесла свої корективи у формат проведення родинних зібрань. Карантинні обмеження не дозволяють зібрати усіх охочих в приміщенні Музею. Тому останні Зібрання прицільно проходять у відкритому альтернативному просторі. У 2020 році XVIII Зібрання родини відбулося в садочку Музею

Станіслава Людкевича, філії Музею. С. Крушельницької. Це була презентація книги «Світлий слід лишаючи по собі...» авторів з родини О. Дигдалович-Практики і О. Єгрія, про Героя Небесної Сотні Героя України Андрія Дигдаловича, ще одного славного представника родини Крушельницьких-Савчинських.

Тема і формат цього річного Зібрання теж були спровоковані обставинами життя: 5 червня відбулося відкриття пам'ятника на могилі внучатого племінника С. Крушельницької геніального композитора Мирослава Скорика. Була реалізована ідея віднайти й дослідити поховання членів родини Соломії Крушельницької на Личаківському цвинтарі.

Отже, проект «Зібрання родини Соломії Крушельницької», урізноманітвивши форми музейної комунікації, спричинився до: реалізації нових проектів Музею; популяризації фондової збірки Музею; ширшого дослідження генеалогії родини С. Крушельницької; знаходження нових друзів та розширення формування навколо музейного середовища.

Використані джерела

1. URL: <https://photo-lviv.in.ua/formuvannya-navkolo-muzejnoho-seredovyschanna-prykladi-proektu-zibrannya-rodyny-solomiji-krushelnytskoji-video>

МУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК МУЗЕЇВ УКРАЇНИ

Ключко Юлія

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музеєзнавства та
експертизи історико-культурних цінностей
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ,

e-mail: klyuchkoy@gmail.com

Музейна галузь вже досить тривалий час перебуває на порозі великих змін. Зокрема, у XXI ст. змінились уявлення щодо комунікації для різних типів музеїв, уявлення щодо критеріїв ефективності музейної діяльності. Триває гостра дис-

кусія щодо змісту поняття «музей», його особливостей, функцій. Розвиток нових форм і шляхів комунікації публічних музеїв зі своєю аудиторією та суспільством формує потребу самих музеїв у пошуку нового самовизначення та позиціонування себе як у реальному соціальному середовищі, так і у віртуальному просторі.

У сучасній соціокультурній ситуації розвиток музейної галузі значною мірою визначається динамікою комунікативного простору музеїв та закладів музейного типу. У процесі дослідження комунікативного простору музеїв слід враховувати системну взаємообумовленість комунікативних процесів у просторі культури та процесів музейної комунікації, а також наявність комунікації в усіх сферах музейної діяльності. Комунікативний простір містить експозиційно-виставкову діяльність, засоби масової інформації, локальні та глобальні комунікаційні мережі, музейну аудиторію тощо.

Розгляньмо більш докладно комунікативний простір українських музеїв та закладів музейного типу. На сьогодні відбувається достатньо серйозна трансформація музейного середовища та музейного комунікативного простору. Змінюються певні виробничі процеси, інструменти, форми комунікації з аудиторією. Інформаційні технології коригують та доповнюють зміст основних функцій музейної діяльності. Сучасні музеї вже не можуть ігнорувати власну присутність в інтернет-просторі. Без використання цифрових технологій та digital-комунікації музей вже не здатен повноцінно втілювати свою місію як соціально-культурного та освітнього закладу. Зважаючи на те, що в умовах пандемії COVID-19 майже вся діяльність трансформувалась у віртуальний простір, комунікація музеїв України зі своєю аудиторією в мережі інтернет стала фактично чи не єдиним способом взаємодії. Музеї адаптували власні освітні програми онлайн. Музейні фахівці експериментували з новими форматами спілкування з аудиторією, було розроблено нові проекти та програми в онлайн-форматі. Комунікативний простір українських музеїв суттєво розширився за рахунок впровадження практик інклюзії. У 2020 році за підтримки Українського культурного фонду було реалізовано проєкт «Доступність музеїв для відвідувачів з інтелектуальними порушеннями». Серед партнерів і виконавців

проекту Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Державний історико-культурний заповідник м. Дубно, Кременецький краєзнавчий музей. Основні напрацювання проекту представлені виданням книги «Я збираюсь до музею: книга у форматі легкого читання» та методичних рекомендацій [2;6], а також фільмом про досвід розроблення та проведення музейних занять для людей з інтелектуальними порушеннями [1].

Якщо говорити про дослідження практик інклюзії в музейному комунікативному просторі, варто відзначити збірку «Кращі практики інклюзії», видану 2020 року за підтримки представництва Фонду Фрідріха Еберта в Україні. Це фактично перше видання, у якому узагальнено та подано кращі практики інклюзії українських музеїв, розглянуто організацію політики музеїв щодо інклюзивності, інформаційну та фізичну доступність музеїв та експозицій, висвітлено питання інклюзивної компетентності музейного персоналу. Автори збірки підкреслюють, що «музеї навчилися працювати з контентом і мають певний досвід адаптації його до потреб різних цільових груп» та водночас наголошують на необхідності розроблення конкретних стратегій, які «спрямовані на сталість інклюзивних процесів, та комплексні дії, що будуть містити оцінку потреб уразливих груп та власних можливостей, стратегічні партнерства та співпрацю, спільну розробку програм, планів і проектів, комунікаційну стратегію та репрезентацію своїх послуг, організацію зворотнього зв'язку, а також елементи адвокації та фандрайзingu» [7].

Слід також зазначити, що останнім часом з метою залучення нової аудиторії, в Україні зріс попит на ребрендинг музейних інституцій, у 2019-2020 рр. з'явилась низка цікавих кейсів. Як свідчать фахові дослідження, брендинг і айдентика музейних закладів сприяють формуванню в споживачів необхідних асоціацій щодо їхніх продуктів, зростанню популярності установи. Приміром, у 2019 році було створено айдентіку для Одеського художнього музею, яку в подальшому успішно інтегрували в комунікативний простір цього музею. У 2020 році нова айдентика з'явилась у Музею історії Києва, у Національного музею «Київська картина галерея», у Національного музею історії України. Відповідно до нової стилістики, команда Музею історії Києва працює над

оновленням сайту та соціальних мереж, заплановано створення нових рекламних афіш, внутрішньої навігації в музеї [4; 5]. У межах проєкту «Київська картинна галерея. Оновлення» у співпраці з видавничим домом «Антиквар» за підтримки Українського Культурного Фонду було створено не лише нову айдентику, але й розроблено новий офіційний сайт музею та створено відео-контент про проєкт для Youtube-каналу [3].

На підставі вище викладеного, ми можемо стверджувати, що комунікативний простір музеїв значно розширився шляхом залучення партнерів для реалізації міждисциплінарних та міжмузейних проєктів. Зазначимо, що реалії сьогодення все більшою мірою передбачають формування в музейного персоналу інституціональної відповідальності, нових компетенцій, вміння вирішувати інтегративні та комунікативні завдання, постійної готовності до змін, інноваційної активності, пошуку нетрадиційних схем під час розв'язання завдань збереження, презентації та інтерпретації музейних колекцій.

Аналіз сучасних музейних практик дає змогу говорити про комунікативний музейний простір, який окреслюється модернізацією методів, прийомів, способів взаємодії з аудиторією на основі принципів варіативності, гнучкості, відкритості щодо інновацій.

Використані джерела

1. Готуємося до музейної екскурсії. 2020. URL.: <https://www.youtube.com/watch?v=ejjMhpsXAKM>
2. Кравченко Р., Рудик Г. Доступність музеїв для людей з інтелектуальними порушеннями : методичні рекомендації. 2020. URL: <https://drive.google.com/file/d/1QWUXcij3CH96dDZEltgFv-LITC8rzX56/view?usp=sharing>
3. Національний музей «Київська картинна галерея» представив нову айдентику та три наукові музейні видання. 2020. URL: <https://antikvar.ua/knag-renovation/>
4. Нова айдентика Музею історії Києва та Археологічного музею. 2020. URL: https://antikvar.ua/aydentika-muzeiv-kyiva/?fbclid=IwAR2AVy_w8V3H4RYi3D4sUbxl_ILPdJ-bc2pzZjZIIWICsP88eg3s1q_Eoa0
5. Нова назва та айдентика Національного музею історії України. 2020. URL: <https://antikvar.ua/nova-nazva-ta-ajdentika-natsionalnogo-muzeyu-istoriyi-ukrayini/>

6. Я збираюсь до музею : книга у форматі легкого читання / ВГО «Коаліція» ; текст : Р. Кравченко, Г. Рудик ; малюнки : С. Міхно, О. Майорова, Д. Гальчинська та ін. Бровари : ТОВ «АНФ ГРУП», 2020. 28 с.
7. Ясеновська М., Зіненко О. Кращі практики інклюзії. 2020. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16600.pdf>

НЕПЕРСОНАЛЬНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ НАУКОВО-ПРИРОДНИЧОМУ МУЗЕЇ НАН УКРАЇНИ

Коваленко Олексій,

кандидат біологічних наук,
науковий співробітник,
Національний науково-природничий музей НАН України,
м. Київ

e-mail: corydalis.kovalenko@gmail.com

Червоненко Оксана,

кандидат біологічних наук,
заступник директора з наукової і музейної роботи,
Національний науково-природничий музей НАН України,
м. Київ

e-mail: entomo@ukr.net

Комар Юлія,

молодший науковий співробітник,
Національний науково-природничий музей НАН України,
м. Київ

e-mail: corydalis.kovalenko@gmail.com

Національний науково-природничий музей НАН України (ННПМ) – це науково-дослідна та просвітницька установа, призначення якої полягає в зборі, збереженні, вивченні та інтерпретації колекцій, які репрезентують мінералогічне та біологічне різноманіття планети загалом та нашої держави зокрема.

Наразі ННПМ здійснює еколого-просвітницьку діяльність шляхом модернізації постійної експозиції, створення тимчасо-

вих тематичних виставок, проведення освітніх інтерактивних програм, екскурсій, публікацій на сайті та в соціальних мережах.

Однією з актуальних проблем організації музейної діяльності є використання високоякісних технологій для здійснення неперсональної інтерпретації, які б давали змогу вести комунікацію з відвідувачами без прямого використання персоналу музею, що особливо актуально в контексті дотримання карантинних обмежень. Такий спосіб здійснення науково-популярізаторської діяльності особливо важливий для молодших вікових категорій відвідувачів, адже дає змогу здійснювати процес навчання в ігровій формі.

Дослідження в галузі теорії освіти вказують на те, що діти ефективно навчаються завдяки ігровим технологіям [1, с. 160]. Джеймс Джі – автор терміну «невидиме навчання», яким він позначає процес, коли учні настільки захоплені виконанням поставлених завдань, що не усвідомлюють, що навчаються, та як довго вони займаються пізнавальною діяльністю.

Давно встановленим фактом є те, що патерни поведінки дитини в музейному просторі найчастіше передбачають зосередження на окремому експонаті упродовж нетривалого часу – від десятків секунд до кількох хвилин [1, с. 105]. Наслідком цього може бути поверховий огляд експозиції, який швидко призводить до відчуття втоми через перевантаження зоровою і текстовою інформацією та подальше відчуття апатії до представлених до огляду натуралій. Однак цю вікову особливість можна використати, перетворивши досвід хаотичного споглядання на впорядковану закодовану інтерпретаційну програму із своїми просвітницькими цілями та набором навчальної інформації.

Використання подібних технологій та їхня релевантність саме для молодших вікових категорій відвідувачів підтверджена даними досліджень у північноамериканських музеях науки [1, с. 11].

У ННПМ використовують різні технології неперсональної інтерпретації. Деякі з них мають традиційний формат путівника чи аудіогіда, однак є й значно мобільніша та менш затратна форма, яку успішно використовують у провідних музейних установах – це так звані «Scavenger Hunt» – ігри, які можна

реалізувати як текстові квести з сюжетним складником. Їх легко адаптувати до різних вікових категорій, впроваджувати та модифікувати відповідно до цілей інтерпретації природи та культурної спадщини.

У практиці Національного науково-природничого музею НАН України були апробовані різні типи «Scavenger Hunt»-ігор: «20+1 таємниця природничого», «Мисливці на спеції в музеї», «Хижі рослини», «Scavenger Hunt: Чарльз Дарвін», «Scavenger Hunt: Карл Лінней» та «Флора і фауна «Кобзаря».

Наймасовішим продуктом є «20+1 таємниця природничого» – це добірка завдань, які охоплюють 21 експонат у всіх 4 відділах ННПМ музею. Ця гра дає змогу відвідати всі поверхи та більшість залів нашої установи з чіткими пошуковими завданнями. Цільова аудиторія продукту – діти 9–13 років та їхні дорослі супроводжувачі. «20+1 таємниця природничого» рекомендована для першого відвідування установи та сприяє акцентуванню уваги відвідувачів на окремих об'єктах експозиції та засвоєнню інформації щодо них.

За даними анкетування користувачів цього продукту (n=187) його обирають з подібною частотою як постійні відвідувачі установи, так і ті, хто здійснює свій візит до ННПМ вперше (Рис. 1).

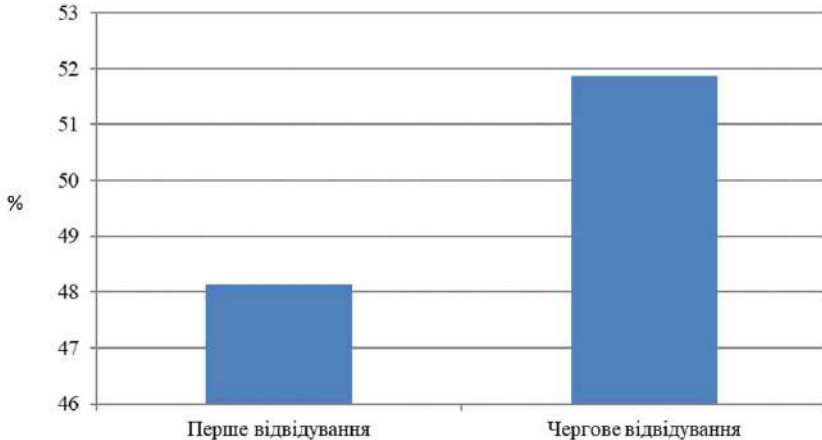

Рис. 1. Розподіл користувачів не персонального інтерпретаційного продукту за частотою відвідування установи

Найчастіше завдання текстового квесту виконували в родинному (груповому) форматі або ж віковою категорією учасників 9–12 років (рис. 2). Загалом це вказує на відповідність реальної цільової аудиторії до тієї, яка була передбачена під час створення інтерпретативного продукту.

Результати анкетування також вказують на те, що виконання завдань текстового квесту сприяло активнішому дослідженню музейної експозиції та бажанню відвідати її знову в майбутньому.

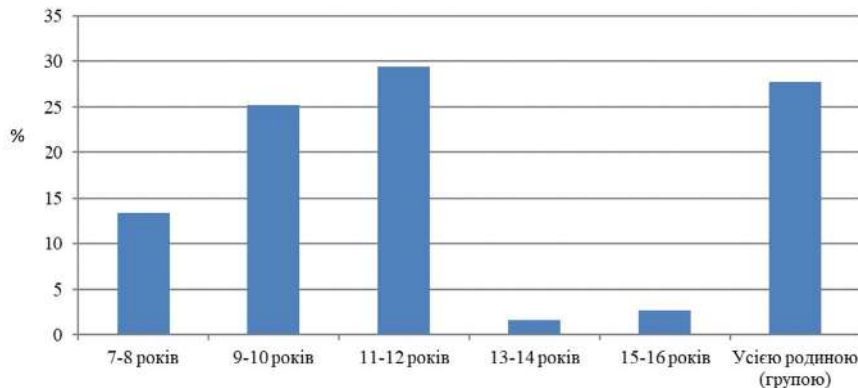

Рис. 2. Розподіл користувачів не персонального інтерпретаційного продукту за віком

Тематичні «Scavenger Hunt»-ігри «Мисливці на спеції в музеї» та «Хижі рослини» використовували в допандемійні часи в межах проведення масових заходів під час відзначення Дня музеїв чи ювілейних дат установи. Ці нетривалі та локалізовані в просторі та часі текстові квести давали змогу ефективно розподіляти відвідувачів між активними зонами музею та сприяли ігровому дослідженню експонатів.

Неперсональні інтерпретативні продукти «Scavenger Hunt: Чарльз Дарвін», «Scavenger Hunt: Карл Лінней» та «Флора і фауна «Кобзаря» початково були інтегровані до тематичних лекцій та являли собою автономну інтерактивну екскурсію кількома відділами ННПМ на певну тему.

Подальший досвід вказав на перспективність використання цих пакетів завдань як самостійних продуктів.

Отже, неперсональна інтерпретація природи та культурної спадщини – перспективний напрям еколого-просвітницької діяльності Національного науково-природничого музею НАН України. Апробовані технології демонструють перспективність та ефективну багатовекторність комунікаційних прийомів, застосованих до різних цільових аудиторій, що вказує на важливість розвитку цього напрямку та впровадження освітніх продуктів на його основі.

Використані джерела

1. Gee, J. What videogames have to teach us about learning and literacy. Boston : Palgrave Macmillan, 2003. 232 s.
2. Gartenhaus, A. Minds in motion: using museums to expand creative thinking. San Francisco : Caddo Gap Press, 1997. 240 s.
3. Zern K. Evaluation report – hand held computers and learning in the informal museum setting. Boston : Museum of Science, 2003. 22 s.

СВІТЛИЦЯ ЗІГРІВАЄ ДУШІ

Колпак Тамара,

учитель-методист, педагог-організатор-методист,
педагог-організатор,

Марганецька загальноосвітня школа I-III ступенів № 12,
м. Марганець, Дніпропетровської обл.

e-mail: t.kolpak59@gmail.com

Не кожна школа може пишатися тим, що в ній є культурно-освітній центр. «Результатом багаторічної клопітної роботи було створення в школі у 2009–2010 навчальному році культурно-освітнього центру «Соняшник». Його душею став етнографічний музей. Світло й затишно тут у будь-яку пору року. Мабуть, саме тому дуже рідко називають це приміщення просто музеєм. Частіше кажуть: «Світлиця». Заходячи сюди, одразу поринаєш у дивовижний світ народного побуту України. Тут і вишиті сорочки, і рушники, свитки й керсетки, хустки й спідниці, керамічний посуд і народні іграшки, прядки й праски, і навіть справжній ткацький станок» [1].

Діяльність шкільного музею побудована на принципах роботи музею імені Івана Гончара. До будь-якого експоната дітям можна доторкнутися, дізнатися, для чого слугував колись той чи інший предмет. Школярі люблять приміряти старовинний одяг та взуття: керсетки, свитки, боти, валянки тощо.

В автентичні національні костюми зазвичай одягаються учасники художньої самодіяльності. У вишитих сорочках, узятих із музейних експозицій, залюбки виступали на шкільній та міській сценах члени клубу «Веселка» (керівник Колпак Т. П.), які інсценували уривки з п'єси «Наталка Полтавка» І. П. Котляревського, п'єси «Назар Стодоля» Т. Шевченка, повісті «Ніч перед Різдом» М. В. Гоголя.

Хизувалися в національному вбранні, яке дбайливо зберігається у фондах шкільного музею, і казкові персонажі опер М. В. Лисенка «Коза-Дерева» та «Пан-Коцький» (керівник Смелік Т. Л.).

«Юні екскурсоводи, проводячи оглядові й тематичні екскурсії, залюбки розказують відвідувачам про хатні обереги, про давні традиції й звичаї» [1]. Система роботи екскурсоводів у музеї побудована дуже цікаво. Зібраний матеріал дає змогу влаштувати, крім звичайних, й інтерактивні екскурсії. Їх організація потребує додаткових затрат часу, але результат того вартий. Під час таких заходів екскурсантам пропонують різноманітні творчі завдання, а саме:

- підрахувати, скільки в музеї півників (вишитих, намальованих, вирізьблених, зліплених із глини);
- вказати точно число тих чи інших експонатів (прялок, горщиків, глечиків, рушників, грамот, кубків тощо);
- відтворити орнамент (з рушника, глечика, тарелі тощо);
- зробити «кошачку» (пензлик для декоративного розпису);
- зробити писачок (інструмент для виготовлення писанок) і т.д.

За завданням юних екскурсоводів відповідно до жеребкування діти знаходять ті чи інші експонати. Переможці подібних конкурсів отримують заохочувальні призи, найчастіше виготовлені гуртківцями школи (мотанки, писанки, іграшки із солоного тіста тощо).

«На базі музею вже багато років працюють гуртки та клуби, у яких усі охочі опановують ази декоративно-вжиткового мис-

тецтва, зокрема вишивки, писанкарства, петриківського розпису. Зусиллями членів клубу “Писанкарочка” в музеї оформлено експозиційні розділи “Символіка традиційної української писанки” та “Територіальні особливості українських писанок”. Серед експонатів – роботи юних писанкарів, переможців обласних конкурсів на кращого юного майстра народних ремесел Драч Ірини, Шелест Ольги, Серьогіної Вікторії, Галко Соф’ї та Тетяни, а також лауреатів обласної премії “Обдаровані діти – надія України” Ульвак Тетяна та Колпак Олени. У оформленні музею взяли активну участь і члени клубу “Калинонька»» [1]. Давня дружба поєднує наш музей з Петриківським будинком дитячої творчості. Спілкуючись із ровесниками, які під керівництвом Булгак Т. В. та інших педагогів, за допомогою різноманітних елементів петриківського розпису вміють так чудово відтворювати красу рідно краю, діти вчилися бачити диво в усьому, що нас оточує.

Під час кількадецих експедицій у Петриківку школярі ознайомилися з творчою спадщиною Ф. С. Панка та інших художників.

Незабутнє враження справив на дітей музей-садиба І. Соколенка. Художник навчив їх робити пензлі з кошачої шерсті, малювати основні елементи петриківського розпису («Кучеревки», «цибульки», «петушці» тощо), багато розповідав про символіку орнаментів.

«Захопившись цим видом мистецтва, діти створили в шкільному музеї експозицію “Петриківський дивоцвіт”, розмалювали піч у “Світлиці”, підготували тематичну екскурсію “Майстри петриківського розпису”, оформили в шкільному коридорі постійнодіючу виставку декоративного розпису. І тепер пишно цвітуть на мальовках Писаної Анни, Сирти Ольги (до речі, переможці Всеукраїнського конкурсу “Весняні візерунки”), Воробйової Катерини та Бобровської Тетяни кетяги калини, кучерявіють “цибульки”, зігріваючи душі всіх, хто завітав до культурно-освітнього центру “Соняшник”. Під керівництвом Лазданової І. Ю. члени шкільного дитячого об’єднання підготувались до українсько-польської виставки народної іграшки. Переможці отримали нагороди, а їхні роботи – ляльки-травниці, ляльки-зернівки, ляльки-ведунки та інші – оберігають музейну тишу. У “Світлиці” проводяться відкриті виховні заходи

різноманітних шкільних гуртків, уроки народознавства, класні години. Так юні історики-краєзнавці під керівництвом Бабіча В. М. захоплено розповіли ровесникам про сім чудес Дніпропетровщини. Члени клубу “Умілі руки” разом зі своїм наставником Черевком І. І. не лише оформили виставку “Традиційні народні промисли”, а й підготували цікаві повідомлення про народних умільців України» [2].

Атмосфера духовності, яка панує у «Світлиці», сприяє тому, щоб українське слово лилося річечкою. «Тут, серед хатніх оберегів, проходять і теплі зустрічі юних поетів та журналістів школи з письменниками рідного краю»[2].

Та чи не найцікавіше бувати у «Світлиці» в День святого Миколая та на різдвяні й новорічні свята. Традиційно в ці дні тут слухняні дітки отримують від Чудотворця цукерки, а нечеми – різочки, лунають колядки, щедрівки, «водиться коза», сиплеться зерно на домоткані рушники та рядна.

За цим гамором ніби спостерігає Божа Мати, образ якої звичайно ж на найпочеснішому місці – покуті. Радіючи за людей, вона ще ніжніше обіймає свого Сина. Радіють разом із нею й великодні птахи-обереги, і солом’яний «павук». Кружляючи в повітрі біля образу Спасителя, вони, здається, промовляють до нас невмирущими словами поета Василя Симоненка: «У океані рідного народу обирай духовні острови».

Ще один напрям діяльності музею – це відтворення народних обрядів та звичаїв, записаних гуртківцями під час проведення фольклорно-етнографічних експедицій, тому юні краєзнавці ініціювали проведення шкільного фестивалю «Різдвяну колядку в кожную родину». У цей день співають усі: і діти, і їхні батьки, і вчителі.

Не дивно, що з настанням свят вирушають містом вервечки наших колядників, щоб привітати зі святом своїх рідних, друзів, учителів, ветеранів війни, ветеранів праці, дітей-інвалідів, малюків із підшефного садочка.

Новим етапом у розвитку краєзнавчої діяльності стало відкриття на базі культурно-освітнього центру «Соняшник» шкільної Зали слави. Зусиллями членів учнівського самоврядування тут оформлено сім експозицій: «Золоті сторінки історії школи»,

«Ровесники незалежності», «З попелу забуття», «Чорнобиль – біль душі моєї», «Знай наших!», «Безсмертний подвиг народу», «Захисникам України – слави!»

Кожна з цих експозицій побудована у такий спосіб, що діти мають можливість ознайомитися з історією України на життєвих прикладах батьків та родичів тих учнів, які навчаються в нашій школі або вже закінчили її.

Завжди цікаво спостерігати, як змінюються очі дітей, коли їм розповідають про те, що дідусі наших учнів – Герої Радянського Союзу А. П. Фокін та П. Є. Кисиленко.

Мимохіть починають вони шукати спільне й відмінне в обличчях батьків, які були ліквідаторами аварії на ЧАЕС, та їхніх дітей.

Особливе місце в Залі слави відведене для експозиції «З попелу забуття», адже тут є особисті речі воїнів-афганців В. Долгова та І. Олійника, колишніх випускників школи, що загинули. Сюди часто приходять ветерани УСВА, діляться своїми спогадами. Під час таких зустрічей панує тепла доброзичлива атмосфера, завжди звучать ліричні та патріотичні пісні. Згодом рада музею

запропонувала розширити масштаби заходу. Так з'явився традиційний шкільний фестиваль «Пісня в солдатській шинелі».

Захід полюбився всім: і дітям, і дорослим. Добір репертуару, оформлення зали, цікаві знайомства незабутні враження – все це об'єднує представників одразу кількох поколінь, пробуджує глибокі патріотичні почуття.

Чимало матеріалів зібрано пошуковими групами класів для організації експозиції «Захисникам України – Слава!». Екскурсоводи розповідають про Революцію Гідності, Героїв Небесної Сотні і, звичайно ж, про наших земляків, учасників АТО, які борються за Єдину Україну, не шкодуючи ні здоров'я, ні навіть власного життя.

Використані джерела

1. URL: http://marganets-school12.edukit.dp.ua/muzej_svitlicya
2. URL: https://orgpetrovna.blogspot.com/p/blog-page_14.html

АМАТОРСЬКА МУЗЕЙНА ЕКСПОЗИЦІЯ: ЕЛЕМЕНТ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ, ІННОВАЦІЙНИЙ ДИДАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ, ТЕХНОЛОГІЯ

Кравчук Ольга,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
член Українського географічного товариства,
м. Київ

e-mail: ped-project@ukr.net

Актуальність розроблення нових дидактичних інструментів і використання практики музеєзнавства в розвитку сільських громад обумовлюється відомостями, отриманими О. П. Кравчук з польових досліджень освітнього простору новостворених сільських громад.

Маємо констатувати, що проблематика збереження, вивчення та популяризації матеріальних і духовних здобутків не є актуальною для більшості опитаних респондентів (працівни-

ки освіти, культури, фермери, медичні працівники та сільські управлінці – 50 % з вищою освітою, 50 % з середньої спеціальною освітою).

Окреслимо деякі особливості історичного моменту:

- музеї й окремі музейні експозиції – не є пріоритетними для культурного й освітнього розвитку українських територій;
- постійно змінювані умови нового територіального устрою призвели до того, що утримання історико-культурних пам'яток стає неможливим для громад, у яких відсутня потужна економічна структура, а менеджерська влада не має потрібного гуманітарного та виховного потенціалу для розроблення програми перспективного розвитку з урахуванням духовних потреб і соціокультурних особливостей місцевих громад;
- скоротилась до мінімуму кількість музейних працівників – зрідка можна знайти фахово-обізнаних працівників у музеях районних центрів;
- в освітньому просторі 9-ти ОТГ центральної України освітній ресурс бібліотек, музеїв, об'єктів природи та пам'яток зодчества задіяно вкрай несистемно, відсутня концепція спільної просвітницької діяльності та задоволення пізнавальних потреб різних верств населення – тематичні експозиції (виставки) краєзнавчих музеїв та бібліотек мало придатні для проведення розвивальних занять, дискусій, міні-екскурсій;
- часто функцію дослідження й систематизації знань про історичну минувшину беруть на себе ентузіасти – освічені пенсіонери;
- цінність музейного руху для розвитку освіти та територій усвідомлюється маленькою групою місцевих інтелігентів, що за звичай не перевищує навіть одного відсотка від мешканців сільських населених пунктів;
- навіть ті громади, у яких є можливості взяти на своє утримання музейні фонди, мають перешкоди з боку вищих інстанцій для організації повноцінної роботи в музейному просторі як фахівців, так і відвідувачів;
- у понад 60 відсотків працівників освіти досвід відвідування музеїв і роботи з експонатами надзвичайно обмежений

формальними подіями зі шкільного та студентського життя, гуртовими екскурсійними акціями під час мандрівок на південь країни або за кордон;

- наявна традиція звітів про освітні та культурні заходи на районному рівні, які свідчать, що в закладах освіти існують музейні експозиції, кімнати пам'яті, етнографічні виставки, іде системна робота з екологічного виховання, функціонують географічні майданчики й екологічні просвітницькі маршрути, але непряме інтерв'ю з методистами, вчителями, учнями й іншими мешканцями районних центрів і сіл дало змогу виявити, що ці справи не мають змістової цінності й освітньої результативності, що ситуація всезагального екологічного невігластва [6] веде до того, що створити екологічно безпечний маршрут околицями районних центрів виявляється надскладним завданням, а тому зацікавлені ентузіасти перестають діяти без системної владної підтримки (у багатьох об'єднаних територіальних громадах України дітям іноді немає можливості отримати позитивний досвід дорожньої здорової взаємодії з навколишнім середовищем і використання його багатств задля зміцнення свого фізичного і психічного стану тому, що всі лісосмуги, узбіччя доріг, лісові урвища перетворенні у місця масового скидання сміття).

Вихід з гуманітарної катастрофи, яка вже стала буденністю, для України, на нашу думку, є. По-перше, необхідно визнати проблему та виявити чинники, що є джерелами деекологізації суспільних відносин і простору життєдіяльності сучасних українців [2]. По-друге, враховуючи, що старі методи та моделі в нинішніх умовах дестабілізації життя й знецінення гуманістичних підвалів суспільної комунікації різного генезису не діють, фаховість спеціалістів як гуманітарної, так і технологічної сфер життя стрімко знижується – творчі або хоча б креативні рішення проблемних завдань трапляються вкрай рідко. Управлінському корпусу необхідно на зрозумілих взірцях культурного мовлення – через образи та події – створювати просвітницьке поле насущної проблеми з включенням і запро-

шенням до активного та продуктивного діалогу вчительства, як найосвіченішої сили села, і фермерів, як найзаможнішої сили села. Через комунікацію в полі життєво важливих цінностей і спільній діяльності з подолання труднощів актуалізуються та структуруються освітні потреби. Для реалізації цього кроку необхідно створити зрозумілу й прийнятну процедуру залучення експертів з управління й розвитку регіонів, освітніх процесів, соціальної та фахової комунікації.

Необхідно брати курс на відновлення культурно-просвітницької структури взаємодії членів сільської спільноти, на розроблення та впровадження нових інструментів організації і розвитку території та інфраструктури, на подолання проблем духовного зубожіння.

Спровокувати когнітивне зростання мешканців сіл можна через долучення їх до створення аматорських музейних експозицій (АМЕ), що відображають історичні події, сьогодення, відмінності, традиції місця проживання.

АМЕ – це ще не музей, але вона може послугувати створенню унікальної музейної колекції (до прикладу, колекція старожитностей Мирослава Бабинця: <https://www.youtube.com/watch?v=9gogThY8MQM&t=195s>). Принципи побудови, логіка змісту і формат презентації впливають насамперед від змісту і унікальності ключових експонатів.

АМЕ – розглядається як варіант пересувної музейної експозиції, інноваційним дидактичним інструментом і технологією розвитку людини.

Нині унікальні музейні колекції можна побачити в різних експозиціях класичного та цифрового формату, просто неба й у специфічних аутентичних приміщеннях тощо. Музейні експонати, які входять до них є державною цінністю й охороняються Конституцією України [5], законами України «Про музеї та музейну діяльність» [4], «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [3]. Національне й міжнародне законодавство здебільшого спрямоване на виявлення, дослідження, охорону, реставрацію, експертизу та популяризацію тих історико-культурних пам'яток, що належать до державних музейних фондів світу.

Про специфічні потенціали музейних експозицій на попередній конференції говорили Г. Балацька [1] і Р. Шичула [8]. Всі учасники сходилися на тому, що за нинішніх умов тотальної цифровізації та розвитку відкритого віртуального простору цінність музейної культури набуває нового сенсу, актуальність її збільшується. Але якість музейного простору цілковито залежить від якостей людей, що його створюють і ним користуються.

Стаціонарні світові музейні колекції наразі широко оцифровуються. На базі музейних фондів створюються віртуальні експозиції, що використовуються в екскурсійній справі та туризмі, в освітніх заходах, культурних подіях комерційній та дослідницькій діяльності.

Учителі за допомогою онлайн-ресурсів можуть використати віртуальні зображення з колекцій музею шедеврів світового мистецтва «Лувр» (<https://www.louvre.fr/en/explore#collections>), заохотити учнів до відвідування замкових фортець у Львівській області (інтернет-музей «Відвідай»: https://loda.gov.ua/virtual_museums/), підписатися на матеріали британського музею (<https://www.britishmuseum.org/learn/schools>) для шкіл і використовувати досвід англійців у розширенні території освітнього простору за рахунок історико-культурної спадщини, побачити цифровий тур на основі мистецького доробку Сальвадора Далі (<https://www.salvador-dali.org/en/museums/dali-theatre-museum-in-figueres/visita-virtual/>), дізнатися про історію католицизму і побачити мистецькі шедеври Ватикану (<https://www.vatican.va/content/vatican/it.html>), дізнатися про особливості музейної справи в Канаді на об'єднаному музейному ресурсі цієї країни (<http://www.virtualmuseum.ca/>) тощо.

Понад 50 років у методичній скарбниці українських учителів застосовуються колекції тематичних відео (але сучасний учитель може вже й змонтувати потрібний саме для конкретного класу відеоряд, застосовуючи спрощені версії професійних відео-редакторів).

У закладах освіти в сільській місцевості вбачається перспективним і продуктивним застосування музейних, екскурсійних, бібліотечних, клубних, туристичних і театральних технологій для розроблення програм створення соціально актуальних те-

матичних експозицій і проєктів у культурно-освітньому просторі об'єднаних територіальних громад.

Усі елементи АМЕ – рішення (концепції, конструкції, відтворені експонати, форми представлення особистих речей), моделі-реконструкції історичних подій, винаходів, ідей, візуальний ряд інформаційного блоку мають бути безпечними, сприяти розвиткові авторів і екскурсантів (користувачів). Основними творцями цих експозицій стають учні. Через їхню зацікавленість у проєкт долучаються значущі для учнів дорослі – члени сільської спільноти. Справа стає суспільно значущою.

Важливі технологічні етапи, що потребують окремого методичного розроблення: 1) створення опорних знаків і символів/образів АМЕ; 2) врахування композиційної цілісності та одночасна ієрархічна структуризація простору АМЕ; 3) методика роботи з опорними знаками і символами/образами в момент адаптації до музейного простору; 4) використання опорних знаків і символів/образів на етапі закріплення та рефлексійних дій щодо результатів роботи з музейними об'єктами. Це зовсім нові елементи методик і технологій навчання.

Принцип особистісної цінності участі у музейному проєкті запобігає клонуванню сценаріїв створюваних експозиції. Тому вони стають цікавими для інших творчих колективів і стають важливим елементом культурного обміну (культурної комунікації) в об'єднаних сільських громадах, на районних і обласних рівнях. Результативність музейних проєктів (АМЕ також) складається із спільного (колективного) доробку, індивідуальних (особистих) досягнень та суспільно значущого складника (визнання соціумом).

Пропозиція: для розвитку музейної педагогіки та простору життєдіяльності громад різного адміністративно-територіального рівня керування в напрямі взаєморозуміння й злагоди розробити та впровадити в систему підвищення кваліфікації працівників освіти курс «Музеезнавство для педагога і керівника ОТГ», курс допрофільної підготовки «Секрети музейної експозиції» для учнів основної школи.

Запрошуємо до творчої співпраці з питань розвитку музейної педагогіки і сучасних краєзнавчих досліджень!

Використані джерела

1. Балацька Г. Виховний аспект формування в освітньому просторі музейних експозицій. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 232.
2. Гаркавець С. О. Психологічні проблеми в деєкологізації сучасного людського життя. *Актуальні проблеми психології*. 2016. № 7 (41). С. 92–97. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v7/i41/11.pdf> (дата звернення: 09.11.2021).
3. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» (із змінами). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 48. С. 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>
4. Закон України «Про музеї та музейну діяльність» (з доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 25. С. 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Конституція України (зі змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Кравчук О. Екологічне невігластво як індикатор гуманітарної катастрофи нашого суспільства. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи* : збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, Київ, 05 березня 2020 р. (наукове електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2020. С. 82–85. URL: http://lib.iitta.gov.ua/720883/1/KOP_2020_03_05_konf.pdf
7. Менеджмент в музейном деле [Текст] : учеб. пособие / Барри Лорд, Гэйл Д. Лорд ; Пер. с англ. Э. Г. Гусинского, Ю. И. Турчаниновой; Под ред. А. Б. Голубовского. Москва : Логос, 2002. 255 с.
8. Шикула Р. Мобільна експозиційна коробка як додатковий засіб навчання. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 119.

З ДОСВІДУ РОБОТИ ГЕОЛОГО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ: ФОРМИ СУЧАСНОЇ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Лихман Ольга,

керівник зразкового геолого-краєзнавчого музею,
керівник геолого-краєзнавчого гуртка «Топаз»
КПНЗ «Палац дитячої та юнацької творчості
Центрально-Міського району»
Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг

e-mail: olyalykhman@gmail.com

Зразковий геолого-краєзнавчий музей комунального позашкільного навчального закладу «Палац дитячої та юнацької творчості Центрально-Міського району» Криворізької міської ради є центром пошуково-дослідницької роботи краєзнавчих гуртків, фонди музею систематично поповнюються матеріалами, віднайденими під час проведення краєзнавчих експедицій, туристських походів, екскурсій. У ньому зібрані всі види корисних копалин, мінералів, порід, відомих на Криворіжжі, відомості про надглибоку свердловину. Унікальними експонатами музею є макет головного рудного тіла мартизової руди та палеонтологічна знахідка залишків мамонта.

Метою музейної комунікації є освіта і виховання відвідувача. Задача музейних комунікацій – це передача інформації. Специфічною формою музейної комунікації виступає музейна експозиція, за допомогою якої відвідувач спілкується із музейним предметом. Геолого-краєзнавчий музей складається з експозиційних розділів: «Корисні копалини», «Стратиграфічний розтин», «Шляхами Славного Криворіжжя».

Екскурсія є головною формою в системі музейних комунікацій, оскільки вона визначає початок взаємодії відвідувача і музею. Важливо стимулювати інтерес екскурсанта до отримання нової, або освоєння старої інформації шляхом «включення» його в тему

екскурсії. З досвіду роботи видно, що експонати розділу «Корисні копалини» викликають найбільше зацікавлення у відвідувачів, тому що багаті мартикові руди унікальні, тільки Криворіжжя має поклади залізних руд з таким високим вмістом заліза – 70%. Це вихованці дізнались, працюючи з архівними матеріалами Криворізької геологічної партії «Кривбасгеологія». Провідні фахівці «Кривбасгеології» та ветерани-геологи є постійними консультантами юних екскурсоводів. Така співпраця триває вже майже 20 років та дає плідні результати. Отримані знання діти використовують під час розробки та проведення екскурсій. Так, демонструючи магнітну сепарацію помічаємо, що допитливі екскурсанти зосереджено та уважно спостерігають за тим, як зерна магнетиту притягуються до магніту. Для них відразу стає зрозумілим, яким чином відбувається збагачення бідних залізних руд на гірничо-збагачувальних комбінатах (фото 1).

Фото 1. Демонстрація магнітної сепарації

Екскурсійна група музею не тільки проводить екскурсії, але й бере участь у виборі актуальних тем та розробці екскурсій: «Історичне минуле Криворіжжя, заселення краю», «Олександр Поль – засновник промислового видобутку криворізьких залізних руд», «Корисні копалини Кривого Рогу та їх використання», «Чарівний світ мінералів», «Декоративно-облицювальні та поробні камені Криворіжжя», «Підземні скарби Криворіжжя».

Перспективним напрямом розвитку музейної комунікації є створення культурно-освітніх проектів для дітей та юнацтва. Керівники музею приділяють велику увагу пошуку нових форм і методів роботи з дитячою аудиторією. Вихованці геолого-краєзнавчого музею брали участь у Всеукраїнському конкурсі екскурсоводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу» [5]. На конкурсі юні екскурсоводи майстерно провели віртуальну оглядову екскурсію «Мінеральні скарби Криворіжжя», у ході якої героїня однієї з легенд

Кривого Рогу Рудана представила екскурсантам головні підземні скарби, а саме, мартитову та магнетитову залізну руду. Така форма діяльності сприяє опануванню професії екскурсовода, вихованці працюють над технікою мови та сценічною майстерністю і, насамкінець, самостійно проводять екскурсію музеєм.

Провідними формами музейної комунікації музеїв, окрім оглядових та тематичних екскурсій, є тимчасові виставки, інноваційні навчальні проекти, музейні заняття, лекції, круглі столи, тематичні зустрічі, акції тощо.

Просвітницька діяльність та патріотичне виховання посідає важливе місце в роботі музею. Наявність експозиції «Шляхами славного Криворіжжя» дає можливість не тільки узагальнити напрацьовані матеріали, а й розширити та урізноманітнити зміст роботи музею.

Біля цієї експозиції проводяться тематичні заходи, зустрічі з ветеранами Афганістану та учасниками операції об'єднаних сил України. У рамках районної історико-краєзнавчої акції «Навіки в наших серцях» на базі геолого-краєзнавчого музею щорічно проводяться заходи з нагоди відзначення річниць вигнання нацистських окупантів з України: тематична

Фото 2. Зустріч з ветераном Афганської війни – Володимиром Шепеленко

година спілкування «Уклін живим, загиблим – слава!», інформаційна година «Шана за подвиг – вдячність за мир» (фото 2).

Стало традицією проведення у гуртках Палацу дитячої та юнацької творчості Центрально-Міського району естафети пам'яті до Дня пам'яті героїв Крут, до організації та проведення якої долучаються екскурсоводи музею. Вони відвідують творчі об'єднання Палацу та знайомлять вихованців з історичним та героїчним минулим нашого народу.

Важливе значення відводиться також заходам покликаним залучити до музею широку громадськість. Це тематичні виставки,

що супроводжуються квестами, майстер-класами тощо. З метою популяризації роботи геолого-краєзнавчого музею, активізації пошуково-дослідницької, екскурсійної роботи, залучення учнів шкіл до вивчення геолого-краєзнавчого стану нашого міста проводяться тематичні виїзні екскурсії до шкіл району. Під час проведення екскурсій демонструються кам'яні породи та надається інформація про їх роль та значення у розвитку промисловості Криворіжжя, знайомимо з результатами своєї пошуково-дослідницької роботи, діяльністю геолого-краєзнавчого музею.

Діяльність геолого-краєзнавчого музею сприяє формуванню патріотизму у підростаючого покоління, розширенню загального світогляду, підвищує інтерес до історії рідного краю, розвиває творчу ініціативу, знайомить з найбільш доступними прийомами досліджень та висвітлюється на Криворізькому телеканалі «Рудана» у програмах «Радіо Криворіжжя», на сторінці соціальної мережі https://www.facebook.com/PalacKR/?modal=admin_todo_tour, та на сайті Палацу <https://pductm.wixsite.com/palackr>.

Залучаючи сучасні форми комунікації та новітні технології до своєї діяльності, музей активно розширює сферу впливу на громадськість. Музейна педагогіка, новітні форми комунікацій «підносять роль музею як соціальної інституції, визначають його особливе місце у соціокультурному просторі сучасного суспільства» [3, с. 84].

Використані джерела

1. Бондаренко В. В. *Форми музейної комунікації у Педагогічному музеї України. Музей як візуальний текст культури. Матеріали V Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (5–6 вересня 2017 року). Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2017. С. 64–67.
2. Закон України «Про музеї та музейну справу» № 249/95-ВР від 28.06.1995 р. *Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища*: зб. офіц. док. / упоряд. В. І. Фрич. Київ: Істина, 2002.
3. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. 2013. № 3. С. 75–84.
4. Лихман О., Мініна С., Гончар В. Мінеральні скарби Криворіжжя. URL: <https://docs.google.com/presentation/d/1gZms7Fz6Iv5lmWib16fT-dnOMKy68vnm/edit#slide=id.p1>
5. Музейна справа: методичні рекомендації на допомогу керівнику музею при закладі освіти). URL: http://umansutur.at.ua/index/elektronna_biblioteka/0

ВІЗУАЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Маньковська Руслана,

доктор історичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Інституту історії України НАН України,
м. Київ,
e-mail: ruslana_man@ukr.net

Музейна педагогіка, як актуальна наукова дисципліна міждисциплінарного простору: музеєзнавства, педагогіки та психології, ефективно впливає на освітньо-виховний процес, сприяє активізації творчих здібностей в підростаючого покоління, формує в молоді люди елементи наукового знання та критичного мислення, світоглядні цінності та національну свідомість. Музейна педагогіка сформувала перспективний та ефективний освітньо-музейний модуль інтелектуальних перетворень особистості [4, с. 183–185].

У взаємодії музею та відвідувача набуває особливої ваги комунікативна функція. Традиційними формами музейної комунікації розглядаються експозиційно-виставкова, просвітницько-освітня, видавнича діяльність, яка розширюється сучасними креативними соціально-культурологічними проектами та онлайн форматами в музейництві.

З метою удосконалення та поглиблення діалогу між музеєм і його аудиторією, окрім розширення форм і методів музейної роботи, вважаємо особливо цінним застосування інноваційних педагогічних технологій музейної педагогіки для інтеграції музейного середовища в соціокультурний простір суспільного життя.

Музейна комунікація є своєрідним процесом передачі музейних значень і змістів через сприйняття їх відвідувачем, тому наріжним каменем, у цьому разі, музейної педагогіки є також допомогти, зануреному в спеціально організоване предметно-просторове музейне середовище глядачеві, зрозуміти

та дешифрувати його образи. Специфічною формою музейної комунікації виступає музейна експозиція, де комунікація з відвідувачем відбувається через музейний предмет. Споглядаючи візуальний конструктор у експозиції, відвідувач реконструює та інтерпретує його у вербальному наративі.

Окреслений взаємозв'язок візуальності та музейної педагогіки не ставав об'єктом дослідження науковців. Звернення до зорових структур та спроби їх інтерпретацій вчені, з подачі американського теоретика візуальних досліджень Т. Мітчела, означили «візуальним поворотом» («pictorial turn») у науці, який з другої половини ХХ ст. вибудувався в міждисциплінарний напрям візуальних студій (visual studio). У їхній методології виділяється метод інтерпретації, який, за професоркою А. Усмановою, передбачає дескрипцію (вербальне відображення візуальних зображень), акрибічну реконструкцію (значення символічних текстів) та соціокультурну інтерпретацію (конструювання нових смислів) [7]. Дослідник Є. Рачков в інтерпретацію зображень включає їх історичний, культурний чи ідеологічний контекст, декодування деталей, формування методологічного підґрунтя [7, с. 38]. Процес декодування інформації включає всебічні характеристики образу, його стилістичні особливості, тематичний контекст, локалізацію, рівень документальності чи художнього вирішення [3, с. 82–85].

У музейній педагогіці важливо донести візуальну інформацію до глядача. Звісно, що дослідження візуальних образів пов'язане із механізмом сприйняття відвідувачем візуалізацій, який актуалізує не лише категорії процесу мислення, а задіює чуттєве сприйняття подій, предметів та явищ. У науковій літературі зустрічається термін із галузі психологічних наук «перцептивний» [8], який відображає зв'язок внутрішнього та зовнішнього світу людини через реакції органів чуття. Значення набуває процес бачення, коли автори візуалізації передають певні сенси, які глядач сприймає і осмислює для себе. Візуальна виразність досягається такими актуальними художніми засобами, як метафора, символ, знак, алегорія.

Для чуттєвого сприйняття людиною візуального простору застосовуються візуальні технології. Візуалізація та деконструю-

вання образу розвиває художньо-образне мислення людини, формує її світогляд, однак і впливає на неї, непомітно для людини змінюючи її. Музейна експозиція спрямована, переважно, на синергію пізнавального і чуттєвого. Історичний документ з важливою інформацією на пожовклому папері має візуально зацікавити відвідувача на рівні чуттєвого сприйняття.

Специфіка методу спостереження в музейництві пов'язана з відтворенням подій за візуальною інформацією, яку вдалось відшукати, зібрати, або зафіксувати через конкретні документальні свідчення – музейні предмети – та інтерпретувати через музейний наратив. Візуальна композиція в музеї, як слушно зауважує дослідниця А. Усманова, охоплює онтологічний (походження та реалізація концепції), гносеологічний (знання про історичну реальність) та соціологічний (соціокультурний вплив на соціум) аспекти інформації [8].

Важливим для музейників залишається питання співвідношення подачі вербального та візуального матеріалу. Ще у 1960-х рр. канадський теоретик музейних комунікацій із значним практичним досвідом, директор музею в м. Калгарі Д. Камерон виділив такі особливості комунікативної системи музею, як візуальність та просторовість. Музеолог наголошує, що предметне поле музею має бути зрозумілим для відвідувача. Експозиціонери створюють такий невербальний простір, щоб глядач збагнув мову предметів, побачив і дешифрував інформацію, закодовану в музеаліях. У процес сприйняття експозиції аудиторією задіяний музейний працівник (екскурсовод), а на думку Д. Камерона, це має бути музейний психолог, музейний соціолог, завдання якого «не перевести візуальні висловлювання у вербальну форму, а навчати відвідувачів мові предметів, незалежно від їхнього віку» [1, с. 22].

Про невербальну мову предметів у музейній експозиції зазначає і професорка зі Львова Л. Вербицька, торкаючись питання про залучення органів чуття людини під час спілкування з музейними предметами та переважання в музеї невербальної мови над акустичною та тактильною. Перебування відвідувача в музейному середовищі, через пізнання, візуальне сприйняття, емпатію активізує в нього розмаїття інтелектуальних,

емоційний та чуттєвих каналів. Водночас, науковиця акцентує увагу на нових викликах для музеїв, коли їхня привабливість досягається не стільки змістом експозиції, скільки її вдалим візуальним представленням [1, с. 23–24].

Відвідувач, потрапляючи в музейне середовище, занурюється у тематично-образний візуальний простір. Цей метод у музейництві називається субмерсивний (метод занурення), а музейні візуалії створюються за типом реконструкції, коли застосовуються додаткові предмети для відтворення не лише історичних подій, але й суспільно-культурної атмосфери епохи. Також у музейних практиках використовують такі типи експозиційних візуалій, як транспозиція з фіксацією усіх деталей і взаємозв'язків та стилізація з моделюванням явищ без автентичних музейних експонатів [5, с. 23; с. 25]. У сучасних музейних практиках напрацьовано різні підходи до створення музейних експозицій. Відомий музейник з Росії Т. Поляков, як перспективні, виділяє образно-сюжетний та художньо-міфологічний методи [6, с. 22]. Відвідувач через візуальні образи конструє зміст інформації, закладеної експозиціонерами, від яких великою мірою залежить налагодження успішної музейної комунікації з глядачем.

Музейна візуальність конструє історичну реальність за допомогою візуальних образів та створює нові змісти і сенси, чим увиразнює проблему формування музейної культури, розвитку здатності бачити та оволодіння певними знаннями, уміннями сприймати і розуміти мову образів та символів у музейній експозиції. Про візуальну мову, яка стає знаками пропорції, оптичної ілюзії, гри світла та тіні, пустоти та обсягів, кольору та масштабу, зазначає дослідник С. Дудка, долучаючи також поняття «форма». Образ для нього наділений ідеєю змісту та формою, що об'єднана виражальними засобами [2, с. 53–54].

Отже, музейна комунікація спрямована на те, щоб музей став цікавим співрозмовником для відвідувача. У формуванні змістовного діалогу між музеєм та суспільством, активізації комунікаційних зв'язків між ними, першорядна роль належить музейній педагогіці як інноваційній технології з впровадження музейної візуальності. Налагодження контакту з

відвідувачем залежить не лише від вдало сконструйованого візуального середовища, але й від вміння глядача реконструювати візуальні образи. Актуальним завданням для музейної педагогіки виступає формування у відвідувача вміння реконструювати музейні візуалії та інтерпретувати змісти, закладені в них. Синергетичне поєднання візуальності як форми музейної комунікації та музейної педагогіки сприятиме зміцненню ролі музею як соціокультурної інституції, де відвідувач отримує пізнавальні, естетичні та освітньо-виховні сенси для власного розвитку.

Використані джерела

1. Вербицька Л. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. Vol. 3. № 1. 2016. С. 21–24.
2. Дудка С. Питання «образу» в інтер'єрному дизайні. *Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття»*, присвячена 95-річчю заснування вищої художньої школи Харкова. Збірник статей. 13 жовтня 2016 р. Харків: ХДАДМ. 2016. 204 с.
3. Ковтун О. С., Баранова С. С. Специфіка аналізу візуальної інформації в дослідженнях соціальної комунікації. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2016. № 12. С. 82–85.
4. Маньковська Р. Музеї України в суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Львів: Простір-М. 2016. 408 с.
5. Новікова Г. Ю. Середовищний музей як феномен сучасних креативних індустрій: дисертація... канд. культурології: 26.00.05. Харків. 2019. 236 с.
6. Поляков Т. П. Мифология музейного проектирования или «Как делать музей?». Москва. 2003. 456 с.
7. Рачков Є. С. Методи та підходи візуальної історії: аналіз історіографії. *Харківський історіографічний збірник*. 2015. Вип. 14. С. 27–41.
8. Усманова А. Визуальные исследования как исследовательская парадигма. URL: <http://viscult.ehu.lt/article.php?id=108>

МІЖМУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ

Міхно Олександр,

доктор педагогічних наук,
директор,
Педагогічний музей України,
м. Київ
e-mail: amihno@ukr.net

Нині одним із провідних трендів у розвитку практичних основ музейної педагогіки є перехід від одиничних відвідувань музеїв до створення розгалуженої системи музейної освіти, ядром якої є різноманітні освітні програми музеїв та соціальні освітні проекти.

Підґрунтя ефективності музейної освіти вбачаємо у проектуванні змістовного діалогу, який є науково-методичною підставою педагогічного впливу в культурно-освітньому середовищі сучасного музею. Причому такий діалог, на нашу думку, має будуватися на двох рівнях:

- між учнями, музейними педагогами, вчителями в музейно-освітньому просторі;
- між самими працівниками музеїв (міжмузейний діалог).

Вважаємо, що сьогодні саме музейники потребують сучасних форм комунікації, які поряд з традиційними конференціями, семінарами, круглими столами, сприятимуть обміну досвідом і виконуватимуть прогностичну функцію в розвитку музейної педагогіки.

Відзначимо, що сутнісна методологічна спрямованість музейної педагогіки йде не від суспільства, як у процесі соціалізації, а від культурних запитів самої особистості, її інтересів, потреб і здібностей. Тому особистісний фактор особливо важливий і значною мірою вирішальний у реалізації сучасних форм музейної роботи, зокрема й тих, які передбачають налагодження

міжмузейної комунікації. Доведемо цю тезу прикладами з практичної діяльності Педагогічного музею України (ПМУ).

У 2021 році з ініціативи провідної наукової співробітниці ПМУ Лариси Гайди започатковано дві нові форми роботи, мета яких – налагодження міжмузейної комунікації та інформування про актуальні практики у царині музейної педагогіки. Це «Музейне інтерв'ю» і «Методичні діалоги», які реалізуються на сайті музею <http://pmu.in.ua/>.

«Музейне інтерв'ю» – це розмови з нашими сучасниками, які мають цікавий досвід у музейній справі, передусім у музейній педагогіці, і готові ним ділитися. Упродовж 2021 року відбулося три інтерв'ю:

1. *«Педагогічна діяльність музеїв у сучасному освітньому просторі України: розмова з автором монографії»* – інтерв'ю з Олексієм Карамановим, доктором педагогічних наук, доцентом кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка. Його монографія стала подією, своєрідним проривом у гуманітарному просторі України, оскільки частково долає закиди науковцям про брак сучасних досліджень у музеєзнавстві, особливо тих, що пов'язані з просвітницькими напрямками і перебувають на перетині зацікавлень музею та закладів освіти: <http://pmu.in.ua/actual-info/monographia/>.

2. *«Музейне інтерв'ю. Про кімнату Марійки Підгірянки у Львівській школі №74»* – розмова з Тетяною Романівною Шкурпило, заступником директора Львівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №74, де створено музейну кімнату педагогині-галичанки. Інтерв'ю проведено в межах онлайн-проєкту «Педагогічний календар – 2021», до якого було включено ювілей української поетеси та освітянки Марійки Підгірянки (1881–1963): <http://pmu.in.ua/actual-info/intervy/>.

3. *«Музейне інтерв'ю: Ростислав Шичула»* – розмова з рівнянином Ростиславом Шичулою, відомим мандрівником-дослідником, творцем зоологічного музею, доцентом кафедри географії і туризму Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Актуальність цього інтерв'ю зумовлена тим, що нині музейна спільнота активно обговорює

питання розвитку музейної педагогіки, використання цікавих об'єктів природи, проблеми екології та зміни клімату, але вкрай мало мовиться про фахівців у галузі природничої музеології, зокрема, професійних науковців та практиків: <https://cutt.ly/ORpJPHJ>.

«Методичні діалоги» – це фахове спілкування з колегами з актуальних практичних питань, що стосуються усіх сфер музейної діяльності. Зауважимо, що методика музейництва – це наразі слабка ланка українського фахового середовища, тож така комунікація є вкрай актуальною. «Методичні діалоги» було започатковано у 2021 році напередодні Міжнародного дня музеїв, спираючись на визначену Міжнародною радою музеїв ICOM тему «Майбутнє музеїв: відновлення і переосмислення». Справді, в умовах карантинних обмежень, пов'язаних з пандемією, музеям довелося швидко переосмислювати своє призначення у соціумі та шукати нові форми комунікації з відвідувачами. У травні 2021 р. Л. Гайда разом з колективом Літературно-меморіального музею І. Карпенка-Карого в режимі онлайн на платформі Zoom організували й провели перші «Методичні діалоги» на тему «Меморіальні музеї: переосмислення сучасних практик». Учасники дискусії висловили власні точки зору на питання, важливі у сьогоденні меморіальних музеїв «Меморія + профіль: синтез можливостей чи гальмо?»: <http://pmu.in.ua/news/dialog/>.

Наступні методичні діалоги відбулися у жовтні 2021 року. Це була плідна дискусія на тему «Шкільні музеї в умовах децентралізації», учасницями якої стали Лариса Гайда, Ірина Скриль, завідувачка відділу краєзнавства комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, яка багато років займається організаційно-методичним супроводом учнівського краєзнавчого руху та діяльністю музеїв у закладах освіти, та Ірина Пушкар, методист комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, відповідальна за організацію методичного забезпечення діяльності музеїв закладів освіти: <https://cutt.ly/xRBL2y0>.

Акцентуємо, що і «Музейне інтерв'ю», й «Методичні діалоги» реалізуються завдяки сучасним вебтехнологіям і оперативно висвітлюються на офіційному сайті ПМУ. Це вкотре доводить,

що сучасний музей є одним із соціокультурних інститутів, найбільш сприйнятливих до сучасних тенденцій у галузі інформаційних технологій: віртуальний простір стає засобом і водночас місцем міжмузейної комунікації.

Досить ефективним засобом міжмузейної комунікації є різноманітні міжмузейні проекти, які дають змогу популяризувати культурну спадщину, залучати різні музеї, тим самим активізуючи внутрішню діяльність та підвищуючи її якість. У процесі такого партнерства відбувається впровадження нових технологій у музейну практику та нових методик та механізмів, які раніше не використовувалися.

Найбільш популярною міжнародною міжмузейною акцією, в якій брали та беруть участь українські музеї, є акція #MuseumWeek. Уперше її було проведено у 2014 р. Кожен день цього тижня присвячено певній темі. У 2021 р. акція проходила з 7 по 13 червня та була присвячена творчості. Умови акції дуже прості: музей готує текстовий та візуальний контент на задану тему дня в тижні та публікує її під хештегом теми, відтак публікація доступна всім користувачам у всій мережі Інтернет. Головною метою цієї акції є комунікація музеїв з усіх куточків Землі, обмін досвідом і просто спілкування між людьми на тему, яка їх цікавить. ПМУ цьогогоріч вдруге взяв участь в акції #MuseumWeek. Зважаючи на карантин та режим роботи музеїв онлайн, спричинені пандемією COVID-19, #MuseumWeek2021 здобув неабияку популярність та шалений успіх, адже за спільними хештегами була об'єднана максимальна кількість музеїв з усього світу. Впродовж цьогогорічної акції на Фейсбук-сторінці ПМУ було охоплено 10 949 осіб, реакцій, коментарів та поширень – 655: <http://pmu.in.ua/actual-info/museumweek2021/>.

Віддаючи належне вебтехнологіям, без яких вже годі уявити наше життя, вважаємо, що не варто відмовлятися й від традиційних офлайн-зустрічей, організація яких, проте, потребує більше часу, коштів і фізичних зусиль. І тут теж багато залежить від особистісного фактора. Так, з ініціативи старшої наукової співробітниці ПМУ Кіри Степанович, члена Британської асоціації аудіодискрипторів, яка в музеї є кураторкою і координаторкою інклюзивної діяльності, вже кілька років діє

проект «Доступний музей» – методична допомога колегам з інших закладів культури щодо організації інклюзивної роботи. У 2021 р. у межах зазначеного проекту реалізовано:

- виступ «Аудіодискрипція в театрі» (березень, фестиваль «Взаємодія», Харків);
- навчальний інтенсивний курс «Аудіодискрипція в театрі» (серпень, Харківський театр для дітей та юнацтва);
- консультація та тестування путівника оновленою залогою Музею писанкового розпису (вересень, Коломия);
- консультація та навчання працівників Чугуївського художньому музею (жовтень);
- лекція «Аудіодискрипція для уроків музики для вчителів музичної школи у с. Шпитьки Бучацького району Київської області (жовтень);
- навчальний семінар по роботі з відвідувачами з порушеннями зору (Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», Батурин, листопад»).

Підсумовуючи зазначимо, що такі форми міжмузейної комунікації ПМУ, як «Музейне інтерв'ю» та «Методичні діалоги», є свідченням того, що поступальний розвиток міжмузейного простору йде паралельно з виникненням і стрімким зростанням інформаційного культурно-освітнього середовища. Водночас проект «Доступний музей» базується на міжособистісному живому (офлайн) спілкуванні, яке у процесі організації роботи з людьми з інвалідністю є найбільш ефективним. Отже, міжмузейна комунікація в діяльності ПМУ є одним з актуальних напрямів роботи й реалізується завдяки ініціативі та зусиллям співробітників музею, які мають значний досвід і напрацювання у сфері власних зацікавлень. Зазначені форми міжмузейної комунікації є не лише важливим науково-методичним підґрунтям музейної педагогіки, а й сприяють підтримці та підвищенню іміджу музею.

МОДЕРНІЗАЦІЯ МУЗЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ВІДВІДУВАЧЕМ

Надольська Валентина,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри музеєзнавства, пам'ятокознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
м. Луцьк

e-mail: nadolsk65@gmail.com

Зміни ролі та статусу музею в сучасному світі зумовлюють трансформацію його функцій. На сьогодні музей є не лише осередком цінностей історії та культури, але й центром духовного життя, який забезпечує комплексне використання потенціалу вітчизняної спадщини. Новації в музейній практиці тісно пов'язані із розвивальною освітою та розважальним пізнанням, що сприяє активному залученню відвідувачів до соціально-культурної творчості.

З 1990-х рр. у музейному середовищі України з'явилися нові підходи в роботі з відвідувачами. Сильні позиції почала здобувати концепція музейної комунікації, яка базується на уявленні про музеї як системи взаємодії з відвідувачами. Згідно з цією концепцією, завдання музею полягає не лише в передаванні інформації про те чи інше явище чи процес; музей має звертатися й до внутрішнього світу відвідувача, впливати на його чуттєво-емоційну сферу.

Атмосфера музею є надзвичайно важливою для сучасної людини, вона має пробуджувати цікавість і бути комфортною. Змінилася мотивація відвідування музею. Все більшого значення для аудиторії набуває його дозвіллева функція. Зміни в потребах й очікуваннях потенційної музейної аудиторії змушують музейних працівників приділяти більше уваги новітнім освітнім технологіям, залучати їх для роботи з відвідувачами.

Серед таких технологій активно впроваджується в музейну діяльність технологія інтерактивності. Інтерактивність (з англ. *interaction* «взаємодія») – поняття, яке розкриває характер і рівень взаємодії між об'єктами. Інтерактивність (з лат. *inter* «між, усередині» та *activus* «діяльний») є модерністським терміном, який окреслює нові види естетичної діяльності віртуальної реальності, комп'ютерної графіки. У більш широкому розумінні він означає посилення ролі глядача і навіть заміну авторського бачення глядацькою активністю, творчою уявою дилетанта. Це принцип організації системи, за якого мета досягається інформаційним обміном елементів цієї системи [2].

Фахівці різних галузей діяльності (інформатика й програмування, телекомунікації, соціологія та ін.) послуговуються поняттям «інтерактивність». Цей термін увійшов і в музейну справу. За кордоном ідея інтерактивного музейного простору почала формуватися в 1960-і рр. під впливом операціональної теорії інтелекту швейцарського психолога Ж. Піаже. Суть її полягає в тезі «знати предмет – значить діяти з ним» [5]. З'явилися та набували популярності такі форми співпраці з музейною аудиторією, які давали змогу відвідувачам виявляти самостійність, активність, креативно набувати нових знань.

Інтерактивність дає право відвідувачу на вияв свободи та творчості в просторі музею. У середовищі музею вона сприяє посиленню ролі самих відвідувачів шляхом різноманітного моделювання їх активності, організації різних форм співтворчості, розкриттю естетичного потенціалу розвитку особистості [4, с. 172].

Вітчизняні музеї все активніше використовують у власній діяльності сучасні інтерактивні форми роботи: майстер-класи, квест-екскурсії, музейний фестиваль, музейне свято, музейні акції («Ніч музеїв», «Музейне селфі») тощо. Інтерактивний складник новітніх форм комунікації з музейною аудиторією дає змогу розглядати музей не лише як інститут соціальної пам'яті – місце збереження старожитностей, колекцію предметів старовини, але й як динамічний, інтегративний простір.

Оригінальним методом навчання та конкретним заняттям з набуття або вдосконалення практичної майстерності, яке проводить фахівець у певній галузі творчої діяльності (обра-

зотворчого мистецтва, дизайну, педагогіки, ремесла та тощо), є майстер-клас. Це форма взаємодії, пов'язана з отриманням та обміном професійним досвідом, донесенням до відвідувачів методично вивіреної інформації, практичних напрацювань і рекомендацій самого майстра, вивченням його професійної індивідуальності, розширенням кругозору.

У межах музейної роботи майстер-класи мають певну своєрідність. Першими їх почали застосовувати етнографічні музеї, які включили в процес демонстрації експозиційних комплексів ансамблевого типу живі «експонати»: акторів, які демонстрували, як жили люди певної культури, епохи, як виготовляли та використовували різні предмети в повсякденному або святковому житті цих культур [1, с. 101]. У цьому сенсі майстер-клас у музеї можна сприймати й як ще один метод побудови музейної експозиції. Майстер-клас передбачає активне використання музейних предметів або їх копій, ознайомлення з принципами та методами виготовлення цих предметів, що дає змогу відвідувачу стати активним учасником експозиційної роботи. Майстер-клас інтенсифікує передавання інформації, значно розширює ілюстративність її подання, створює позитивний емоційний фон.

Використання фестивальних практик у поєднанні з музейними формами роботи дало змогу музеям запровадити у власну діяльність музейні фестивалі. Особливість музейного фестивалю полягає в неформальній атмосфері святковості, в ефекті особистої причетності кожного з відвідувачів, співучасті в тому, що відбувається завдяки театралізації, грі, безпосередньому спілкуванню з «персонажами» святкового дійства, застосуванню особливої атрибутики. Музейний фестиваль справляє значний емоційний вплив на аудиторію. Особливість фестивалю виявляється ще й у тому, що він ніби розсуває кордони музею, бо музейне значення набувають духовні традиції народу, майстерність, обряди та ритуали, національне мистецтво. Музейний фестиваль слугують їх збереженню, відродженню історичної пам'яті.

Метою фестивалів є залучення якомога більшої кількості відвідувачів у музеї, популяризація певної історичної, краєзнавчої, мистецької тощо музейної проблематики, підтримка сталих народних традицій, розвиток туризму в регіонах [3, с. 29]. Музейний

фестивальний рух постійно розширюється та набуває значення майданчика для апробування інновацій, сприяє соціалізації музеїв у сучасному громадянському суспільстві, суттєво впливає на формування нової перспективної моделі музейного закладу.

Однією з цікавих форм роботи українських музеїв з відвідувачами стала міжнародна акція «Ніч музеїв». Її основною метою є показ ресурсів, можливостей, потенціалу сучасних музеїв. Акція сприяє зростанню зацікавленості відвідувачів культурною та історичною спадщиною, яку представлено за допомогою яскравих, неординарних програм, дає змогу залучити до музеїв молодь. Основним гаслом «музейної ночі» всього світу є відкритість для глядачів. Музеї – учасники акції – продовжують час своєї роботи, реалізують унікальні заходи, проводять спеціальні свята. Все, що відбувається в межах цього дійства: огляд музейних раритетів, презентація нових експозицій, аукціони, концерти, театральні вистави, карнавали – все має на меті представити сучасникові новий формат проведення дозвілля, наповнити його незабутніми враженнями та знаннями. Акцію «Ніч музею», зазвичай, супроводжує низка цікавих заходів, що стосуються безпосередньо культури та мистецтва – фотосемінари, тематичні вечірки, різноманітні шоу та перформанси [6, с. 228].

Як засіб змістового та емоційного впливу на відвідувачів інтегрують музеї у свою роботу театралізацію. Театралізація розширює культурно-освітній простір музею. Вона є засобом активізації аудиторії, поліпшення ефективності сприйняття музейних предметів, формою пізнання дійсності в контексті особистісних інтересів. За допомогою театралізації музей перетворюється на територію, де відвідувачі можуть набувати знань про артефакти, взаємодіяти з ними як з предметами повсякденності. У музейній театралізації виявляється соціальна активність аудиторії практично всіх вікових груп. Музейна театралізація створює підґрунтя для формування нових знань, розвитку пізнавальної діяльності, переходу її на більш високий рівень співробітництва та кооперації.

Особливо важливою є роль театралізації в збереженні музеями нематеріальної спадщини. Через театралізацію свят, обрядів, ігор, народних традицій і фольклору в музейному се-

редовищі не тільки створюють активний емоційний настрій відвідувачів, але й відбувається їх безпосереднє ознайомлення з елементами культурної спадщини, занурення їх у культуру, оскільки людина є учасником, а не глядачем. Відбувається спілкування з історією не лише на рівні знань, але й на рівні особистого досвіду [7, с. 15].

Отже, модернізація музейної взаємодії з відвідувачами сприяє створенню нової якості розуміння й оцінювання експозиції, згуртуванню та інтеграції відвідувачів, появі нових форм проведення дозвілля в музеї, залученню нової аудиторії, якій цікаві не лише музеї, але й народна творчість, театри, мистецтво тощо. Новітні практики є мобільним засобом музейної діяльності, який дає змогу та передбачає нетрадиційні методи художньо-образного рішення. Музеї здатні інтегрувати такі форми роботи, використовуючи їх як засіб змістового та емоційного впливу на відвідувачів. Сьогодні кожен музей має власне бачення процесу впровадження таких технологій, тому неможливо виробити єдині критерії їх використання в музейному просторі.

Використані джерела

1. Гусейнова А. Г., Паршина С. А. Мастер-класс как инновационная форма работы музеев образовательных организаций. *Музейное дело и туризм как факторы развития российской глубинки* : мат. II Всерос. науч.-практ. форума (10–13 сент. 2015). Тотьма, 2015. С. 97–105.
2. Інтерактивність. URL: <http://surl.li/qiql>
3. Капустіна Н. І., Бекетова В. М. III Всеукраїнський музейний фестиваль. *Музейний простір*. 2011. № 1. С. 29.
4. Караманов А. В. Организация интерактивной музейной среды: от методов к моделям. *Вопросы музеологии*. 2012. № 2 (6). С. 171–178.
5. Культурно-образовательная деятельность музеев в России и за рубежом: метод. указания / авт.-сост. Д. Е. Озерова; Яросл. гос. ун-т. Ярославль: ЯрГУ, 2011. URL : <http://www.studfiles.ru/preview/2165009/page:2/>
6. Надольська В. В. Інтерактивні музейні технології: «Ніч музеїв». *Волинський музейний вісник* : наук. зб. : Вип. 7 / упр-ня культури Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. А. Силук. Луцьк, 2015. С. 227–230.
7. Шляхтина Л. М. Современный музей: идеи и реалии. *Вопросы музеологии*. 2011. № 2. С. 14–19.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ДЛЯ ПРЕДСТАВНИКІВ МУЗЕЇВ І ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ ЩОДО РОБОТИ ІЗ ВІДВІДУВАЧАМИ З РАС (за результатами реалізації проекту «АУталанти – митці UA»)

Нудищук Марія,

старший науковий співробітник

КЗК «Дніпропетровський національний історичний музей
ім. Д. І. Яворницького» Дніпропетровської обласної ради,
м. Дніпро

e-mail: areyoumetall666@gmail.com

Незважаючи на те, що з кожним роком слова «аутизм» чи «розлад аутистичного спектру» звучать дедалі частіше, більшість людей і досі не знають, що конкретно мається на увазі під цими поняттями. Отже, цими термінами лікарі та дослідники називають розлад розвитку людини, коли її мозок та нервова система функціонують нетипово, і тому їй важко спілкуватися, виникають проблеми із соціальною взаємодією, усталеними поведінковими нормами. Будь-якій культурній установі, музеям зокрема, варто розуміти, як створити умови для таких відвідувачів, щоб перебування в музеї було комфортним як для них самих, так і для представників установи.

Дітей з розладом аутистичного спектру (надалі – РАС) досить багато, хоча офіційно (на 2017 рік) в Україні – близько семи тисяч, в той час як облік дорослих взагалі не ведеться. При цьому працівники соціальної сфери розуміють, що ця цифра зовсім не відповідає реальності.

Коротко окреслимо деякі особливості поведінки дітей/людей з РАС, про які варто пам'ятати та звертати на них увагу: порушення комунікації та поведінки (відсутність зорового контакту, неможливість розпізнавати чужі емоції, агресія, направлена на себе або інших та агресія у відповідь на дотик тощо), порушення мовлен-

ня (часто діти з РАС невербальні, тому важливо робити акцент на візуальній складовій заходу/екскурсії), порушення візуального сприйняття (зацикленість на певному об'єкті, гостра реакція на зміну освітлення), порушення почуття безпеки (неможливість розпізнати небезпечну ситуацію навіть незважаючи на негативний досвід або навпаки, постійна тривожність) [3; 5, с. 4–5].

Дуже важливо поспілкуватися з опікуном або супроводжувачим дитини з РАС, щоб дізнатися про особливості поведінки, притаманні саме їй, а також пам'ятати, що навіть дитина, яка виглядає спокійною і врівноваженою зовні (у даний момент), у стресовій ситуації може проявити будь-яку особливість поведінки, і цілком можливо, що батьки/супроводжувачі про цю особливість навіть не здогадувалися.

Далі представлено рекомендації у вигляді відносного алгоритму, який допоможе у роботі з дітьми (або дорослими відвідувачами) такого типу.

- Спілкування з батьками/опікунами/супроводжувачими стосовно особливостей дитини та її поведінки.
- Інструктаж зі всіма співробітниками закладу. Якщо мова про музей – то з охороною та наглядачами. Вони мають розуміти, що конкретно ці відвідувачі – особливі.
- Створення мапи для відвідувачів з РАС (різного віку) – це план музейної експозиції, виставки, де відмічені місця, що можуть викликати перевантаження у відвідувачів з РАС (гардероб, місця зі значним освітленням, шумом). Додатково до мапи – створити візуальну пам'ятку відвідувача. Там мають міститися основи поведінки у музеї, правила про те, чому не можна торкатися предметів, що безпечно, а що – ні. Мапа та пам'ятка можуть бути розміщені на сайті музею або на його сторінках у соціальних мережах, щоб відвідувачі могли підготуватися заздалегідь [2].

Подібною до пам'ятки є соціальна історія музею чи виставки (а також окремого заходу), де послідовно описані всі етапи та моменти відвідування музею/виставки чи іншого закладу культури, а також участь у будь-якому заході, у випадку, якщо така планується. Разом із тим важливим є перевірючий список, щоб уникнути візуального перевантаження (там вказати,

наприклад, найбільш знакові експонати). Доповнити тезами екскурсії чи заходу, які видавати відвідувачам (або ж розмістити на сайті чи сторінці) [4, с. 41–51].

Правильно буде створити «сенсорний пакет відвідувача». Він має знаходитися при вході до музею, відвідувач може його взяти, а на виході залишити. Вміст такого пакету може бути різним, він залежить від різних факторів (як, наприклад, особливостей самого музею, його матеріальних можливостей – іграшки-анти-стрес, беруші, навушники тощо). І також варто оформити місце для сенсорного розвантаження – тихий куточок з приглушеним світлом, столами, стільцями та пуфами, де можна сховатися у випадку «перевантаження». Час для відвідування музеїв батькам чи опікунам варто обирати заздалегідь, щоб співробітники не фіксували інші екскурсійні групи на цей час, і загалом час відвідування не має перевищувати 30–40 хвилин.

Представникам самої установи також треба дотримуватися деяких правил: намагатися не використовувати гучних звуків та розмовляти спокійним тоном, не торкатися людей з РАС, виключити зайву інтерактивність, не палити перед заходом/екскурсією та не бризкатися парфумами, попереджувати заздалегідь про різку зміну світла чи звуку, якщо її неможливо уникнути [1].

Людей з РАС з кожним роком у суспільстві більше, вилікуватися від цього неможливо, але це можна скоригувати і залучити дитину до активного соціального життя, надати можливість відвідувати абсолютно різнопланові заклади та заходи, що має важливе значення у будь-якому віці.

Використані джерела

1. Aditi Shrikant. How Museums Are Becoming More Sensory-Friendly For Those With Autism. *Smithsonian magazine*. URL: <https://smithsonianmag.com/innovation/how-museums-are-becoming-more-sensory-friendly-for-those-with-autism-180967740/> (дата звернення – 13.09.2021)
2. Elise A. Freed-Brown. A Different Mind: Developing Museum Programs for Children with Autism. URL: https://scholarship.shu.edu/theses/?utm_source=scholarship.shu.edu%2Ftheses%2F15&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages (дата звернення – 16.09.2021)
3. Geraldine Dawson, Emily J. H. Jones, Kristen Merkle, Kaitlin Venema, Rachel Lowy, Susan Faja, Dana Kamara, Michael Murias, Jessica Greenson, Jamie

Winter, Milani Smith, Sally J. Rogers, Sara J. Webb. Early Behavioral Intervention Is Associated With Normalized Brain Activity in Young Children With Autism. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. URL: <https://www.sciencedaily.com/releases/2012/10/121026125021.htm> (дата звернення – 13.09.2021)

4. Методическое пособие «Дружелюбный музей». Москва. Фонд содействия решению проблем аутизма в России «Выход». 2020. 52 с. URL: http://outfund.ru/wp-content/uploads/2016/10/prev_Muzei.pdf (дата звернення – 18.09.2021)
5. Ярмола Н. А. Діти дощу. Діти з розладами аутистичного спектра. Харків: Ранок, 2019. 32 с.

НОВІ ПІДХОДИ В РОБОТІ З ДИТЯЧОЮ АУДИТОРІЄЮ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ КОРЮКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ

Онищук Катерина,

науковий співробітник,

Корюківський історичний музей,

м. Корюківка,

e-mail: onyshchukatya@gmail.com

Для працівників невеликих музеїв поміж загального масиву організаційних проблем проблема компетентності в усіх напрямках локальної історії, етнографії, мистецтва, природознавства тощо та брак коштів для реалізації освітніх проєктів відчуваються найгостріше. Однак ці проблеми породжують і нові можливості – широкопрофільність та нестандартні рішення. Європейський досвід свідчить, що зробити музей цікавим для дітей можна, навіть не маючи великого фінансування. Постійний фінансовий голод потребує від музеїв креативності. Саме тому працівники шукають прості, але дієві рішення, зокрема в роботі із дитячою аудиторією.

Діти – це специфічна категорія музейних відвідувачів, розпочинаючи роботу з якими, варто враховувати багато, здавалось би, стримуючих чинників, як от: складність орієнтації у часових проміжках, труднощі із розумінням мови музейної експозиції, перевага тактильного сприйняття над аудіо-візуальним тощо.

Не зважаючи на це, музейні працівники мають ставитися до дитини як до рівного співрозмовника, від спілкування з яким теж можна збагатитися. На сьогодні музейна педагогіка, що має на меті «вивчення шляхів розвитку особистості під час контакту з музейними експонатами – візуалізованими цінностями соціуму» [1, с. 12] пропонує великий арсенал форм та методів роботи із дітьми.

Мета нашої наукової розвідки – опис роботи Корюківського історичного музею з дитячою аудиторією як освітнього простору, що пропонує інноваційні підходи, та дослідження його потенціалу в цій галузі.

Процес інтенсифікації освітньої діяльності Корюківського історичного музею можна спостерігати останні кілька років. До цього освітня діяльність музею та активна співпраця зі школою обмежувалася лише екскурсіями. Сьогодні цей музей пропонує великий вибір освітніх програм та заходів, орієнтованих на розвиток у дітей базових історичних компетентностей, креативного та інноваційного мислення.

Освітня програма для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку «Я з мамою в музей!» спрямована, насамперед, на зацікавлення дитини музеєм як місцем зустрічі з невідомими їй предметами, захопливими історіями, виразними особистостями минулого та важливими гранями власного «я».

Програма реалізовувалася у вихідні дні, з метою безпосереднього залучення батьків до освітнього процесу. На одному занятті діти з батьками знайомилися лише з одним експонатом, оскільки в дошкільному віці ефект від розмов та простих ігор навколо одного експонату (рушника, бандури, горщика, картини тощо) буде значно сильнішим, ніж від оглядин усього музею. Батькам пропонували розлогу інформацію про експонат у формі додаткового матеріалу.

Програма засвідчила, що для дітей 4-7 років розмови про музейні експонати є дієвою вправою на розвиток спостережливості, критичного мислення, емпатії, здатності презентувати власну думку та слухати інших.

Ще однією формою комунікації музею із молодшою школою є музейні заняття з активним використанням прийому демон-

страції та активної взаємодії з експонатом. Музейне заняття «Світло в наших оселях» спрямоване на дослідження еволюції освітлювальних приладів оцінювання їхніх переваг та недоліків. Відійшовши від застарілого значення поняття «експонат» та працюючи із т.з. навчальними колекціями, які можна брати до рук, вмикати і вимикати, роздивлятися принцип їх роботи, діти стають не пасивними спостерігачами, а безпосередніми учасниками заняття. Саме такий підхід у музейній роботі дає змогу збільшити ефективність використання музейних колекцій з навчальною метою.

У сфері діяльності будь-якого музею є якась унікальна історія, особистість чи експонат. Особливою подією в історії Корюківки є Корюківська трагедія 1943 р. Однак дітям підліткового віку важко не лише охопити великий фактологічний матеріал, а й осмислити саму суть цієї події – військовий злочин проти мирного населення, усвідомити роль та міру провини кожної із сторін. Дієвою формою для вирішення цієї проблеми є дебати в музеї.

Дебати – це спеціально організований, чітко структурований обмін думками з актуальної суперечливої теми для переконання третьої сторони. Це потужний інструмент для розвитку критичного мислення, вміння відстоювати свої погляди не за рахунок сили та емоцій. У ході дебатів недостатньо, щоб обидві команди лише виголосили свої промови, «кожна сторона повинна піддавати критичному аналізу аргументи опонентів, порівнювати свою позицію з позицією опонентів, демонструючи суддям і слухачам свою перевагу» [2, с. 29].

Дебати – це не лише захід, а й процес, оскільки підготовка до дебатів триває 4-5 місяців. Після оголошення теми дебатів, потрібно провести кілька майстер-класів із техніки дебатів та підготовки суддів, а також занять із фактажу обговорюваної теми.

Музейні дебати на тему «Історичні міфи про Корюківську трагедію допомагають при її вивченні» були направлені на поглиблене вивчення впливу радянської післявоєнної пропаганди та культури пам'яті на меморіалізацію Корюківської трагедії, розвитку в підлітків критичного мислення, тренування практики публічних виступів і довели, що в дебатах важливіший процес, а не результат – перемога чи поразка. Окрім цього, це

приклад віднайдення унікальної музейної історії та трансформації її в освітній проект.

Вишиті сорочки та інші форми традиційного святкового одягу є великою частиною культурної спадщини нашого народу та зберігаються у фондах багатьох музеїв, зокрема й шкільних. Колекції цих речей містять у собі не лише великий художній, а й освітній потенціал. Адже, одягнувши старовинний стрій, дослідивши способи його створення та матеріали, учні занурюються в атмосферу певної історичної доби і деякою мірою оволодівають навичками реконструкції.

У 2017 р. Корюківським музеєм був реалізований проект «Корюківка вишивана», у результаті якого було видано каталог традиційного святкового жіночого одягу та настінний календар. У ролі моделей та дослідниць були учениці старшої школи та молодь.

Музейна педагогіка передбачає не просте використання будівлі музею для проведення уроків, а співпрацю музею та школи на рівних умовах. Тому така форма роботи, як музейний табір – це не лише інтелектуальне дозвілля під час літніх канікул, а й заохочення учнівської молоді до активних досліджень музейних експозицій, розвиток цих дослідницьких умінь, креативних здібностей, здатності до самостійного аналізу отриманих знань.

У серпні 2021 р. Корюківський історичний музей провів 5-денний музейний табір для дівчат-підлітків. Під час табору учениці вивчали жіночий історичний досвід з активним використанням прийому локалізації подій, який визначається особливо сильним емоційним впливом, оскільки полягає у «прив'язуванні» певної історичної події до певного місця. Учасниці табору ознайомилися із еволюцією соціально-економічного становища жінок в Україні, осягами ручної жіночої праці у селянському побуті XIX ст., долями місцевих видатних жінок – вчительок перших шкід, революціонерок, партійних діячок, ветеранок Другої світової війни тощо. Окрім цього, випускниці музейного табору мали змогу розробити власні дослідницькі проекти із жіночої історії свого роду. Отже, музей здатен створити відповідні умови для формування світогляду підлітків та особистісного емоційного ставлення до експонатів, розвитку дослідницьких та творчих здібностей.

На підставі зробленого нами огляду можемо сказати, що музей сьогодні – це не лише мистецький чи науковий заклад; виконуючи ustalені функції експонування, але, використовуючи міждисциплінарний підхід, він водночас стає середовищем активного пізнання навколишнього світу, науковим і розвивальним осередком.

Використані джерела

1. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ : Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
2. Скворець В. О., Ремех Т. О., Зима О. Публічні дебати в громаді : посібник для лідерів громад / за загальною редакцією Ремех Т. О. Київ : Логос, 2020. 92 с.

ПРОСВІТНИЦЬКА ФУНКЦІЯ ТЕМАТИЧНОЇ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ: З ДОСВІДУ БЕРЕЖАНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ (розділ «Історія «Пласту»)

Парацій Володимир,

старший науковий співробітник
Бережанського краєзнавчого музею,
м. Бережани, Тернопільська обл.
e-mail: paratsiy@ber.te.ua

«Музеї – це те місце, де конструюється й отримується знання» – писав коста-ріканський музеєзнавець Оскар Наварро. Для нього музей – це «матеріальне втілення колективної пам'яті, заснованої на більшості індивідуальних пам'ятей... Музеї вибирають у себе історію та пам'ять багатьох людей та формують послідовний дискурс походження і розвитку нації» [2, с. 8-10]. А для австрійського музеєзнавця Фрідріха Вайдахера: «Музейна експозиція – це інтерпретаційна презентація певних станів речей за допомогою автентичних речових свідчень». Вона – музейна експозиція – «є серцевиною візиту до музею» [1, с. 199, 353].

Серед таких інформаційно-просвітницьких експозицій Бережанського краєзнавчого музею тематично висвітлено й історію Пласту – української скаутської організації, яку було створено в 1911 році; і до сьогодні її діяльність спрямована на єдине: на

виховання української дитини та українського юнака як патріота нації. Пластова педагогіка ставила за мету формування гармонійної особистості з високим фізичним, інтелектуальним й моральним потенціалом, здатного на захист свого – українського, національного, автентичного, свого – політичного (державницького), суспільного, культурного. На українських землях пластові організації були і є чинниками справжнього патріотичного виховання (часто – в умовах політичного й національного тиску, масової зденаціоналізації суспільства); в інших країнах – ще й педагогічно-виховними формами збереження (чи, принаймні, усвідомлення) своєї національної (української) автентичності.

Принагідно зазначимо, що тематичне дослідження історика Ореста Субтельного [5] дасть змогу всім зацікавленим пізнати український Пласт у всіх його проявах, видах діяльності, через призму відомих особистостей; загалом – у часі та просторі.

І це – так би мовити – узагальнена довідка про національну виховну організацію як свідому частку світового скаутського руху. Але не лише. В умовах тривалого в часі позадержавного розвитку українства, а також еміграційного життя його представників – Пласт був чи не єдиною українською організацією з ефективною та професійною виховною методою, спрямованою на формування національно свідомого, морально та фізично довершеного українця; українця, здатного, навіть в умовах іноземного політичного (та й ідеологічного) панування, протистояти особистій та колективній зденаціоналізації, завжди бути готовим до захисту українських національних чи державницьких устремлінь.

Уже в 1912–1913 рр. започатковано перші пластові організації на Тернопільщині (власне Тернопіль, Теребовля). До 1914 р. Пластові осередки поширилися в інших містах краю (Бережанах, Борщові, Бучачі, Збаражі, Копичинцях, Чорткові). У міжвоєнний період найсильніші осередки Пласту були в Тернополі та Бережанах [3, с. 93–94]. Їхня діяльність – це окрема тема про конкретні досягнення, конкретні результати, про знані особистості; це мова про національне виховання, про свідоме поповнення рядів Українського Січового Стрілецтва та ланок Організації Українських Націоналістів.

А відродження Пласту на поч. 1990-х рр. говорить перш за все про тяглість українських націотворчих педагогічно-виховних традицій.

Тематичний розділ експозиції Бережанського краєзнавчого музею, присвячений історії Пласту має доволі збірний характер, ознайомлюючи відвідувачів з минулим і сьогоденням пластунських організацій з минулого до сьогодення, на українських землях (зокрема – Бережанщині) та в еміграції, з їх визначними представниками – по-справжньому історичними особистостями українства.

Тематично експозицію можна розділити на кілька підрозділів. Перший з них – філателістична колекція «пластунського» спрямування. Наступний розділ експозиції складає невеличка збірка тематичних статей та газетних вирізок. Пластунські пісенники також представлені в експозиції, хоч їх всього два. Окрему частину тематичної музейної експозиції становить колекція книг, дотичних до різноманітних аспектів минулого та сьогодення українського Пласту. Їх доповнюють тематичні інформаційні брошури, путівники, рекламні проспекти та журнали.

Невеличкі інформаційні блоки експозиції розповідають про визнаних українських громадських діячів і діячів мистців – уроженців Бережан, життя яких (як у нашому місті в міжвоєнний період, так і в еміграції) було тісно пов'язано із Пластом.

Серед них – інженер Ярослав Пришляк (пластунське псевдо «Братчик Славко»). Народився у Бережанах 09 жовтня 1918 р., закінчив місцеву гімназію. Член Організації Українських націоналістів, заступник повітового провідника Організації Українських Націоналістів (ОУН). Він – один з перших пластунів у Бережанах (1920-і роки). Також – учасник хору «Боян». В'язень польських тюрем й німецьких концтаборів. На еміграції (у м. Баффало, штат Нью-Йорк, США) був відомий як виховник молоді, організатор пластових таборів, сеньйор Пласту (кандидат на пост Начального Пластуна). У 1993 р. він залишив сподади про рідне місто, про повернення до нього після здобуття державної незалежності; зокрема – про зустрічі з сучасними бережанськими пластунами. Особистість Ярослава Пришляка (через «пластову» тематику) в експозиції представлена двома

грамотами. А також некрологом про його смерть (вкопіровка з газети «Свобода» (США) за 30 березня 2001 року). Дотично – в цій добірці знаходяться й інші повідомлення-співчуття від різних українських організацій США та Канади щодо відходу Я. Пришляка у «Божу вічність» (чи «на Вічну Ватру»).

Інший «персонаж» експозиції – український художник з Австралії Володимир Савчак. Він народився 25 травня 1911 року на південній околиці Бережан («Адамівці»). Закінчив Бережанську гімназію, навчався у Львові, Варшаві, Вільно. З 1948 р. переїжджає до Австралії, викладає малювання у різних навчальних закладах (зокрема – й на о. Тасманія). З 1950 р. – член Спільки українських мистців Австралії та Арт-галереї м. Сідней. Твори Володимира Савчака експонувались на 10 персональних виставках в Австралії (з 1956 р.). Поза межами Австралії мав індивідуальні виставки в Лондоні (1981 р.), Парижі (1981 р.), Нью-Йорку (1980 і 1982 рр.), Філадельфії (1980-1981 рр.), Вашингтоні (1980 р.), Торонто (1980 та 1982 рр. – по дві), Оттаві (1982 р.), Чикаго (1982 р.).

У 1989 році Міжнародний біографічний центр у Кембриджі вніс Володимира Савчака до переліку видатних і діяльних людей як «одного з найпотужніших інтелектуалів світу» (нагородивши митця золотою медаллю як «одного з 500 найбільш видатних і діяльних людей світу»). А в 1990 р. Американський біографічний інститут обрав його «Людиною року». Окрім того, Володимир Савчак – Почесний громадянин міста Бережани.

Зрозуміло, Володимир Савчак – активний діяч українського скаутського (пластового) руху (ще з часів навчання в Бережанській гімназії та поновивши пластунську діяльність на австралійському континенті); визнаний Пластуном-сеньйором.

Мотиви пластунського виховання та менталітету (зокрема – через розуміння та єднання з природою) прослідковуються навіть у його розумінні суті мистецтва. Адже для В. Савчака: «Природа – джерело краси і мистецтва... Я визнаю всі течії, що впливають із суті самої природи. Людина – також природа». А: «Образотворче мистецтво є засобом вислову людських почувань, ідей та світогляду» [4, с. 165–166]. В експозиції – окрім пластунських грамот і короткої біографії – представлено й ори-

гінальний пластунський костюм Володимира Савчака: пласто-
ва сорочка, капелюх, пластова хустка.

Окрему добірку складають світлини (на яких зафіксовано різноманітні прояви з життя та діяльності пластуна), зокрема – й вищезгадані особистості (Ярослав Пришляк і Володимир Савчак).

Сучасні пластуни, формуючи свою діяльність на традиційних – виховних, пізнавальних, фізичних – складниках, виробляють у своєму середовищі й власні символи, власну систему взаємовідносин та власну шкалу оцінювання; навіть – власну систему самопрезентації. Це проявляється у різноманітних візуальних «дрібних» предметах – атрибутах організації. Серед такого переліку артефактів, в музейній експозиції представлено окремі, вибіркові й різнотематичні, предмети.

Наступний експозиційний блок, що реалістично окреслює зовнішній вигляд сучасного пластуна (тут відображено зразки пластунського одягу), оформлений як логічне продовження оригінального пластунського костюма Володимира Савчака.

І насамкінець: тематичну музейну експозицію доповнюють – розташовані по периметру – інформаційні стенди про Пласт (від минулого до сьогодення). Вони слугують таким собі інформаційно-«закріплюючим» акцентом, підсумовуючи пізнавальну та емоційну суть експозиції, присвяченої історії та сьогоденню українського Пласту – Пласту як організації в регіональному, національному та світовому вимірах [6].

Адже скаут (і пластун) – це продукт універсальної методи виховання дітей, юнацтва (загалом – молодого покоління) у дусі національного самоусвідомлення й самовираження; у досягненні можливостей гармонійного поєднання в людині фізичного, морального та інтелектуального начала. Лише в такому середовищі й народжується осмислювана понад століття суть «націократії».

Експозиційний розділ, через історію та сучасну діяльність українських скаутів (пластуна), формує бачення перспективи українства (як державності, так і нації); коли молодь, вихована на засадах пластунської методики та пластунських традицій, складатиме домінуючий та по-справжньому позитивно-динамічний складник українського суспільства.

Але це лише бачення – через музейну експозицію – перспективи, а не сама перспектива. Тому й вважаємо її не так вузько краєзнавчою за змістом, як просвітницькою (і виховною). У межах якої важливішою є не екскурсія, а різні форми тематичних зустрічей (бесід, уроків, презентацій).

Використані джерела

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія. Львів, 2005. 632 с.
2. Наварро О. История и память в современном музее: несколько замечаний с точки зрения критической музеологии. *Вопросы музеологии*. Санкт-Петербург, 2010. № 2. С. 3-11.
3. Окаринський В. Пласт на Тернопільщині. Тернопільський енциклопедичний словник. Тернопіль, 2008. Т. 3. С. 93-94.
4. Савчак В. Українське малярство. *Дивосвіт художника з Синіх гір. Книга-фотоальбом присвячена творчості українського мистця з Австралії Володимира Савчака* / Упорядкування В. Цветкова. Дрогобич, 1997. 192 с.
5. Субтельний О. Пласт. Унікальна історія українського скаутського руху. Торонто, 2019. 440 с.
6. Фонди Бережанського краєзнавчого музею.

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ АРХІВНО-МУЗЕЙНОГО КОМПЛЕКСУ «ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПЛЮТИ»

Подворна Лілія,

завідувач відділу «Літературно-мистецькі Плюти»,
Центрального державного архіву-музею
літератури і мистецтва України,
м. Київ
e-mail: pluti777@ukr.net

Архівно-музейний комплекс (АМК) «Літературно-мистецькі Плюти» – відділ Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України). Географічно відділ розташований в селищі Плюти Обухівського району Київської області. Архівно-музейний комплекс виконує

водночас архівну та музейну функції [2, с. 5–10]. Просвітницька діяльність є однією з провідних ланок роботи комплексу.

Принцип гостинності є пріоритетним у функціонуванні «Літературно-мистецьких Плотів». Позиціонуючи архівно-музейний комплекс як комфортний для комунікації заклад, гостинний туристичний об'єкт, цікаву культурно-освітню інституцію, працівники відділу адаптують надбання традиційних видів робіт до нових реалій та запроваджують інноваційні форми в діяльність. Особливістю роботи відділу стали масштабні тематичні культурно-просвітницькі проекти.

«У рамках всесвітнього руху за зелене майбутнє три роки поспіль проходить Всеукраїнський конкурс дитячих літературних робіт на тему любові до природи та захисту довкілля «Природи ніжний пагінець» імені Михайла Чабанівського. Ініціатором та організатором конкурсу є ЦДАМЛМ України, який запросив до співпраці Національну спілку письменників України й Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка» [5]. Координація конкурсу покладена на відділ «Літературно-мистецькі Плоти» ЦДАМЛМ України. «Животрепетна тема конкурсу знайшла відгук у серцях сотень дітей від

7 до 17 років. До оргкомітету за три роки надійшло понад 1800 поетичних та прозових творів з усієї країни. Маленькі жителі мегаполісів та юні мешканці віддалених хутірців надсилали свої літературні твори в електронному вигляді й рукописні роботи звичайною поштою. Вони знімали відеоролики, робили фоторепортажі, ілюстрували написане малюнками олівцями. Діти завзято розбиралися у таких складних і серйозних питаннях, як раціональне використання екоресурсів та ставлення урядів країн до збереження довкілля, проводили історичні дослідження, переймались долею тварин і рослин, висловлювали турботу за майбутнє цивілізації, мріяли про щасливе мирне життя на красивій планеті» [6]. За три роки роботу конкурсу «Природи ніжний пагінець» підтримували: Асоціація малих міст України, Українська міська рада, товариство «Просвіта», ВАТ «Київський картонно-паперовий комбінат», ДП «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л. І. Медведя МОЗ України», видавництво «Світ Успіху».

Згідно з традицією проводити дружні літературно-музичні читання, які мали місце у Плютах з середини ХХ століття, на знак святкування дати урочистого відкриття меморіального будинку-музею О. Є. Корнійчука, з 1978 року кожного травня в архівно-музейному комплексі відбувається свято «Весна в Плютах» [3, с. 65]. ЦДАМЛМ України влаштовує цей найстаріший в Україні мистецький фестиваль просто неба разом з іншими архівними установами країни. «Весна в Плютах» – подія традиційна, урочисто-святкова й водночас по-домашньому затишна» [1, с. 115]. Понад сорок років на фестивалі шанують видатних діячів культури. «У концертах під час урочистостей брали участь десятки професійних і аматорських колективів та виконавців: Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка, Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки, Київського національного академічного театру оперети, Харківського академічного українського драматичного театру ім. Т. Шевченка, Національного академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької, Київського інституту музики ім. Р. Глієра, Національної філармонії України, Національної заслуженої капели бандуристів

ім. Г. Майбороди, Київського хору «Оболонь», Зразкового дитячого духового оркестру Мар'янівської дитячої музичної школи ім. І. С. Козловського та багато інших» [4, с. 51–52].

Значним проектом стала участь «Літературно-мистецьких Плютів» у роботі Міжнародного фестивалю «Київ Музик Фест», одного із найвідоміших, наймасштабніших і найповажніших українських форумів. Заснований у 1990 році, з ініціативи видатного композитора Івана Карабиця, фестиваль збирає популярні українські та іноземні музичні колективи. Вишукані «Зустрічі в Плютах» в музичній світлиці архівно-музейного комплексу за трирічною традицією красивим завершальним акордом з мрійливою надією на майбутнє закінчують різнопланову програму «Київ Музик Фесту».

Жодна онлайн-презентація не може бути повноцінною альтернативою живому обговоренню, ніякий ефір на платформі zoom не передасть енергетику спілкування з талановитими людьми. Яскрава й атмосферна поетично-музична ватра «Колобіг» працювала в часи літнього сонцестояння у форматі «open-air» на території комплексу. Захід зібрав різних за гранями обдарування, надзвичайно цікавих літераторів та популярних виконавців авторської пісні. Присутні жваво реагували на виступи,

підспівували виконавцям, фотографувались зі своїми літературними кумирами, а також щиро сміялись з жартів артистичного модератора – письменника, перекладача, громадського діяча Сергія Пантюка, а наприкінці висловили побажання зустрінись на «Колобігу» в наступному році [7].

Співробітники відділу активно практикують дії формату «музей – школа». Спільна робота із загальноосвітніми закладами останнім часом активізувалась у площині підвищення кваліфікації окремих спеціалістів. Державний заклад «Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління» на базі «Літературно-мистецьких Плотів» провела заняття для слухачів курсів підвищення кваліфікації за темою «Мистецтво інтерпретації природної та культурної спадщини». У межах співробітництва з управлінням освіти виконавчого комітету Обухівської міської ради в «Літературно-мистецьких Плютах» відбувся виїзний підсумковий семінар «Використання сучасного навчально-методичного забезпечення у процесі вивчення суспільно-гуманітарних наук в умовах Нової української школи». Для вчителів суспільно-гуманітарних наук міста Обухів організовано друге засідання Обласної школи передового педагогічного досвіду «Краєзнавство у навчанні української мови і літератури». Творчий інтерактивний форум «Літні пленери. Методика та практика» зібрав у Плютах вчителів загальноосвітніх шкіл та шкіл мистецтв Обухівщини.

Варіантом екскурсійно-просвітницької діяльності «Літературно-мистецьких Плотів» на час карантинних обмежень стали вебінари. До Дня художника співробітники комплексу підготували художньо-мистецький вебінар «Сни нав'яні гостинами, або кольоровий дивосвіт Плотів» для класу образотворчого мистецтва Олени Беркутенко зі Школи мистецтв міста Українка. Результат творчої співпраці – два антропоморфні фігуративні арт-об'єкти, які органічно вписались в плотівський краєвид як частина фотозон архівно-музейного комплексу. Разом з тими ж учасниками до 120-річчя від дня народження української художниці Катерини Білокур проведено вебінар «Квітка-душа». Окремі роботи юних митців, натхненних творчістю Білокур, увійшли до складу камерної виставки й наразі експонуються в читальній залі ЦДАМЛМ України.

Цікавим способом комунікації у Плютах є адаптовані елементи явища Bookcrossing. На території комплексу облаштовано спеціальне місце для читання з фантазійно оздобленим будиночком-бібліотечкою. Охочі можуть ознайомитись з творами популярних авторів, які були гостями Плютів. Книги, що сподобались, можна взяти на згадку, залишивши в обмін свої.

Розширенню кордонів спілкування, урізноманітненню й удосконаленню форм культурно-освітньої діяльності сприяла участь «Літературно-мистецьких Плютів» у місцевих, всеукраїнських та міжнародних соціально-просвітницьких проектах, зокрема у Всеукраїнському молодіжному русі «Let's do it Ukraine» до Всесвітнього дня прибирання «World Cleanup Day», у святі Дня спонтанного прояву доброти, Всесвітній тихій акції «Ангели на сторожі пам'яті», щорічній благодійній акції вихованців Обухівського міського центру творчості дітей та юнацтва «Романтик» «Намалюй картину – врятуй життя!» тощо.

За наявності чималої території актуальною для орієнтування залишається мапа. Крім неї, для зручності відвідувачів, запроваджено нові внутрішні й зовнішні навігаційні знаки. Вивіски, таблички та покажчики руху зроблено в одній манері, у єдиній

вохряно-коричневій кольоровій гамі, у вигляді сувоїв пергаменту. Написи на покажчиках напрямів руху доповнено асоціативними емблемами. На кожній з окремих архітектурних споруд на стилізованих ланцюгах розміщено пояснювальні таблички. Крім назв об'єктів, на табличках містяться QR-коди. Тепер, за наявності спеціальної програми для зчитування QR-кодів, кожен відвідувач може самостійно, без допомоги співробітників музею, отримати інформацію про будь-який об'єкт на території архівно-музейного комплексу. QR-коди зробили екскурсійне інформування про виставки «Літературно-мистецьких Плютів» доступним для людей з такими особливими потребами, як вади слуху.

Документальні та художні виставки, концерти, екскурсії, конкурси, які відбуваються у «Літературно-мистецьких Плютах» – все це разом формує атмосферу діалогу поглядів, часів і талантів. Співпраця з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, навчальними закладами, засобами інформації, туристичними агенціями роблять це спілкування більш живим та плідним.

Використані джерела

1. Бентя Ю. В. Літературно-мистецьке свято «Весна в Плютах» з нагоди відзначення Міжнародного дня музеїв та річниці від дня народження українського драматурга О. Корнійчука. *Архів-музей у просторі і часі...*: збірник статей. 2013. Вип. 1. С. 115.
2. Кульчій О. В. Про нашу історію і сьогодення. *Архів-музей у просторі і часі...*: збірник статей. 2013. Вип. 1. С. 5–10.
3. Подворна Л. С. Архівно-музейний комплекс «Літературно-мистецькі Плюти»: історія та сьогодення. *Архіви України*. 2019. Вип. 3 (320): липень– вересень. С. 65.
4. Подворна Л. С. Архівно-музейний комплекс «Літературно-мистецькі Плюти» – історичний аспект та перспективи розвитку. *І наукові читання, присвячені 40-річчю музею П. Г. Тичини в м. Києві*: збірник наукових праць, м. Київ, 26 бер. 2020 р. Київ, 2020. С. 51–52.
5. Подворна Л. С. Природи ніжний пагінець. URL: <https://elita.org.ua/prygodynizhnyu-pahinets/>
6. Подворна Л. С. Природи ніжний пагінець. URL: <http://ukrainka.org.ua/node/9195>
7. Як це було. URL: <https://www.facebook.com/cdamlmu>

МУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ ЗА МЕЖАМИ ЕКСПОЗИЦІЇ

Удовиченко Ірина,

старша наукова співробітниця,
Скарбниця Національного музею історії України,
м. Київ

e-mail: iryna_udovychenko@ukr.net

В XXI столітті суспільство докорінно змінилося, тому традиційні соціальні інституції переосмислюють функції та піддають критичному аналізу доцільність власного існування в новому світі. Це стосується музеїв, які з 2019 року перебувають у невизначеному стані, адже прийняття самої дефініції «музей» в місті Кіото на 34-й Генеральній асамблеї Міжнародної ради музеїв ICOM не відбулося [6, с. 97]. Нова Генеральна асамблея ICOM запланована на 2022 рік «з пропозицією щодо визначення дефініції музею, яка буде подана на голосування. Робота запланована з 10 грудня 2020 року до початку травня 2022 року, але терміни можуть бути скориговані в залежності від обставин» [1].

Обставини функціонування музеїв останнім часом ускладнені епідеміологічною ситуацією. Але пандемія лише надала моці вектору, який був помічений французьким філософом Жаном Бодріярром ще в 1970-х – 1980-х роках. Ведучи розмову про симулякри й «заміну реальних знаками реального» [2, с. 7], він звертає увагу на втрату функцій звичних установ та організацій у межах міста, зазначає, що гіпермаркети, заводи, університети вже не мають чітких функцій торгівлі, роботи, здобування знань [2, с. 115]. І хоча тут не йдеться прямо про музеї, дезінтеграція звичних функцій торкнулася і цієї інституції.

Руйнування та розмиття традиційних функцій стає частиною нового порядку гіперреальності [8, с. 42]. Гіперреальність – це не копія, а симуляція, яка замінює реальність, навіть стає новою реальністю. Знак вже не прив'язаний до об'єкта. Відбувається,

так би мовити, емансипація знака. Знаки, як вважає Ж. Бодріяр, стають більш цінними, ніж те, що вони мають позначати.

Завдяки сучасним засобам гіперреальність може бути будь-якою. Наприклад, казковою, як Діснейленд [2, с. 21], де створена «фантазмагорія ніжності та тепла» – ідеальна казка. Але Ж. Бодріяр іде далі – Діснейленд створює ілюзію, приховуючи, що ілюзією є й те, що має бути реальним: «Діснейленд пропонують як уявне, аби переконати, що респта є реальним, тоді як увесь Лос-Анджелес і Америка, що оточують його, вже більше не реальні, але належать до порядку гіперреального та симуляції» [2, с. 22].

Перехід до гіперреальності є закономірним в суспільстві споживання, націленому на реалізацію вкрай гіперболізованих потреб. Якщо в часи СРСР від реального життя людей відділяла ідеологія («хибне відображення реальності»), то тут йдеться «про те, аби приховати, що реальне більше не є реальним» [2, с. 22]. Цю тезу допомагає зрозуміти приклад, наведений Ж. Бодріяром: люди «більше не торкаються один одного, однак існує контакто-терапія. Вони більше не ходять, проте займаються оздоровчим бігом тощо» [2, с. 23].

Вихолощення реальних життєвих цінностей і заміна на симулякри викликає свідомий протест у таких інтелектуалів, як Ж. Бодріяр, та підсвідомий протест у чутливої частини соціуму, зокрема у художників. Наприклад, у сучасному ювелірному мистецтві, на думку автора, щонайменше два напрями виникли на протигагу домінуванню симулякрів: мінімалізм та екостиль. У мінімалізмі присутнє максимальне спрощення, ліквідація надмірного аж до використання простих геометричних фігур та ліній. В екостилі спостерігається тяжіння до істин, які дарує природа. У ньому застосовують необроблене каміння, дерево, а поверхню металу роблять фактурною: у такий спосіб імітують природні поверхні (прийом троплей).

Музей має цікаву позицію в добу симулякрів. Від самого початку він покликаний зберігати матеріальні й нематеріальні цінності минулих поколінь. Експонати музеїв теж по суті є знаками, проте ці знаки прив'язані до «оригіналу»: реальних людей, подій, об'єктів. Звісно, колекції можуть подаватися маніпулятивно на догоду певних груп (політичних, бізнесових тощо). Але базова природа

музею дає шанс суспільству проходити етапи становлення, орієнтуючись на невихолощені орієнтири, з прив'язкою «до діянь людини, до творчості, до цінностей самовираження, які, схоже, єдині здатні долати аксіологічний вакуум, порожнечу» [5, с. 108].

Розуміння музею як інструменту для розвитку суспільства, як культурного хабу [6, с. 97], як агента соціальних змін, робить логічним вихід за межі приміщення музею. Вихід за межі експозиції, на думку автора, має сенс якщо:

- головним героєм дискурсу залишається експонат, бо «як би не змінювався музей, основне в ньому – це колекція» [5, с. 105];
- метою виходу є використання потенціалу експонату як антагоністу симулякру, як цінності, що не спустошена маніпуляціями.

Деякі форми роботи в музеї [7, с. 29] і раніше використовували для проведення заходів за межами експозиції: виїзні лекції, музейні фільми, акції, конференції, круглі столи, семінари тощо. В першому десятилітті 2000-х років українські музеї масово почали виходити в простір інтернету, створювати сайти, а з початком 2010-х – сторінки в соціальних мережах. Наприклад, співробітники Скарбниці НМІУ (до 1.09.2021 р. – Музей історичних коштовностей України) почали працювати над створенням першого сайту в 2008 році (запустили в 2009 році), створили сторінку в мережі «Фейсбук» в 2012 році. Сторінка в мережі «Інстаграм» була створена вже під час локдауну в березні 2020 року.

Корисним інструментом, який можна використовувати за межами експозиції, є відеохостинг «Ютуб». Під час карантинних обмежень влітку 2020 року було створено канал «Мовою коштовностей». Канал був анонсований як особистий відеоблог співробітниці музею. Аксіологічне спрямування каналу від початку було присутнім. Мова каналу українська, на цей момент створено дванадцять відео, одинадцять з них мають англійські субтитри.

Статистика каналу свідчить, що за понад рік існування 12 відео переглянули 5532 відвідувачі, загальна тривалість перегляду – 235 годин. Для створення відео були залучені сили однієї особи, прості технічні засоби (мобільний телефон, мікрофон) та дві програми: KineMaster та OpenCamera. Можна вважати, що такий спосіб комунікації у співвідношенні «витрати – результат» є ефективним.

Основним питанням лишається як саме подати інформацію, щоб не створити ще один різновид симулякру. Наукова правдивість, незаангажованість, відхід від академізму, емоційність, контекстність, націленість на цінності творчості, діяльності, самовираження, – все те, що наповнює предмети життям варто, на думку автора, актуалізувати в подібних відеоблогах.

Наприклад, під час створення відео «Глодоський скарб. Treasures of village Glodosy» [3] були визначені завдання:

- презентувати комплекс перещепинської культури;
- ознайомити з творчістю візантійських ювелірів;
- розкрити значення деяких зображень;
- розповісти про життєві вибори героїв сюжету.

Акцент сюжету з археологічного комплексу було зміщено на те, як знахідки вплинули на сучасність (започаткування Григорієм Гусейновим премії «Глодоський скарб»).

Відео «Дукач – прикраса українок. Dukach – the adornment of Ukrainian women» [4] ставило не лише розповісти про цей тип прикрас та виставку, організовану співробітниками музею «Сонце на намисті», а й дати можливість відчутти, що прості речі (дукачі) можуть об'єднувати українців у часі (сучасну дівчину з прабабусею) і в просторі (подолянку зі слобожанкою).

При створенні каналу важливо забезпечити його просування. Для просування каналу «Мовою коштовностей» було використано групу поціновувачів ювелірного мистецтва «Modern Jewelry Art of Ukraine. Сучасне ювелірне мистецтво України», створену в 2017 році. До моменту запуску каналу група охоплювала понад 1000 активних користувачів, які стали першими відвідувачами каналу.

Створення відеоблогу не можна назвати надзвичайно складною роботою: потрібні базові навички роботи з доволі простими у використанні програмами та бажання доносити до громадян смисли, які зберігають покоління музейних працівників.

Використані джерела

1. Museum Definition [Digital source]. URL: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>

2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
3. Глодоський скарб. Treasures of village Glodosy. *Мовою коштовностей*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=OGmXoDezuCg&t=1s&ab_channel=%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%8E%D0%BA%D0%BE%D1%88%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9
4. Дукач – прикраса українок. Dukach – the adornment of Ukrainian women. *Мовою коштовностей*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Qn-aDdF7AQYM&t=60s&ab_channel=%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%8E%D0%BA%D0%BE%D1%88%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9
5. Удовиченко І. Експонат як суб'єкт музейної комунікації. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р./ за наук. ред.. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 104–109.
6. Удовиченко І. Культурний хаб – концепція музейного ренесансу. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи: матеріали Восьмої науково-практичної конференції (1–2 жовтня 2020 р.)* / НКП ІКЗ. Київ: ТОВ «Капіталдрук», 2020. С. 97–99.
7. Удовиченко І. В. *Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник*/ І. В. Удовиченко. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
8. Фюрст М., Тринкс Ю. *Філософія*. Київ: Дух і літера, 2019. 536 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НАУКОВІЙ ОСВІТІ

*Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції*

Наша сторінка у Facebook
<https://cutt.ly/2TyzyJc>

Літературний редактор:
Видайчук Т. Л.

Обкладинка, верстання, дизайн:
Ладоня К. Ю., Штефан Ю. В.

Фотографії, представлені у збірнику,
зроблені в Музеї науки Малої академії наук України (м. Київ).
Фотограф: Кузнюк І. С.

Підписано до друку 29.11.2021 р. Зам № 011121.
Формат 60x84 1/16. Гарнітура Droid Serif. Друк цифровий.
Папір офсетний 80 г/м². Ум. друк. арк. 19.07
Наклад 300 прим.

Видавництво Національний центр
«Мала академія наук України»
Кловський узвіз, буд. 8, м. Київ, 01021

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 6999 від 04.12.2019